

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені
М.П.Драгоманова**

На правах рукопису

Мирослав Бак

УДК 1:37:004(477+438)

**Інформатизація як закономірність
модернізації освіти в епоху глобалізації
(україно-польські студії: компаративний
аналіз)**

09.00.10 – філософія освіти

**Дисертація
на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук**

**Науковий консультант:
доктор філософських наук, професор
Ярошенко Алла Олександрівна**

Київ – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	4	
 РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА		20
1.1. Філософська рефлексія змін в освіті на сучасному етапі її розвитку.....	20	
1.2. Інформаційна перебудова в освіті як відповідь на перетворення епохи глобалізації	42	
1.3. Усвідомлення необхідності інформатизації освіти як об’єктивної закономірності її розвитку в інформаційну епоху	67	
Висновки до першого розділу.....	92	
 РОЗДІЛ 2 ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ОСВІТИ		96
2.1. Поняття інформаційно-освітнього простору та сутність процесу інформатизації освіти	96	
2.2. Спадкоємність інформаційного супроводу освіти.....	120	
2.3. Основні суперечності розвитку єдиного інформаційного простору освіти України як складової процесу інформатизації суспільства.....	133	
Висновки до другого розділу.....	150	
 РОЗДІЛ 3 МУЛЬТИМЕДІЙНА ОСВІТА ЯК МОЖЛИВІСТ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ		156
3.1. Поняття «мультимедійних засобів навчання»	156	
3.2. Аналіз ситуації з мультимедійною освітою в освітньому просторі Польщі	169	
3.3. Основні технології мультимедійної освіти	179	
Висновки до третього розділу.....	201	

РОЗДІЛ 4. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: МОЖЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ, КОРДОНИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	205
4.1. Дистанційна освіта: поняття та переваги	205
4.2. Дистанційна освіта: Україна, Польща та світовий досвід	223
4.3. Можливості дистанційного навчання: технології, види, труднощі.	242
4.4. Врахування психологічних особливостей готовності особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті.....	256
Висновки до четвертого розділу.....	266
РОЗДІЛ 5 ЕКОНОМІКА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	272
5.1. Місце поняття «економіка освіти» в системі сучасного педагогічного дискурсу	272
5.2. Економіка знань та інформатизація освіти в умовах глобалізованого світу	290
5.3. Регуляція інвестиційних проектів в процесах інформатизації освіти.....	312
Висновки до п'ятого розділу.....	332
РОЗДІЛ 6 ПРАВОВИЙ СУПРОВІД ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	326
6.1. Правове забезпечення інформатизації	326
6.2. Інформаційна безпека держави як сутність та мета правового супроводу процесу інформатизації освіти.....	338
Висновки до шостого розділу.....	356
ВИСНОВКИ.....	358
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	371

ВСТУП

Актуальність дослідження інформатизації освіти як закономірності її модернізації в період глобалізації та інформаційної революції належить до першочергових завдань сучасної філософії освіти. Й це – не випадково, адже модернізація освіти – це процес її осучаснення, приведення у відповідність до найвищих зразків, ефективність яких отримала підтвердження практикою. З другого боку, модернізація освіти є відповіддю на глобальні виклики, які постають перед освітнім процесом у час економічних, політичних та соціокультурних змін. Для того, щоб бути продуктивною, ефективною, освіта має відповідати викликам часу, здатною підготувати особистість до життя в реальному, а не віртуальному світі.

Як зазначають аналітики, один з головних викликів освіті делегує інформаційна революція – процес інтенсивного зростання інформації, впровадження її у суспільну практику, результатом чого є нове соціокультурне середовище - інформаційне суспільство. Останнє диктує власні норми та правила життєдіяльності людини. В їх основі – інформаційний капітал, комп'ютерні, мультимедійні, мережеві технології, віртуальний світ, інтернет, «кіберпростір» тощо. Цілком зрозуміло, жити в «інформаційному суспільстві» не просто. Без відповідної підготовки людина може опинитись за його межами, тобто на периферії життєвого процесу. А це означає, що вона має навчатись. Постійно, наполегливо й упродовж усього життя. Наука і освіта, просвітництво і навчання є найбільш ефективними чинниками підготовки людини до життя в інформаційному суспільстві. Модернізація освіти на основі освоєння та впровадження інформаційних технологій якраз і є тією відповіддю, на яку очікує суспільство,

переосмислюючи позитивні та негативні наслідки інформаційної революції, істотні зміни глобалізованого світу загалом.

Одним з перспективних шляхів удосконалення інформаційної підтримки освіти є створення єдиного інформаційного простору, в якому впроваджуються новітні інформаційні та телекомунікаційні технології, використовуються унікальні інформаційні ресурси, природно формується культура, що породжується інформаційною добою, реалізуються інтереси та потреби індивідів і соціальних груп.

Дослідження інформатизації освіти, її аналіз мають безпосередній вихід на практику. Активна участь науковців, експертів, аналітиків у процесі ухвалення політичних рішень, розробки та впровадження стратегії розвитку освіти – звичайна практика сучасного політичного процесу в розвинутих країнах. Інформатизація освіти стає дедалі більш відкритим процесом, набуває форм практичної реалізації широко обговорюваних і вивірених наукою різноманітних альтернативних стратегій. Саме тому наукове дослідження інформатизації освіти – органічна та невід’ємна ланка в діяльності органів політичного управління освітою в розвинутих країнах.

Разом з тим, не зважаючи на досить помітний обсяг публікацій, як закономірність модернізації освіти її інформатизація практично не досліджувалась. Першочерговими у цьому контексті є теоретико-методологічні засади дослідження модернізаційних процесів у галузі освіти в європейському просторі (потреба модернізації сучасної освіти; чинники, які її обумовлюють; поняття «модернізації освіти» в контексті сучасного педагогічного дискурсу; головні міжнародні та вітчизняні документи (рішення, декларації), які регламентують цей процес; основні напрями модернізації освіти тощо).

Характерним є й те, що десятки праць та захищених дисертацій відповіді на запитання про природу, сутність і основні технології цього

процесу все ще не забезпечують. Не достатньо дослідженими є сутність процесу «інформатизації освіти»; потреба інформатизації освіти і чинники, що її обумовлюють; напрями інформатизації; рівень інформатизації зарубіжних і вітчизняної систем освіти; основні технології та суперечності інформатизації в українському просторі освіти.

Потребує додаткового розгляду інформаційний простір освіти; мультимедійні можливості освіти у закладах освіти України і Польщі; дистанційне навчання, можливості, переваги, кордони реалізації.

Отже, нерозробленість зазначеної наукової проблеми у філософській науці, її актуальність і відповідність сучасному етапу реформування системи вищої освіти в Україні та Польщі й зумовили вибір теми дослідження – «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (україно-польські студії: компаративний аналіз)».

Ступінь наукового опрацювання проблеми дослідження. Коло джерел з означених питань є надзвичайно широким та різноманітним, охоплює широкий спектр освітньо-інформаційних проблем України та Польщі в епоху глобалізації.

Загальноцивілізаційні смисли освіти як суспільного явища досліджуються вітчизняними представниками соціальної філософії, соціології освіти, педагогіки, філософії освіти, а саме: В. Андрущенко, О. Базалуком, В. Вашкевичем, Л. Губерським, В. Журавським, М. Євтухом, В. Кізімою, С. Клепком, В. Кременем, С. Кримським, М. Култаєвою, В. Кушерцем, М. Михальченком, В. Лутаєм, М. Поповичем, І. Радіоною, М. Романенком, В. Шевченком, В. Шубіною, В. Ярошовцем та іншими.

Загальнометодологічні питання сучасної освіти були предметом осмислення в працях Н. Бордовської, Н. Булгакової, Е. Гусинського,

А. Лігоцького, М. Лукашевича, І. Підласого, А. Реан, Л. Рижко, Ю. Турчанінової, Н. Шубелки.

Глобальні контексти освітньої діяльності ґрунтовно досліджували А. Ліферов, С. Малькова, О. Навроцький, Н. Скотна, Е. Підкладюк, В. Спасська, І. Тагунова.

Сучасні проблеми освіти презентовані працями Л. Горбунової, В. Воронкової, І. Добронравової, Н. Кочубей, С. Куцепал, О. Кивлюк, В. Кушніра, А. Назаретяна, М. Ожевана, В. Пазенка, І. Предборської, В. Редюхіна, С. Шевельової та інших. Особливий інтерес в цьому плані становлять ідеї, що містяться в працях І. Пригожина, П. Фрейре, М. Фуко.

Піонерами наукового освоєння феномену «інформатизації» є такі західні науковці, як: З. Бжезинський, Д. Белл, М. Горхаймер, В. Дайзарт, Р. Девіс, А. Джайн, У. Диффі, Ю. Габермас, С. Ешлі, Н. Луман, М. Мак-Люєн, Дж. Мартін, Д. Масуда, Дж. Нейсбіт, К. Олбрехт, Ж. Рюс, А. Тоффлер, А. Турен та ін.

Суттєвий вклад у розробку означеної тематики внесли українські науковці і педагоги, зокрема, В. Андрущенко, В. Бебик, В. Биков, Л. Губерський, Є. Додонов, О. Зернецька, М. Зубок, М. Жолдак, О. Кивлюк, Б. Кормич, О. Кравченко, В. Кремень, А. Кудін, О. Литвиненко, Я. Любивий, В. Лях, В. Лук'янець, Є. Макаренко, М. Михальченко, В. Огнев'юк, Л. Озадовська, В. Пазенок, Г. Почепцов, І. Предборська, О. Скубашевська, І. Степаненко, С. Сисоєва, О. Уваркіна, А. Ярошенко, С. Яшанов та ін.

Достатньо продуктивно проблеми інформатизації освіти досліджують польські науковці та педагоги, зокрема, R. Borowiecki, S. Bronisław, K. Czarnecki, J. Czeka, W. Flakiewicz, J. Grabara, M. Jacek, B. Kędzierska, S. Kozyr-Kowalski, Cz. Kupisiewicz, T. Lewowicki, T. Maciej, J. Migdałek, K. Morbitzer, J. Nowak, R. Pachociński,

B. Siemieniecki, J. Stanisław, M. Sysło, Z. Szyjewski, R. Tadeusiewicz, M. Zając.

Важливими для нашого дослідження є монографії українських науковців «Потенціал і ефективність освітньо-інформативної політики» (А. Ярошенко, 2009 р.), «Інформаційна педагогіка: філософія, теорія, практика» (О. Кивлюк, 2011 р.), та польських вчених, зокрема «Глобализационный концепт современных образовательных инноваций» (Ф. Андрушкевич, 2011 р.).

Результативне дослідження інформатизації освіти неможливе поза контекстом розвитку загальної теорії та практики державного управління і державної політики. Ці проблеми розробляють А. Аверьянов, В. Бабкін, В. Бакуменко, В. Бебик, В. Бех, А. Білоус, В. Воронкова, В. Заблоцький, С. Майборода, І. Надольний, Н. Нижник, В. Ребкало, А. Толстоухов, Ю. Шемшученко, Г. Щокін та інші.

Міжнародні аспекти інформаційних процесів є предметом осмислення у працях А. Кочеткова, А. Мовсесяна, В. Торкні та ін., які досліджують інформаційну політику таких міжнародних організацій, як ООН і НАТО, у тому числі й у контексті руху світового співтовариства до формування інформаційного суспільства, торкаючись інформаційних аспектів транснаціоналізації та входження України у світовий інформаційний простір.

Вкрай важливим і практично не розробленим є такий напрям, як економіка інформатизації освіти (поняття, місце та логіко-гносеологічне поняття «економіка освіти» в системі сучасного наукового дискурсу; вартість ресурсів для забезпечення інформатизації освіти; вартість підготовки кадрів, здатних забезпечити інформатизацію освіти; економічне виховання суб'єктів для розгортання інформаційного простору освіти та ін.).

Актуальною і недостатньо висвітленою у вітчизняній літературі є проблематика, пов'язана з правовим супроводом інформатизації освіти (стан правового забезпечення інформатизації в Україні (аналіз основних нормативних документів, зокрема, Закону України «Про Національну програму інформатизації»); регуляція інвестиційних проектів загалом і в галузі освіти, зокрема (вузькі місця та суперечності); інформаційна безпека держави як сутність і мета правового супроводу процесу інформатизації освіти; головні напрями вдосконалення інформаційного законодавства в частині його чинності щодо освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження гуманітарних наук» та у відповідності до досліджень теми «Принципи організації та тенденції розвитку вищої освіти у ХХІ ст.», що виконується кафедрою соціальної філософії та філософії освіти Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 року). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 29 листопада 2007 року).

Мета і завдання дослідження. Основною метою дисертації є здійснення компаративного аналізу інформатизації освітніх процесів, сучасних освітніх систем України та Польщі на основі розкриття її інноваційного потенціалу в умовах переходу людства до глобалізованого суспільства та світового освітнього простору.

Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

- уточнити теоретико-методологічні засади дослідження процесів інформатизації освітніх процесів в умовах глобалізації суспільства;
- проаналізувати соціокультурні та економічні детермінанти виникнення потреби, умов та можливостей інформатизації освіти;
- розглянути природу та сутність інформаційного простору освіти в контексті її модернізації;
- виявити основні суперечності розвитку єдиного інформаційного простору освіти України;
- обґрунтувати мультимедійну освіту як можливість інформатизації освіти;
- дослідити ситуацію з мультимедійною освітою в освітньому просторі Польщі;
- розглянути дистанційне навчання його переваги, можливості та межі реалізації;
- розкрити проблеми психологічних особливостей підготовки особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті;
- дослідити економіку інформатизації в структурі модернізаційних процесів розвитку освіти;
- проаналізувати правовий супровід інформатизації освіти та інформаційної безпеки держави;

Об'єктом дослідження є процес інформатизації освіти України та Польщі в умовах глобалізації суспільства в процесі входження в європейський і світовий освітній простір.

Предметом дослідження є інноваційний потенціал інформатизації освіти України та Польщі в контексті становлення глобалізованого суспільства та світового освітнього простору.

Методи дослідження. Вибір автором методологічної платформи для розбудови власного розуміння проблеми і перспектив її практичного розв'язання визначається оцінкою основних напрямів впливу інформації на розвиток суспільства, їх наслідків, характеру сприйняття суспільством цих змін. Особливої актуальності набуває інформатизація освітніх процесів в Україні та Польщі, що в період сьогодення проявляється у створенні віртуального середовища та може призвести до втрати суб'єкта у відкритому просторі.

Оскільки предметом аналізу є інноваційний потенціал інформатизації освіти, у дисертації використовуються методи системного та функціонального аналізу, аналізу та синтезу, індукції, абстрагування, що дало можливість оцінити ефективність інформатизації у період модернізації освітніх процесів, показати досягнення і прорахунки у цій сфері діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці концепції впровадження інноваційного потенціалу інформатизації освітніх процесів як в Україні, так і Польщі на основі компаративного аналізу в умовах переходу людства до глобалізованого суспільства та світового освітнього простору. Наукову новизну розкрито в наступних положеннях, які виносяться на захист:

уперше:

– системно досліджено процес інформатизації освіти в контексті сучасних викликів глобалізованого суспільства та розглянуто її вплив на модернізацію освіти;

– обґрунтовано функції освітньої діяльності України та Польщі на основі розвитку єдиного інформаційного простору, інтеграції системи освіти України у світовий освітньо-інформаційний простір з урахуванням глобальних інтеграційних тенденцій і національних особливостей, що полягають у: відтворенні інтелектуального потенціалу

суспільства, професійно-економічної, соціальної, соціально-політичної функції трансляції культури, що відображає, з одного боку, роль освіти у формуванні особистості, її всебічному розвитку, з другого – виявляє взаємозв'язок освіти з різними сферами життєдіяльності (економічною, політичною, культурною) і суспільством загалом;

– визначено концептуальні засади інформатизації освітнього процесу, основними серед яких є забезпечення принципу антропності та дотримання світоглядного плюралізму, що спрямовані на створення умов для реалізації особистісного потенціалу кожної людини засобами освіти;

– досліджено механізм економіки інформатизації освіти, що повинен набувати стратегічно цілеспрямованого характеру, мати чітко окреслену мету, передбачати пріоритетні напрями фінансування, відповідні інструменти впливу на діяльність освітніх закладів взагалі та ВНЗ, зокрема, з метою досягнення поставлених цілей, а також законодавче підтвердження пріоритетності державного фінансування економіки інформатизації освіти в якості основного джерела з метою збереження доступності освіти та забезпечення державної політики у сфері освіти згідно з національними інтересами;

– систематизовано методи фінансування економіки інформатизації освіти, зокрема з виділенням: залишкового методу (фінансування здійснюється залежно від необхідності виділення обмежених фінансових ресурсів); нормативного (на основі нормативів на використання вихідних ресурсів); фінансування за результатами діяльності (виділення фінансових коштів здійснюється також на основі нормативів, але з урахуванням певних кількісних і якісних результатів). Доведено, що основними напрямками вдосконалення організаційно-економічного механізму економіки інформатизації освіти є поліпшення системи управління шляхом упровадження гнучких і стимулюючих

інструментів та методів управління, які б забезпечували реалізацію соціальної політики держави та передбачали перехід до державно-громадської системи управління; забезпечення пріоритетності державного бюджету України як основного джерела фінансування ВНЗ з метою доступності вищої освіти та розробки фінансових схем щодо підтримки студентства; збереження методу фінансування на основі рівня минулих років, але з огляду на сучасну демографічну кризу доповнення його елементами фінансування, спрямованими на результати діяльності ВНЗ; зміцнення нормативно-правової бази, посилення господарської автономії закладів вищої освіти та ін.

уточнено:

– теоретичні засади осмислення інноваційного потенціалу інформатизації освітнього процесу в умовах формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору, інтеграції системи освіти у світовий освітньо-інформаційний простір з урахуванням глобальних інтеграційних тенденцій і національних особливостей, що, в свою чергу, передбачає: створення інформаційних умов для інтенсивного формування освітнього суспільства; забезпечення інформаційного середовища для постійної взаємодії між державною владою і суспільством; створення правових, економічних, організаційних умов для об'єднання державних і недержавних інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційних мереж і систем у єдину загальнодержавну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру; визначення правил і умов функціонування національного ринку інформаційної продукції та послуг у нових економічних умовах, які сприяють інтенсивному та рівномірному його розвитку, а також інтеграції у світовий освітньо-інформаційний ринок;

– теоретичні основи побудови єдиного інформаційного простору освіти України, в якому впроваджуються новітні інформаційні та

телекомунікаційні технології, використовуються унікальні інформаційні ресурси, природно формується культура, що породжується інформаційною добою, реалізуються інтереси та потреби індивідів і соціальних груп;

– основні напрямки впливу інформатизації освітнього процесу на модернізацію освіти, зокрема: забезпечення єдності процесів управління освітою за допомогою автоматизованих засобів управління і пов'язаних з ними комплексів із використанням технічних і програмних засобів нових поколінь; створення інформаційних систем Міністерства освіти і науки України на користь забезпечення процесів (у тому числі й інтелектуальних) освітньої діяльності; використання сучасних інформаційних технологій для досліджень і запровадження в життя якісно нових засобів інформаційних технологій і форм їх застосування та ін.;

– сучасні теоретико-прикладні моделі нової інтегративної глобальної парадигми соціальної філософії інформатизації, суспільного виховання й освіти;

– місце і роль української освіти в єдиному освітньому просторі Об'єднаної Європи, що визначається суперечливістю процесу, неоднозначністю підходу між трансформацією системи освіти та університетами і студентством; ігнорування досягнення національної системи освіти і переходом на ментально неприйнятну або суперечливу технологію навчання без виховання; розбіжністю між георегіональними освітніми системами, яку треба буде обов'язково долати на наступних етапах загальносвітового глобалізаційного процесу; відпрацювати моделі університету світового класу, яка має бути властива не окремим регіонам, а третьому тисячоліттю взагалі і ґрунтуватися на інформаційній єдності сучасного світу на інформаційно-довідкових, наукових і навчальних мегамережах освіти і науки;

– мультимедійні можливості освіти, введено та визначено поняття «мультимедійного комплексу освіти», або ж «мультимедійної системи освіти», до якого входять матеріальні засоби інформатизації (комп'ютери, мультимедійні дошки тощо), а також тексти, зображення, анімаційні картинки, аудіо-коментарі, цифрове відео та ін.;

набули подальшого розвитку:

– положення та порядок організації дистанційного навчання як головної можливості реалізації процесу інформатизації освіти; проаналізовані спеціалізовані засоби дистанційного навчання (рівень їх розгортання в Україні і Польщі порівняно з провідними інформаційно-розгорнутими країнами світу, наприклад, з Японією і США); обґрунтовано необхідність створення єдиного інформаційно-комунікативного середовища; економічну ефективність дистанційного навчання;

– дослідження питань інформаційної безпеки держави, що є сутністю та метою правового супроводу процесу інформатизації освіти. Забезпечення інформаційної безпеки України як найважливішої функції держави реалізується за допомогою відповідної системи як органів державної влади, так певних недержавних інституцій. Якщо коло суб'єктів забезпечення національної безпеки України нормативно визначено в концептуальному нормативно-правовому акті, що регулює суспільні відносини у сфері національної безпеки (Законі України «Про основи національної безпеки України»), то коло суб'єктів інформаційної безпеки України не має законодавчого закріплення. Навіть в інших важливих нормативно-правових актах у цій сфері – Стратегії національної безпеки України, Доктрині інформаційної безпеки України – також відсутні норми, що врегульовують цю прогалину. Взагалі необхідно мати чіткий державно-правовий механізм інформаційної безпеки України. Мова йде про державні інституції, задіяні у процес

формування та впровадження політики інформаційної безпеки, у тому числі і у галузі освіти.

– узагальнення європейського досвіду інформатизації освітнього процесу та доведено значущість регулювання процесів і відносин, які пов'язані зі створенням умов для цілеспрямованого розв'язання різнопланових завдань, якими є боротьба з негативними наслідками актуалізації освітньо-інформаційного потенціалу держави, налагодження ефективного функціонування системи інформаційного забезпечення в освітній сфері та ін.

– ознаки глобалізаційного процесу, як нового циклу глобалізації, коли відбувається заміна територіального принципу організації суспільства мережевим, при якому соціальний організм сучасного суспільства глобального соціуму формується як планетарне суспільство мережових структур. Більше того, вважаємо, що ключ до глобального суспільства слід шукати не в структурі соціально-економічних відносин, а насамперед у системі інформаційних комунікацій як однієї з фундаментальних форм самоорганізації живих систем, у тому числі й людського суспільства;

– аналіз творчого пошуку і розвитку людства в межах сучасної цивілізації, що іде шляхом пізнання законів природи та винахідного удосконалення техніко-економічної діяльності, тобто методологічно кваліфікованої оптимізації (гармонізації) суб'єкт-об'єктних відносин у глобальному або загальносистемному вимірі;

– дослідження стратегії філософствування над проблемами економіки й інформатизації освіти, а саме: перший варіант стратегії полягає у виборі одного філософського напрямку, і створенні однієї, найбільш кращої і домінуючої концепції освіти; можна піти й шляхом широкого обговорення різних світоглядних підходів і філософських напрямів щодо освіти, виявлення існуючих між ними згод і

розбіжностей. А потім, використовуючи різні методи дослідження, на базі консенсусу можна створити одну, найбільш бажану концепцію, яка скоріш за все була б фрагментарною, еkleктичною, непослідовною, несистемною; третій варіант стратегії полягає в опорі на постнекласичну науку, і, насамперед, теорію самоорганізації, теорію дисипативних структур, синергетику, автопоезіс (аутопоезіс);

– положення про необхідність організації психологічної підготовки суб'єктів навчально-виховного процесу для ефективного здійснення процесу інформатизації освіти (проблема подолання психологічних бар'єрів традиційного педагогічного мислення; упорядкованість емоційного стану особистості у просторі інформатизації освіти, виховання психологічної готовності особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у викладанні курсів державного управління, політології, філософії, соціології, філософії освіти, держави і права, а також у спеціальних курсах з інформаційної політики держави. Матеріали дослідження можуть стати основою відповідного спецкурсу у профільних навчальних закладах, враховані при створенні програм, методик, підручників, посібників. Завдяки своїй спрямованості на вирішення практичних проблем, робота може стати в нагоді для розробників конкретних освітніх проектів та їх виконавців.

Теоретичні положення дисертації можуть бути використані в діяльності органів виконавчої влади, що займаються інформаційно-аналітичною діяльністю, процесом інформатизації, а також у діяльності органів державного управління.

Практичне значення отриманих результатів визначається передусім ефективністю запропонованого підходу в осмисленні

інформатизації освітнього процесу, її структурних елементів, напрямків її впливу на розвиток суспільства.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Принципові ідеї, теоретичні положення дисертації були представлені на конференціях: «Problema kształcenia i doskonalenia nauczycieli techniki» (Opole – Dąbrowa, 1986); «Kształtowanie osobowości twórczo nauczyciela przez rozwiązywanie problemów konstrukcyjnych» (Opole – Dąbrowa, 1986); «Komputerowe programy dydaktyczne jako tematyka prac magisterskich» (Głuchołazu, 1988); «Modernizace vysokoškolske výuky technických předmětů» (Hradec Králove, 2000); «Tworzenie środowiska interakcyjnych programów dydaktycznych dostępnych w usłudze www dla studentów kierunków technicznych» (Hradec Králove, 2001); «Mezinárodní vědecko-odborná konference konaná pod záštitou děkana Pedagogické fakulty UP Prof. PhDr. Františka Mezihořáka» (Olomouc, 2003); «Trendy technického vzdělávání. Technická a informační výchova. Mezinárodní vědecko-odborná konference konaná pod záštitou děkana Pedagogické fakulty UP Prof. PhDr. Františka Mezihořáka» (Olomouc, 2005).

Публікації. Основні результати дослідження відображені в науковій монографії «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (українсько-польські студії: компаративний аналіз». – Київ, 2015 (20 друк. арк.), 20-ти наукових статтях у фахових виданнях з філософії, з них: 16 статей у наукових фахованих виданнях України, 9 статей опубліковані у наукових закордонних виданнях та виданнях України, які увійшли до міжнародних наукометричних баз.

Кандидатська дисертація «O rozdzielnych i prawie rozdzielnych systemach bloków» захищено у 1991 році. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської дисертації не використовуються.

Структура та обсяг дисертації. Мета і завдання дослідження визначили структуру дисертації, що складається зі вступу, шести розділів, кожен з яких містить підрозділи, а також висновків і списку використаних джерел з 401 найменування. Загальний обсяг дисертації становить 410 сторінок, з них 370 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ОСВІТИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1. Філософська рефлексія змін в освіті на сучасному етапі її розвитку

Увійшовши в ХХІ століття зростає занепокоєність світової інтелектуальної спільноти відносно філософської здатності суспільства і наступністю розвитку освіти, філософії і трансляції системи знань загалом. Цивілізація на сьогоднішньому етапі свого розвитку, включаючи всі свої структури (культуру, науку, освіту тощо), знаходиться на розпутьті або, говорячи термінами синергетики, в «зоні біфуркації». Тобто подальший розвиток, на думку багатьох дослідників, може відбуватися за двома сценаріями. В першому випадку, може відбутися якісний прорив до сфери розуму (ноосфери) коли розумна діяльність людини постає тим фактором, що визначає розвиток. В другому випадку, може відбутися вороття до примітивних схем розвитку культури на основі інформаційних технологій, маніпулювання поведінкою і свідомістю людей.

Освіта, наука, культура прикладають чимало зусиль для створення елементів і структур нового світобачення. Освіта і її віддзеркалення в суспільній свідомості відіграють неабияку роль в становленні нового світобачення. Зазначена нова парадигма покликана не тільки розкрити нові аспекти наукової картини світу, а й новий світогляд на науковий стиль мислення, філософського осмислення світу людини, ядром

якого є Розум в процесі орієнтації на ментальність і світорозуміння.

Парадигма нового світогляду у безпосередньому взаємозв'язку з освітнім потенціалом має наступні складові (або побудована на таких позиціях):

- перебудова змісту освіти з метою підвищення індивідуальної, соціальної, духовної свідомостей людини;
- систематизація соціогуманітарних та природничих знань;
- аналіз дійсності з точки зору різних світоглядних позицій;
- диференціація й інтеграція наукових знань в процесі формування нової наукової картини світу з філософськими ідеями та принципами;
- застосування синергетичного підходу для формування життєвих орієнтацій людини;
- розуміння оновлення світу для надбання знань в процесі еволюційних змін;
- днність різних форм знань (ненауковий, науковий, поза науковий) із використанням синергетичного підходу для визначення пріоритетних напрямків саморозвитку, самоосвіти особистості.

Таким чином, постає пошук суспільствознавчих, освітянсько-виховних, управлінських, філософських засновків постнекласичної науки. Сам об'єкт аналізу є доволі складним і невизначеним, що породжує необхідність застосування багатоаспектного та багаторівневого підходів у процесі побудови нових структур освітніх системи і знань. Слід звернути увагу, що неможливо побудувати одну універсальну теорію. Будь-яка навіть найдосконаліша теорія не може охопити і вмістити в себе весь напрацьований матеріал. У нашому дослідженні не можуть ігноруватися плюралізм філософії, науки, освіти, менеджменту. Підґрунтям кожної парадигми науки і філософії є своя

філософія і наука. Для побудови концептуальної системи дослідження нами було використано різні філософські та наукові парадигми з метою знаходження і залучення відповідної парадигми в науку. Нами враховано, що кожна наука має свій філософський потенціал, а з тим кожна філософська парадигма вбирає в себе філософський потенціал науки. Тому в рамках відомих філософських парадигм простежується (висловлюється) потенціал наукової освіти, визначаючи її завдання. Враховуючи відповідні положення науки з відомих філософських парадигм, відбувається формування нової концептуальної системи.

У дослідженні структури знання і освіти важливим орієнтиром є дослідження їх змісту, взаємопроникнення, взаємозумовленості та форм взаємодії з суспільством.

Розвиток освіти на сучасному етапі вимагає нових необхідних філософських та світоглядних основ. На основі аналізу літератури прослідковуються нелінійні експлікації та закони існування й розвитку філософської концепції постнекласичної освіти, які на сьогоднішній день ще не створені ні в українській, ні в зарубіжній філософській традиціях. Починаючи з стародавніх часів по теперішній час існують окремі здобутки майбутньої концепції, які вимагають синтезу та інтеграції, узагальнюючи напрацювання у філософських, природознавчих, соціологічних, психологічних, педагогічних навчаннях. На філософському рівні онтологічних і методологічних уявлень і понять повинна відбуватися інтеграція знань і підходів. Тому перше місце у дослідженні займають еволюційні уявлення про природу освіти як непостійне динамічне явище.

Процес вивчення освіти як системи має враховувати наступні аспекти:

- система освіти є складною системою, що включає в себе процеси самоорганізації;

- кризовий стан цивілізації і науки про освіту в процесі еволюції системи освіти;
- системні відносини системи наукової освіти та проблеми структури, взаємодії інтеграційних, диференційних, конвергенційних та диферсифікаційних процесів, інтердисциплінарність, міждисциплінарність знань та освіти;
- тісну кореляцію освітнього процесу з різними формами суспільної культури, що включають в себе кінцеві праксеологічні результати досліджень філософських та управлінських аспектів освіти;
- мережеву модель освіти, за допомогою якої знання стають загальнодоступними.

Аналіз філософського змісту освіти повинен мати зв'язки з існуючими соціально-культурними процесами, які мають глобальний та державний характер і відображати сферу сучасного суспільства. Причому, постає необхідним аналіз вищезазначених процесів, які ґрунтуються на філософській експлікації. Враховуючи досвід ХХ століття, яке деконструвало життєві орієнтири, натуралістичність, метафізичність та суб'єктивизм філософії, була вивільнення філософська думка та отримали розвиток нові напрямки, що поширились за межі класичної філософії.

В процесі становлення нового типу освіти соціокультурного - постнекласичної або нелінійної – визначилась неготовність філософського знання до теоретичної розробки освітньої діяльності, яка відповідає новим реаліям.

Тому найголовнішим завданням вітчизняного філософського знання, яке звертається до освіти, – є концептуалізація освіти як різновиду динамічного процесу в контексті постнекласики, узагальнюючи та інтегруючи філософські умоглядні теоретизування,

різні теорії освіти і емпірики в їхній реальності і об'єктивні тенденції розвитку як світової, так і вітчизняної освіти.

На протязі останніх десятиліть роздробленість і переділ філософського знання призвели до різних поглядів на наукове і філософське знання, що вносить межу між створенням цілісного світогляду та узагальненою сучасною картиною світу. Таким чином, враховуючи похід до нового вітчизняного суспільства у поєднанні з постнекласичним інтелектом вагомим значення набувають в цілому постнекласичні підходи, постнекласична наука і постнекласичність.

В останні десятиліття у філософській та науково-методологічній літературі найчастішим предметом дослідження є фундаментальні поняття, ідеї, уявлення, що дають змогу створювати нові основи для розвитку теорій. В процесі виявлення нових основ та їх аналізу передбачається розглядати наукові знання про предмет дослідження, в нашому випадку, про некласичну освіту, яка виглядає як цілісна система, складовою якої некласичний світогляд. Кризові явища у глобальному просторі викликають кризу традиційних основ та принципів освіти, що потребує, у свою чергу, зміни та оновлення соціального і філософського осмислення.

В процесі саморозвитку особистості та у зв'язку з усвідомленням нею всіх складностей і труднощів даного процесу перед людством особливо гостро постає складне концептуальне завдання осмислення, філософської рефлексії, реінтерпретації освіти. Під впливом докорінних змін проблема постнекласичної освіти була сформована в останні десятиліття в процесі соціально-економічного розвитку, як у світі, так й в Україні.

Таким чином, починаючи з 1990-х рр. і по теперішній час, ця потреба в новій філософській та управлінській концепції освіти була усвідомлена світовим і українським філософським, управлінським і

педагогічним співтовариством. Філософія освіти на даному етапі виокремлюється в таку галузь знань, де відбувається систематичне вивчення методологічних, теоретичних і проектних питань.

В системі освіти на сучасному етапі які відбуваються зміни і як ці зміни впливають на розвиток та становлення освіти?

Відзначено зміни, які впливають на освіту: інтеграція наукових знань в освіті, науці, промисловості; система безперервної освіти; інтеграція наукових дисциплін в наукове ціле; самостійність та автономність університетів в академічному, дослідницькому та господарському плані й посилення їх відповідальності за весь комплекс процесів підготовки кадрів з вищою освітою і високою кваліфікацією; визначення конкретних компетенцій для різних освітніх рівнів; зростання ролі освіти в економіці зарубіжних розвинених країн; посилення становлення нової парадигми науки про освіту, яка докорінно змінює парадигму педагогіки як науки про навчання та виховання в школі. На сучасному етапі становлення нової освіти не має однозначної відповіді на питання, які відбуваються зміни в освіті. Це пояснюється різними поглядами на зазначене питання та складність у вирішенні цієї проблеми.

Неможливо вирішити проблему становлення освіти без застосування філософської рефлексії, самопізнання її. Над проблема освіти філософська рефлексія потребує рефлексії в самому себе. Постає питання: як має будуватися рефлексія і на яких умовах? Ряд авторів зазначають, що рефлексія відбувається в рамках філософії освіти, яка сформувалася в 70-х роках ХХ століття в окремий розділ філософської науки. У даному розділі філософської науки розкриваються питання змісту, цілей, завдань та перспектив освіти. Нерозуміння діалектики розвитку в українській освіті викликає освітню кризу. Таким чином, зазначена проблема все більше привертає уваги в цей час філософів.

В кінці XX-го, на початку XXI століття набули особливої гостроти дослідження освіти у зв'язку із кризою філософських основ освіти. Усвідомлення у створенні нової філософської концепції освіти привернула увагу як світових, так і українських філософських і педагогічних співтовариств, починаючи з встановлення України як незалежної держави і потепрешній час. Філософія освіти на даному етапі виокремлюється в особливу галузь знань, де відбувається систематизація та вивчення методології, теорії та проектності проблем.

При дослідженні праць зарубіжних філософів, зокрема Коменського, Песталоцці, Фребеля, Гербарта, прослідковується зародження основ філософії освіти, яке відбулося в кінці XVII – і XIX ст. Вищезазначені філософи стали засновниками наукової педагогіки та «класичної системи освіти». В процесі еволюції «класична система освіти» набула змін, але її основні характеристики залишилися незмінними.

У XIX столітті німецька філософія висунула та обґрунтувала ідею гуманістичної освіти особистості і її самосвідомості та запропонувала шляхи реформування систем освіти як шкільної, так і університетської. У подальшому проблемами освіти та проектами нових освітніх інститутів займалися такі науковці, як Дільтей, М. Бубер, К. Ясперс, Дьюї.

Проблеми освіти у філософських концепціях постійно займають центральне місце. Так, на початку XIX ст. виникає нова філософська концепція освіти, становлення, самосвідомості особистості. Зазначена філософська концепція (Гербер, Гумбольдт, Гегель) призвела до гуманітаризації освіти та була у змозі протистояти просвітницькій концепції, що стало провідною ланкою та основою в процесі пошуку нових реформ освіти.

В середині XIX століття зазначений напрям набув серйозних проблем. Зокрема в Англії, виникли суперечності між соціальними

потребами у спеціалізованому навчанні і розвитку природничо-наукової освіти у зазначеній системі освіти.

Масштабні соціокультурні зміни, які відбуваються в сучасному світі у зв'язку з інформатизацією та комп'ютеризацією усього суспільства, в тому числі й освіти потребують наукового аналізу і філософського осмислення. Спираючись на роботи американського соціолога М. Кастельса, німецького соціолога науки Р. Штіхвея, німецького соціолога Н. Лумана, концепції М. Маклюєна та Е. Тоффлера, виявимо комунікативні аспекти розвитку соціальних систем з мережевими структурами, які згодом перенесемо на освіту.

Відомий іспанський соціолог М. Кастельс, розглядаючи сучасне суспільство, зробив висновок про те, що нова постіндустріальна хвиля викликала становлення суспільства мережових структур (network society): «в умовах інформаційної ери історична тенденція призводить до того, що домінуючі функції і процеси все більше виявляються організованими за принципом мереж. Саме мережі складають нову соціальну морфологію наших суспільств, а поширення «мережової» логіки значною мірою позначається на хід і результати процесів, пов'язаних з виробництвом, повсякденним життям, культурою та владою» [103, с. 494].

Під мережевою структурою М. Кастельс має на увазі відкриту структуру, яка складається із взаємопов'язаних вузлів. Додавання нових вузлів сприяє необмеженому розширенню мережі, тобто необмеженої здатності до комунікації. Ця відкритість, висока динамічність соціальних структур з мережевою основою, поширюється на сферу інновацій, введення яких не призведе до соціальної нестабільності, хаосу тощо через здатність таких структур до самоорганізації, самовідтворення, самореференції. Такі структури стають невід'ємною частиною сучасного суспільства – суспільства, в якому інформація

набуває товарний статус, процес комунікації стає його невід'ємною частиною феномена інформації, а найбільш поширеним видом діяльності стає інтелектуальна праця. У такому товаристві «утворюється якісно нове співвідношення інформація-комунікація» [103]. У результаті чого стало можливим говорити про інформаційно-комунікативної системи суспільства, яка виступає специфічним посередником між соціальними суб'єктами.

М. Кастельс у своїй роботі «Становлення суспільства мережевих структур» відзначає якісну зміну співвідношення між природою та суспільством, природою і культурою. Якщо на першому етапі взаємин природи і культури природа панувала над культурою, а людина тільки боролася за виживання, то на другому етапі взаємин природи і культури, пов'язаних з промисловою революцією, культура стала панувати над природою. «На сучасному етапі відбувається підпорядкування природи культурою настільки, що її доводиться штучно відновлювати в якості однієї з культурних форм». Ми стали жити не в природному, а переважно громадському, інформаційному, медійному світі. Суспільство мережевих структур принесло інше буття, якісну зміну в житті людини [103, с. 500].

В умовах становлення інформаційного суспільства зростає соціальна потреба у знанні, у підвищенні рівня освіти, яка сама стає інформаційно-комунікативною системою. Проблема освіти як інформаційно-комунікативної системи з мережевою структурою та її ролі в суспільстві вимагає переосмислення вже існуючих парадигм і поглядів, активізує і розширює пошук нових адекватних філософських концепцій. Серед таких концепцій, в першу чергу, слід зазначити концепції М. Маклюєна та Е. Тоффлера. Свої філософські погляди і культурологічну концепцію М. Маклюєн представляє в працях: «Галактика Гутенберга», «Розуміючи медіа: продовження людини»,

«Медіум – це Послання», «Війна і мир у глобальному селі».

Канадський науковець М. Маклюен визначає, що вирішальним чинником процесу формування соціально-економічної системи є технологія, як визначальний спосіб комунікації. В історії цивілізації він відзначив три основні етапи:

1) первісна дописьменна культура з усними формами зв'язку і передачі інформації (усна мова як основний засіб комунікації);

2) «галактика Гутенберга» – письмово-друкована культура (перевага друкарського слова над усним);

3) «глобальне село» – епоха електронної комунікації, за допомогою якої сприйняття світу відбувається через технічні засоби в процесі заміщення усної мови та друкарського слова на спілкування через радіотелевізійні і мережеві засоби інформаційно-масових комунікацій.

М. Маклюен підкреслює, що при поступовій зміні способів комунікацій та інформаційних технологій, а у подальшому - створення нових технічних інформаційно-комунікаційних засобів: від створення алфавіту, листів до до друку книг на друкарських верстатах, а пізніше - до електронних носіїв комунікації в процесі електронної революції, визначаючи зміни всієї соціальної та економічної системи. За теорією У дослідженнях М. Маклюена, ідея світу набуває нового сенсу «глобального села», в якому нічого не можна приховати, і всі відповідальні за все. М. Маклюен виявляє, що в сучасну епоху уся життєдіяльність сучасного суспільства здійснюється «глобальними обіймами», які виникають у результаті «мозаїчного резонансу»: мозаїка телекомунікацій, мас-медіа та комп'ютерів дає резонансне електронне збурення, «продовжує» центральну нервову систему людини до «глобального села». М. Маклюен досліджує вплив інформаційно-комунікативної системи на духовно-культурний розвиток людини. Його

тезу про «розширення людини» можна трактувати як «розширення» фізичного тіла і духовних здібностей людини в результаті еволюції інформаційно-комунікативної системи, які збільшують людські можливості, масштаби її діяльності, швидкості та потужності.

В процесі еволюції інформаційно-комунікативної системи, за М. Макленом, друковані засоби комунікації заміщуються електронними засобами спілкування, створюючи злиття окремих індивідів в єдине ціле співтовариство, яке змінює форми міжлюдських комунікацій. Таке співтовариство становиться представником сучасного інформативно-комунікативного суспільства, фундамент якого базується на знаннях.

Доцільно звернути увагу і на концепцію відомого американського соціолога Е. Тоффлера про ідеї інформаційно-комунікативного суспільства, яка розкрита у його праці «Третя хвиля» [208]. Вченим виокремлено три хвилі в історичному процесі цивілізації: перша хвиля – аграрна (до XVIII століття), друга – індустріальна (до 1950-х рр. XX ст.) І третя – пост- або суперіндустріальна (починаючи з 1950-х років). На думку Е. Тоффлера саме «третя хвиля» дає потенціал, нові можливості та перспективи розвитку інформаційно-комунікативної системи у поєднанні з теорією самоорганізації.

Е. Тоффлером підкреслено підстави зародження нового інтелектуального суспільства, яке ґрунтується на комп'ютерних мережах, прогнозуючи процес самоорганізації людини як незалежної системи.

Проте науковець, не використовуючи поняття «Інтернет», починає досліджувати науковий стан проблеми Інтернету (World Wide Web), яка з часом отримала назву «Всесвітньої паутини» та вперше була створено у 1988-1991 рр. колективом дослідників під керівництвом Робера Гальо в Європейській лабораторії фізики елементарних часток. Е.Тоффлер вважається одним із перших науковців, який почав досліджувати

Інтернет-цивілізації, розкриваючи його можливі зміни та подальші тенденції в процесі розвитку інформаційного суспільства. За своєю значимістю Інтернет не поступається друкарському винаходу Гутенберга. Варто підкреслити, що дослідження Е. Тоффлера відкрили нове сприйняття навколишнього світу і надали можливість розвитку сучасній науці та техніці.

Подібного роду ситуацію сьогодні називають постмодерністською, а загальне передчуття змін – «постмодерністською чутливістю». Сучасна культура, розлучившись з проектом модерну – найбільшої як утопії, так і реальною парадигмою розвитку європейського людства, – прийшла до постмодернізму.

Проект модернізму проіснував приблизно 500 років, з початку Ренесансу 1450-х рр. по 1950-і роки. Він вніс картезіанське дуалістичне мислення, класичну раціональність, структурний позитивізм у пояснення реального світу. Він вніс також структурні ієрархії у владу, морально-естетичні цінності, закони і вніс владні відносини в суспільство та його сфери: економіку, політику, освіту.

Плюралізм – одна із головних відмінних рис постмодернізму, яка дає співіснування одночасно різноманітним точкам зору. У постмодерністській філософії специфічні категорії, зокрема, фрагментарність, децентрація, мінливість, іронія, симуляція, невизначеність, використовуються в процесі аналізу сучасного інформаційного суспільства, віртуальної реальності, комунікативних технологій.

Набутки (або досягнення) науково-технічного прогресу призвели до появи нової електронної техніки та технологій, завдяки чому відбулося відкриття та розвиток засобів масової інформаційної комунікації, зокрема створення та поширення персональних коп'ютерів, розбудова інформаційних мереж на глобальному рівні, розробка та

впровадження технологій віртуальної реальності та інших інноваційних технологій. На основі цих досягнень відбулися глобальні зміни у житті всього суспільства, висуваючи на перше місце інформаційну діяльність, яка пов'язана з передачею та збереженням інформації, її споживанням, виробництвом, але, у свою чергу, ускладнюючи та трансформуючи світ так, що у данних рамках осмислення стає важким процесом.

Якісний стрибок світовідчуття, що формується в суспільстві інформаційного типу, його адекватність, кореляція з першорядними світоглядними принципами постмодерністської філософії, деконструюють основні категорії попередньої європейської думки, вказуючи на важливість та закономірність їх порівняння з огляду на світоглядні зміни та їх віддзеркалення в освіті.

Ряд дослідників вбачає генетичну спорідненість інформаційних технологій, що сформували виняткові потенції для новітнього розуміння та сприймання соціальної дійсності в новому тисячолітті, і постмодерністських концепцій, що визначають особливості відчуття даної дійсності. Ж.-Ф. Ліотар у своїй праці написаній в 1979 році «Стан постмодерну», чи не вперше відмітив, що культури розвинутих країн вступили в епоху постмодернізму. Він стверджує, що «в міру входження суспільства в епоху, яку називають постіндустріальною, а культури – в епоху постмодерну, змінюється статус знання. Цей перехід почався, щонайменше, з кінця п'ятдесятих років, позначили Європі кінець її відновлення» [33, с. 3].

Стрімке піднесення технічних можливостей в сфері масових комунікації таких як: комп'ютерна техніка, телебачення, інформатика, відеотехніка, вплинули на виникнення постмодернізму. Постмодернізм з'явився як візуальна культура в архітектурі, живописі, кінематографі та моделює не реальність, а «другу дійсність», що є штучною, являючи собою плоди інформаційних технологій. в: у науці – це комп'ютерні та

мережеві продукти, в масовій культурі – відеокліпи, комп'ютерні ігри, в освіті – продукти дистанційних технологій. Таким чином, постмодернізм намагається створювати принципово нове середовище – віртуальне або віртуальну реальність, а також вид взаємодії з нею – інтерактивність.

У зазначеній роботі, що стала класичною, французький філософ Ж.-Ф. Ліотар пов'язує вступ суспільства на сучасному етапі в інформаційні процеси, завдяки яким змінюється статус знань та виникає інше бачення постсучасного світу. У центрі уваги постає проблема оцінки ролі та місця інформаційних технологій сучасного суспільства, яку розкривають такі представники постмодернізму та постструктуралізації, як Ж. Бодрійяра, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, У. Еко, А. Крокера, Д. Кука та ін..

Сьогоднішній стан і тенденції подальшого розвитку постмодернізму дозволяють розглядати його в якості світогляду інформаційного суспільства. Специфічні категорії постмодерністської філософії можуть бути використані для аналізу віртуальної реальності, інформаційних технологій, сучасного суспільства, такі як фрагментарність, децентрація, мінливість, контекстуально, невизначеність, іронія, симуляція.

Є можливим прийти до висновку про неможливість розгляду суспільства кінця ХХ століття виключно як постіндустріального або інформаційного, тобто без урахування світоглядних і культурних трансформацій, зафіксованих в постмодерністській філософії. З метою найбільш повного відображення реалій суспільства на початку третього тисячоліття вважаємо за доцільне характеризувати його не тільки як «інформаційне», але і як «постмодерне».

Співвідношення реальності суспільства постіндустрії постмодернізму у вигляді освіти та концепцій філософії показує тісний взаємозв'язок між становленням світового погляду постмодернізму і

поступовим розвитком технологій передачі інформації. Постсучасна епоха визначає стан таких феноменів, як постмодернізм та інформатизація суспільства у синергетичній взаємодії, яка дає імпульс розвитку культури у всіх її сферах, зокрема й освіти.

Проблематика постмодерністської освіти в граничному варіанті зводиться до прагматичної проблеми легітимності, можливості перебудови освіти на постмодерністських підставах. Філософський аналіз глобальної мережі Інтернет та оцінка соціокультурних імплікацій, пов'язаних з входженням мережевих комп'ютерних технологій в життєдіяльність суспільства, починається із знаходження аналогій постмодерністських категорій і технікою і технологією інформаційного суспільства.

Європейський постмодернізм вбачає в постмодернізмі архітектурний еквівалент гіперпосилання, за допомогою якого в Інтернеті переходять з одного сайту на інший. Гіпертекст – це такий текст, який можна представити у вигляді складної системи, яка показує її елементи, а саме ієрархічність текстів, їх єність та велику кількість. Гіпертекст є певним інструментом штучного розуму, який наближений до людського: Дослідження нерозв'язного за допомогою наукових даних, вимислів, різноманітних філософських, історичних, художніх текстів, окремих параграфів, стрибків між словами, фразами, які відокремлені між собою безліччю сторінок, опори на нелінгвістичні – звукові, комп'ютерні, живописні, графічні способи комунікації, що створює перед нами певний гіпертекст, який нагадує штучний розум, комп'ютерний банк даних, ланцюжок значень. У такому вигляді як філософська, так і літературна мови відкривають шляхи одна для одної в процесі їх взаємопроникнення, переплетення, створюючи нову деконструктивну метамову. Але відсутність ієрархічності, антиномічності призводить до виникнення хаосу, однак така нова

деконструкція філософсько-естетичного колу, домінантою якого стає відкритість контексту, що стимулює до гри з висловлюваннями, зміщеннями смислу, простору, часу.

Інтернет і сам гіпертекст можна розглядати як типово постмодерністські об'єкти. На його думку, гіпертекст як основа представлення інформації в Інтернеті виходить з розширеної моделі енциклопедії – віками відпрацьованого засобу інформаційної підтримки освіти. Спільною рисою гіпертекста та постмодернізму постає не лінійність (нелінійна навігація по тексту). Наявність циклічних посилань у гіпертексті і відсутність ієрархії (дерева в термінах теорії графів) перетворює його на об'єкт постмодернізму, проте як і любую правильно побудовану друковану енциклопедію. Тож побудований ієрархічно гіпертекст який має ієрархічно побудовану структуру посилань можна розглядати як класичну варіацію лінійного тексту.

Гіпертекст пов'язаний з проблемами тексту, реальності, віртуальної реальності, позаяк він є нелінійним лабіринтом, своєрідною картиною світу. Ввійшовши хоча б раз, залишити його, складніше чим це видається спочатку. Дотого ж траєкторії дій можуть мати багато варіантів, сценарії прочитання також можуть бути різними, а відтак і саме пізнання. Текст може бути прочитаний по-різному, наприклад: читати переходячи від статті до статті, по мірі необхідності, нехтуючи гіпертекстовими посиланнями; або, прочитувати статті суцільно, включаючи і всі посилання; або, занурюватися в гіпертекстові посилання, переходчи від одного до другого і т.д.. Отже, навіть з цього, з'являються можливості інакшої освіти, в якій можна простежити ланцюгові взаємозв'язки, що протягуються від гіпертексту до віртуальної реальності і змінених станів свідомості, до проблем індивідуальної мови, а через неї до аналітичної філософії в цілому, і далі до теорій мовленнєвих актів, до прагматики, семіотики, аналізу мотивів,

інтертексту і знову до гіпертексту.

Переміни, що постійно спостерігаються в усіх аспектах нашого життя, намагання найадекватніше оцінити реальність ХХ століття, та можливі перспективи ХХІ століття зумовлює звернення до засобів постмодерністської філософії. Саме вона відображає специфічний постмодерністський світогляд, характерний для входження людства в якісно нову фазу свого розвитку.

У центр сучасної філософії постмодернізм поставив нелінійність мислення. Вона постає як сукупність комунікативних актів, як дискурс. Те саме нелінійне мислення, яке прийнято називати «постмодерністським» виявилось співзвучним глобальним інформаційним технологіям. Розвиток комп'ютерних технологій та можливості Інтернету постали як найбільш помітні зміни, що відбувалися останніми десятиліттями, справжнім втіленням досягнень суспільства в новому тисячолітті. Електронні форми комунікації, нові форми роботи з текстами в електронному вигляді, такі як інтертекстуальність, дискурс – це невід'ємні складові глобальної інформаційної мережі.

Глобальна мережа, віртуальний простір проникають і в систему освіти. Розвиток дистанційної освіти, віртуальних університетів, нова можливість безпосередньо спілкуватися з викладачами та іншими членами навчального співтовариства по електронній мережі, по електронній пошті міцно увійшли в наше життя, але ще не отримали належного осмислення у філософському просторі освітньої думки.

Традиційно історія науки виокремлює такі стилі мислення як: класичне, некласичне та постнекласичне. Класичне мислення являє собою лінійний ланцюг думок, на кшталт евклідової геометрії. Подібне, класичне мислення і досьогодні домінує в системі сучасної освіти, де учні є пасивною складовою в педагогічних відносинах.

Некласичне мислення наголошує на «об'єкт-суб'єктних» відносинах, що в проекції на освіту притпускає діалог між учителя з учнями, як певний вид комунікації поміж усіма учасниками педагогічного процесу. Отже, некласична освіта на перший план ставить комунікативний чинник, де центральними постають комунікативні акти учителя до активної позиції усіх учасників комунікації, можливості врахування їх стремлінь, потягів, орієнтацій.

Постмодерністське мислення та глобальні інформаційні технології є не лише співзвучними, а знаходяться в стані резонансу, впливаючи одне на одне вони призводять до виникнення нових синергетичних ефектів різкого зростання в освіті електронних форм комунікації, нових конфігурацій в роботі з електронними текстами, приміром, до інтертекстуальності, до дискурсів в межах глобальної інформаційної мережі.

Постмодерністське трактування освіти неможливе без аналізу в контексті постмодерністських змін, що сталися в суспільстві та науці. Фактором що об'єднує і зближує їх є докорінна зміна трактування мислення. Якщо класичне мислення постає як лінійне, то нове мислення є нелінійним з відповідною нелінійною будовою мисленневих актів, дискурсом з новим трактуванням смислопокладання і смислоосягненням.

Отже, постмодерністський проект освіти може бути презентований як простір розгортання новітніх взаємозв'язків науки, освіти та філософії, як простір, що призводить до вибудови кардинально інших постмодерністських комунікації, як засіб «перепрограмування» всього суспільства на нових нелінійних засадах.

Модель освіти в сучасному світі утворюється в загальній синергетичній взаємодії різних сфер культури та різних способів освоєння світу (науковому, естетичному, філософському, художньому

тощо), породжуючи нове синергетичне бачення світу, заснованого на його багатовимірності, покладаючи в основу принцип ймовірнісного детермінізму, самоорганізації та складної ієрархічності.

Освіта, критично сприйнявши постмодерністські теорії, повинна увійти у постмодерн, випробувати постмодерністську метаморфозу і розвиватися надалі в контексті *інтердисциплінарних дискурсів* по третьому варіанту можливих стратегій конструювання філософії наукової освіти. Даний варіант стратегії має в основі постнекласичну науку, передусім теорію самоорганізації, теорію дисипативних структур, синергетику, автопоезис. Результатом такого руху повинно бути становлення свого роду наукової філософії, що відповідатиме як духові сучасного нелінійного світу так і його запитам, а також сучасним викликам суспільства «економіки цінностей без грошей» (Е. Тоффлер) [384, с. 89].

З нашої точки зору, в Україні настала нагальна потреба переорієнтувати пріоритети власної політики враховуючи глобальну орієнтацію сучасного світу в усіх сферах життєдіяльності суспільства і в першу чергу це стосується системи освіти. Для того щоб подолати кризові явища, що спостерігаються в українському суспільстві, необхідно враховувати ту обставину, що в сьогоденному глобалізованому світі інформація стає тією стратегічною сировиною (перш за все в науково-технічному розумінні), без якої і завдяки якій не можна сподіватися на процвітання нашої держави. Наприклад, в США сфера цифрової економіки, створює (поки що) лише 8 відсотків ВВП, але в цілому вона дає 35 відсотків усього економічного приросту країни за останні роки. Дотого ж, ціни на комп'ютери, що знижуються з розвитком цієї галузі викликають зниження інфляції щонайменше на 1 відсоток щороку. Європейський Союз, вступ до якого Україна проголосила стратегічною метою, поставив завдання створити найбільш

ефективну і конкурентоспроможну в світі економіку, що опирається на науку.

Якщо ставити завдання переходу до економіки, де домінує інформація, – а тільки таке завдання варто ставити сьогодні, – то мусимо виходити з того, що універсальним ключем у такому суспільстві є знання й освіта. Для України був традиційно характерним високий рівень розвитку науково-технічного прогресу й освіти за слабого використання наявних досягнень. Але протягом останніх 10-15 років у цій сфері ситуація погіршувалася: відтік кращих кадрів за кордон і в бізнес, зниження фінансування наукових досліджень і освіти, низька затребуваність молодих фахівців та наукових розробок на практиці. Виходить, що сфера науки й освіти працюють ніби самі на себе.

Сьогодні головне для України – радикально (ще точніше – революційно) змінити стратегію розвитку не лише економіки, а й освіти. Її треба цілком переорієнтувати на нові рейки. Інформатизація освіти як така, що може успішно функціонувати у глобальному середовищі лише на продукуванні та використанні нових знань, повинна стати українською системою стратегічного мислення й активності нації. При цьому варто врахувати загальноєвропейські причини відставання від США, які в Україні набагато сильніше. Саме за високого рівня професійної підготовки еліт має місце брак «носія змін»: підприємливості, сміливості у відкиданні старого і переходу до нового, здатність до швидкого перекидання капіталів із секторів з низькою продуктивністю, своєчасного використання умов для створення нових фірм, схильних до досліджень та розвитку і швидко переростають у великі (нині вже просто малий бізнес не є найпрогресивнішим). Саме відсутність такого «носія змін» у суспільстві призвела до занепаду комунізму і не дозволяє скористатися потенціалом незалежної України.

Розробка національної моделі формування нової інформатизованої освіти в Україні не може не враховувати досвід розвинених країн, особливо США, Японії, а також ЄС. Без цього неможливо хоча б тому, що інформація знань в освіті може функціонувати тільки в несутеречливої міжнародному середовищі. Але не менше значення має аналіз досягнень нових індустріальних країн, успіхи яких щодо включення до інформатизованої освіти визнав світ, – Тайваня, Сінгапуру та Південної Кореї.

Вступ людства в епоху глобальної інформатизації освіти є для України другим (після здобуття незалежності) унікальним доленосним шансом у новітній історії виграти конкурентну боротьбу за побудову національної економіки, що відповідає європейській цивілізації. Це вимагає надзвичайного напруження людських сил і всіх наявних ресурсів, а також включення до мережі суспільств, освіти і економік, які визнали науку й освіту за вирішальний фактор свого зростання.

Отже, підсумовуючи даний підрозділ зазначимо, що в системі освіти на сучасному етапі відзначено такі принципові зміни, які в цілому впливають саме на освіту: інтегративність науки, освіти і виробництва; розвиток та становлення безперервної освіти як системи; інтегративність середньої та вищої школи; автономність та відповідальність університетів з поширеним комплексом процесів професійної підготовки конкурентоспроможних кадрів з вищою освітою; вагомий вплив освіти на економіку різних розвинених країн; перехід науки про освіту та її становлення у вигляді нової парадигми з фундаментом знань про освіту, яка докорінно змінює саму парадигму педагогіки як науки, яка вивчає процеси навчання та виховання в школі.

Проблему становлення освіти неможливо вирішити без застосування рефлексії філософії, яка повинна відбуватися в межах самої філософії освіти, в якій розкриваються зміст, мета, завдання,

подальші перспективи освіти.

Суспільство вступаючи в постсучасний період неодмінно запускає процеси тотальної інформатизації, що призводить до зміни статусу знання і породжує специфічні постмодерністське бачення світу. До того ж, основна відмінна риса постмодернізму, це плюралізм, що припускає одночасне співіснування багатьох точок зору. Тому, своєрідні категорії філософії постмодерну, такі як: фрагментарність, децентрація, мінливість, контекстуальність, невизначеність тощо, можуть використовуватись в процесі розгляду віртуальної реальності, інформаційних технологій, сучасного суспільства.

Сьогоднішній стан і тенденції подальшого розвитку постмодернізму дозволяють розглядати його як світогляд інформаційного суспільства. Зіставлення реалій постіндустріального суспільства у формі освіти і філософських концепцій постмодернізму виявляє взаємозв'язок, адекватність між розвитком інформаційних технологій і становленням постмодерністського світогляду та освіти. Стан двох знакових для постсучасної епохи феноменів – інформатизації суспільства та постмодернізму можна визначити як синергетичну взаємодію, що дає резонанс у всіх сферах культури, в тому числі й освіти

Постмодерністське трактування освіти неможливе без аналізу в контексті постмодерністських змін, які відбулися у науці, в філософії, суспільстві. Об'єднуючим і зближуючим їх фактором є радикальна зміна трактування мислення. Якщо класичний спосіб мислення – лінійний, то нове мислення – нелінійне з нелінійною організацією актів міркування, дискурсом з новим трактуванням смислопокладання і смислоосягнення.

Сучасна модель освіти створюється у спільній синергетичній взаємодії різних сфер культури та різних способів освоєння світу, народжуючи нове синергетичне бачення світу, засноване на його багатовимірності, на принципах ймовірнісного детермінізму,

самоорганізації і складної ієрархічності.

1.2. Інформатизаційна перебудова в освіті як відповідь на перетворення епохи глобалізації

В епоху глобальних і технологічних змін повинні використовуватися для розвитку освіти, її становлення такі навчальні умови представниками радикальної педагогіки, які були б у в змозі пропонувати нові педагогічні моделі та реконструктуризацію освіти з метою поширення прогресивних змін, що супроводжують появу попиту на знання в процесі перебудови інформаційної освіти як засобу модернізації освіти.

Американський філософ і педагог Джон Дьюї ще на початку двадцятого століття виокремив напрям, за допомогою якого ним був створений фундамент для прогресу освіти та встановлен взаємозв'язок між освітою і демократією.

На думку Дж. Дьюї існування демократичного суспільства неможливо без проикнення демократії в освіту, тому що кожна людина повинна мати право на отримання освіти, яка є шляхом до демократії, тим самим забезпечуючи злагоду та благополуччя всього суспільства.

Відомий науковець Дж. Дьюї був представником егалітарної та сильної демократії, в якій кожна людина має право приймати участь як в політичному, так і в громадському житті суспільства. Освіта за Дж. Дьюї повинна стати шляхом до демократії у праці, отримуючи можливості з розумом приймати участь у політичному та громадському житті, для становлення громадян як компетентних учасників демократичного життя в процесі отримання освіти.

На думку Е. Тоффлера, відомого американського соціолога і футуролога, «перша хвиля» розвитку цивілізації на нашій планеті тривала кілька тисячоліть і була пов'язана з сільськогосподарською революцією. «Друга хвиля» набрала сили у XVII ст., коли розпочалася індустріалізація. Після Другої світової війни розпочалася «третя хвиля» постіндустріалізації, заснована на наданні послуг та використанні інформаційних технологій. Саме цим питанням присвячена його монографія «Третя хвиля». Але цій монографії передувала стаття «Майбутнє як спосіб життя», в якій Е. Тоффлер зазначив, що у майбутньому швидкість змін зростатиме і результатом цього стане глибока дезорієнтація людей, які не будуть готові до прийдешніх подій. Тому для опису цього феномену ним було запроваджено спеціальне поняття – «шок майбутнього». За оцінкою Е. Тоффлера, якщо протягом «першої хвилі» велика частка продуктів харчування, товарів і послуг, що вироблялися людством, споживалися самими виробниками, їхніми сім'ями, або нечисленною елітою, то «друга хвиля» – це дві половини людського життя – виробництво і споживання.

Якщо за часів «першої хвилі» виробництво і споживання було злите в одну життєздатну силу, коли лише крихітка населення залежала від ринку, то «друга хвиля» різко змінила ситуацію, вперше в історії величезна маса продовольчих продуктів, товарів і послуг вироблялася на продаж, для бартеру або обміну, яка створила цивілізацію, в якій ніхто не був незалежним, коли кожен потрапив у залежність від того, що було вироблено іншими [208, с. 42-43].

Крім того, клин, який відокремив виробника від споживача за часів «другої хвилі», розколов на два види і працю. Якщо протягом «першої хвилі» вся родина працювала як економічна одиниця на полі і вдома, то «друга хвиля» перемістила місце праці з поля й дому на завод,

де вже робота вимагала колективних зусиль, розподілу праці, координації та інтеграції багатьох рівнів майстерності.

Індустріальна цивілізація складалася з шести взаємопов'язаних принципів:

1. Стандартизація – з виробництвом мільйонів однакових видів продукції;

2. Спеціалізація – як форма розподілу праці;

3. Синхронізація, викликана поширенням заводського виробництва, високою вартістю машин і великою взаємозалежністю роботи, коли запізнення виконання завдання виробництва однією спеціалізованою групою робочих затримувало працю інших груп робітників;

4. Концентрація, народжена виникненням ринку, коли концентрувалися енергія і праця, потоки капіталу, а саме «друга хвиля» породила корпорації, трести і монополії;

5. Максимілізація, коли було з'ясовано, що якщо багатосерійне виробництво знижує собівартість одиниці виробу, то за аналогією, зростання масштабів в інших видах діяльності теж мало давати економію, тобто створення ще більших монополій з надією, таким чином, отримання успіху в конкуренції з іншими гігантами;

6. Централізація – насамперед влади, яка була доведена до апогею в марксистських індустріальних державах, прикладом якої став Радянський Союз, що створив високоцентралізовану політичну та економічну структуру.

Ці шість принципів сформулювали кодекс цивілізації «другої хвилі».

Е. Тоффлер вважає, що типовим питанням для «другої хвилі» є питання «Хто керує справами?». Відповідаючи, він зазначив, що індустріалізм, ламаючи порядки «першої хвилі», викликав появу нових

фахівців – виконавців, адміністраторів, комісарів, координаторів, президентів, віце-президентів, бюрократів. Е. Тоффлер їх позначив одним словом інтегратори [208, с. 49].

Більше того, Е. Тоффлер зазначив, що в умовах індустріалізації, коли треба привести у відповідність між собою інфо-, соціо- і техносфери, потрібен найбільший координатор як головний двигун інтеграції системи і такий координатор з'явився у вигляді впливових урядів, які на тисячах рівнів взяли на себе інтеграційні завдання і прискорили розвиток.

Загалом, як у соціалістичних, так і в капіталістичних країнах протягом «другої хвилі» виникла однакова модель – великі компанії або виробничі організації та величезна машина управління. Тобто замість робітника, котрий, як передбачав К.Маркс, захопить засоби виробництва, або капіталіста, який зосередить владу у своїх руках за поглядами послідовників А. Сміта, з'явилася нова сила – інтегратори, які управляли соціальною, культурною, політичною та економічною сферами суспільства [384, с. 73].

При цьому згадані інтегратори були організовані в ієрархію еліт і субеліт, тобто інтеграторів вищого порядку, але, як зазначає Е. Тоффлер, на ще вищому рівні інтеграція нав'язувалася «суперелітами», які відповідали за розміщення інвестицій.

Отже, в кожному суспільстві – чи комуністичному, чи капіталістичному, сформувалася паралельна архітектура влади, основна архітектура якої залишалася при будь-яких змінах. Навіть коли бунтівники обвалювали режими, вони поновлювали цю архітектуру.

Але нині «третя хвиля» починає штурмувати фортеці менеджерської влади, коли претензії на участь в управлінні, на спільне ухвалення рішень, на робітничий, споживчий та громадський контроль зростають від країни до країни. Тиск на децентралізацію влади

посилюється, еліти стають менш постійними й сталими і це означає, що відкриваються фантастичні можливості для соціального й політичного оновлення, коли у найближчі роки нові небачені інституції замінять наші непрацездатні й застарілі інтеграційні структури.

Аналізуючи політичні структури часів «другої хвилі», Е. Тоффлер зазначив, що вони чим далі, тим більше стають застарілими, неспроможними впоратися з проблемами сьогодення [384, с. 101].

На переконання Е. Тоффлера, «друга хвиля» розвитку цивілізації спричинила новий погляд на Бога, справедливість, кохання, красу, владу, розбудила нові ідеї, відносини й аналогії, відкинула і замінила старі гіпотези про час, простір, причинність та матерію. З'явився послідовний світогляд, який пояснював і виправдовував реальність «другої хвилі», і цей світогляд автор назвав «індустр-реальність» з чітким викладанням своїх поглядів щодо кожної її складової.

Водночас індустріалізм в історії людства був лише миттєвим спалахом протягом лише трьох століть, який крок за кроком перейшов у Третю Хвилю, яка характеризується кардинальними змінами структури влади, перетворенням корпорацій у нові форми, оскільки діюча форма вже застаріла, поширенням електронних систем інформації та їх впливом на людей, змінами систем їх мислення тощо.

Протягом Третьої Хвилі формується нова психосфера людини, коли спостерігається наступ на самотність, формування телеспільноти, зародження культів, поширення застосування наркотиків, з'являються професійні та парапро-організатори життя.

Тому, будуючи цивілізацію «третьої хвилі», ми повинні не тільки подолати самотність, а створити також структури порядку та життєвої мети. Бо як людство формує цивілізацію «третьої хвилі», так і вона формує людство, тобто виникає нова психосфера. Більше того, вона поступово формує особистість майбутнього, яка зростатиме з дитинства

в інших умовах, з іншим усвідомленням світу і всесвіту, з іншими підходами до праці, коли в умовах «третьої хвилі» все більше потрібні люди, які не просто виконують щоденні рутинні обов'язки, а які вміють узяти на себе відповідальність, розуміючи, як їхня праця узгоджується з працею інших, які можуть упоратися навіть із більшими завданнями, які пристосовуються до швидких змін обставин, тобто потрібні люди менш запрограмовані і меткіші на своїх ногах.

Як зазначає Е. Тоффлер, «Коли цивілізація «третьої хвилі» дозріє, ми створимо не утопічних чоловіка чи жінку, які будуть працювати за людей минулого, не расу надлюдей, не Гете та Аристотелів (і не Чингісханів або Гітлерів), а сподіваємося, просту й горду расу – і цивілізацію, – яка заслуговує називатися людством» [384, с. 122]

Дійсно багато в чому Е. Тоффлер, характеризуючи «третю хвилю» з порівняльними оцінками особистостей «другої» і «першої хвилі» більш, ніж правий, але слід зазначити, що поки що «третья хвиля» не охопила всю планету, тим більше, його суперіндустріалізмом.

Через п'ять років після «Третьої Хвилі», в перекладі на українську була видана нова монографія Е. Тоффлера «Нова парадигма влади: знання, багатство, сила», в якій Е. Тоффлер окреслив надзвичайно широке коло питань щодо соціології, суспільного розвитку, політичної влади, змін техніки і технологій, розвитку знань людини тощо, сформулювавши нову систему творення багатства в умовах глобалізації світової економіки на базі інформатизації, яка у сконцентрованому вигляді викладена ним в дванадцяти пунктах:

1. Нова прискорена система творення багатства дедалі більше залежить від обміну даними, інформацією і знанням. Вона є «надсимволічною». Якщо знаннями не обмінятися, годі утворити нове багатство.

2. Нова система переходить від масового виробництва до штучного виробництва на замовлення, або «демасифікованого» виробництва. Завдяки новим інформаційним технологіям можна виготовляти невеликі партії дуже різноманітної, виконаної на замовлення продукції, що коштує майже так само, як і за умов масового виробництва.

3. Традиційні фактори виробництва – земля, праця, сировина і капітал – втрачають свою вагу, їх заступає символічне значення.

4. Тепер не металеві чи паперові гроші, а електронна інформація править за справжній засіб під час обміну. Капітал стає вкрай плинним, а відтак величезні фонди можна хутко як зібрати, так і розв'язати. При потужній концентрації капіталу множиться кількість його джерел.

5. Товари та послуги конструйовані з модулів й об'єднані в системи, що потребують збільшення та постійного вдосконалення стандартів. Це призводить до воєн за контроль над інформацією, що на ній ґрунтовані стандарти.

6. Забарливу бюрократію заміняють дрібні (демасифіковані) робочі одиниці, тимчасові або «адгократичні» команди, дедалі складніші бізнесові альянси та консорціуми. Ієрархію вирівнюють або скасовують для прискорення ухвалення рішень. Місце бюрократичної організації знання посідає довільний потік інформації.

7. Число і розвиток організаційних форм зростає. Що більше існує таких одиниць, то більше операцій вони проводять і більше інформації мусить бути вироблено та повідомлено.

8. Робітництво стає все менше взаємозамінним. Промислові робітники володіли лише кількома знаряддями виробництва. Сьогодні наймогутнішими інструментами творення багатства є символи в голові трударів. Отже, робітники мають вирішальну, незамінну частку «засобів виробництва».

9. Героєм дня є вже не «синій комірець», фінансист чи менеджер, а новатор (всередині великої організації, або за її межами), який сполучає теоретичні знання з діями.

10. Творення багатства все частіше визнають за колоподібний процес, який переробляє відходи на внесок до наступного циклу виробництва. Ця метода передбачає комп'ютерний моніторинг та глибинні рівні наукового й екологічного знання.

11. Виробник і споживач відокремлені один від одного промисловим переворотом об'єдналися в циклі творення багатства: споживач вкладає не лише кошти, а й ринкову та проектну інформацію, життєво необхідну для виробничого процесу. Покупці й постачальники діляться між собою даними, інформацією і знанням. Одного дня клієнти також зможуть натискати кнопку і відтак активізувати слабкі процеси виробництва. Споживач та виробник стоплюються у «виробника-споживача».

12. Нова система творення багатства є водночас локальною та глобальною. Потужні мікротехнології дозволяють здійснювати у місцевому масштабі те, що колись можна було вчинити лише в рамках національної економіки. Подібним способом багато функцій вириваються за державні кордони, поєднуючи компанії у багатьох країнах в одній спільній та продуктивній діяльності [207, с. 412].

Тобто, ця нова система, її складові не тільки призначені підтримувати систему творення статку в індустріальну епоху, а й провіщувати небачене досі зіткнення систем творення багатства.

Підкреслюючи часто взаємовиключні підходи до розуміння глобалізації західними соціологами, слід, на нашу думку, навести погляди ще двох англійських дослідників.

Так, М. Ман вважає, що світ не є (і ніколи не був у минулому) системою націй-держав, світ-системою чи глобальною спільнотою,

реально не існує ні глобальних корпорацій, ні глобального капіталізму, ні, навіть, процесу глобалізації, якщо під усім цим розуміється суттєва особливість корпорації, капіталізму або сучасної спільноти [333, с. 153].

Більше того, М. Ман відкидає будь-які уявлення про спільноти як єдині системи, вважаючи, що вони ніколи не були унітарними, а складаються з багатьох мереж взаємодії. При цьому він розрізняє п'ять соціопросторових рівнянь взаємодії: локальний, національний, міжнаціональний, транснаціональний і глобальний при зменшенні останніми століттями ролі локальної взаємодії і підсиленні інтенсивності взаємодій на інших рівнях з виникненням справді глобальних мереж.

М. Ман визнає, що багато глобальних або майже глобальних мереж, особливо у сфері фінансового капіталу і ринку споживчих товарів, є капіталістичними, але такий глобальний фактор як загроза природному середовищу, будучи економічним, водночас – складова як капіталізму, так і державного соціалізму і споживчого сільського господарства.

Оскільки за останні десятиліття все тісніша взаємодія на рівнях вище локального, соціальна організація людства, на думку М. Мана, настільки еволюціонувала, що має глибокі глобальні наслідки, але вони не є відображенням єдиної транснаціональної або глобальної системи.

Усе це потребує розробки більш адекватної соціальної теорії для сучасного світу.

Інший англійський соціолог М. Уотерс, навпаки, підсумував основні постулати, які були сформульовані соціологією глобалізації, що сформувалася за останні десятиліття:

1. Оскільки глобалізація співпадає з модернізацією, то вона, включаючи процеси формування світової економічної системи, міжнародних відносин, а також глобальної культури і глобальної

свідомості, почалася з XVI ст. при прискоренні свого розвитку і нині дійшла до фази найбільш швидкого розвитку.

2.Глобалізація – це системний взаємозв'язок усіх індивідуальних соціальних зв'язків, що існують на планеті при втраті значення географічних кордонів і підсиленні єдності та уніфікації людської спільноти.

3.Глобалізація радикально змінює поняття часу і простору.

4.Феноменологія глобалізації рефлексорна при свідомому намаганні мешканців планети до світу, як єдиного цілого.

5.Глобалізація – це руйнування універсалізму і партикуляризму (зазначимо, що ці сфери існують і взаємодіють).

Глобалізація зміщує поняття ризику і довіри. Якщо у ранішні епохи люди чітко знали, чому і кому довіряти, то нині вони змушені довіряти невідомим людям, силам і нормам, які знаходяться поза межею контролю індивіду або тієї чи іншої групи людей. Тому загальна довіра стає необхідною умовою благополуччя кожного, а криза довіри створює ризик руйнування глобальної системи [392, с. 152-153].

Для вирішення завдань науково-технічної революції освіта потребує реконструктуризації, але, в свою чергу, глобалізованому світу загрожує зростаюча соціальна нерівність, небезпечність, конфліктність, тому треба виділити освіту, яка буде відповідати сучасним потребам, досліджуючи та вирішуючи їх.

У зв'язку з глобалізацією посилилась соціально-економічну нерівність між бідними та багатими, яка показує в даний час, зростання нерівності в процесі отримання та використання інформації, накопиченні капіталу як соціального, так і культурного, показуючи тим самим зростаючу різницю між заможними та вбогими країнами.

Для перетворення сфери демократизації освіти треба вирішити зазначені проблеми та створити з освіти інститут для суспільства, якому

будуть відповідати інтереси його соціальної більшості, що було передбачено представниками радикальної та сучасної критичної педагогіки, а саме такими, як І. Ілліч і П. Фрейд.

Бразильським відомим вченим Паулом Фрейдом в 60-их роках ХХ століття у наукових працях таких, як «Педагогіка пригноблених», «Освіта як практика свободи», підкреслено про нерівнозначний доступ до освіти, що призводить до стану соціального пригнічення. Виходячи з вищезазначеного пригнічені суспільні верстви населення не можуть розраховувати від заможніших класів подарунку у вигляді освіти, але повинні займатися саморозвитком та самовихованням. В умовах колонізації і пригнічення, педагогіка П. Фрейре призиває до «деколонізації свідомості», тим самим відстоювати право тих, які навчаються спілкуванню з вчителями та беруть участь в освітньому процесі у повному обсязі. «Педагогіка пригноблених» П. Фрейре наголошує на створенні таких початково-виховних процесів, які були б у змозі допомогти кожній людині займатися саморозвитком для покращення суспільного життя в процесі розширення їх можливостей та прав.

У науковій праці «Педагогіка пригноблених» Пауло Фрейро описав шлях наївної усвідомленості до її критичності. Тобто, в процесі відтворення я вважаю, що не відтворюю, але, із іншого боку немає уявлення про відтвореного мною і я з наївною усвідомленістю вважаю, що роблю щось своє, але, як правило, це помилка. Таким чином, при усвідомленні важливості нашої роботи допомагає кожній людині зрозуміти, її ідеологічним напрямом, запозичений від іншого. Процес творчості відбувається постійно, поруч або ні.

Термін «культурне нерозуміння» було введено П. Фрейдом, що не володіючи відповідним інструментарієм, який дає змогу побачити сутність опіру іншого. Зрозумілим стає, що наївність та опір не можуть

обмежуватися чітко встановленими класовими межами. Ми всі наївні, тому що проходимо офіційний шлях як «реальність»; в процесі побудови шляхів, практичного досвіду, що впливають з досвіду кожної людини вибудовується потенціал до опору. Тому під самоосвітою та саморозвитком кожної людини ми розуміємо постійний процес перебудови самого себе.

Питання «Що робити?» акцентує увагу на його методологічному аспекті, який ми постійно згадуємо; зазначене питання ми повторюємо у повсякденному житті з різними групами, тому що саме це питання дає відповідь на те, що потрібно зробити. Саме це є дослідженням потреб групи, увагою, що враховує різноманітність досвіду в процесі створення нового.

Кожного разу при виникненні різних протиріч у групових взаємовідносинах постає необхідним питання «Що роботи?». При побудові мислення колективу не існує нічого іншого, як опозиціонування колективності в самої середині. В тривалому, безперервному процесі кожна група має здатність створювати яку-небудь суб'єктивність, яка буде побудована на спілкуванні, конфліктах. Через таку суб'єктивність нами себе розвивається та розповсюджується позиція.

Суб'єктивність колективності, виходячи із його досвіду, викликає симуляцію. В даній симуляції кожна людина живе, застосовуючи різні метафори, слова, які втілюються через образи майбутньої зустрічі, прокручуючи її можливі варіанти; але кожне слово, кожна метафора дає досвід у переживанні перед майбутнім діалогом, який дійсно відбувається, що надає інструмент тілу людині для подальших дій в різні моменти їхнього життя. Це надає нам досвіду можливого, сприяючи створенню таких нових середовищ, в яких кожна людина може бути самою собою. Але, щоб втілити неможливе у життя, треба його

перетворити у суспільно можливе. Тому що систематизація, маркування веде до перетворення людини із суб'єкту в об'єкт, позбавляючи її, у свою чергу, можливості мати стійку позицію, пошуку нових ідей, та задоволення потреб. Завдяки таким аспектам виражається органічність процесу навчання-заради-змін.

На сучасному етапі накопичення соціальних, економічних, культурних проблем, війн від освіти вимагається звернути особливу увагу на дослідження таких проблем, як війна та мир, застосовуючи результати для врегулювання існуючих конфліктів за допомогою посередництва, яке виступає однією із найважливіших частин програми демократії у процесі розвитку суспільства. В процесі зростання конфлікту культури важливо зрозуміти важливість сформувати у глобалізованому світі такі гуманістичні цінності, як терпимість, справедливість, боротьба за мир, які на даному етапі все більш зміцнюються. У цьому ракурсі критична педагогіка повинна зосередити увагу на культурних відмінностях та розробляти нові моделі демократії, які будуть переконливими та враховувати інтереси різних верств населення, спільнот для вирішення спірних питань.

Нами підкреслено важливість прагнення критичної теорії до відновлення змісту і сенсу освіти, не ставлячи на перше місце високі технології та цінності індустріального капіталу, а в першу чергу, для демократичності освіти з метою втілення у життя ідей таких відомих представників педагогіки, як Дж. Дьюї, Фрейд, Ілліч, дослідження яких сприятимуть соціальному благополуччю, соціальній справедливості, зменшенню соціальної нерівності, розвитку як кожної особистості, так і суспільства.

Перебудова освіти в демократичну та інформаційну повинен сприяти процесу набуття знань, їх використання, відповідаючи на глобалізацію світу. Але треба враховувати такий аспект, як різний рівень

доступу деяких спільнот до нових технологій, культурного капіталу. Для вирішення цього питання повинна відбуватися реконструктуризація освіти з метою отримання студентами однакового доступу до нових інформаційних технологій в процесі побудови нової демократичної системи освіти.

Інформатизація освіти допомагає налагодити ефективні взаємовідносини між викладачем та студентом в такій складній ситуації, коли сьогодні співіснують невідповідності соціального досвіду між поколінням та народами. З метою подолання конфліктів, суперечок кожний громадянин, викладач, студент повинні об'єднатися між собою в процесі праці.

Посилення інформатизації освіти може бути за рахунок збільшення форм навчання, інтерактивних розробок, наприклад, розширення дистанційної освіти та її доступність, розробка та створення освітніх веб-сайтів, наукових інтернет-спільнот, он-лайн обговорень. Така перебудова освіти потребує культу грамотності, цілеспрямованого просвітництва. В процесі навчання і викладання, використовуючи мультимедійні та Інтернет-матеріали, демократизація освіти пропонує застосовувати їх як додаток.

На основі демократизації освіти передбачається такий дуже важливий аспект, як злиття науково-дослідних проєктів, в яких різні форми навчання будуть доповнювати кожну із них, наприклад, усні та мультимедійні, не переважаючи одна над іншою. На думку деяких педагогів в аудиторії повинен відбуватися безпосередній діалог та бути на першому місці, але не потрібно обирати щось одне, що стосується, зокрема нових мультимедійних моделей освіти. Демократизація освіти наполягає спиратися на якісний розвиток всіх експериментальних надбань в процесі її реструктуризації.

Отже, реконструктуризація освіти на фундаменті соціальних, культурних, економічних, матеріальних умов існування в процесі зміни розвитку суспільства дає відповідь розуму на перебудови сьогодення.

У питаннях розвитку інформаційних систем та інформатизації освіти вважаємо за необхідне використовувати у контексті інформатизації освіти щодо неї поняття «глобальних резервів зростання».

Оскільки нині історії надана можливість цілісного погляду на планетарну ситуацію, що склалася у соціоекосфері, як головного моменту сучасного методологічного підходу до проблематики людської діяльності та цивілізаційного прогресу, що враховує принцип загальної єдності світу, виділимо вузлові моменти і тенденції реального розвитку:

1. Найбільш очевидними є науково-технологічні досягнення;
2. Різде підвищення рівня спеціалізації праці та диференціації науки, що дало небачені раніше можливості революційних досягнень у соціальному, економічному, культурному зростанні при водночас ускладненні проблематики розвитку;
3. Досягнення раніше недоступних можливостей творчого взаємозв'язку, спілкування та співробітництва суб'єктів соціально-економічної діяльності на всіх рівнях за рахунок інформаційних технологій;

Аналіз світового розвитку дозволив нам дійти висновку щодо постійного зменшення часового періоду для суттєвої зміни рівня життя. Фактично, на нашу думку, можливо стверджувати, що цим виявлено новий закон соціальних, економічних, культурних змін глобальної спільноти.

В нинішніх умовах, за нашою оцінкою, факт інтенсифікації обміну науково-технологічною продукцією є свідченням початку нового періоду розвитку з більш удосконаленою формою економічного

співробітництва при роздільно-інтеграційних трудових діях, коли спостерігається рух форм співробітництва народів від натурально-обмінної торгівлі до торгівлі з використанням інформаційно-еквівалентної валюти і далі до специфічного науково-інформаційного обміну з використанням електронного зв'язку.

Це підвело нас до висновку, що зародки «глобалізації» проявляються, насамперед, у міжнародних науково-технологічних програмах на інформаційно-еквівалентній основі. Якщо вести мову щодо зародків глобалізації то вони з'явилися задовго до появи науково-технологічних програм.

Оцінка розвитку науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт за фундаментальними напрямками дозволила сформулювати нам тезу про те, що в сучасному світі спостерігається тенденція глобалізації науково-інформаційних процесів, які не може подолати навіть відцентрова сила конкуренції між провідними фірмами різних країн, а міжнародні науково-технічні відносини стали найважливішим самостійним напрямом сучасної транснаціональної економічної взаємодії при концентрації та інтенсифікації роботи над винаходами і відкриттями, які за сутністю є фундаментом інтенсивного розвитку інформаційно-технологічного рівня в різних регіонах. При цьому, залежність готовності різних країн до прийняття таких ринків із системної точки зору разом з іншими факторами зумовлює нерівномірність соціально-економічного розвитку країн у географічному вимірі і створює напругу в геополітичному плані.

На нашу думку, глобальна інтеграція в цілому сприяє взаємній прив'язці економік різних країн, а явища дезінтеграції спостерігаються лише на політичній основі. При цьому, найновішою тенденцією сучасного розвитку є феномен глобальної інформатизації світової економіки і ринку.

Розглядаючи низку концепцій побудови соціально-економічних систем від Платона до А. Пізенті, зазначимо, що в них було піднято багато питань щодо глобальних проблем і тому Римський клуб, на його думку, не був піонером у розробці глобальних проблем людства, а лише зумів привернути увагу провідних учених до світової соціально-політичної та економіко-екологічної проблематики, а також дав поштовх становленню та розвитку такої сфери наукових досліджень, як глобальне моделювання розвитку або глобалістика, головна мета якої полягає в тому, щоб своєчасно передбачати основні утруднення, кризові та конфліктні ситуації та випереджаючим чином застосовувати заходи щодо їх запобігання або ліквідації наслідків.

Аналіз низки доповідей Римського клубу дозволяє сформулювати нам тезу про те, що подальший методологічний та праксеологічний аналіз глобальних проблем доцільно проводити в загальносистемній структурі економічного процесу, що розгортається на двох глибинних основах: матеріально-енергетичній першооснові і пріоритетно стратегічній інформаційно-цільовій, яка глобально опосередковує суб'єкт-об'єктні взаємовідносини і загальноцивілізаційні процеси розвитку людства.

При цьому, на нашу думку, людство не має іншого виходу, щоб не визнати природні матеріально-енергетичні об'єкти першоосною процесів соціально-економічної діяльності і розвитку. Тому викладемо загальну послідовність суб'єкт-об'єктних відносин глобального підходу до проблематики соціально-економічної діяльності:

об'єктивно існуючий речово-енергетичний світ => суб'єктивне сприйняття цього світу свідомо розвиненою людиною => формування психоінформаційної картини світу => активно-творче інформаційно-цільове моделювання можливих процесів в рамках пізнаних закономірностей природи => цілеспрямовані емоційно-вольові

(психоінформаційні) імпульси суб'єкта => техніко-економічна сфера або повернення людини як суб'єкта активного формотворення до реалій об'єктивно існуючого, самозакономірно речово-енергетичного світу, що розвивається.

Ця схема, за нашими уявленнями, при розгляді соціально-економічної діяльності і розвитку показує, що вказані процеси є циклічними з глобально-системним психоінформаційним зв'язком.

На підставі цих підходів необхідно і розробляти методологію, згідно з якою закономірний циклічний економічний процес розділяється на два (під)цикли: макропроцесуальний речово-енергетичний і мікропроцесуальний інформаційно-енергетичний.

У цілому зазначмо, що глобальним методологічно системним (праксеологічним) принципом освітнього і економічного процесу можливо визначити закономірність того, що, будучи саморухомою, речово-енергетична структура економіки для надбання гуманітарно і соціально спрямованої процесуальності з об'єктивною необхідністю вимагає у своєму механізмі специфічної рушійної сили – психологічно мікропроцесуальної, первинно-стимулюючої, активно-творчої, цілеспрямованої енергії людського фактора.

Оцінюючи ресурсну базу економічних процесів, вважаємо, що найбільше за все саме ресурсний дефіцит примушує людство до інтенсивного пошуку «нових шляхів» цивілізаційного розвитку. При цьому, в структурі соціально спрямованого економічного процесу, крім сировинних, потрібні інтелектуальні, екологічні та інформаційні ресурси.

Щодо дефіциту сировинних ресурсів, то найбільшою мірою він проявляється в енергетичних, продовольчих, екологічних і загальноекономічних кризах.

Разом із тим, глобально інформатизована соціально-економічна діяльність демонструє факти кардинальної зміни параметрів розвитку людської цивілізації, знаходячи нові ресурсні можливості розвитку і глобально-фундаментальні резерви прогресу.

При цьому, розвиток безвідходних технологій в найближчому майбутньому може прийти до замкнених, ресурсовідновлюваних технологічних виробничих комплексів. Людство стимулює такий підхід через розробку і реалізацію вимог до технічних рішень, які б відповідали цілям підвищення продуктивності праці, споживчої та економічної якості продукції, принципам економії трудових зусиль, сировинних та енергетичних ресурсів. У цьому він вбачає співпадіння векторів діяльності та цивілізаційного розвитку.

Тому, виходячи з цього, зробимо попередній висновок, що творчий пошук і розвиток людства в межах сучасної цивілізації іде шляхом пізнання законів природи та винахідного удосконалення техніко-економічної діяльності, тобто методологічно кваліфікованої оптимізації (гармонізації) суб'єкт-об'єктних відносин у глобальному або загальносистемному вимірі.

Аналізуючи важливість і розвиток розуміння людством значення інформаційно-інтелектуального мікропроцесу цілісної економічної системи, доходимо також до висновку, що феномен ідеальної за своєю природою інформації фундаментально і глобально опосередкує всі системи праці соціально-економічного і загально цивілізаційного розвитку.

Більше того, запропонуємо називати інформаційний ресурс «єдиною основою творчої праці та управління соціально-економічними процесами».

При цьому інформаційно-економічний ресурс позалюдською психікою є за сутністю абсолютно інертним. Тому в процесі його

практичного використання вважаємо доцільним застосування таких термінів, як: «інформаційно-енергетичний», «інформаційно-економічний», «інформаційно-інтелектуальний або психоінформаційний» ресурс, тоді як з методологічної точки зору штучний інтелект та автоматичні системи слід називати «технократичним абсурдом» сучасного розвитку.

Називати «абсурдом» при бажанні можливо все що завгодно, але зазначений «абсурд» набуває все більшого розвитку, а АСУ це саме той фактор, який за нашою оцінкою є складовою підвищення ефективності праці в процесі цивілізаційного розвитку.

Розглядаючи глибинну специфіку інформаційних процесів на основі визначення рис їхньої специфіки зробимо висновок, що інформаційно-цільовий зв'язок у методологічно повній соціально-економічній структурі є всезагальним, а з урахуванням здатності інформаційного ресурсу повноважно представляти непорушно, економічно необхідні закони природи, цей зв'язок фактично є глобальним.

Разом із тим, за нашою оцінкою, інформація може продукувати явища негативної якості:

1. Інформаційні знання можуть мати різні рівні об'єктивності та вірогідності;
2. Інформація як продукт процесу пізнання принципово може бути тільки відносно істинною;
3. Змістовну сутність інформацій можуть перекручувати методи та устрої її фіксації на носіях, а також способи обробки, передавання та прийому виконавцем;
4. Існує умисне викривлення та псування інформаційних знань з метою дезінформації споживачів;

5. Можлива втрата інформацією якостей об'єктивності та вірогідності за рахунок надзвичайної абстракції в суспільних науках, а також схоластичні явища в процесах соціально-економічного розвитку.

Разом із тим, на нашу думку, інформація та її головний споживач – інтелектуал у сучасному світі об'єктивно грає роль глобально впливового і вирішального фактора виживання, конкурентоздатного розвитку, оздоровлення морально-етичної сфери спільноти і загальносистемної рівноваги в економіко-екологічному комплексі.

Розкриваючи трансформаційний механізм діяльності й розвитку, зазначимо, що всі системи соціально-економічної діяльності структурно входять до надсистеми (мегасистеми) «суб'єкт-об'єкт» як її підсистеми або елементи, а сама інформація водночас виконує функції світової орієнтації суб'єкта, тобто глобальної генетично єдиної платформи розгортання, реалізації й саморегулювання процесів людської діяльності.

Тому, на нашу думку, кожен прогресуючий соціально-економічний систему в глобальному вимірі принципово можливо створити лише на основі інформаційно-інтелектуального ресурсу як найбільш глибокого фактора цивілізаційного розвитку, а сам інформаційний ресурс як природно єдиний субстрат формування економічних систем за своєю сутністю є глобально цільовим і має фундаментально-вирішальне значення як глобальний механізм трансформаційного випередження в проблемі побудови всебічно ефективних освітньо-економічних систем.

Аналізуючи виникнення і трансформації феномену цінності через такий фактор економічних відносин, як гроші, відзначимо, що вони є інформаційним інструментом системоутворення та абстрактно-еквівалентної взаємоконвертації продукції в процесах сучасної спеціалізованої праці. Зазначимо, що ознаку інформаційного інструменту гроші набули задовго до сучасної спеціалізованої праці.

Дослідження інформаційних важелів морально-правового саморегулювання освітньо-економіко-екологічного комплексу систематизуємо у вигляді схеми (рис. 1.).

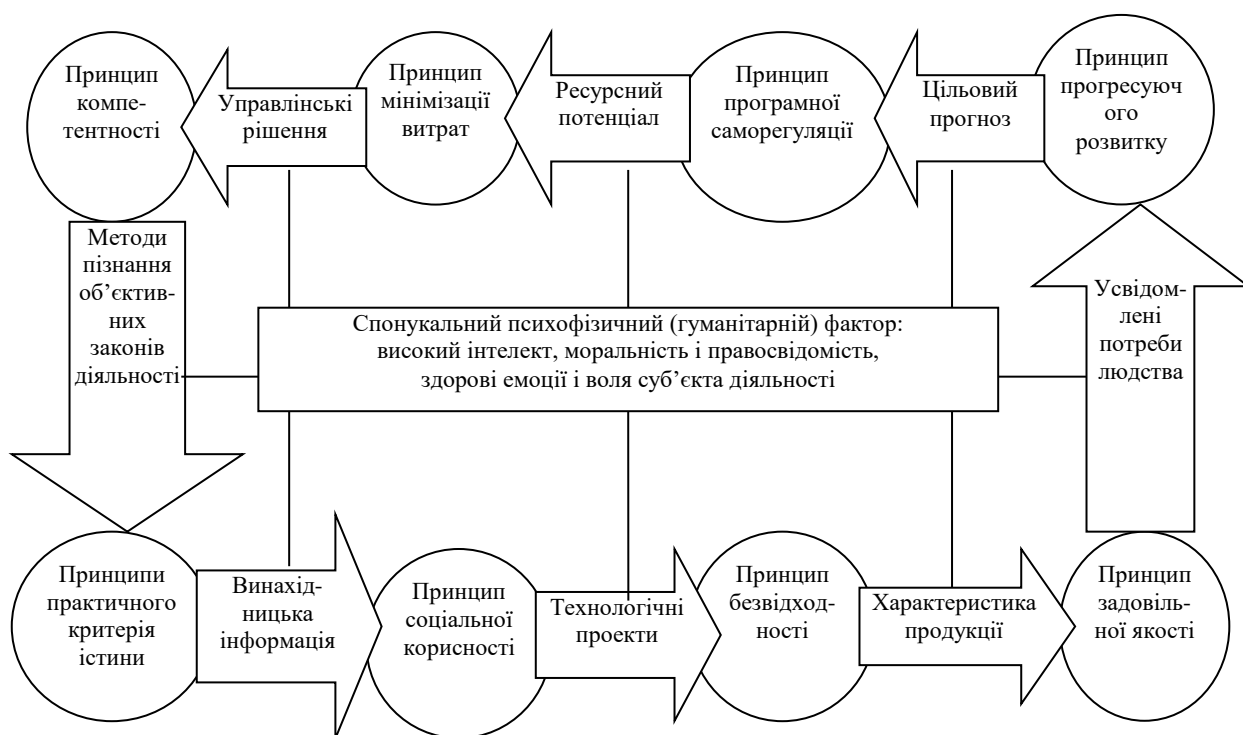

Рис. 1. Методологічні принципи економіко-екологічної діяльності на глобальній інформаційно-цільовій основі

Оцінка тенденцій сучасного розвитку надає нам можливість дійти висновку, що рух сучасної цивілізації до так званої інформаційної спільноти і конкретні концепції соціально-економічного прогресу об'єктивно, закономірно, фундаментально і методологічно глобально базуються на трьох основах: інформаційній, інтелектуальній та інноваційній.

У цілому, за нашою оцінкою, якраз історично накопичена сума інформаційних знань забезпечила сучасний рівень цивілізації, як то схематично відображено ним на рисунку 2.

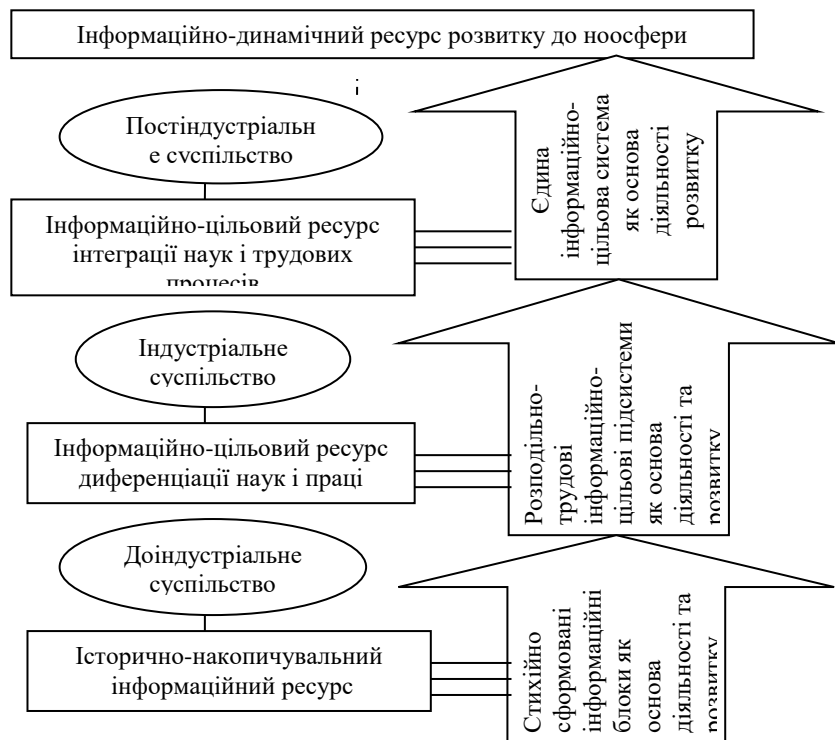

Рис. 2. Переважаючі напрями формування та використання інформаційного ресурсу на вузлових етапах соціально прогресу

Усе це дозволяє запропонувати розробку глобальної програми «людина, освіта, екосфера та інформація світу», а враховуючи об'єктивну та природно закономірну трансформаційну сутність соціокультурного та економічного розвитку, а також практично невичерпну прогресотворчу здатність інформаційно-інтелектуального ресурсу в фактичному режимі його функціонування, людство покликано не тільки виробити пріоритетно стратегічне відношення до цього ресурсу, а й вважати його єдиним представником об'єктивно існуючого світу.

Узагальнюючи дослідження щодо глобальних резервів зростання, запропонуємо універсальний комплекс із 16-ти принципів творчої праці та управління, який, згідно з нашою розробкою є таким:

- фундаментальності,
- опосередкованості,
- цілеспрямованості,
- циклічності,
- трансінформації,
- випередження,
- прискорення,
- оптимізації,
- антропомірності,
- соціалізації,
- розділення,
- пріоритетності,
- інтеграції,
- моральності,
- еквівалентності
- вірогідності.

Зазначимо, що досліджуючи та розвиваючи концепцію самоорганізації сучасної спільноти на загальноінтегруючій інформаційно-цільовій основі, слід виокремити його наступні складові: «Ефект функціонального трансінформаційного (умовно ідеального) розподілу світу в спеціалізованих структурах», «Феномен несаморухомості трансінформаційного переходу в соціально-економічних процесах», з формулюванням у наступних дослідженнях «Трансінформаційного механізму діяльності та розвитку», «Механізму мікропроцесуального інформаційно-цільового випередження в системах праці та управління», «Ефекту транс-психо-інформаційно-технологічного прискорення об'єктивно закономірних процесів у трудових системах», а також «Закону психорушійної сили в інформаційно-цільових мікропроцесах діяльності та розвитку», «Ефекту

транс-психо-інформаційної напруги соціально-цивілізаційної сфери», «Системно-інформаційної методології сучасного (глобального) економічного процесу».

Підводячи підсумки цього підрозділу, зазначимо, що творчий пошук і розвиток людства в межах сучасної цивілізації іде шляхом пізнання законів природи та винахідного удосконалення техніко-економічної діяльності, тобто методологічно кваліфікованої оптимізації (гармонізації) суб'єкт-об'єктних відносин у глобальному або загальносистемному вимірі.

Розкриваючи трансформаційний механізм діяльності й розвитку, зазначимо, що всі системи соціально-економічної діяльності структурно входять до надсистеми (мегасистеми) «суб'єкт-об'єкт» як її підсистеми або елементи, а сама інформація водночас виконує функції світової орієнтації суб'єкта, тобто глобальної генетично єдиної платформи розгортання, реалізації й саморегулювання процесів людської діяльності.

Тому, на нашу думку, кожен прогресуючу соціально-економічну систему в глобальному вимірі принципово можливо створити лише на основі інформаційно-інтелектуального ресурсу як найбільш глибокого фактора цивілізаційного розвитку, а сам інформаційний ресурс як природно єдиний субстрат формування економічних систем за своєю сутністю є глобально цільовим і має фундаментально-вирішальне значення як глобальний механізм трансформаційного випередження в проблемі побудови всебічно ефективних освітньо-економічних систем.

Оцінка тенденцій сучасного розвитку надає нам можливість дійти висновку, що рух сучасної цивілізації до так званої інформаційної спільноти і конкретні концепції соціально-економічного прогресу об'єктивно, закономірно, фундаментально і методологічно глобально

базуються на трьох основах: інформаційній, інтелектуальній та іноваційній».

Таким чином, реконструкція освіти на підставі того, що соціально-економічні, культурні та матеріальні умови побуту і праці змінюються з суспільним розвитком є відповіддю розуму на великі перетворення нашого часу. Заклик до демократичної та інформатизаційної перебудови освіти має сприяти і розвитку сфери набуття та використання знань, розглядатися як відповідь на виникаючі технології і тенденції глобалізації.

1.3. Усвідомлення необхідності інформатизації освіти як об'єктивної закономірності її розвитку в інформаційну епоху

Інформатизація освіти визначена як один з головних напрямів її модернізації в епоху глобалізації. Десятки праць і захищених дисертацій, між тим, відповіді на запитання про природу, сутність і основні технології цього процесу все ще не забезпечують. Враховуючи потребу в їх пошуку, зупинимось на цьому більш детально.

Соціальна філософія, філософія освіти, глобалістика і менеджмент є базисом світоглядних основ інформатизації системи освіти в контексті світового інституційного процесу. Освітній процес постає у цьому контексті як об'єкт управлінського і соціально-філософського аналізу. Система якісної освіти, ефективного суспільного виховання різних рівнів обов'язково має передбачати водночас й ефективну систему соціального управління, запорукою існування якої, є в свою чергу, розвинене інституалізоване громадянське суспільство, що потребує і формування не тільки правової держави як своєї передумови, а й цілком

нової концепції навчання, ґрунтованої на соціально-філософській моделі філософії освіти [73; 75; 371]. Разом з тим відзначимо, що тільки розвинута, стабільна демократична система освіти і суспільного виховання уможлиблює утворення ефективних інститутів громадянського суспільства, правової держави, є основою стабільного демократичного устрою й авторитетної влади.

У цій концепції й досліджується соціально-філософський аспект взаємозв'язку інформатизації освіти, глобального розвитку і соціальної філософії освіти, суспільного управління вихованням і освітою, концепцій менеджменту і самоуправління, як галузі інтегрованих освітньо-філософських і соціально-управлінських знань в контексті глобалізації і розвитку інститутів світового громадянського суспільства.

Чи можлива Істина і реалізація проекту Просвітництва сьогодні, зокрема і у сферах філософії та освіти? Інакше кажучи, чи здатна людина вимовляти, а саме головне, діяти у сьогоденні «кінця метанаративів» з точки зору Істини, яка не є лише дискурсивним ефектом? Так, сучасний французький філософ Ален Бадью зазначає, що це дійсно так, що ставить його на одне із перших місць серед сучасних філософів. А. Бадью є автором багатьох наукових праць, в яких формулює соціально-філософську та освітньо-просвітницьку критики. Особливої уваги він привертає та заслуговує, в першу чергу тим, що деконструктивістський марксистський «есенціалізм» не має нічого спільного з його «пост-марксизмом», тому що відмова від деконструктивістської форми, як сучасної версії софізму, полягає у її радикальній відмові.

Будова А. Бадью як соціальна, так і філософсько-освітня, що розкрита у його головній праці (*L'etre et l'evenement*), яка ґрунтується на розриві між Буттям та Подією. За А. Бадью «Буття» означає певний позитивний порядок, який доступний Знанню, що нескінченно знаходиться в нашому досвіді та може бути визначена як категорія зі

своїми якостями. З самого початку, звичайно, знаходиться чиста множина, яка ще не має структурного досвіду; така множина ще не є множиною Одиниць, тому що лічби ще не відбулося. Вчений називає «ситуацією» будь-яку специфічну послідовну множину (наприклад суспільство, освіта, наука, мистецтво): ситуація структурована, і саме її структура дозволяє нам «порахувати» її як «Однину» [252, с. 24-25]. Але тут з'являються перші прогалини в онтологічній будові Буття: щоб у нас була можливість «порахувати» як «Однину», то повинно спрацювати подвоєння (*reduplicatio*) ситуації, що передує символізації (символічному вписуванню), тобто, коли ситуацію можна було б «порахувати як Однину», а її структура завжди повинна вже мати мета структуру, яка визначає її як Однину (зазначена структура ситуації повинна бути подвоєною у символічній мережі позначників).

Мислення є невід'ємним від творчості, основами якого є теорії навчання та освіти [314; 315], які засновані на пріоритетах інформатизації, логічного, проблемного, критичного мислення, пошуку нестандартних відповідей та дослідницької діяльності тих, хто навчається, які сприяють розвитку творчості, самостійності, професіоналізму і відповідальності – особистісних якостей, таких необхідних у сучасних соціокультурних умовах, де знання засвоюються цілеспрямовано і систематично, коли вони викладаються цілісно (від цілого до частин). І «цілісності», які ми вивчаємо, пов'язані з іншими цілісностями, так само, як і їх частини (елементи) пов'язані між собою. Дане положення дозволяє зрозуміти, що ми не зможемо свідомо досягнути глибоких знань в якійсь галузі, поки не дізнаємося, як вона пов'язана з якоюсь іншою областю знань, як вони разом з іншими галузями знань сприяють нашому розвитку і вдосконаленню. Така освіта змінює цінності, мотивацію учнів і перетворює їх у вічних учнів, які постійно займаються самоосвітою і самовдосконаленням, в розумних і

освічених людей, здатних бути успішними і ефективними в сучасному світі.

Подібна система освіти і мислення оцінює весь розумовий процес, як перехід думок, які дають можливість нас привести до висновків, або тих чинників, які були враховані в процесі прийняття рішення. Якщо людина мислить критично, то вона нічого не сприймає на віру. Таким чином, на основі ґрунтовних доказів, така людина має здібності та ціле устремління оцінювати різноманітні твердження і об'єктивно висловлювати судження. Об'єктивність мислення – це мета мислення.

Значний науковий інтерес при вивченні проблем глобалізації мають системні дослідження з інтегрованого концептологічного соціально-філософського й управлінського досвіду комплексного інституційного реформування суспільства, систем менеджменту, форм освіти в контексті світових глобалізаційних процесів, результати яких викладені в інтегративних концептологічних дослідженнях з соціальної філософії освіти і соціальної філософії менеджменту в інституційному вимірі глобального розвитку.

Зазначаючи, насамперед, що найбільш виразною ознакою прийдешньої епохи є стрімке наростання процесів світової глобалізації, водночас стверджується, що поки не досягнуто глибокого розуміння сутності явища «глобалізація», повного усвідомлення позитивних і негативних його рис [82, с. 3]. Зближуючи до деякої міри поняття інтеграції (яка розглядається як процес і економічний, і інформаційний, так і політичний) і глобалізації, що є зростаючою взаємозалежністю населення Землі, процес якої об'єднує не лише економіку, а й культуру, інформаційну сферу, технології та управління, він зазначив, що «глобалізація призводить до нового цікавого явища, яке можна визначити як віртуальне звуження світової цивілізації» [85, с. 4].

В процесі глобалізації дослідницької та навчальної діяльності в

науці та освіті формуються нові дослідницькі мережі та системи дистанційного навчання, за допомогою яких деякі вчені, наукові спільноти стають членами глобального дослідницького простору [85, с. 4-5].

В цих умовах людина повинна бути активним агентом як інформаційного виховного і освітньо-навчального, так і громадянсько-інституційного, управлінського процесу пошуку й накопичення соціальних і фахових наробок, суспільно-моральних цінностей та власного знання.

Базуючись на цьому, можливо зазначити, що:

1) моделі інформатизації, соціальної філософії виховання та освіти, втілення програми суспільного розвитку і навчання покликанні навчити людей провадити самостійне і оригінальне дослідження себе, соціуму та системи знань;

2) інститути освіти і виховання, у свою чергу покликані створити відповідним чином структурованими інтегративне громадянське, цілісне, освітньо-виховне і наукове середовище при підкресленні того, що будь-яка громадянська інституційна, освітньо-виховна модель, як і наукове дослідження є за визначенням міжнародними в умовах сучасної глобалізованої суспільної системи;

3) держава має відповідати за інституційне формування громадянського суспільства, індивідуально-суспільний розвиток і навчально-виховну підготовку.

Тому необхідно прагнути концептуалізувати, теоретично обґрунтувати і проаналізувати сучасні теоретико-прикладні моделі нової інтегративної глобальної парадигми соціальної філософії інформатизації, суспільного виховання й освіти [85, с. 8-13].

Оцінюючи основні тенденції глобалізації соціуму, відзначимо, що глобалізація розгортається на мікро- і макроекономічному рівнях. На

мікроекономічному рівні глобалізація представлена як загальна орієнтація компаній всього світу на ринку збут, джерелами постачання, розміщення виробництва.

Наслідки таких процесів, як скорочення чи обмеження шляхів міжнародної торгівлі, фінансових операцій, відображені на макрорівні [85, с. 16-17]. У цілому глобалізація «являє собою об'єктивне невідворотне явище сучасності, яке можна уповільнити засобами економічної політики (що і відбувається у ряді випадків), але не можна зупинити або «відмінити», оскільки це імперативна вимога сучасного суспільства та науково-технічного прогресу» [85, с. 18].

В історичному аспекті виділяють три типи глобалізації:

1) фінансова глобалізація античних часів, коли Олександр Македонський сконцентрував під своєю владою практично все золото та срібло (приблизно 8840 т). Після його смерті ці скарби розійшлися по античному світу, викликавши першу у світі інфляцію в країнах Середземномор'я, що вчений називає фінансовим глобалізмом. При цьому згаданий тип глобалізації мав локальний характер;

2) колоніальна глобалізація як наслідок географічних відкриттів з наявністю взаємозалежності – політичної, слабшою від сильнішого, периферії від центру, колонії від метрополії;

3) структурна глобалізація – середина XIX ст. – 80-і роки XX ст.;

4) послідовна форма глобалізації, яка спостерігається нині і розвивається в умовах єдиного ринкового характеру світового господарства, що являє собою важливу ознаку постіндустріальної цивілізації.

Разом із тим, здійснюють ще одну трансформовану періодизацію глобалізації: внутрішньодержавну/мікро- (в рамках імперії), міждержавну/ мезо – (колонії-метрополії), міжрегіональну/макрорівень (промислово розвинуті держави-регіони) і вищу «макро з макро» –

мегарівень [82, с. 19-22].

Сучасна глобалізація визначається економічною взаємозалежністю – посиленням відкритості національних ринків, поглибленням міжнародного поділу праці і кооперації праці; інформаційною глобалізацією; взаємозалежністю, що пов'язана з проблемами загальнопланетарної безпеки – екологія, ядерна енергетика, ядерна зброя і т. ін. [85, с 22].

Оцінка процесів глобалізації в історичному аспекті дозволила сучасній науці на основі синтезно-порівняльного аналізу виокремити низку відмінностей сучасної глобалізації порівняно з тим, що відбулося в минулому:

1) на початку ХХ ст. велика частина світу не брала участі в глобальній економіці;

2) у ХІХ ст. глобалізація була викликана скороченням транспортних витрат. Зараз вона зумовлена зниженнями вартості засобів зв'язку, зменшивши необхідність фізичних контактів між виробниками і споживачами;

3) хоча чистий оборот світового капіталу може бути меншим, ніж у минулому, валові міжнародні фінансові потоки стали набагато більшими. При цьому, насправді глобальною економіка є лише для капіталу;

4) науково-технічна революція і становлення «інформаційного суспільства»;

5) глобалізація супроводжується регіоналізацією економічної діяльності.

Світ у цілому, згідно з даним поглядом, швидше рухається до своєрідного «нового регіоналізму», коли один з «нових регіонів» набуває транснаціонального характеру, поширюючи свій вплив на всю планету.

Разом із тим, окрім певних реалій глобалізації, у світі співіснують

не менш реальні тенденції регіоналізації, дисоціації і навіть асоціалізації [85, с. 29-31].

Тобто фактично йдеться щодо явища деглобалізації, яка має, за оцінкою вчених, низку ключових напрямів:

- Виробництво для внутрішнього ринку знову повинно стати головною складовою економічного життя.

- Принцип делегування повноважень на нижчий рівень виконавчої влади повинен бути утверджений в економічному житті завдяки організації виробництва товарів на рівні місцевих громад і на загальнонаціональному рівні.

- Торгова політика повинна бути спрямована на захист місцевої економіки від руйнування під тиском продукції ТНК. Зауважимо, що фактично ці три пункти спрямовані на ізоляцію країни від глобалізованого світу.

- Промислова політика повинна використовуватися для поживлення і посилення промислового виробництва.

- Заходи (введення яких постійно відкладається), спрямовані на скорочення розриву між доходами і перерозподіл землі (включаючи проведення земельної реформи в містах) призведуть до створення живого внутрішнього ринку.

- Необхідно перестати сприймати економічне зростання як фетиш, зосереджуючи зусилля на підвищення якості життя, збільшення соціальної рівності.

- Необхідно заохочувати розвиток і поширення екологічно чистих технологій.

- Потрібно закінчити з практикою, коли стратегічні економічні рішення ухвалюються технократами або віддаються на сваволлю ринкової стихії.

- Структури громадського суспільства повинні уважно стежити за діями держави і приватних корпорацій з інституціалізацією цього процесу.

- Змішана економіка повинна ґрунтуватися на різних фермах власності – муніципальної, суспільної, кооперативної, приватної і державної з виключенням з неї ТНК.

- Централізовані структури, які діють на глобальному рівні – МВФ і СБ слід замінити регіональними інститутами, заснованими не на ідеї вільної торгівлі і необмеженого переміщення капіталу, а на принципах кооперації і співпраці, які виходять за межі логіки капіталізму.

Фактично цими ключовими напрямками запропоновано систему перебудови світової освіти та економіки, дотримуючись деякою мірою поглядів альтер-глобалістів. У цілому, це новий процес на сьогоднішньому етапі людського розвитку, який пов'язаний, по-перше, зі створенням капітальних накопичень різними компаніями та державами з переходом його у міжконтинентальний, тим самим формуючи новий тип економічного та політичного суспільства, а по-друге, розбудова нових матеріально-культурних технологій, послуг та продуктів споживання, що, в свою чергу, постає необхідним на глобальному рівні [82, с. 38].

На сучасному етапі інформатизація суспільства представлена такими організаційними формами, як децентралізація в процесі прийняття управлінських рішень, соціальна та радикальна мобільність, взаємодія багатьох агентів, які сприймаються вказівкою на панування множини. Враховуючи, що в «постмодерному» капіталізмі майже все дано, але, спираючись на «гегельянщину», перехід від В-себе до Для-себе потребує суто формальної перебудови, яка схожа на те, коли Гегель, описуючи боротьбу Просвітництва та Віри, характеризує це «як

мовчазне, невпинне ткання Духу», що проникає в усі частини шляхетності, а з часом отримує контроль над несвідомим ідолом з усіма його моментами та членами, коли захворювання охопило усі органи життя Духу.

У цьому ракурсі має право на існування нове когнітивістського розуміння психіки людини: деяки дослідники функціонування мозку навчають нас схожим способом, вказуючи на відсутність якогось центру особистості в мозку в процесі прийняття рішень, які є результатом взаємодії багатьох агентів, тобто наше психічне життя можна охарактеризувати як «автопоетичний» процес, який функціонує без центрального чинника (дана модель, зокрема, має фундамент паралельно із сучасною капіталістичною «децентралізацією») [400, с. 241].

Таким чином, нове суспільство множини, яке керує собою, буде виглядати зразком сучасного когнітивістського поняття як безліч взаємодіючих агентів, який позбавлений центру особистості, що здатний приймати різноманітні рішення.

Це вказує на інформаційну та освітню трансгресію, при якій за допомогою ідеологічної фантазії відбувається перехід від можливого до неможливого зі збереженням наростаючої продуктивності епохи капіталізму, відкидаючи протиріччя, які засвідчують сумнівний досвід капіталізму та представ у вигляді нової структури для ефективного існування всього суспільства в процесі самозростання перманентної продуктивності.

Оскільки серед низки явищ суспільного розвитку найважливішою, на нашу думку, складовою глобальних процесів є освіта, то найвагомим у цьому є світовий досвід якісного розвитку інтегративної системи освіти і підготовки науково-дослідних кадрів. Зокрема для України виокремимо найсуттєвіші проблеми, що вимагають загальнодержавного підходу до її розвитку:

- Визначення стратегії і пріоритетів у підготовці фахівців відповідно до глобальних, соціально-економічних, демографічних та інших процесів;

- Розвиток збагачення національної освіти в контексті загальноєвропейських, світових освітніх процесів;

- Впровадження нових, інноваційних, прогресивних форм організації навчально-виховного процесу з урахуванням новітніх інформаційних та інших технологій;

- Напрацювання досвіду організації підготовки фахівців за різними програмами дистанційної, заочної та інших форм освіти;

- Удосконалення методичного, організаційно-технічного забезпечення навчального процесу;

- Зміна парадигми підготовки сучасних педагогів, викладачів відповідно до завдань та основних особливостей розвитку освіти;

- Впровадження нових форм підвищення кваліфікації сучасних керівників, спеціалістів народного господарства тощо.

Загалом, за його оцінкою, для України стратегічно в плані розвитку освіти постають два головних питання:

- Максимальне розширення доступу до освіти, зокрема вищої.

- Вдосконалення навчального процесу у відповідності як із вітчизняним, так і прогресивним зарубіжним досвідом.

У цілому на основі аналізу світового досвіду доходимо висновку, що «стратегія підготовки науково-дослідних кадрів у сфері вищої освіти є однією з ключових у галузі соціального управління і філософії суспільного розвитку. Бо від того що саме ми розуміємо під наукою або яка з парадигм освіти є домінантною на певному історичному етапі, в значній мірі залежить спосіб організації і функціонування спільного в сучасному і майбутньому» [85, с. 134-135].

Цікавою є оцінка сучасними вченими проблеми розмежування понять «інтернаціоналізація» і «глобалізація» щодо вищої школи. Першу розглядають як вільний академічний обмін викладачами і студентами між вузами різних країн, створення єдиних спеціальних навчальних програм, а другу – як універсалізацію навчального планування, що здійснюється за рахунок попиту певного типу фахівця на глобальних ринках праці. При цьому інтернаціоналізація в галузі вищої освіти веде до інтеграції окремих вузів і освітніх систем, а глобалізація – до їхньої конкуренції. Разом із тим прогнозується, що «реакція освіти на глобалізацію полягатиме в зміцненні інтегральної особистості за збереження й розвитку її особливостей і конкурентоспроможності, а також в орієнтації на сучасну економіку. Нові кваліфікації і технології за збереження традиційних і створення сучасних національних особливостей»[85, с. 139-140].

Також зазначимо, що культурна глобалізація вищої освіти є нерівномірним, суперечливим і складним явищем, що веде до якісно нового утворення – «космополітичного» університету, побудованого на культурних цінностях західного світу. При цьому для України, яка, за багатьма оцінками, не вписується у модель західноєвропейської цивілізації, культурна глобалізація вищої школи матиме, ймовірно, такі наслідки: популяризація глобальних мультикультурних цінностей; посилення світового домінування євроатлантичної культури; поява зарубіжних провайдерів на території національних держав; втрата національної культури та ідентичності [85, с.144].

Торкаючись процесу інституціоналізації філософії освіти, оцінюючи сучасний стан соціальної філософії, відзначимо, що «ми маємо справу не з визначеною наукою чи сферою діяльності, а з більш-менш визначеною сукупністю понять, яка змінює свою позицію у філософії і культурі, що утворює по суті нову стилістику в

філософському осмисленні соціального буття» [85, с.146].

На основі аналізу підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників філософських проблем освіти, розроблено класифікацію цих підходів, згідно з якими філософія освіти – це:

- Сфера філософського знання, що використовує філософські підходи та ідеї для аналізу ролі та основних закономірностей розвитку освіти;
- Матриця відтворення суспільства (соціальності, соціальної структури, систем соціальної взаємодії, соціально успадкованих кодів поведінки і т. ін.;
- Філософська метафізика як значно ширша галузь філософського знання порівняно з соціальною філософією і філософською антропологією;
- Позитивістське розуміння ролі філософії освіти як прикладного знання [85, с. 148-149].

При цьому, на його думку, якщо «соціальність, втілена в соціальних зв'язках і структурах, то соціальна філософія виявляє соціально-історичні визначення людського буття і філософія освіти в її рамках виявляє один із модулів і механізмів відтворення буття» [85, с. 152-153].

Більше того, вважається, що при посиленні тенденції до проблемного, а не суперечливого розвитку соціально-гуманітарного знання, міждисциплінарний характер досліджень у галузі освіти, зумовлений багатоаспектністю та багатоплановістю освітнього процесу, призведе до становлення полідисциплінарної теорії освіти – ед'юкології [85, с. 153-154], а передумовами суспільнознавчої теорії освіти вже сьогодні є:

- розширення поля гуманітарних проблем, які поступово

відтісняють традиційну сциєнтистську орієнтацію педагогіки, психології та інших наук про освіту;

- бурхливий розвиток філософії освіти як метамови і загальної методологічної основи в сфері освіти;

- тенденція до доповнення методів кількісного аналізу, а також експериментально-лабораторних методів методами якісного аналізу, нормативу, синтезом наукового пояснення і розуміння;

- наявність єдиного об'єкта, єдиного поля проблем і завдань дослідження та ін. [85, с. 154-155].

Філософія освіти як методологічний орієнтир науки тісно пов'язана з процесом формування усвідомлення та розуміння людиною свого місця у світі, створюючи умови у сучасному людинознавстві фундамент для змін у педагогіці, як науки, виокремлюючи тим самим загальносвітові тенденції:

- Формування нового типу мислення, усвідомлення кожної людиною свого місця у світі, оскільки людина для кожної країни є головним багатством, а також, в свою чергу, поступовий розвиток здібностей кожної людини є головним засобом підвищення рівня існування суспільства у процесі зростання добробуту;
- Подальший розвиток наук, які вивчають людину, в процесі змін про уявлення щодо можливостей людини, відповідно до змісту, цілей та засобів освіти й виховання кожної людини;
- Трансформація соціальної та політичної ситуацій, які пов'язані з розвитком світових комунікативних та інтеграційних процесів;
- Трансформація соціально-економічних умов існування людини в процесі зростання рівня життя, яке пов'язано з науково-технічним прогресом та зміною комунікативних процесів «людина-людина» на інший рівень «людина-техніка»;

- Трансформація фенотипу людини, яка пов'язана із змінами у сучасному суспільстві (зміна сексуальних орієнтирів та норм, акселерація);
- Формування толерантного відношення як суспільства в цілому, так і окремої людини при висловлюванні неординарних думок, до поведінки та зовнішньому вигляду людини з ухваленої точки зору плюралізму в ідеології, політиці, релігії та ін.;
- Інтенсивне накопичення інформації та зміна комунікативних засобів, наслідком чого на сучасному етапі визначено інформаційний бум, у зв'язку з чим інформація дуже швидко втрачає свій сенс;
- Зміна життя людини в умовах глобалізації потребує постійно навчатися, змінювати кардинально спеціальність або професію;
- Підвищення рівня освіченості суспільства, яке характерно для всіх країн світу, а саме, як для розвинутих країн та країн, які розвиваються [85, с. 169-175].

Цю тезу можливо підтвердити даними ООН, згідно з якими, якщо рівень письменності дорослого населення (15 років і більше) у 1997 році в світі становив 78 %, то у 2007 році він зріс до 83,9 %, а наприклад у країнах Африки, що розташовані нижче пустелі Сахари, відповідно 58,5 і 62,9 % [56, с. 2].

У цілому в умовах глобальної інформатизації освіти, під філософією освіти розуміє «галузь наукового знання, яка займається розробкою метапедагогічних проблем виховання в контексті філософського осмислення і розуміння сутності, природи і сенсу людського існування» [85, с. 178], а в основу нової філософії освіти XXI ст., на його думку, може бути покладена ідея синергетико-комунікативно-діалогічної освіти, що поєднує три поняття –

самоорганізація, діалог, комунікація [85, с. 232].

Водночас, відбувається трансформація філософії освіти у філософію управління знаннями, яка є новим виміром, інструментом створення теоретичного і прагматичного клімату для перетворення суспільства в суспільство знання, а проблемне поле філософії і менеджменту освіти розвивається у межах сучасних умовах дослідження в галузі глобалістики, геополітики і геоекономіки.

М. Хардт і А. Негрі відзначають, що в нинішній глобальній системі тільки у даний час, коли «нематеріальна праця» починає відігравати одну із головних ролей, надає можливість революційним змінам. У свою чергу, нематеріальна праця розділяється на дві великі групи: перша група – це розумова (інтелектуальна) праця, яка символізує виробництво програм, текстів, ідей; друга група – це афективна праця, яка пов'язана з індустрією сфері надання послуг, зокрема рекламних, медичних та ін.

На сучасному етапі нематеріальна праця зберігла свою «гегемонічність» у тому ж вигляді, який подав К. Маркс, стверджуючи, що капіталізм у ХХ столітті представлений переважно промисловим виробництвом, що в свою чергу є гегемонічним та додає кольорових ознак усієї картині, виконуючи одну із головних структурних ролей: «Множина виробляє зовсім не товари та послуги; множина також і, що найважливіше, виробляє взаємодію, зв'язки, форми життя та суспільні відносини» [298, с. 46].

Отже, формується нова концепція «спільного», зокрема, спільних взаєностосунків та взаємодій, спільних знань і т.ін., які неможливо утримати такою формою, як приватна власність. Але, в свою чергу, це ставить демократію під смертельну загрозу (на думку консервативних критиків культури), отримуючи шлях до «абсолютної демократії». Винакає питання «Чому?». Нематеріальна праця забезпечує виробництво

продуктів, які не є матеріальними об'єктами, а у нематеріальному виробництві суспільні взаємовідносини формують суспільне життя виробництва. Матеріальне виробництво, на думку К. Маркса, завжди буде відтворенням відносин суспільства, в яких воно знаходиться; на відміну, у капіталізму сучасності виробництво відносин суспільства є кінцевим результатом виробництва: «Такі нові форми праці ... надають нові можливості для економічного самоуправління, оскільки механізми кооперації, необхідні для виробництва, містяться у самій праці» [298, с. 37].

Культові теоретики сучасного постмодернізму М. Хардт та А. Негрі зробили висновок про те, що нематеріальне виробництво – це соціалізований процес, який зменшує кількість власників (якщо виробництво соціальне, то для чого вони потрібні?), у свою чергу, виробники починають контролювати та управляти простором суспільства, оскільки соціально-політичні відносини є здобутком їхньої праці: економічне виробництво заміщується поступово виробництвом політичним, яке базується на виробництві самого суспільства. Це відкриває новий вектор для розвитку та становлення демократії абсолютизму, децентралізації суспільних відносин виробниками, відкидаючи представництво демократії.

Оцінка сучасної моделі глобального розвитку фактично привела до появи двох законів, які сучасними науковцями сформульовані як: Закон прискорення модернізації комунікативних технологій і Закон витіснення попиту на традиційну академічну освіту попитом на прикладні спеціальності [85, с. 437-438].

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним проникненням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери людської діяльності – економіку, політику, культуру, мистецтво, освіту. Відбувається поступовий перехід від індустріального до

постіндустріального або інформаційного суспільства, де головною цінністю стає інформація (створення, контроль та розподіл інформаційних потоків). В результаті – рівень розвитку будь-якої країни починає визначатися рівнем інформатизації суспільства.

Основні ознаки інформатизації суспільства:

- бурхливий зріст нових технологій (тобто інформаційне суспільство – це високотехнологізоване суспільство);

- накопичення інформації та інтенсифікація масмедіа у житті людини (сучасне суспільство іноді називають суспільством масмедіа, тобто суспільством, в якому останні великою мірою формують світогляд людини);

- розвиток віртуальних форм діяльності соціуму (освіти, науки, політики, культури); за допомогою віртуальних форм формується один із важливих факторів соціальної віртуалізації для створення впливу як на матеріальні здобутки, так і на віртуальні, які регулюють та структурують інформаційні повідомлення соціально-економічних і політичних сил, контролюючи капітал інтелекту та технологій сучасності.

- Єдність інформаційного простору у процесі глобалізації, якій створює підґрунтя для доступу кожної людини до інформаційних ресурсів світу в процесі їх взаємодії.

На сучасному етапі, за передбаченнями вчених, відбулася інформаційна революція, яка призвела до кардинальних змін усього людського життя. Якщо в 60-х роках минулого століття відбулося зародження індустріального розвитку під впливом нових інформаційних технологій, які завдяки науково-технічному прогресу привнесли свіже повітря, тим самим змінюючи сприйняття людиною світу, навколишнього середовища, то вже у XXI столітті пішла розмова про «золоту добу» зародження та становлення інформаційного суспільства.

Фундамент такого суспільства закладено для подальшого його стрімкого розвитку. Під впливом закладеного інформаційного суспільства зі створенням нових інформаційних технологій та техніки, відбулися кардинальні зміни в соціально-економічному, соціально-політичному житті як кожної людини, так і всього людства.

Завдяки досягненням нового інформаційного суспільства є створення нових інформаційних технологій та засобів, які надають можливість швидко отримувати та передавати інформацію на будь-якій відстані. В процесі глобальних перетворень, а саме, комп'ютеризація, телефонізація, застосування інтернету робить інформацію доступною у кожному куточку Землі для кожного члена суспільства.

Інформаційна світова революція призвела до перевороту у свідомості суспільства, тим самим змусив адаптуватися у новому мисленні та пошуку нових підходів у суспільних сферах життя. Науковці всього світу разом і з вітчизняною наукою осмислюючи сучасне індустріальне суспільство, теоретично обґрунтовують та прогнозують подальший його розвиток.

«Між іншим, констатує Є. О. Іванова, сучасне суспільство дедалі більше набуває рис інформаційного. З'являються нові вимоги як до людини, так і до її освіти в широкому сенсі цього слова: до її особистісних і професійних якостей, творчих, креативних можливостей, її знання і вміння оперувати ними, постійно їх оновлювати, розширювати і виробляти нові» [95, с. 16].

Інформаційне суспільство - це суспільний економічний устрій, в якому виробництво інформаційних продуктів і надання інформаційних послуг переважають над усіма видами соціально-економічної активності людей. Сам термін підкреслює домінування процесів, пов'язаних в узагальненому вигляді із збиранням, обробленням, обміном і виробництвом нової інформації. Основним «капіталом» людства є

відомості, накопичені соціумом в процесі історичного розвитку, і знання кожного індивіда. Інформаційні ресурси визначають успішність практично всіх видів людської діяльності.

Досить часто інформаційне суспільство, за словами Ж. Делора, називають «суспільством знань», «суспільством, яке є заснованим на знаннях» [49, с. 38]. Це не означає, що попередні стадії цивілізаційного процесу базувалися не так на знаннях. Зафіксовані наукові знання, що зберігаються і передаються у вигляді текстів, виникли практично одночасно з писемністю. Але в останні роки все більшого розвитку набуває тип економіки, в якій постійне збільшення знань стало новим фактором виробництва.

В інформаційному суспільстві мова йде про знання організацій і знання людей (яких все частіше називають «знаннєвими» працівниками). Вагомими є: високий рівень освіченості співробітників, наявність у них знань різного типу - наукових, практичних (як успішно вирішувати стандартні і нестандартні ситуації), розвиток креативних здібностей, критичного, продуктивного мислення, широкий кругозір, вміння організації та самоорганізації, готовність як до індивідуальної, так і до колективної творчої діяльності і т. д. Основне завдання «знаннєвого» працівника - пошук, осмислення, аналіз інформації, переведення її в знання, застосування цих знань на практиці, обмін ними і поширення в професійному співтоваристві.

Інформаційне суспільство знаменує собою перехід від традиційної економіки до економіки, яка засновується на знаннях, від паперових носіїв інформації до безпаперових (цифрових) технологій її обробки. Суттєвою характеристикою інформаційного суспільства є й духовні цінності, що забезпечують прогрес суспільства і позитивний особистісний розвиток його членів.

Інформаційному суспільству притаманні:

- єдність в інформаційному середовищі;
- домінантне місце нових інформаційних технологій в економіці, які ґрунтуються на інформаційних технологіях мереж, інноваційних винаходах телекомунікацій та обчислювальної техніці;
 - забезпечення головної ролі ресурсам передачі інформації в процесі поступового розвитку людства;
 - інфраструктуризація системи виробництва суспільства та перехід інформаційних та грошових потоків у спільне співіснування;
 - доступність інформаційних засобів та послуг для задоволення потреб суспільства;
 - прагнення до підвищення рівня освіти, який відкриває нові можливості обмінюватися інформацією на транснаціональному, національному, регіональному рівнях, підвищуючи тим самим прагнення особистості до творчого підходу, професіонального зросту, що характеризують вагомні аспекти праці;
 - визначення значущості проблеми інформаційного захисту кожної людини, окремої спільноти, суспільства, держави в процесі створення та налагодження дієвої системи забезпечення захисту прав, як окремого громадянина, так і соціальних інституцій для вільного використання та розповсюдження інформації.

У глобальному відношенні результатом стане відсування на периферію неангломовних і некомерційних досліджень та навчальних предметів. Як вже можна спостерігати у ряді і навіть розвинених країн, наприклад Японії, йде тенденція до використання саме англійської мови у навчанні та публікації робіт. Отже, конкурентна перевага Британії/США у цій сфері виявиться короткочасною, тому що англійська мова швидко отримує повсюдне застосування. Раціоналізація і розповсюдження навчання за допомогою телекомунікацій також

означає, що вища освіта в країнах, які розвиваються буде швидше імпортуватися, з усіма наслідками, які випливають звідси у вигляді культурної однорідності та «імперіалізму» у сфері знання. Засоби, якими буде проводитися в життя цей процес, вже існують, причому називаються вони «розвитком», наприклад у вигляді спонсорованого Світовим банком Африканського віртуального університету [332]. До того ж існує небезпека того, що цей розвиток буде все більше оцінюватися з позиції комерційної вигоди, а не інтересів суспільства в цілому.

Вплив зростаючого попиту на позитивний доступ до освіти для перепідготовки, особливо з боку комерційних структур, означає, що структура забезпечення вищої освіти зазнає радикальних змін. Поступово будуть все більше і більше змушувати вищі навчальні заклади за допомогою фінансового «батога» складати програми так, щоб вони відповідали потребам ринку. Вузам доведеться, замість надання розрахованої на певний (декількарічний) термін послуги на початку кар'єри, перейти на постачання все більш комерційно орієнтованих короткострокових курсів у різні моменти кар'єрного зростання своїх «споживачів». Також вищим навчальним закладам, можливо, доведеться змагатися за контракти з великими корпораціями і роботодавцями.

Постійно мінливий характер ринку означає, що вузи будуть змушені давати «гарантію» або якимось чином обмежувати в часі надані ними послуги з професійної підготовки, і така практика вже є в університеті Південної Флориди [354, с. 10]. Це означає, що якщо від студента будуть потрібні протягом певного гарантійного періоду після закінчення навчання якісь знання, які йому не надали в період навчання, то він зможе пройти перекваліфікацію безкоштовно. Не кожному вищому навчальному закладові вдасться витримати конкуренцію на

цьому ринку. Виникне якась ієрархія вузів, поділ на ті, які зможуть забезпечити вихід на світовий ринок, і на менш амбітні і гірш укомплектовані. Така ієрархія призведе до появи відокремленого *транснаціонального класу менеджерів глобальної економіки*, і за останні 30 років тенденції до цього вже відзначалися в багатьох дослідженнях [290; 352; 354]. Це буде дещо нагадувати ситуацію розколу між постачальниками вищої освіти з вузами різного рівня, які працюють на різних рівнях інтегрованого, але все ж значною мірою розширеного світового ринку робочої сили. А це, у свою чергу, означає диференціацію плати за навчання, яку будуть стягувати вузи, працюючі на ці різні рівні даного ринку.

Працівники сектору вищої освіти теж відчують на собі вплив структурного розширення вузів. Раціоналізація як результат формування стратегічних альянсів може призвести до кількісного і якісного скорочення посад, оскільки викладачів, професорів, не зайнятих у провідних вузах, можна буде наймати на тимчасовій основі і в якості асистентів. Це потягне за собою подальші наслідки для асистентів та лаборантів, тому що раціоналізація зведе нанівець попит на їхні послуги. Те, що попит набуде більш короткострокового характеру, викличе велику гнучкість і посилить ієрархізацію робочої сили в академічній сфері. Почнеться зростання числа короткострокових контрактів та контрактів з фіксованим терміном, а також збільшення числа контрактів, які передбачають консультативну роботу. На тлі розширення Євросоюзу це може означати, що англійські вчені з менш розвинених європейських країн зможуть безпосередньо конкурувати з вченими країн ЄС, тим самим здійснюючи понижуючий вплив на зарплату.

Розвиток телекомунікацій може також призвести до того, що, як у випадку з освітнім компонентом університету Фенікса, викладачів

можна буде наймати з усього світу, щоб вони могли працювати в комп'ютерній мережі. Це також сприятиме зростанню глобальної конкуренції на ринку праці

Основний висновок, який випливає з вищесказаного, – це вимушена конкуренція вузів один з одним на все розширюваній міжнародній арені освітніх послуг. Розвиток гнучкого дистанційного навчання з використанням електронних технологій у контексті лібералізації з подачі Генеральної угоди з торгівлі послугами призведе до підриву територіальної та місцевої бази вузів. Провідні університети зможуть боротися за студентів в будь-якому куточку світу.

Можливо, виникне тенденція до організації місцевих філій університетів, які в той же час будуть мати зв'язки по усьому світу, як, наприклад, уже діючий університет Фенікса. Однак, беручи до уваги витрати на забезпечення цих зв'язків, існує велика вірогідність створення стратегічних альянсів між університетами, що дозволить їм витримувати конкурентну боротьбу на світовому ринку. У результаті можливе різке збільшення ресурсів для вузів і зниження витрат шляхом раціоналізації, тому що всередині таких альянсів буде поступово відпадати необхідність для кожного окремого вузу дублювати весь спектр послуг.

Таким чином, альянси зможуть скористатися перевагою репутації одного з вхідних в них вузів в конкретній галузі знання і зосередити спільні зусилля на його просуванні. Тоді інші члени альянсу стануть просто філіями цього вузу, пропонуючи лише частину послуг, наприклад семінари або наукову підтримку. Курс навчання буде розроблятися в одному з вузів альянсу, а лекції будуть читатися по Інтернету або цифровому ТБ, причому їх викладання будуть прагнути (і прагнуть) володарів «імен» у цій сфері. Такі альянси, можливо об'єднуються зі стійкими і розвиненими комерційними структурами, які

мають досвід і хист в постачанні освітнього продукту та володіють необхідним інтерфейсом, тобто – з великими компаніями у сфері комунікаційних технологій.

Підводячи підсумок даного підрозділу зазначимо, що характерною тенденцією сучасної епохи стає стрімкий процес глобалізації усього світу. Так, глобалізація – це складне явище, яке формує подальший розвиток суспільства, пов'язуючи, по-перше, з накопиченням величезного капіталу як окремими компаніями, так і державами, трансформуючись в міжнародний, отримуючи домінуючу роль перед економічним станом багатьох країн світу, а по-друге, розвиток та становлення нових інформаційних технологій, послуг світового рівня.

Ми вважаємо, що серед усіх явищ розвитку суспільства, вагоме місце займає інформатизація освіти, яка є одним із пріоритетних напрямків постмодерністської епохи глобалізації.

Оскільки сучасне суспільство характеризується поступовим переходом від індустріального до постіндустріального або інформаційного суспільства, чи не найбільшим надбанням якого стає інформація та створення нового інформаційно-технологічного середовища, то закономірним вбачається активне проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери людської діяльності і зокрема в освіту. І поступово рівень розвитку будь-якої країни а також її освітньої системи починає визначатися рівнем її інформатизації. Необхідність надати пропозиції на ринку освіти велику гнучкість, призвела до пошуку нових технологій для поширення освіти. В останні роки можна було спостерігати зростання популярності нових інформаційних технологій в сфері освіти рівень складності яких широко варіюється.

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши теоретико-методологічні засади дослідження модернізаційних процесів у галузі освіти зроблено наступні висновки.

По-перше. Сучасний етап розвитку системи освіти характеризується змінами, що впливають на освіту загалом, та пов'язані з сучасними глобалізаційними процесами у світі. Соціокультурні зміни відкривають шлях новому в освіті, викликають необхідність її модернізації.

Разом з тим, розв'язання проблем сучасної освіти неможливо здійснити без їх філософської рефлексії, без самопізнання яке має відбуватися в рамках філософії освіти, що розглядає питання змісту, цілей, завдань та перспектив освіти.

Суспільство вступаючи в постсучасний період неодмінно запускає процеси тотальної інформатизації, що призводить до зміни статусу знання і породжує специфічне постмодерністське бачення світу. До того ж, основна відмінна риса постмодернізму, це плюралізм, що припускає одночасне співіснування багатьох точок зору. Тому, своєрідні категорії філософії постмодерну, такі як: фрагментарність, децентрація, мінливість, контекстуальність, невизначеність тощо, можуть використовуватись в процесі розгляду віртуальної реальності, інформаційних технологій, сучасного суспільства.

Сьогоднішній стан і тенденції подальшого розвитку постмодернізму дозволяють розглядати його як світогляд інформаційного суспільства.

Аналізуючи реальність постіндустріального суспільства на сучасному етапі в освіті та філософські концепції постмодернізму, нами виявлено існування взаємозв'язку між рівнем розвитку технологій

передачі інформації й становленням світогляду в освіті на постмодернізмі. Постмодернізм та інформатизація суспільства в освіті представляють собою синергетичний ланцюг, що відголошується в усіх сферах суспільства і особливо в освіті.

Постмодерністське трактування освіти неможливе без аналізу в контексті постмодерністських змін, які накопичені в процесі розвитку науки, філософії та суспільства. Зв'язуючим та об'єднуючим їх фактором виступає чітка зміна у трактуванні мислення. Лінійний спосіб мислення характеризується як класичний, а нелінійне мислення представляє собою мислення нового суспільства у напрямку нових трактувань таких понять, як смислоосягнення та смислопокладання.

Отже, постмодерністський світогляд освіти розкриває процес становлення відносин та взаємозв'язків між наукою, філософією та освітою, дозволяючи побудувати новий вигляд типу представнику комунікації постмодернізму, за допомогою якого відбувається існування програмованого суспільства на підставі нелінійного мислення.

Модель освіти на сучасному етапі побудована на тісному синергетичному взаємозв'язку різноманітних сфер культури та різних способів освоєння світу, народжуючи нове синергетичне бачення світу, засноване на його багатовимірності, на принципах ймовірнісного детермінізму, самоорганізації і складної ієрархічності.

По-друге. Творчий пошук і розвиток людства в межах сучасної цивілізації іде шляхом пізнання законів природи та винахідного удосконалення техніко-економічної діяльності, тобто методологічно кваліфікованої оптимізації (гармонізації) суб'єкт-об'єктних відносин у глобальному або загальносистемному вимірі.

Розкриваючи трансформаційний механізм діяльності й розвитку, зазначимо, що всі системи соціально-економічної діяльності структурно входять до надсистеми (мегасистеми) «суб'єкт-об'єкт» як її підсистеми

або елементи, а сама інформація водночас виконує функції світової орієнтації суб'єкта, тобто глобальної генетично єдиної платформи розгортання, реалізації й саморегулювання процесів людської діяльності.

Тому, на нашу думку, кожна прогресуюча соціально-економічну систему в глобальному вимірі принципово можливо створити лише на основі інформаційно-інтелектуального ресурсу як найбільш глибокого фактора цивілізаційного розвитку, а сам інформаційний ресурс як природно єдиний субстрат формування економічних систем за своєю сутністю є глобально цільовим і має фундаментально-вирішальне значення як глобальний механізм трансформаційного випередження в проблемі побудови всебічно ефективних освітньо-економічних систем.

Оцінка тенденцій сучасного розвитку надає нам можливість дійти висновку, що рух сучасної цивілізації до інформаційної спільноти і конкретні концепції соціально-економічного прогресу об'єктивно, закономірно, фундаментально і методологічно глобально базуються на трьох основах: інформаційній, інтелектуальній та іноваційній».

Таким чином, модернізаційні процеси в освіті зумовлені соціальнокультурними, економічними, технологічними змінами які відбуваються в сучасному глобалізованому світі та є закономірною відповіддю освітніх системи на великі перетворення нашого часу. Інформатизація освіти є закономірною і необхідною складовою її модернізації в контексті як глобалізаційних процесів так і інформаційної революції.

По-третє. Характерною тенденцією сучасної епохи стає стрімкий процес глобалізації усього світу. Так, глобалізація – це складне явище, яке формує подальший розвиток суспільства, пов'язуючи, по-перше, з накопиченням величезного капіталу як окремими компаніями, так і державами, трансформуючись в міжнародний, отримуючи домінуючу

роль перед економічним станом багатьох країн світу, а по-друге, розвиток та становлення нових інформаційних технологій, послуг світового рівня.

Оскільки серед низки явищ суспільного розвитку найважливішою, на нашу думку, складовою глобальних процесів є освіта то найвагомим у цьому є процес інформатизації освіти що визначений нами як один з головних напрямів її модернізації в епоху глобалізації.

Оскільки сучасне суспільство характеризується поступовим переходом від індустріального до постіндустріального або інформаційного суспільства, чи не найбільшим надбанням якого стає інформація та створення нового інформаційно-технологічного середовища, то закономірним вбачається активне проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери людської діяльності і зокрема в освіту. І поступово рівень розвитку будь-якої країни, а також її освітньої системи починає визначатися рівнем її інформатизації.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ОСВІТИ

2.1. Поняття інформаційного простору освіти та сутність процесу інформатизації освіти

«В інформаційному суспільстві, як слушно зазначає А. В. Остін, освіта людини протікає в умовах інформаційного, інформаційно-освітнього простору та інформаційно-освітнього середовища. Інформаційний простір - це простір створення, збереження, переробки і використання інформації. Він включає в себе інформацію, засоби її виробництва, зберігання і передачі, методи і технології роботи з інформацією» [157, с. 250].

Термін «інформаційно-освітній простір» підкреслює, що мета використання інформації в ньому - творення особистості.

У поняття «середовище» на відміну від поняття «простір» включається суб'єкт, для якого це середовище створюється і яким воно використовується. Інформаційно-освітнє середовище виникає як результат взаємодії суб'єктів освітнього процесу та інформаційно-освітнього простору. Це спеціально організована, для вирішення певних освітніх завдань, частина інформаційно-освітнього простору. До складу її входять інформаційні об'єкти, засоби комунікації, способи отримання, переробки, використання, створення інформації, колективні (соціальні) та індивідуальні суб'єкти.

У зв'язку з названими вище рисами інформаційного суспільства, які є пов'язаними з творенням особистості, процес навчання набуває специфічні особливості. Якщо в традиційному навчанні головним завданням була передача певної суми знань учневі, формування низки

заздалегідь визначених умінь, то сьогодні мета навчального закладу - навчити школяра ставити і вирішувати пізнавальні проблеми, а для цього - знаходити, переробляти, використовувати і створювати інформацію, орієнтуватися в інформаційному просторі.

Залишився в минулому гасло «освіта на все життя», яке було заснованим на уявленні про прогнозованість і стабільність умов майбутньої діяльності підрастаючого покоління. Сьогодні затребуваною є «освіта протягом життя». Тільки в цьому випадку, постійно підвищуючи свою кваліфікацію, а часто і освоюючи зовсім нові пласти знань, людина зможе домогтися бажаних результатів. А для цього сучасна освіта повинна вийти за межі вирішення стандартних типових завдань, де вже заздалегідь відомі відповіді на всі питання.

До того ж, для організації інформаційного простору освіти в сучасних умовах, важливе значення приймає його технологічна складова: інформаційні ресурси, що містять дані, відомості та знання; організаційні структури, що забезпечують збір, обробку, зберігання, пошук, поширення інформації; засоби інформаційної взаємодії, у тому числі програмно-технічні та документальні, що забезпечують доступ до інформаційних ресурсів за допомогою відповідних інформаційних технологій. Однак при цьому слід враховувати, що інформаційний простір освіти несе в собі вагомий культурний потенціал, ефективність якого залежить від змісту інформаційно середовища освіти.

Таким чином, наскрізний простір освіти, який охоплює інформатизація, ми називаємо «інформаційним простором освіти». Цей простір має свої характеристики, особливості функціонування та розвитку у кожному з сегментів освіти, цільові установки та соціальну завантаженість. Враховуючи не достатню вивченість означеного явища, зупинимось на його аналізі більш детально.

В процесі традиційних досліджень простору інформації, широке розуміння зазначеної тематики суто обмежено зробленим аналізом тільки даних про саму терію інформації, її культури та соціальних наук. Тому постає необхідність зробити філософський аналіз даного феномену, у зв'язку з входженням цього терміну в науковий простір, а також в процесі активного розвитку технологій інформації, які наприкінці ХХ століття пронизали життя кожної людини, тим самим змінюючи зміст її існування та світогляд.

Феноменом культури можна вважати інформаційний простір, який існував завжди, але в різних формах. В. Литвин підкреслює, що «людина завжди існувала в інформаційному просторі, що її оточував. Розширенню інформаційного простору сприяли поява друкарства і пошти, винахід телеграфу і телефону, відкриття радіо і телебачення. Значний і вирішальний внесок у глобалізацію інформаційного простору внесло масове застосування у всіх сферах діяльності людини сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які істотно змінюють не тільки спосіб виробництва товарів і послуг, але й організацію і форми проведення дозвілля, реалізацію людиною своїх громадянських прав, методи і форми виховання та освіти. Вони впливають на соціальну структуру суспільства, економіку, політику, розвиток суспільних інститутів» [142, с. 386]. Культура не може існувати за межами інформації, проте значення інформаційного простору змінюється під впливом часу та потребує термінологічного аналізу.

На сучасному етапі термін «інформаційний простір» не має єдиного підходу до його значення. Це пов'язано з тим, що воно складається з двох змістових термінів, а саме «інформація» і «простір». Термінологічну сутність можливо з'ясувати з різних точок зору, з однієї точки зору, стрімка зміна наукових та філософських парадигм не дає їм устоятися, з іншої точки зору, існування багатьох парадигм насичує

інформаційну складову буття людини та призводить до культурних змін. Як влучно підкреслює Марина Яковенко, що «Відправним елементом поняття «інформаційний простір» є формотвірне поняття «простір», що сьогодні виступає визначальною складовою і для інших, порівняно нових понять, а саме: культурний простір, освітній простір, простір ментальності тощо» [231, с. 24]. Тому ми вважаємо за доцільне зробити особистий аналіз зазначеного терміну, враховуючи як історичний, так і філософський контекст становлення його, з урахуванням існування різних теорій, які поступово змінюють сутність терміну.

В процесі виникнення уявлень про сам простір, виокремлюють такі дві концепції, які походять ще з давньогрецьких часів. За першою концепцією, простір характеризується як арена для вмістилища безліччї речей. Такий погляд відповідає уявленню анатомістів на походження речей. Існують два нерозривних між собою поняття, як «повне» та «порожнє»: атоми, які представляють поняття «повне» існують та рухаються тільки у вільному просторі, або «порожньому».

Зазначеній концепції суперечить концепція Аристотеля, який не сприймав теорію порожності простору. Згідно його поглядів «порожнеча існувати не може, бо воно – це щось, що має величину, і одночасно ніщо, безтілесний початок: ні на що не діє і не зазнає дії; чого не може бути, тому що бути не може» [7, с. 1123]. Виходячи з даної концепції можна зробити висновок про те, що простір є сукупністю місць для знаходження тіла.

Уявлення Європи в епоху середньовіччя про розуміння поняття «простір» було пов'язано з божественним створенням світу, а разом з тим з ідеєю про активну роль субстанції в процесі поширення простору (Опис простіру у ці часи ґрунтувався на релігійних та моральних засадах).

На відміну від середніх віків епоха Відродження, яка була передвісником епохи розуму, зміщує уявлення про простір, описуючи його як абстрактне явище, яке позбавлено теоцентричної креаціоністської системи відліку.

Представники Нового часу на концептуальних засадах впливають на процес формування уявлень про простір сьогодення. Наукова революція XVII століття підготувала фундамент для розвитку культури, що призвело до наповнення абсолютного абстрактного простору такими матеріальними тілами та процесами, які були включені в механічну картину світу.

До речі, аналіз трактування поняття «простір» за Галілеєм ґрунтується, як на наукових дослідженнях, так і на філософських та світоглядних міркуваннях, що тим самим підштовхує розвиток всіх концепції простору, а саме філософських, наукових, природничих. Великий італійський вчений Галілей сформулював висновок про те, що існує порожній простір, у якому порожній замкнутий простір включає в себе не тільки об'єми та відстані між ними, але й сукупність траєкторій тіл. Втім І. Ньютон, спираючись на ідеї Галілея, вибудовує концепцію «абсолютного порожнього простору як вмістища світу» [151, с. 32]. Таким чином, виникає спірне питання: чи простір є складовою частини світу, чи світ знаходиться у просторі? Зазначене питання заклало фундамент для уявлень про простір на сьогоднішній час.

Розвиток просторових уявлень на сучасному етапі ґрунтується на узагальнених поглядів на сам простір, спробуючи створити єдину теорію, за допомогою якої булоб можливо з'єднати весь світ, а саме мега-, макро- та мікро-. По суті таке трактування поняття «простір» узагальнює його природу в такому баченні, яке пропонувалося давньогрецькими дослідниками, а саме підкреслюючи реальність природи навколишнього світу. Е. Гуссерль звертає нашу увагу на те, що

«історичний світ греків, що їх оточує – це не об'єктивний світ у нашому розумінні, це їх «світоуявлення», тобто їхня особиста об'єктивна оцінка світу зі всіма важливими для них реальностями, включаючи богів, демонів й інше... Навколишній світ – поняття, що належить виключно духовній сфері» [46, с. 8]. Такий погляд на термін «навколишній світ» за Е. Гусслером, ґрунтуючись на культурному сприйнятті, співпадає з поняттям «простір» на сучасному етапі.

Концепція філософії ХХ століття побудована на зазначених теоріях про просторові уявлення, але усвідомленість багатозначності понять «простір», «інформаційний простір» з'являється пізніше, після того, коли інформація стає невід'ємною частиною у житті людини. Слід зазначити, що термін «інформація» вперше з'явився в XIV столітті в англійській мові, маючи такий вигляд у написанні «informacioun», а в XVI столітті воно змінилося на «information». Подальший розвиток поняття «інформація» прослідковується і в Польщі. Втім, тільки у середині ХХ століття поняття «інформація» починає своє життя як на загальному рівні споживання, так і на науковому, залишаючись дискусійним.

Поступово з'являються нові теорії, які розкривають різноманітні форми простору та їх взаємодію. До речі, М. Л. Яковенко поєднала «теорію інформації з естетичним сприйняттям, що є суто культурним виміром буття людства» [230, с. 130].

Що стосується загальноприйнятого визначення «інформація», то їх досить багато, які вживаються на рівні інтуїції. Маючи безліч визначень поняття «інформація», враховуючи сферу застосування, стосовно нашого дослідження, нам імпонує визначення Д. Робертсона, називаючи інформацію «сучасною цивілізацією». Свою точку зору він обґрунтовує так: «інформаційні ресурси обмежують цивілізацію більше, ніж фізичні фактори» [364, с. 236].

У сучасних дослідженнях інформаційний простір має вигляд схеми як складової частини культурного простору з одного боку, а з іншого - розглядається як особлива сфера фізичного простору, маючи певні характеристики. У ході нашого дослідження інформаційного простору необхідно зупинитися на етапах його становлення, а разом з тим й на розвитку інформаційного середовища для зберігання отриманих знань.

Слід зазначити, що завдяки інформаційному простору, суспільні здобутки стають більш доступними, не маючи границь у просторі та часі. Як вважає Ю. А. Шрайдер, що «перед суспільством постає фундаментальна культурологічна задача – інтегративність отриманих знань, яка дозволяє втілювати у практику досвід всього людства, не протиставляючи тільки окремі елементи знань» [224, с. 8].

Характер інформаційного простору суспільства розкривається через унікальність суб'єктів та співтовариств, які не мають аналогії з іншими формами просторів, зокрема такі, як віртуальне підприємство, мережева організація. Відсутність в інформаційному просторі границь та віртуальності створює інтегративність механізму для організаційних структур в масштабі планети.

Таким чином, інформаційний простір визначається як сукупність результатів семантичної діяльності людства. Він включає в себе інформаційні ресурси, засоби інформаційної взаємодії та інформаційну інфраструктуру. У культурології інформаційний простір визначається як «область людського буття, яка є суміжною з досить обжитою сферою матеріальної і духовної культури та ноосферою» [113, с. 11]. Однак «виділення в якості визначального, змістоформуєчого фактора інформаційного простору власне інформації та її розвитку» [232, с. 41], є досить проблематичним, оскільки можна говорити лише про якісні, семантичні характеристики інформації.

Провідний елемент культурно-інформаційного простору - це ресурси, завдяки створенню, взаємодії, взаємообміну яких відбувається його наповнення. У політичному дискурсі, як зазначає О. Неретин, культурно-інформаційний простір розглядається як складна система, що включає в себе безліч культурно-інформаційних полів, взаємодія яких в багатонаціональній державі сприяє взаємозбагаченню національних культур [146, с. 13].

Останнім часом набув поширення і регіональний підхід, де під інформаційним простором розуміється «виділена по якомусь критерію територія, на якій розміщуються інформаційні ресурси, джерела інформації, технологічні системи збору, обробки та розповсюдження інформації, а також користувачі різних видів ресурсів, які підпадають під юрисдикцію законодавства, яке є чинним на цій території - міста, регіону [181, с. 82].

Термін «простір» широко використовується в сучасних педагогічних дослідженнях, найчастіше на основі інтеграції вищеперелічених підходів. Так, широко використовуються терміни «єдиний освітній простір», «виховний простір», «культурно-освітній простір», «простір дитинства», «інформаційний простір школи», «регіональне освітній простір» і т.д. (С. Болдирєва, Н. Селіванова, Є. Бон-Даревский, А. Новіков, Н. Гладченкова, І. Нічіпуренко та ін.).

Між тим слід зазначити, що в даний час поняття простору в контексті освіти («освітній простір») використовується як якась метафора, в той час як його суворе визначення відсутнє в основних словниках (Британська енциклопедія, Міжнародна енциклопедія, Філософський енциклопедичний словник, Педагогічна вікіпедія, Педагогічний словник).

На думку деяких дослідників, в поняття «освітній простір» включені «якась освітня протяжність, структурний співіснування і

взаємодія будь-яких можливих освітніх систем, їх компонентів, освітніх подій». Автори роблять висновок про те, що освітній простір являє собою форму існування трансляції соціального досвіду від покоління до покоління на рівні, що перевищує природний і має місце без спеціально організованих процесів навчання і виховання.

З загальнонаукових позицій важливо розрізнати дві точки зору на сутність освітнього простору; субстанціональну і реляційну. «Субстанціональний підхід визначає простір як об'єктивно існуючу реальність, в той час як у рамках реляційного підходу поняття простору збігається з поняттям середовища, в якому відбуваються певні процеси (у даному випадку - освітній процес)» [214, с. 678]. Отже, необхідно, насамперед, розібратися: що являють собою інформаційний простір та інформаційне середовище, в якому співвідношенні вони знаходяться, і в чому специфіка інформаційно-освітнього простору та інформаційно-освітнього середовища.

Погляди є різні. На думку одних вчених - інформаційно-освітнє середовище - поняття ширше, ніж інформаційно-освітній простір. Зазвичай такий висновок робиться з розуміння слів «простір» і «середовище». Довкілля, наприклад, є чимось всеосяжним і, якщо вважати, що людина існує в цьому середовищі і облаштовує для свого життя обмежений простір, тоді виходить, що середовище ширше, ніж простір. Виходячи з даного твердження М. Каткова визначає інформаційний простір, як «середовище поширення інформації в соціумі, що перебуває під впливом культурних, економічних, політичних, технологічних та інших факторів»[104, с. 24].

Інша думка, якої дотримуємося і ми, простір – це щось, що не залежить від людини, що існує і за її відсутності. Частина простору, яка певним чином структурована людиною і «вибудована для власних потреб», називається середовищем. Середовище завжди має відношення

до людини, безвідносно про середовище говорити не можна. «Навіть, коли ми ведемо мову про довкілля, ми маємо на увазі, що воно оточує людину і відчуває її вплив» [158, с. 67]., зазначає И. Осмоловская.

Отже, інформаційне середовище – це частина інформаційного простору (сукупність знань, що мають цінність у вигляді економічного ресурсу, який сприяє розвитку тих чи інших секторів громадського життя), який формує найближче інформаційне оточення індивіда, виступає сукупністю умов, що забезпечують його продуктивну діяльність. Зокрема у навчальному закладі формується інформаційне освітнє середовище, яке включає систему апаратних засобів, програмне забезпечення, фахівців і користувачів, бази даних тощо, які реалізують інформаційні процеси.

Компонентами інформаційного освітнього середовища є: медіатеки, сайти, віртуальні інформаційні дошки, електронні навчальні програми, методичні розробки, ресурси інтернету та підсистеми, які забезпечують реалізацію функцій документообігу, моніторингу й управління освітою тощо. «Однією з основних властивостей інформаційного середовища є, на думку І. Носкова, його відкритість [150, с. 34].

Підтвердженням даної думки є й визначення поняття «інформаційне середовище» Л. Петуховою. На її думку, інформаційне середовище це:

- середовище, яке все більше привертає значну увагу підростаючого покоління до споживання контенту, який існує в ньому постійно;
- середовище, яке відкриває доступ до інформації у потрібний для кожного час;

- середовище, яке має здатність бути потрібним, інтелектуальним, рухливим, гнучким в процесі надання допомоги людині для отримання необхідних знань, інформації;
- середовище, яке у змозі створити різноманітні зв'язки та контакти між різною кількістю користувачів швидко, безкоштовно та будь-якій час, тим самим забезпечуючи необхідний інформаційний обмін;
- середовище, яке поступово закріплює, а у подальшому забезпечує інтегративну функціональність всіх раніше створених засобів, які здатні отримувати, зберігати, обробляти та представляти суспільству необхідний матеріал;
- середовище, яке здатно взяти на себе відповідальність за виконання людиною оперативної діяльності [166, с. 8].

В свою чергу інформаційний простір, як зазначає О. Дубас, що це зв'язок, який сформований в ході історії, забезпечуючи тим самим правові гарантії та засоби для розширеного доступу кожного споживача до інформаційних ресурсів, які знаходяться на різних відстанях, накопичуючи результати людської діяльності в комунікативному процесі. [58, с. 227].

На сучасному етапі інформаційний простір, який постійно знаходиться у бурхливому руху, починає відігравати важливу роль у житті людини, формуючи новий життєвий простір та заповнюючи собою цілісність поля, в якому відбувається взаємодія між індивідами. Слід зазначити специфічність інформаційного простору, в якому існують два рівні існування, які створюють відповідні норми й ситуації: реальний та віртуальний.

Як стверджує І. Манакова, «інформаційні технології сприяють розширенню комунікацій та формуванню єдиного комунікативного

простору. У рамках якого формуються свої особливі закони та норми поведінки й світосприйняття» [133, с. 264].

Таким чином, інформаційний простір, який має реальний і віртуальний виміри має ширше значення ніж інформаційне середовище, яке є пов'язаним суто з людським існуванням. Так само співвідносяться і поняття «освітнє середовище» («інформаційне середовище освіти») та поняття «освітній простір» («інформаційний простір освіти»).

Більшість вчених, серед яких і, В. Козирєв визначають поняття «освітнє середовище» через поняття «освітній простір». Вони трактують його як «набір певним чином пов'язаних між собою умов, які можуть впливати на освіту людини». При цьому за змістом в саме поняття освітнього простору не включається той, хто навчається. «Освітній простір може існувати і незалежно від того, хто навчається....» [107, с. 29].

Таким чином, для поняття «освітнє середовище» у сучасній педагогічній науці використовуються різні тлумачення, але в якості загальної підстави служить уявлення про освітнє середовище як про систему впливів, умов, можливостей формування та розвитку особистості учня (І. Вачков, С. Дерябо, А. Калмиков, В. Козирєв, В. Лебедева, В. Орлов, В. Панин, В. Слободчиков, Л. Хачатуров, В. Ясвин та ін.).

В свою чергу, під терміном «інформаційний простір освіти» в даний час більшість дослідників розуміють освітній простір, який використовує сучасне інформаційно-комунікаційне середовище. Освітній простір школи - це її вчителі, учні та їх батьки; це навчальні програми, за якими проводиться навчання; це освітні технології, методики, методи і прийоми, які використовуються в школі. Інформаційно-комунікаційне середовище школи - це її комп'ютерні ресурси, об'єднані в локальну мережу; це домашні комп'ютери учнів,

підключені до шкільного серверу через мережу інтернет; це програмне забезпечення та інформаційні ресурси, призначені для підвищення ефективності освітнього процесу.

«Основними аспектами організації інформаційного простору освіти є, за визначенням Є. Белякової, є: функціонування інформаційного простору як відкритої системи, що забезпечує інтеграцію інформаційних і комунікаційних технологій у навчально-виховний процес; взаємодія в структурі інформаційного простору ціннісно-цільового, ресурсно-технологічного, змістовного, психолого-педагогічного, адміністративно-організаційного компонентів, а також компонента, що характеризує учасників інформаційної взаємодії» [15, с. 13].

Таким чином, інформаційний простір освіти характеризується не тільки сукупністю технічних і програмних засобів збору, зберігання, обробки і передачі інформації, але також соціальними, психолого-педагогічними та культурними умовами реалізації інформаційних процесів в освіті. Інформаційний простір освіти проектується як відкрита система, функціонування якої спрямоване на інтеграцію освітніх ресурсів навчального закладу, його інтелектуального, культурного і духовно-морального потенціалу в розвинену інформаційну інфраструктуру певного вузу згідно цільовим установкам суспільства та місії університету.

Крім того, інформаційний простір освіти включає в себе розробку спеціалізованих і універсальних навчально-методичних комплексів, що передбачають інтеграцію інформаційних і комунікаційних технологій в освітній процес, спрямованих на розвиток інформаційної професійної культури майбутнього фахівця.

Суттєве значення для побудови єдиного інформаційного простору системи освіти, як зазначає Т. Яшина, має структура системи освіти

[235, с. 333]. Вона може бути основою для визначення структури єдиного інформаційного простору системи освіти.

Різні види єдиного інформаційного простору мають суттєво різні параметри (залежно від сегменту освіти) і для їх побудови можуть знадобитися різні способи і засоби ІКТ. Розглянемо деякі особливості видів єдиних інформаційних просторів системи освіти.

Інформаційний простір управлінської діяльності системи освіти є сукупністю ІІ управління освітою регіонів, ІІ управління освітою галузей, ІІ управління освітою районів, ІІ управління навчальними закладами.

ІІ управлінської діяльності має наступні характеристики:

- інформація, яка циркулює між суб'єктами та об'єктами системи, це інформація, що стосується у більшості випадків управління, зокрема нормативно-правової документації. Якщо нормативно-правова документація є відкритою в ієрархії управління, тоді як інформація про об'єкт може бути недоступною на де-яких ієрархічних рівнях управління;

- ієрархічна інформаційна взаємодія суб'єктів та об'єктів. Кожний ієрархічний рівень може мати десятки об'єктів, які підпорядковані суб'єкту;

- здійснення суб'єктами та об'єктами обміну інформацією, по типу «споживач-сервер». Найчастіше для цього використовується електронна пошта;

- різноманітність типів каналів (супутниковий, оптоволоконний, провідний канал тощо) в процесі обміну інформаційними ресурсами суб'єктів та об'єктів між собою.

Реалізація ІІ управлінської діяльності різних рівнів ієрархії в системі освіти може бути здійснена шляхом побудови автоматизованих

систем управління (АСУ) різних рівнів ієрархії, обмін інформаційними ресурсами між якими повинен здійснюватися за єдиними правилами.

Освіта включає в себе один із важливих її сегментів, а саме - навчання. Втім, в процесі навчальної діяльності інформаційний простір стає основною складовою єдності інформаційного простору всієї системи освіти. Найчастіше інформаційний простір навчальної діяльності у літературних джерелах має назву «єдиний інформаційно-освітній простір» (ЄІОП) [20, с. 84], показуючи тим самим його логічність. У подальшому ці два поняття будуть мати синонімічно значення між собою.

Система освіти в процесі навчальної діяльності розділяє єдиний інформаційний простір на такі її складові, як ЄІП загальної освіти, ЄІП професійної освіти, ЄІП корекційної освіти, які мають певну структурованість.

ЄІП навчальної діяльності має наступні характеристики:

- інформаційні ресурси складаються з навчальних комп'ютерних програм, електронних підручників, завдань, курсів лекцій методичних рекомендацій, дистанційних курсів навчання тощо;
- необмежена кількість користувачів до інформаційних ресурсів;
- територіальне розташування об'єктів єдиного інформаційного простору – вся країна;
- здійснення суб'єктами та об'єктами обміну інформаційними ресурсами, по типу «споживач-сервер». Найчастіше для цього використовується Інтернет, локальні мережі;
- різноманітність типів каналів (супутниковий, оптоволоконний, провідний канал тощо) в процесі обміну інформаційними ресурсами суб'єктів та об'єктів між собою.

З вищесказаного виходить, що ЄІОП є продуктом глобалізації освіти, пов'язаним, у першу чергу, з формуванням уніфікованих змісту, форм і методів освіти, яка забезпечується єдністю нормативних документів про організацію освіти і єдністю сертифікатів, атестатів, дипломів освітніх установ, а застосування Інтернету в навчальному процесі услід за уніфікацією навчально-методичної допомоги і вимірників якості освіти – необхідний компонент у формування ЄІОП. І тому, базовими складовими, що формують основу і розвиток ЄІОП, є:

1. Неперервна комп'ютерна освіта на існуючих рівнях.
2. Змістове наповнення ЄІОП в процесі діяльності особистості.
3. Єдність нормативно-правового забезпечення та єдність стандартів.
4. Систематизація інформаційних ресурсів [194, с. 23].

Специфіка наукової діяльності в освіті полягає в тому, що наукові дослідження кожним науковцем проводяться, як правило, індивідуально за певним, здебільшого вузьким, напрямком. Інформаційні ресурси, які необхідні йому для здійснення досліджень – це передусім інформація про результати уже виконаних досліджень за даним напрямком, а також різноманітна довідкова інформація за даним і суміжними напрямками, програми обробки даних експериментів тощо. Відповідно, інформаційний простір наукової діяльності в освіті має такі особливості:

- інформаційні ресурси є результатом виконаних досліджень за різними науковими напрямками, довідковою інформацією з різних галузей знань (енциклопедії, довідники, теорії), інструментарієм для обробки даних експериментів і т. п. Вони призначені для використання окремими науковцями. Доступ до цих ресурсів, як правило, є вільним;

- швидкість обміну інформаційними ресурсами між суб'єктами й об'єктами переважно не є критичним параметром і до неї не пред'являються високі вимоги;

- кількість користувачів інформаційних ресурсів – необмежена.

У будь-якому більш-менш наведеному процесі інформаційного обміну повинен існувати і існує об'єкт, суб'єкт і сама інформація у вигляді деяких даних (інформація - властивість особистості, яка не може бути передана жодному матеріальному, але бездуховному носію). Одним із чинників зростання значення інформації в сфері освіти є її інформатизація.

Інформатизація освіти, як роз'яснює В. Биков, це «сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, а також тих, хто цим процесом управляє та його забезпечує» [19, с. 44].

«Інформатизація – це процес науково-технічної та соціально-економічної організаційної діяльності для створення оптимальних умов з метою задоволення інформаційних потреб і дотримання прав громадян, органів державної влади та місцевого самоврядування, різних соціальних інституцій, формуючи та використовуючи інформаційні ресурси» [164, с. 109].

Першочерговим завданням інформатизації освіти є створення глобальної комп'ютерної мережі та формування інформаційної культури педагогів.

Під «інформаційною культурою педагога розуміють рівень умінь педагога цілеспрямовано та ефективно працювати з інформацією,

використовувати комп'ютерні технології у професійній діяльності, володіти навичками критичного мислення, морально-етичними нормами роботи з інформацією» [165, с. 204].

Формування інформаційної культури педагогів здійснюється через:

- оволодіння навичками використання нових методів та засобів представлення, обробки даних (прикладом останніх можна назвати програму «Електронний журнал», завдяки якій можна здійснювати контроль рівня навчальних досягнень учнів);

- використання у професійній діяльності більш широкого спектру навчальних матеріалів та наочності (наприклад, відеопрезентацій, музичного чи відео-супроводу уроку);

- розроблення та використання комп'ютерних навчальних програм та програм для контролю (тестування) навчальних досягнень учнів;

- підвищення кваліфікації шляхом дистанційного навчання;

- використання для підвищення свого професійного рівня та самоосвіти інформаційних ресурсів комп'ютерних мереж.

Як стверджує відомий вітчизняний вчений М.І. Жалдак, що в процесі використання ІКТ у навчальному просторі «мова не повинна йти лише про вивчення певного навчального матеріалу, а, перш за все, про всебічний і гармонійний розвиток особистості учнів, їх творчих здібностей» [59, с. 5].

Важливим напрямком освітньої діяльності стає медіаосвіта – напрям освітньої діяльності, спрямований на підготовку тих, хто навчається, до життя в інформаційному суспільстві, формування в них уміння користуватися інформацією в будь-якому вигляді, здійснювати комунікацію, усвідомлювати наслідки впливу на людину засобів інформації, особливо засобів масової комунікації.

Таким чином, інформація виконує, в навчальному процесі, наступні функції:

- підвищення ефективності навчального процесу;
- розвиток особистісних якостей учнів: здатність до навчання, творчості, самоосвіти, саморозвитку, застосування отриманих знань в практичній діяльності, ставлення до праці;
- використання персонального комп'ютера як індивідуального вчителя для розширення можливостей навчальної діяльності;
- забезпечення самостійності у навчальній діяльності учня, в процесі якої відбувається самонавчання та саморозвиток;
- сприяння навчально-виховному процесу за допомогою його постійного оновлення (змісту, форм та методів).

Слід зазначити, що у навчально-виховному процесі прослідковуються й негативні риси засобів масової інформації:

- втрата соціальної взаємодії та зменшення міжособистісного спілкування (заміна безпосереднього спілкування на віртуальне);
- самотність особи, її психологічна залежність від комп'ютера (дезорієнтація у просторі, виникнення таких захворювань як «ігроманія», «віртуалізація свідомості», «кіберідентичність», які віддаляють людину від реальності, перебуваючи у віртуальному світі, зміна переконань та свого «Я»);
- зниження самооцінки та байдужість до прояву самостійних активних дій (перевага пасивної поведінки користувача в процесі отримання інформації);
- відсутність зосередженості на певному виді діяльності (внесення комп'ютером таких ефектів, як «кліпове сприйняття», «прискорення реальності»).

Аналізуючи вищезазначене, постають актуальними такі завдання, які спрямовані, в процесі необмеженого доступу до інформаційних

ресурсів, на споживачів, які в сучасних умовах інформатизації суспільства навчаються застосовувати її до життя:

- формування готовності до творчої діяльності учнів.
- засвоєння знань, умінь та навичок в процесі опрацювання великих об'ємів інформації критично мислити;
- формування здатності до відповідальності при здійсненні вибору;
- формування здатності до самостійності в процесі вивчення навчального матеріалу із застосуванням інформаційних та комунікативних технологій (пошук необхідного навчального матеріалу, опрацювання даних з різних джерел);
- набуття умінь визначати зв'язок навчальних знань з проявами реального світу;
- здатність до креативного мислення (прийняття нестандартних рішень);
- формування умінь та навичок ведення діалогу, встановлення та підтримування контактів, соціальної взаємодії в колективі [80, с. 11]..

Як наголошує Н. Кузьміна у своїх наукових дослідженнях, що «одним із можливих шляхів забезпечення ефективного розвитку індивідуальності кожного учня, його пізнавальних інтересів, особистісних якостей, створення таких умов, при яких старшокласник може і хоче вчитися, є використання при навчанні дисциплін інформатичного циклу навчально-інформаційних середовищ (НІС) сформованих засобами мережних сервісів ІКТ» [127, с. 79].

Отже, можна зробити висновок, що на сучасному етапі в процесі застосування інформаційних та комунікативних технологій створюється ґрунтовний фундамент для інформаційного простору з метою оновлення освітньої системи.

Використання сервісів мережних електронних площадок дозволяє розширити інформаційний простір навчальної діяльності учнівської

молоді; побудувати особистісно-орієнтоване освітнє середовище позашкільного навчального закладу; спроектувати і реалізувати індивідуальні освітні траєкторії кожного учня з використанням педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій; розробляти та використовувати існуючі програмні засоби для вивчення предмету у вигляді послідовного або розгалуженого ланцюга динамічних сценаріїв взаємодії учнів з викладачами з забезпеченням можливостей переходів в різні інформаційні блоки.

Враховуючи те, що в сучасних умовах головним ресурсом, є інформація, постають питання інноваційного перетворення та зміни статусу бібліотек як закладів, базовою функцією яких є акумулювання і збереження інформації. Навіть найменша бібліотека в регіоні сьогодні певною мірою є зберігачем колективної пам'яті людства. При цьому, за ствердженням Л. Бейліса, «бібліотека є активним учасником процесів ретрансляції культури, тобто передачі колективної пам'яті від людини до людини, від покоління до покоління, що дуже наближує її до освітньої сфери» [13, с. 8]. В інформаційному суспільстві процес здобуття освіти стає все більш перманентним, і забезпечити можливість отримання нових знань всім бажаючим можна буде тільки шляхом залучення інформаційних ресурсів бібліотек.

Саме тому у майбутньому саме їм належатиме роль «віртуальних університетів», які функціонуватимуть разом із традиційними закладами освіти в системі неперервного навчання. Крім того, бібліотеки поступово стають системоутворювальною компонентою соціально-культурної інфраструктури, формуючи навколо себе особливе соціально-культурне та інформаційно-комунікативне середовище. Суттєва роль бібліотек спостерігається і в процесі становлення громадянського суспільства: багатьма своїми інформаційними суспільними акціями (громадянські форуми, екологічні заходи) вони

сприяють підвищенню соціальної активності населення. Таким чином, соціальна багатofункціональність бібліотек у сучасному суспільстві суттєво зростає, що пов'язано, у першу чергу, з професійним визнанням ними своєї особливої місії у розвитку суспільних комунікаційних зв'язків і відносин. Водночас соціальний ефект, який отримує суспільство від різноманітних інноваційних акцій бібліотек, змінює стереотипи відносин між ними та бібліотеками. Суспільство поступово починає бачити в бібліотеках не тільки заклади, де можна отримати в тимчасове користування книги та почитати періодику, але й починає сприймати їх як інформаційно-освітні та культурні центри з широким спектром інформаційних послуг.

Важливе значення, на наш погляд, має поглиблення процесу структуризації бібліотек на основі виділення в їхній системі домашніх, універсальних, наукових, спеціалізованих фахових, а також єдиної державної універсальної бібліотеки, яка матиме електронні фонди та претендуватиме на статус «віртуального університету». Така структуризація зумовлена, з одного боку, вимогою завтрашнього дня – уміння користуватися електронними ресурсами, швидко приймати рішення в динамічному ринковому середовищі, а з другого боку, тим, що в більшості населення, особливо в селах чи віддалених регіонах, все ще недостатньо знань для роботи в мережі on-line і користування електронними фондами, тому вони повинні мати змогу цьому навчитися.

«Подолання обмеженості міжособистісного спілкування, як стверджує В. Ільганаєва, зумовило створення спеціальних засобів та інститутів спілкування й передачі знань, інформації» [98, с. 168]. За цих умов виникає ідея «віртуального університету».

Концепція функціонування «віртуального університету», який створений на базі бібліотек, полягає у формуванні та налагодженні системи використання єдиної загальнодержавної електронної бази даних

у країнах і з її представництвами в регіонах. Власне ««віртуальний університет» має доповнювати систему закладів, які традиційно надають освітні послуги і стати базою найновішої інформації для тих, хто усвідомлює можливості самоосвіти і має базову освіту традиційних закладів, а отже, і знає, як найефективніше вчитися самостійно» [59, с. 16].

На відміну від традиційних освітніх закладів, віртуальний університет:

- відіграє провідну роль у системі неперервного навчання, доповнюючи традиційне навчання;
- впроваджує технології дистанційного навчання у навчальний процес для широкого охоплення різних категорій споживачів освітніх послуг;
- забезпечує швидкий безкоштовний доступ до фахової і нової інформації у будь-який момент часу, скорочуючи витрати ресурсів;
- реалізує принципи індивідуалізації навчання та швидкості поширення знань;
- нівелює відмінності між очною, вечірньою, заочною та екстернатною формами навчання.

Підсумовуючи даний підрозділ, зазначимо, що проаналізувавши основні для розуміння інформаційно-освітнього простору поняття «простору», «інформації», «середовища», «інформаційного середовища», «інформаційного простору», ми дійшли висновку, що , інформаційний простір, який має реальний і віртуальний виміри має ширше значення ніж інформаційне середовище, яке є пов'язаним суто з людським існуванням. Так само співвідносяться і поняття «освітнє середовище» («інформаційне середовище освіти») та поняття «освітній простір» («інформаційний простір освіти»).

Інформаційний простір освіти характеризується не тільки сукупністю технічних і програмних засобів збору, зберігання, обробки і передачі інформації, але також соціальними, психолого-педагогічними та культурними умовами реалізації інформаційних процесів в освіті. Інформаційний простір освіти проектується як відкрита система, функціонування якої спрямоване на інтеграцію освітніх ресурсів навчального закладу, його інтелектуального, культурного і духовно-морального потенціалу в розвинену інформаційну інфраструктуру певного вузу згідно цільовим установкам суспільства та місії університету. Крім того, інформаційний простір освіти включає в себе розробку спеціалізованих і універсальних навчально-методичних комплексів, що передбачають інтеграцію інформаційних і комунікаційних технологій в освітній процес, спрямованих на розвиток інформаційної професійної культури майбутнього фахівця.

Слід зазначити, що інформатизація освіти – це процес взаємозв'язку науково-методичних, науково-технічних, соціально-економічних, управлінських, правових компонентів з метою забезпечення навчально-виховного процесу задоволенням потреб споживачів комунікаційних та інформаційних засобів з врахуванням управлінської діяльності навчальних закладів. Тому одним із пріоритетних завдань сучасної інформатизаційної системи освіти, яка є відкритою системою, є розвиток глобального комп'ютерного простору та формування інформаційної професійної культури викладачів.

Інформація відіграє визначальну роль в системі освіти оскільки сукупність інформаційних ресурсів (документів, масивів інформації, наукових звітів, електронних баз даних) становить систему інформаційного забезпечення освіти. Інформаційна культура (володіння знанням щодо сутності інформації, її ролі у вихованні) є невід'ємною частиною освітнього простору. Сучасною ключовою та

багатофункціональною ланкою в інформаційному забезпеченні неперервної освіти є *бібліотеки*. За допомогою інформаційно-комунікативних технологій стає можливим як дистанційне навчання так і навчання у віртуальних університетах.

Єдиний інформаційний простір освіти є каталізатором подальшого розвитку сучасної освіти, в якому споживачі ЄІОП повинні: розв'язувати навчальні завдання з використанням інноваційних технологій навчання (побудова таблиць, графіків, пошук необхідної навчально-методичної літератури, налагодження комунікативних зв'язків у глобальному комп'ютерному просторі); бути здатними до самостійного навчання та самостійного розвитку та впевненими в отриманих знаннях і уміннях; вміти передавати набуті знання іншим; співпрацювати в команді, доповнюючи один одного; пояснювати побудову систем та складних процесів; вміти збирати та презентувати отриману інформацію, використовуючі різноманітні форми (гіпертекст, графіки, малюнки, відеоряди, звіти); оптимістично та творчо підходити до виконання поставлених завдань; націлюватися на підвищення рівня освіти.

2.2. Спадкоємність інформаційного супроводу освіти

Накопичення і збереження інформації, закріплення результатів діяльності для майбутніх поколінь є основою розвитку історичного процесу та освітньої спадкоємності.

В даний час потрібні спеціальні зусилля для того, щоб результати пізнавальної діяльності та обміну інформацією були систематизовані, включені в загальну систему знань і стали доступні для подальшого використання. Якщо у примітивних, інформаційно бідних культурах отримання інформації, її зберігання, систематизація і практичне

застосування здійснюється в рамках однієї і тієї ж діяльності, то в складній, культурі, що швидко змінюється, ці процеси диференціюються і вимагають для свого нормального протікання спеціальних установ (бібліотек, реферативних журналів, інститутів наукової інформації, довідкових служб і т. п.).

«Недосконалість інформаційних служб є сьогодні одним з найбільш «вузьких» місць економічної та наукової діяльності: відшукати вже наявні відомості виявляється нерідко більш складною справою, ніж отримати їх заново (очевидно, в цьому закладена одна з причин появи все нових і нових «винахідників велосипедів»)» [60, с. 49]. Ця обставина змушує нас звернути особливу увагу на всю сукупність психологічних, ідеологічних, організаційних і технічних умов, завдяки яким стає можливим накопичення інформації, її впорядкування та оперативне відшукування.

У світі тварин передача основного потоку інформації та програм поведінки відбувається через генний апарат. Безпосереднє біологічне успадкування досвіду предків є надійним, але залишає мало можливостей для індивідуальної зміни поведінки, а тим більше для збагачення досвіду роду.

У людському суспільстві основні елементи освіти передаються небіологічним шляхом. В якості інструментів зберігання та накопичення інформації можуть виступати або природна пам'ять, або речові засоби запису інформації: рукописи, книги, платівки, відеозаписи, кінострічки і т. д.

Для запису інформації в обох випадках необхідні знакові системи і певний метод упорядкування, організації інформації по її цінності та вмісту. Звуковою системою в більшості випадків служить розмовна мова, а методами організації - усний переказ, що виходить від

авторитетної особи, догматична система вірувань або логічно і семантично розроблена система знань, тобто науковий світогляд.

Революція в засобах передачі інформації пов'язана з писемністю та освітою. Освіта — це також канал інформації в інформаційній системі, один із чинників прогресу, який, як зазначає І. Зязюна «створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення - щастя людини» [93, с. 4].

Під інформаційним супроводом ми будемо розуміти як діяльність тих хто навчає з надання допомоги тим хто навчається в реалізації їх освітніх потреб в предметній області, так і саму освітню інформацію у вигляді книг, навчальних програм, інформаційних розробок...

Ми вважаємо, що інформаційний супровід учнів включає:

- забезпечення тих хто отримує освіту достовірною інформацією про матеріали які рекомендуються до використання в навчальному процесі в конкретній предметній області;
- навчання алгоритмам роботи з інформацією, в тому числі розміщеної в мережі інтернет;
- організацію предметних консультацій, в тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;
- рецензування і перевірку навчальних завдань, творчих робіт, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформаційний супровід повинен здійснюватись постійно, однак особливу роль він відіграє у процесі підготовки до предметних олімпіад, наукової роботи, проекту, тривалої відсутності учня на заняттях через хворобу, скасування занять внаслідок надзвичайних обставин.

Інформаційний супровід учнів може здійснюватись двома способами. Перший - традиційний, коли взаємодія вчителя і учнів відбувається безпосередньо в процесі навчальних занять, факультативів,

курсів за вибором, консультацій. Другий - за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Ці технології істотно розширюють можливості вчителя в організації інформаційного супроводу.

«Для інформаційних технологій, які стрімко розвиваються, проблема достовірності та якості інформаційних ресурсів стає надзвичайно актуальною, стверджує О. Турбота. Ця ситуація ставить і вчителів, і учнів перед серйозним вибором: на які ресурси спиратися при вивченні окремих розділів різних курсів, які матеріали використовувати для підготовки проектів» [206, с. 429]. Таким чином, завдання вчителя - підібрати потрібні ресурси і зорієнтувати в них школярів. Інформаційні ресурси, рекомендовані вчителем, можуть бути представлені у вигляді каталогів файлів, статей, а алгоритми роботи з інформацією викладені в спеціальному методичному посібнику, представленому як в електронному, так і «паперовому» варіантах.

Організація предметних консультацій, рецензування та перевірка навчальних завдань, творчих робіт учнів може здійснюватися кількома способами.

Перший спосіб, найпоширеніший серед усіх – електронна пошта (E-mail). За допомогою електронної пошти, яка представляє собою систему, є можливість пересилати та зберігати інформацію людьми, у яких є вільний доступ до глобальної коп'ютерної мережі. Електронна пошта має одну із важливих її особливостей, а саме – організацією цікавого процесу навчання з можливістю здійснювати інформаційний обмін. Крім того вона також містить і елементи спадкоємності інформаційного супроводу освіти.

«Спадкоємність – це зв'язок між явищами в процесі розвитку, коли нове, змінюючи старе, зберігає в собі деякі його елементи» [8, с. 10].

Спадковість інформаційного супроводу освіти в використанні електронної пошти полягає в тому, що вона містить інформаційну взаємодію учня і вчителя. Нове – віртуальний зв'язок між учнем і вчителем.

Отже, при використанні електронної пошти, достатньо вміти виконувати прості команди поштового користувача, зокрема. Відправляти, приймати та обробляти отриману інформацію. На сьогоднішній день майже всі учасники навчального процесу мають електронні адреси, які вказують шлях до поштової скриньки у різноманітних серверах. Завдяки електронній пошті будується з'являється можливість передачі будь-якої інформації по комп'ютерним мережам, знаходячись на різних відстанях між собою (документи, малюнки, дані тощо).

На думку С. Григор'єва «така сервісна служба реалізує: редагування документів перед передачею, зберіганням документів і повідомлень, пересилання кореспонденції, перевірку і виправлення помилок, що виникають при передачі, видачу підтвердження про отримання кореспонденції адресатом, отримання і зберігання інформації, перегляд отриманої кореспонденції [42, с. 112].

Електронна пошта дозволяє учням задавати питання вчителю і отримувати відповіді на них; пересилати виконані завдання, дослідницькі роботи, проекти, як уже закінчені, так і ті, що знаходяться в процесі розробки, для отримання відміток, коментарів, методичних рекомендацій; а вчителю - висилати учням плани семінарських занять, списки літератури до різних курсів, методичні посібники, посилення на різні веб-ресурси, причому здійснювати такі розсилки відразу за кількома адресами (поштові списки).

Наявність у вчителя власного сайту в мережі інтернет істотно розширює можливості інформаційного супроводу учнів в предметній

області. На своєму сайті вчитель може створити спеціальну сторінку «Профільне навчання», де буде розміщувати методичні рекомендації, списки літератури, посилання на необхідні школярам веб-ресурси, плани семінарських занять, найбільш цікаві роботи самих учнів профільних класів.

Більшість безкоштовних хостингів, що надають можливість створення веб-сайту, пропонують стандартні модулі, які також можуть бути використані у процесі інформаційного супроводу освіти.

Інформаційний супровід учнів профільних класів може здійснюватись і за допомогою програми Скайп (Skype), яка є різновидом освітніх нововведень. Скайп (Skype) - це програма, що дозволяє спілкуватися через мережу інтернет зі своїми учнями, колегами, друзями, родичами по всьому світу. Можливості програми надзвичайно великі. Вона дозволяє: вести індивідуальні листування, обмінюватися повідомленнями з різними кореспондентами, так само як і в інших програмах виду ICQ; за наявності мікрофона і навушників спілкування відбувається так, як воно здійснюється по телефону, а за наявності веб-камери розмова перетворюється на відеоконференцію. Скайп (Skype) дозволяє організувати спілкування у чаті як з однією людиною, так і з десятками тих, хто буде в нього запрошений. Таким чином, спілкування вчителя та учнів між собою перетвориться на телеконференцію - ще один різновид освітніх нововведень.

Телеконференція - це конференція, що проводиться між віддаленими учасниками за допомогою телекомунікаційних технологій. «В будь-який час в рамках телеконференції, одночасно можна брати участь в обговоренні відразу декількох тематичних напрямків» [190, с. 207], зазначає М. Селезньова.

Процес становлення нової системи освіти супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного

процесу. Традиційні технології навчання поступаються місцем новим, серед яких і інформаційно-комунікаційні. Як показує практика, без них вже неможливо уявити ні сучасну школу, ні сучасної людини. Практика показує, що використання ІКТ в організації процесу інформаційного супроводу учнів призводить до підвищення ефективності навчання за рахунок зміни рівня його індивідуалізації та диференціації, створення додаткової мотивації до навчання, отже, сприяє формуванню компетентної, конкурентної, самостійної, ініціативної особистості.

На сучасному етапі у педагогів сформована одна із таких ключових компетентностей, як інформаційно-комунікаційна компетентність, що відповідає відповідним знанням, умінням та навичкам. Тому, слід зазначити, що педагоги, маючи завдання навчати і виховувати сучасну молодь інформаційного суспільства, по-перше, бути здатними задовольнити потреби сучасної інформаційної особистості, подруге – ефективно застосовувати у професійній діяльності інтерактивні технології навчання. Як вважають фахівці, що «формування і розвиток інших базових компетентностей - соціально-політичної, комунікативної, соціокультурної, компетенції безперервної освіти - також неможливо здійснити в сучасних умовах без оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями» [109, с. 56-57].

У сучасному навчальному процесі велика кількість педагогічних працівників сприймає засвоєння інноваційних технологій та комп'ютерних засобів, зокрема, інтерактивної дошки, персонального комп'ютера, засобів Інтернет-медіа та інших систем мультимедіа як простий перехід до змін у процесі професійної діяльності. Але слід зазначити, що насичення технічними засобами освітнього процесу, створює таку ситуацію, яка вимагає змінюватися самому педагогу, його підходів до навчання, особливо при передачі своїх знань, практичного досвіду за допомогою нових засобів і методів. Тому педагог повинен

вміти адаптуватися до нових умов навчання в процесі своєї професійної діяльності. Роль педагога в сучасному інформаційному просторі змінюється, тому що в такій ситуації він може бути не єдиним носієм джерел інформації. Але, як стверджує видатний науковець А. Андреев, «педагог повинен організувати процес навчання таким чином, щоб перетворити традиційне освітнє середовище в сучасне, високотехнологічне, що відповідає вимогам інформаційного суспільства» [4, с. 54]. Втім, формування нової педагогічної культури неможливо без професійної усвідомленості таких змін педагогом.

Отже, на сучасному етапі в умовах інформатизації системи освіти відбувається формування ІКТ-компетентності педагога, яка залежить від його професійної самосвідомості.

Професійна самосвідомість педагога – це найважливіша складова в процесі формування ІКТ-компетентності, впливаючи на його індивідуальний розвиток за допомогою інноваційних технологій. Як влучно підкреслив В. Меламуд, що «сучасний педагог має визнати свою роль, відчути себе активним учасником процесу інформатизації, прийняти на себе відповідальність за результати своєї інноваційної діяльності в даній галузі» [137, с. 66]. Аналізуючи вищезазначене, ми можемо сказати, що формування ІКТ-компетентності сучасного педагога відбувається тільки тоді, коли він починає усвідомлювати, що треба відповідати вимогам сучасного освітнього простору.

Отже, ефективність процесу формування ІКТ-компетентності сучасного педагога в процесі інформаційного супроводу навчання залежить, по-перше, від розробленого навчально-методичного забезпечення, а по-друге, використання інноваційних технологій у навчанні для створення взаємодії освітньої призначення між учасниками навчально-виховного процесу.

На фундаменті ІКТ, інформаційна взаємодія освітнього призначення розглядається як особливий вид діяльності, який спрямований на збір, обробку, форми застосування та обмін інформацією між учасниками навчального процесу (педагогі, студенти, учні, комп'ютерне та мультимедійне забезпечення з застосуванням ІКТ), забезпечуючи орієнтацію на: а) розвиток творчих здібностей особистості; б) формування знань з предметної направленості; в) формування умінь і навичок в процесі навчальної діяльності для вивчення предметів. Втім Ю. Машбиць зазначає, що «серед найбільш плідних застосувань комп'ютера виокремлює важливість реалізації проблемного навчання; формування творчого мислення школярів, готовності їх до творчої праці» [134, с. 27].

У процесі застосування інноваційних технологій в інформаційній взаємодії освіти ІКТ починає змінюватися. При використанні інформаційних та комунікативних технологій з'являється можливість для інформаційної діяльності, яка включає в себе обробку, застосування та передачу інформації за допомогою комп'ютерного забезпечення.

До появи інтерактивних технологій навчання інформаційна діяльність була обмежена обміном інформацією між учасниками навчального процесу, здійснююч двосторонній взаємозв'язок. Обмін інформацією відбувався конкретними частинами у такому вигляді: педагог-учень, учень-педагог. Зокрема, такий процес відбувався, коли педагог пояснює новий матеріал, а учень, у свою чергу, його вчить, потім відповідає на запитання педагога стосовно пройденого матеріалу. При виникненні інтерактивних засобів навчання інформаційна взаємодія педагога та учня починає здійснюватися за допомогою включення ще одного суб'єкту, а саме засобів навчання, які діють на базі ІКТ, створюючи тим самим зворотний зв'язок між педагогом та учнем та виступаючи, по-перше, як партнер в процесі інформаційної взаємодії, а

по-друге, як джерело навчальної інформації, яка має різний обсяг, рівень та зміст. Слід зазначити, що змістове наповнення обирається учнем самостійно, в залежності від його рівня підготовленості до сприйняття матеріалу. На сучасному етапі в процесі використання такого інформаційного джерела як Інтернет, змістове наповнення навчання стає необхідним не тільки педагогу, але й учню, який може застосувати глобальну та локальну мережі [186, с. 114].

За часи традиційного інформаційного супроводу вибір учня був достатньо обмежений, зокрема: роз'яснення нового навчального матеріалу у процесі прослуховування, або перегляді; вивчення та запам'ятовування учнем навчального матеріалу; відтворення учнем вивченого матеріалу в усній або письмовій формах. Завдяки появі інтерактивних засобів навчання інформаційний супровід навчальної діяльності набув нових форм, зокрема, збору, обробку, накопиченні та передачі інформації різного обсягу, рівня та змістового наповнення про досліджуємі процеси, об'єкти, явища.

За допомогою інтерактивних засобів навчання відбувається налагодження діалогу учня як з педагогом, так і з засобом навчання [53, с. 208].

В процесі застосування такого інформаційного джерела як Інтернет у навчальній діяльності відбувається наступне: пошук інформації за допомогою створеної Всесвітньої мережі Інтернет; самостійно створювати інформаційний продукт; формалізувати отриману інформацію.

Отже, зміни в інформаційній взаємодії освіти завдяки застосуванню засобів ІКТ, призвели до вдосконалення інформаційного супроводу освітньої діяльності в процесі інформаційної взаємодії таких суб'єктів, як педагог, учень та інтерактивні засоби.

Швидкій розвиток інформаційно-комунікаційних технологій включає в себе характер інтеграції та створює нові умови для інформаційної взаємодії, ґрунтуючись на застосуванні такого інформаційного джерела як Інтернет, який має глобальну мережу, тим самим підштовхуючи освітній простір до свободи та відкритості.

Перед учнем відкривається з певними змістовими рамками необмежений вибір. Він самостійно або за завданням педагога відбирає навчальний матеріал за заданими ознаками із інформаційного джерела, використовуючи різноманітні можливості збору необхідної інформації, передачі, збереженні і т. ін. використовуючи інформаційне джерело Інтернет, учень за допомогою вказівок може робити власний вибір в процесі відбору інформації та ставить інформаційне джерело для здійснення освітнього призначення. Отже, відкритий інформаційний супровід освіти має таку властиву їй особливість, як функціонування інформаційного джерела мережі Інтернет, маючи свободу при виборі інформації.

Слід зазначити, що такий підхід включає в себе і деякі негативні риси, які не конкретизують та розмивають зміст масивного обсягу інформації, яку учень знаходить в інформаційному ресурсі. В процесі руху в інформаційному ресурсі необхідна така підготовка, яка надає умінь та навичок правильно орієнтуватися в адресах різних сайтів. Якщо у учня немає відповідної підготовленості, тоді відкрита система освіти призводить до довготривалих пошуків необхідної інформації, які не завжди дають очікуваний результат.

Як зазначає А. Соколов, що завдяки досягненням в сфері створення та розвитку нових технологій у педагогіці інформаційної освіти взаємодії із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій потребують зі свого боку прогнозування процесу реалізації нової інформаційної взаємодії між педагогами, учнями та інформативно-

комунікаційними засобами [193, с. 46]. Така взаємодія повинна бути зорієнтована на: здійснення самостійної роботи на фундаменті дослідження поведінки різних моделей в процесі здійснення самостійної діяльності; аналізі поведінки моделей; розгляд шляхів обробки, передачі та збереження інформації. На сучасному етапі система Всесвітньої інформаційної мережі відкриває вільний доступ до Інтернету для споживачі в процесі отримання інформації, передачі її на різних носіях для створення шляхів між взаємодією отриманої інформації та інтерактивних засобів інформаційного ресурсу.

Виходячи із вищевказаного, можна зробити висновок про те, що в процесі необмеженого доступу до такого інформаційного ресурсу як Інтернет, дозволяє споживачу у необмеженому просторі звільнитися від використання таких засобів, як жорсткий та гнучкий диски, які обмежують передачу інформації. Для споживача відкриваються можливості розширення інформаційних ресурсів, які є необхідними в процесі пізнання законів вивчаємої галузі.

Втім спеціалісти звертають увагу на те, що «залученість до інформаційно-комунікаційного середовища визначає можливість взаємодіяти з безліччю інформаційних об'єктів, реалізувати встановлені зв'язки між ними, використовувати засоби збору, накопичення, передачі, обробки інформації про об'єкт, що дозволяє здійснювати продукування нової інформації, а в більш досконалому випадку - інформаційного ресурсу освітнього призначення» [163, с. 103].

Інформаційний супровід освіти на зазначеному рівні вказує на присутність інформаційно-комунікаційного простору на його високу організацію, впливаючи на весь освітній процес.

Освіта у інформаційно-комунікаційному просторі представлена як складна система, яка включає в себе програмні та апаратні засоби, глобальні комп'ютерні мережі, навчально-методичні складові всієї

системи освіти та детальну інформацію про ту або іншу галузь. Інформаційно-комунікаційний простір освіти має певні особливості, а саме: здійснювати інформаційний обмін інформацією в процесі освітньої взаємодії, з однією сторони, між споживачами, а з іншої – з об'єктами, які досліджуються, розвиваючись в інформаційному освітньому ресурсі в заданій конкретній області предмету; втілювати у життя нові інформаційні технології навчання з орієнтацією на вивчаємий предмет.

Освітній заклад повинен мати, по-перше, розвинуту мережу, яка отримує максимальне завантаження необхідної інформації та дотримуватися встановлених норм та життєдіяльності навчального закладу, розкриваючи тим самим сутність спадкоємності інформаційного супроводу освіти.

По-друге, будувати методи викладання навчального матеріалу із застосування комп'ютерного забезпечення, розраховуючи на використання глобальних інформаційних мереж, не заповнювали ними весь процес вивчення навчальної дисципліни. Супротив цьому у системі безперервної освіти, яка має бурхливий розвиток, враховуючи як вітчизняний, так і зарубіжний досвід, застосування інформаційних ресурсів визначає етап спадкоємності простору освіти.

Як висновок даного підрозділу можна зазначити, що накопичення і збереження інформації, закріплення результатів діяльності для майбутніх поколінь є основою розвитку історичного процесу та освітньої спадкоємності.

Під інформаційним супроводом освіти розуміється як діяльність тих хто навчає з надання допомоги тим хто навчається в реалізації їх освітніх потреб в предметній області, так і саму освітню інформацію у вигляді книг, навчальних програм, інформаційних розробок. Взагалі, під спадкоємністю мається на увазі певний зв'язок між явищами під час їх

розвитку, коли змінюючи старі явища нові зберігають в собі певні елементи старих. Тому і успішність інформатизації освіти як нового явища певною мірою залежить від спадкоємності інформаційного супроводу освіти. Тобто ефективність інформатизації освіти це не тільки застосування найновіших інформаційно-комунікаційних технологій, але і багато інших чинників, таких як, наприклад, компетентність педагогів, які створюють навчально-методичні матеріали та від яких залежить особлива взаємодія освітнього призначення.

Отже, розглядаючи зміни, що здійснюються під час освітньої інформаційної взаємодії в процесі застосування можливостей засобів ІКТ, веде до нових змін у інформаційному супроводі освіти, розкриваючи інформаційну взаємодію таких суб'єктів, як учня, педагога та нових засобів інформатизації.

Враховуючи швидкий розвиток та становлення інформаційно-комунікаційних технологій навчання на підставі інтеграції та створенні нових умов інформаційної взаємодії в процесі використання таого інформаційного ресурсу як Інтернет, відкривається відкритий доступ до інформаційного простору освіти у сучасному ракурсі.

Інформаційно-комунікаційний простір освіти представляє собою складну систему, яка включає в себе наступні ознаки: сукупність комп'ютерного забезпечення, зв'язків інформаційних мереж та каналів; науково-методичних компонентів системи освіти та інформації про конкретну сферу. Інформаційно-комунікаційний простір освіти, у свою чергу, має такі функції: здійснювати інформаційний обмін інформацією в процесі освітньої взаємодії, між споживачами, об'єктами, які досліджуються, розвиваючись в інформаційному освітньому ресурсі в заданій конкретній області предмету; втілювати у життя нові інформаційні технології навчання з орієнтацією на вивчаємий предмет.

2.3. Основні проблеми розвитку єдиного інформаційного простору освіти України як складової процесу інформатизації освіти

Входження України в Європейський простір освіти в умовах глобалізації інформаційних процесів потребує оновлення та підвищення якості освіти, враховуючи досвід розвинутих країн, застосування таких заходів, які ефективно впливають на модернізацію системи освіти нашої країни із використанням інформаційно-комунікаційних технологій на будь-якому рівні освіти для її удосконалення, відповідаючи сучасним вимогам.

Концепція відкритої системи освіти в Україні забезпечує розвиток та становлення інформаційної освіти в процесі формування соціальних інституцій інформатизації. Результативність модернізованої системи освіти в нашій країні залежить від використання у навчальному процесі високих інформаційних технологій на сучасному етапі розвитку науки і техніки, зокрема, інформаційного ресурсу Інтернет та його мережі, сучасних засобів комунікацій, комп'ютерне забезпечення для організації та проведення он-лайн конференцій, діалогів та ін.

Інформаційний процес у системі освіти нашої країни повинен будуватися на таких засадах, які ґрунтуються на системі безперервної освіти, яка є однією із частин її процесів, враховуючи регіональні, економічні, етнографічні, інформаційні та комунікативні особливості кожного її регіону.

Інформаційний простір надає кожній людині змінювати своє життя, але це може бути і негативні зміни. При входженні в інформаційний простір кожна людина повинна діяти в ньому як компетентна особистість для вирішення життєвих проблем зі збереженням своєї незалежності.

На незалежність кожної людини в процесі прийняття рішень можуть впливати різні фактори інформаційного сучасного суспільства. На сучасному етапі такі фактори дуже розповсюджені. Втім виникає велика небезпека у втраті своєї незалежності в процесі насичення суспільства інформацією, тим самим загрожуючи всьому людству.

Така небезпека ставить під загрозу систему освіти. Єдиний інформаційний простір освіти – це суб'єкт єдиного інформаційного простору кожної країни. Вільний доступ до отримання інформації, вільних потоків її, налагодження взаємодії, зворотнього зв'язку між суб'єктами процесу освіти для вирішення завдань освіти сучасності – це є одним із пріоритетних її призначень.

Як зазначають відомі науковці, що «основним компонентом освітнього інформаційного простору, як і будь-якого інформаційного простору, повинна бути інформаційна інфраструктура, яка визначає його розміри і форму, забезпечує створення та вільну циркуляцію інформаційних потоків, а також успішне функціонування і розвиток єдиного освітнього інформаційного простору. Згадана інформаційна інфраструктура складається з низки взаємодіючих між собою різних мереж зв'язку і комп'ютерних мереж, баз або банків даних і знань, локальних мереж, прикладних програм, які забезпечують обробку та передачу інформації користувачам» [115, с. 217].

Сучасна інфраструктура зв'язку інформаційної освіти потребує подальшого розвитку існуючих мереж в процесі їх об'єднання. Такий розвиток об'єднання мереж та їх взаємозв'язок між собою, враховуючи існуючий фундамент у вигляді систем моніторингу та управління, повинен забезпечити виникаючі потреби суб'єктів процесу освіти.

Розвинена система інтеграційно-інформаційних ресурсів викликає підвищену незахищеність інформаційної структури освіти, а також вразливості її програмно-інформаційного забезпечення.

В процесі побудови фундаменту інформаційного простіру освіти нашої країни відбувається зростання ролі управління освітою завдяки оновленню інформаційних процесів управління.

Інформаційний простір освіти України має чітко сформульовану мету, визначені завдання та підходи до його подальшого функціонування. Формулювання підходів до визначення єдиного інформаційного простору в процесі його організації є його головною метою.

Єдиний інформаційний простір вимагає дотримання до таких підходів і принципів, як системність, етапність, спадкоємність, доступність та ін. Зокрема, в процесі застосування спадкоємності, повинно використовуватися існування інформаційно-технічних ресурсів, розробок телекомунікацій для науково-методичного забезпечення. Це дозволить мати такі можливості, які дозволять скороченню матеріальних витрат та скороченню термінів введення в експлуатацію. Відкритість надасть можливість забезпечити єдиний інформаційний простір включенням нових рішень.

Зокрема, в процесі розвитку єдиного інформаційного простіру нашої країни, потрібно зробити об'єктивний аналіз існуючих інформаційних ресурсів освіти та їх відповідність реальним потребам управління освіти по кожному виду діяльності освіти.

Одним із головних завдань формування інформаційного простору України повинно стати збереження інформації в умовах її децентралізації. Завдяки чому зберігається доступ до швидкого пошуку та отримання необхідної інформації в процесі користування єдиним інформаційним простором. Як зазначає А. Добровольська, що «це сприятиме створенню національної інноваційно-виробничої системи, інтегрованої в міжнародні мережі з виробництва, поширення, використання й захисту знань» [54, с. 69].

Актуальність зазначеного питання з інтегративної функції ресурсів інформації засвідчує наявність розробок до єдиних підходів збереження інформації, дотримання правил її надання, методів та існування структури єдиного освітнього простору освіти. У подальшому – це перспектива до переходу к таким засобам збереження та обробки інформації, які її уніфікують.

Найголовніший споживач інформації єдиного освітнього простору освіти нашої держави – це саме управління освіти, яке в процесі свого становлення враховує потреби усього управління освіти, зручність, доступність до інформації та її захищеність, яка знаходиться в інформаційному просторі.

У нашому дослідженні, розкриваючи розвиток та становлення єдиного інформаційного простору освіти, найважливішими стають такі аспекти, як створення служби інформаційної освіти України, нормативно-правових, нормативно-методичних та управлінських документів, врахування наукових досягнень та професійна підготовка відповідних фахівців зазначеної галузі.

В процесі встановлення єдиного інформаційного простору головним питанням постає створення та функціонування інформаційної служби освіти нашої держави, яка повинна виконувати такі найголовніші функції, як координація та підтримка. У цьому напрямку діяльності необхідно створити єдину систему ведення документації із відповідною системою класифікації та кодування інформації в освітньому управлінні. Завдяки чому буде забезпечено фундамент для єдиного інформаційного простору освіти України.

Концептуальними засадами такого розвитку єдиного інформаційного простору нашої держави є створення відповідних теорій та методологій, які забезпечуть її існування та подальший розвиток.

На сучасному етапі розвитку інформаційного простору освіти України відбувається формування державних програм для впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). У минулі часі, в процесі прийняття державних нормативних документів, передбачалося «забезпечення ефективного впровадження і використання ІКТ на всіх рівнях освітньої галузі» [176, с. 31]. Закон України Про Національну програму інформатизації» від 31 серпня 1998 р. дає оцінку інформатизації освіти на сучасному етапі та визначає пріоритетні напрями її розвитку. При цьому, підкреслюється увагу на тому, що «використання ІКТ в освітній галузі визнано одним із пріоритетних державних завдань. Проте зазначається, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно зі світовими тенденціями є недостатнім; наведені причини відставання. Вказано, що ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на інформатизацію, впровадження ІКТ у соціально-економічну сферу, є низькими, недостатнім є розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери, слабким є рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, повільно впроваджуються нові методи навчання із застосуванням сучасних ІКТ. Зазначено про недостатній рівень державної підтримки виробництва засобів інформатизації, програмних засобів та впровадження ІКТ. Також існує інформаційна нерівність у забезпеченні можливості доступу населення до комп'ютерних і телекомунікаційних засобів» [176, с. 5].

Наша країна, використовуючи ІКТ для навчання учнів, має ще невеликий досвід. Зокрема, у середніх загальноосвітніх закладах заняття проводяться традиційними методами. Наприклад, вчитель розповідає новий матеріал, який учні повинні вивчити. На сучасному етапі такий процес навчання, який надає необхідні знання та уміння, повинен

будуватися на особистісно-діяльнісному та компетентнісному підходах навчання.

Як стверджує В. Кремень, що «зміна освітньої парадигми на «антропоцентричну» - це зміщення акцентів у освіті в бік гуманізації, саморозвитку особистості, ідеалу свободи й моральної відповідальності особистості перед соціумом за умови збереження традиційних функцій освіти - передачі і поширення знань - усе це вимагає суттєвих змін у підходах до навчання, у стосунках між учасниками навчально-виховного процесу, переходу всієї системи освіти на інший рівень складності. В. Кремень наголошує, що «вчителі навчають учнів навчатися, виробляють у них потребу в навчанні впродовж життя, щоб у подальшому використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності» [125, с. 9]. Видатний вітчизняний науковець зазначає, що «сьогодні у шкільній освіті найважливішим є розвиток самостійного мислення школяра, його особистості. Тому навчально-виховний процес в освітніх закладах має бути максимально зорієнтованим на формування розвиненої, самодостатньої особистості» [124, с. 24]. Тому навчально-виховний процес в освітніх закладах має бути максимально зорієнтованим на формування розвиненої, самодостатньої особистості» [124, с. 24].

Застосування ІКТ у шкільній освіті досить значні. Зокрема, сучасні ІКТ надають нових можливостей процесу навчання, відкриваючи перспективи ефективного процесу освіти. За допомогою ІКТ учні отримують доступ до великого об'єму інформації в різних інформаційних джерелах, а вчителям надається можливість викладати свій навчальний матеріал таким чином, що створює фундамент для зацікавленості учнів до навчання. в процесі доступу до інформаційних джерел вчитель отримує найновішу інформацію, обмінюючись з колегами. Отримуючи нову інформацію, вчитель набуває більшого авторитету та стає передовим носієм отриманих знань. Як зазначає А.

Пилипчук, що впровадження у навчальну діяльність ІКТ часто вимагає змін форм організації класно-урочної системи, призводить до змін у діяльності учнів, вчителів, керівників навчальних закладів і тому має охоплювати всі сфери їх діяльності» [167, с. 4].

На сучасному етапі середня освіта України представляє собою програмне забезпечення, підключення до інформаційного ресурсу Інтернет всіх робочих місць, комп'ютерних класів, а вчителі, у свою чергу, використовують інтерактивні технології навчання. Тому можна відзначити такі інноваційні методи навчання, як телекомунікаційні лекції, відео семінари, проекти, конференції, консультації та методи автоматичного контролю за досягненнями учнів. Формування та застосування електронного навчально-методичного забезпечення, комп'ютерних навчальних програм навчального процесу є найперспективнішим напрямком середньої освіти.

Використання у навчальному процесі освітніх сайтів та порталів, в яких знаходиться найсучасна освітня інформація, яка накопичується, обговорюється та оновлюється, надає доступ до навчально-методичних розробок, електронних підручників, лекцій з різних навчальних дисциплін. Як зазначає В. Кремень, що «навчальні матеріали, подані в електронній формі, мають багато переваг. Вони готуються значно швидше, ніж паперові, на їх тиражування потрібно набагато менше матеріальних затрат. З використанням сучасних засобів телекомунікації вони можуть бути доступні всім без винятку учням і вчителям. На даний час вже частина учнів їх використовує паралельно з «паперовими»» [123, с. 34].

З кожним роком середня освіта нашої держави збагачується комп'ютерним забезпеченням, але не в достатньому обсязі. Зокрема, майже 93 % середніх шкіл на сьогодні мають комп'ютерні класи, які незавжди відповідають вимогам сучасності. Як зазначає З. Полянничко,

що «у 2010/2011 навчальному році в Україні 1 комп'ютер припадав на 28 учнів. Для порівняння, у Європі та США в середньому 1 персональний комп'ютер припадає на 5 - 7 учнів. За даними on-line опитування, що проводилося у 2011 - 2012 навчальному році дослідницькою компанією Cross Tab Research (штат Вашингтон, США) і в якому взяли участь 3864 вчителів з України, педагоги зазначали, що мають більше доступу до комп'ютерних технологій поза школою, ніж у класі. Зокрема, на цьому наголосили 73% опитаних (минулого року - 70%). Так само й учні: 54% з опитаних мають доступ до комп'ютера з Інтернетом за межами школи» [171, с. 156].

У міській програмі «Освіта Києва. 2011-2015 рр.» наведені дані про комп'ютерне забезпечення середніх загальноосвітніх закладів, які показують, що одним комп'ютером користуються 19 учнів, враховуючи те, що на використання комп'ютерних досягнень 85% навчального часу відведено вивченню навчального курсу «Інформатика». Як стверджує Н. Шаронова, «показник використання ІКТ під час вивчення інших предметів залишається вкрай низьким. Це пояснюють недостатньою кількістю комп'ютерів, низьким рівнем підготовки вчителів до застосування ІКТ у навчальному процесі та відсутністю у штатних розписах посади системного адміністратора» [222, с. 123].

Зазначена проблема освітніх закладів середньої ланки потребує сучасного оновлення комп'ютерного забезпечення, тому ще це викликає повільний розвиток інформаційної освіти у школі. Також, у свою чергу, треба зосередити увагу на ІКТ-компетентності вчителів. Сучасний вчитель повинен володіти новими інформаційними технологіями, вміло застосовуючи їх у навчальному процесі. Це сприяє розвитку інтелекту тих, хто приймає участь у навчанні, що є однією із основних вимог сучасного середовища освіти нашої держави. Але, слід зазначити, що в Україні велика кількість вчителів передпенсійного віку, які не вміють

користуватися Інтернетом, комп'ютером, не знаючи їх можливості. Втім рівень комп'ютерної освіченості серед вчителів є досить низьким. Але, треба підкреслити, що вчителі повинні бути націлені на засвоєння нових інформаційних технологій, оцінюючи їх якість, що сприяє підвищенню навчального процесу.

Втім, в процесі оснащення середніх загальноосвітніх закладів сучасним комп'ютерним забезпеченням для навчання учнів ІКТ, потрібно проводити підготовку вчителів до застосування ІКТ. На сучасному етапі, як підкреслює Н. Крутова, «кожен педагог загальноосвітнього навчального закладу має уміти створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації, використовувати інтернет-технології, локальні мережі, бази даних, здійснювати анкетування, діагностування, тестування, пошук необхідної інформації в мережі інтернет, розробляти власні електронні продукти (демонстраційний матеріал тощо), а також використовувати готові електронні продукти у своїй професійній діяльності» [126, с. 11].

В процесі застосування ІКТ у загальносередніх закладах відбувається тенденція щодо розширення можливостей вчителів презентувати навчальний матеріал у новому ракурсі. Окрім того, створення персональних сайтів, веб-сторінок вчителів, які стають для оперативності та актуальності в процесі розробці та оновлення уроків, що може бути використано для досвіду інших вчителів-предметників.

Для поетапного переходу, розвитку та впровадження ІКТ у навчальний процес навчальних закладів середньої освіти України розроблена Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». В процесі впровадження зазначеної програми визначені наступні аспекти:

- нормативно-правове забезпечення;
- науково-методичне забезпечення;

- забезпечення сучасними електронними засобами;
- удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в процесі впровадження ІКТ у навчальний процес.

Державна програма повинна забезпечити «підвищення якості шкільної освіти, розвиток інформаційної взаємодії та інтеграцію загальноосвітніх навчальних закладів у світовий інформаційний освітній простір. Підвищення рівня ІКТ компетентності вчителів має відбуватись паралельно із впровадженням комп'ютерної грамотності учнів» [50, с. 2].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що інформатизація освіти – це один із найголовніших факторів, який вагомо впливає на нові досягнення освіти в процесі формування його єдиного інформаційного освітнього простору. Застосування ІКТ забезпечує підвищення компетентності педагогів, забезпечуючи тим самим високий рівень наукового та методичного викладання навчальних дисциплін, постійно модернізуючи зміст, форми та методи навчального процесу, стимулюючи учнів до саморозвитку в процесі надання освітніх послуг.

Відзначимо проблеми освіти у сфері застосування інформаційних технологій:

1. Відзначено незначний відсоток використання інформаційних технологій вчителями в процесі викладання предмету, використовуючи сучасні інформаційні технології.

2. В процесі впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес відмічено недостатність умінь та навичок у вчителів для користування засобами інтерактивних методів та взаємодії з інформаційними потоками.

3. Проходження курсів підвищення кваліфікації післядипломної педагогічної освіти забезпечено тільки 20% вчителів. Для проходження

таких курсів всім вчителям потрібно майже 5 років. За такий термін відбудуться зміни, як у програмному забезпеченні, так й навчальному. Розвиток інноваційних технологій випереджає професійну підготовку вчителів. Сучасний етап вимагає постійного саморозвитку та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

4. Наявність дротових телефонних ліній, маючи низьку швидкість передачі інформації, залишаються одними із основних каналів надання послуг з Інтернету у сільській місцевості. Таким чином, неможливо проводити практичні роботи шкільного курсу «Інформатика» при вивченні одного із розділів «Глобальна мережа Інтернет». Це потребує особливої уваги з боку, як на рівні держави, так і на інших рівнях освітнього простору.

5. Комп'ютерне забезпечення інноваційних технологій є одним із найважливіших факторів сучасної системи освіти, що здійснює оволодіння необхідними знаннями з інформаційних технологій як учнями, так і вчителями, особливо, вчителями інформатики. Якщо цьому питанню не приділяти належну увагу, то у подальшому освіта буде мати негативні наслідки навчально-виховного процесу в умовах єдиного освітнього інформаційного простору.

На думку І. Бузько слід «вирішити увесь комплекс проблем, пов'язаних з комп'ютеризацією, підключенням до глобальної мережі інтернет, низьким рівнем комп'ютерної та інтернет-грамотності вчителів і як наслідок – учнів, самостійно системою освіти дуже важко. Тут необхідне активне партнерство управлінь і відділів освіти з державними установами, громадськими організаціями, установами недержавного сектору і батьківськими радами» [26, с. 28].

Найважливіший принцип такого трьохстороннього партнерства – це підвищення освітнього рівня як викладачів, так й учнів в процесі використання інноваційних інформаційних технологій, створення рівних

можливостей для доступу до інформаційного ресурсу Інтернет працівників освіти сільської місцевості, стираючи границі між селом та містом. Крім того, інтеграція середньої школи у віртуальне навчальне середовище вищого закладу дасть учням змогу дистанційно працювати із матеріалами шкільних дисциплін та сприятиме їх професійному самовизначенню. Вчитель середньої школи отримає зручний сучасний інструмент для передавання інформації учням та оцінювання їх знань, а також можливість підвищити свою кваліфікацію в сфері інтерактивних комп'ютерних технологій навчання та налагодити професійні зв'язки з викладачами вищого навчального закладу; університет — додаткову перевагу в конкурентній боротьбі за абітурієнта і вже адаптованих до навчання в вищій школі студентів; це забезпечить якісно новий взаємовигідний рівень співпраці між вищою та середньою школою.

Для розвитку інформаційного простору освіти в Україні, привабливим партнерами для вищих навчальних закладів можуть бути школи, які оберуть інформаційно-технологічний профіль навчання, де вивчення інформатики у 10–11 класах відбувається на професійному рівні і для цього у 2010/2011 н.р. передбачено 5 годин/тиждень. Також в перспективі доцільно виділяти школу III ступеня зі структури середньої загальноосвітньої школи і формувати ліцеї, набираючи на навчання учнів, які вже визначилися з вибором закладу, в якому вони здобуватимуть вищу освіту. Це дасть змогу раціональніше використовувати бюджетні кошти та комп'ютерну техніку, залучати кваліфікованих вчителів, повніше проводити інтеграцію з вищою школою, доцільно готувати абітурієнтів для університетів.

Враховуючи доступність різного роду інформації і лавиноподібне зростання її обсягів, можна відзначити певну обмеженість можливостей навчального процесу ВНЗ своєчасно і адекватно реагувати на ці процеси. Причинами тут є: обмеження, що накладаються тимчасовими

рамками, психофізіологічні особливості суб'єктів навчального процесу, поширення усталених традиційних педагогічних технологій, які сьогодні удосконалюються засобами інформаційних і комунікаційних технологій. Крім того, існують також і об'єктивні причини, пов'язані з багатопрофільною спрямованістю діяльності освіти, нерівномірністю розподілу інформаційної інфраструктури вузу в його внутрішньому просторі, різноманітністю технологій, форм, методів наукової та навчально-виховної роботи, для інтенсифікації яких потрібно акумуляція всіх інформаційних ресурсів. Основоположним чинником підвищення ефективності процесів інформатизації в системі освіти є збільшення рівня розвитку інформаційної культури суспільства і окремої особистості.

Процес перетворення інформації в знання обов'язково супроводжується зусиллями особистості, її прагненням. Та не слід розглядати знання як щось відчужене від особистості. Інформацію, на противагу знанню, характеризує відсутність зв'язку з певною особистістю, а також загальна доступність. У той же час кожен учень має можливість звернути інформацію в знання в рамках свого рівня розвитку. Сам же процес інформаційного впливу на особистість учня можна представити як процес створення інформаційної невизначеності, яка викликає у особистості прагнення до пізнання, спонукає до активності. Необхідність освоєння нової інформації (осмислення ситуації, відпрацювання умінь і навичок та ін.) вимагає змін особистісного потенціалу, що обумовлює якісний стрибок у розвитку особистості.

При цьому очевидним є те, що далеко не вся передана інформація, яка завжди вибірково допускає у свої кордони нові факти життєвого досвіду, засвоюється особистістю. Сила впливу інформації на людину визначається не тільки кількістю інформації і витратами енергії на її

передачу, а й смисловим, емоційним значенням інформації, тобто її якістю. Проблеми цілі, цінності, корисності інформації, що порушуються у рамках прагматичних концепцій, визначають інформацію як основу для вибору варіантів дії в представленій ситуації, вказують на зв'язок ефективності цих дій по відношенню до поставлених цілей.

Таким чином, процесом, який визначає риси сучасного суспільства, є інформатизація, в ході якої інформаційне середовища перетворюються в субстанціональну підставу системи комунікацій, а її властивості – змінюють форми і способи соціальних комунікацій. Інтерактивність спілкування дійсно дозволяє говорити про те, що система комунікацій перетворюється в інформаційно-комунікативне середовище як новий соціокультурний феномен суспільства. Дане середовище необхідно розглядати як засіб (медіум), що дозволяє здійснювати задоволення інформаційно-комунікативних потреб у процесі взаємодії соціальних суб'єктів за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІТТ). Сьогодні в Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людського життя та діяльності, а це є запорукою того, що новітні інформаційні технології невдовзі стануть визначальними чинниками соціально-економічного та інтелектуальнодуховного розвитку українського соціуму.

Зазначений процес характеризується такими об'єктивними показниками:

- обмін інформацією набув миттєвого та глобального характеру, відстані й державні кордони вже не є суттєвою перешкодою для руху інформаційних потоків;
- значно зросли й продовжують зростати можливості збору, обробки, зберігання, передачі інформації, доступу до неї;

- суттєво зросло та продовжує зростати значення доступу до інформації для розвитку різних сфер людської діяльності;
- виникає й дедалі більше загострюється проблема інформаційної нерівності й бідності – як на внутрішньому та регіональному, так і на міжнародному рівнях;
- відбувається перехід до нових форм зайнятості населення, зокрема формуються нові трудові ресурси за рахунок збільшення кількості зайнятих в інформаційно/інтелектуально орієнтованих типах робіт;
- безпрецедентно зросла кількість персональних і корпоративних контактів на локальному та глобальному рівнях.

Крім того, принципова надмірність ресурсів інформаційно-освітнього простору забезпечує можливість вибору рівня і глибини вивчення освітнього матеріалу. Структуру, межі та змістове наповнення інформаційно-освітнього середовища задають її суб'єкти (учень, навчальна група, вчитель). Процес навчання, при цьому, спирається на інтерактивну взаємодію учнів і змісту освіти, дозволяючи школяреві здійснювати самоконтроль і самооцінку в його просуванні.

Специфічною (і вельми суттєвою для аналізу) рисою інформаційної сфери сучасного суспільства є її принципово недискретний і при цьому – багатовимірний характер. За низкою фундаментальних ознак вона є цілісним феноменом, але на рівні соціальної практики інформаційна складова присутня в усіх основних галузях суспільного життя, причому її прояви є вельми різноманітними. Навіть дещо схематизуючи ситуацію, можна розглядати інформаційну сферу і як окремий сектор освіти, і як чинник.

Динаміка розвитку інформаційного суспільства в Україні протягом останніх років є стабільно позитивною, і це можна вважати сталою тенденцією. Зокрема, є усі підстави стверджувати, що на теренах нашої

держави триватимуть процеси повномасштабної імплементації інтернет-сервісів та відповідних технологій, конвергенції традиційних і розвитку нових медіа-форматів на технологічній платформі інтернет. Уже зараз в Україні стрімко формується масова інтернет-аудиторія та специфічне мережеве соціокультурне середовище, що за своїми основними параметрами буде подібним до таких у розвинених країнах. Триватиме диверсифікація аудиторії, формування нових моделей інформаційного споживання, соціальної та політичної активності тощо.

Водночас у міжнародних рейтингах за основними показниками індексів розвитку інформаційних систем, Україна утримує позиції середні/нижче середніх і до того ж відстає від середньосвітового рівня за темпами його розвитку. Вітчизняна практика розбудови інформаційного суспільства залишається здебільшого фрагментарною та ситуативною і поки що значно більше залежить від ринкової кон'юнктури й суспільних ініціатив, аніж від рішень і діяльності органів державної влади. Невирішеним залишається цілий комплекс проблем нормативно-правового, організаційно-технічного, науково-методичного, інформаційно-аналітичного, ресурсного забезпечення розбудови інформаційного суспільства. Значна кількість рішень із цих питань має декларативний характер, механічно «пересаджена» із законодавства та/чи досвіду інших країн без урахування національних особливостей. Однією з головних причин такої ситуації є фактична відсутність системної, багаторівневої, нормативно підкріпленої, базованої на певній ідеології та стратегії галузевої державної політики.

Задані проблеми зумовлюють необхідність структурної реорганізації освітньої системи та істотне збільшення бюджетних і позабюджетних видатків на освіту в тій частині, що стосується науково-дослідницької роботи викладачів та студентів. У перспективі треба перетворити українські університети за кращими західними взірцями у

центри науководослідницької роботи й технологічних інновацій, а також позбавити статусу «національний» університети й інші освітні заклади, що не відповідатимуть даним критеріям і не будуть конкурентоспроможними на національному, європейському та світових освітніх ринках.

Отже як підсумок даного підрозділу зазначимо, що інтенсифікація інформаційних процесів є об'єктивною закономірністю сучасного етапу розвитку суспільства. Процеси інформатизації суспільства спричиняють оновлення освітньої системи з використанням нових технологій.

Єдиний інформаційний простір вимагає дотримання до таких підходів і принципів, як системність, етапність, спадкоємність, доступність та ін. Зокрема, в процесі застосування спадкоємності, повинно використовуватися існування інформаційно-технічних ресурсів, розробок телекомунікацій для науково-методичного забезпечення. Це дозволить мати такі можливості, які дозволять скороченню матеріальних витрат та скороченню термінів введення в експлуатацію. Відкритість надасть можливість забезпечити єдиний інформаційний простір включенням нових рішень.

Одним із головних завдань формування інформаційного простору України повинно стати збереження інформації в умовах її децентралізації. Завдяки чому зберігається доступ до швидкого пошуку та отримання необхідної інформації в процесі користування єдиним інформаційним простором.

Розвиток єдиного інформаційного простору освіти потребує розвиток та становлення інформаційної служби освіти України, розробки відповідного нормативно-правового забезпечення та кваліфікаційної підготовки кадрів у зазначеній галузі.

В процесі навчання учнів використанню ІКТ, потрібно, по-перше, оновлення закладів освіти комп'ютерним забезпеченням, по-друге, підвищити рівень кваліфікації працівників освіти.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що найголовнішим завданням сучасної системи освіти у процесах глобалізації є її реформування та створення єдиного освітнього інформаційного простору нашої держави. За допомогою ІКТ відбуваються необхідні зміни змісту навчання, його форм та методів, стимулюючи тим самим учнів до саморозвитку, самоосвіти та формуванню творчих здібностей у процесі надання освітніх послуг.

Висновки до другого розділу

Розглянувши проблему інформаційного простору освіти можемо зазначити наступне.

По-перше, проаналізувавши основні для розуміння інформаційно-освітнього простору поняття «простору», «інформації», «середовища», «інформаційного середовища», «інформаційного простору», ми дійшли висновку, що , інформаційний простір, який має реальний і віртуальний виміри має ширше значення ніж інформаційне середовище, яке є пов'язаним суто з людським існуванням. Так само співвідносяться і поняття «освітнє середовище» («інформаційне середовище освіти») та поняття «освітній простір» («інформаційний простір освіти»).

Інформаційний простір освіти характеризується не тільки сукупністю технічних і програмних засобів збору, зберігання, обробки і передачі інформації, але також соціальними, психолого-педагогічними та культурними умовами реалізації інформаційних процесів в освіті. Інформаційний простір освіти проектується як відкрита система,

функціонування якої спрямоване на інтеграцію освітніх ресурсів навчального закладу, його інтелектуального, культурного і духовно-морального потенціалу в розвинену інформаційну інфраструктуру певного вузу згідно цільовим установкам суспільства та місії університету. Крім того, інформаційний простір освіти включає в себе розробку спеціалізованих і універсальних навчально-методичних комплексів, що передбачають інтеграцію інформаційних і комунікаційних технологій в освітній процес, спрямованих на розвиток інформаційної професійної культури майбутнього фахівця.

Слід зазначити, що інформатизація освіти – це процес взаємозв'язку науково-методичних, науково-технічних, соціально-економічних, управлінських, правових компонентів з метою забезпечення навчально-виховного процесу задоволенням потреб споживачів комунікаційних та інформаційних засобів з врахуванням управлінської діяльності навчальних закладів. Тому одним із пріоритетних завдань сучасної інформатизаційної системи освіти, яка є відкритою системою, є розвиток глобального комп'ютерного простору та формування інформаційної професійної культури викладачів.

Інформація відіграє визначальну роль в системі освіти оскільки сукупність інформаційних ресурсів (документів, масивів інформації, наукових звітів, електронних баз даних) становить систему інформаційного забезпечення освіти. Інформаційна культура (володіння знанням щодо сутності інформації, її ролі у вихованні) є невід'ємною частиною освітнього простору. Сучасною ключовою та багатофункціональною ланкою в інформаційному забезпеченні неперервної освіти є *бібліотеки*. За допомогою інформаційно-комунікативних технологій стає можливим як дистанційне навчання так і навчання у віртуальних університетах.

Єдиний інформаційний простір освіти є каталізатором подальшого розвитку сучасної освіти, в якому споживачі ЄІОП повинні: розв'язувати навчальні завдання з використанням інноваційних технологій навчання (побудова таблиць, графіків, пошук необхідної навчально-методичної літератури, налагодження комунікативних зв'язків у глобальному комп'ютерному просторі); бути здатними до самостійного навчання та самостійного розвитку та впевненими в отриманих знаннях і вміннях; вміти передавати набуті знання іншим; співпрацювати в команді, доповнюючи один одного; пояснювати побудову систем та складних процесів; вміти збирати та презентувати отриману інформацію, використовуючі різноманітні форми (гіпертекст, графіки, малюнки, відеоряди, звіти); оптимістично та творчо підходити до виконання поставлених завдань; націлюватися на підвищення рівня освіти.

По-друге, накопичення і збереження інформації, закріплення результатів діяльності для майбутніх поколінь є основою розвитку історичного процесу та освітньої спадкоємності.

Під інформаційним супроводом освіти розуміється як діяльність тих хто навчає з надання допомоги тим хто навчається в реалізації їх освітніх потреб в предметній області, так і саму освітню інформацію у вигляді книг, навчальних програм, інформаційних розробок. Взагалі, під спадкоємністю мається на увазі певний зв'язок між явищами під час їх розвитку, коли змінюючи старі явища нові зберігають в собі певні елементи старих. Тому і успішність інформатизації освіти як нового явища певною мірою залежить від спадкоємності інформаційного супроводу освіти. Тобто ефективність інформатизації освіти це не тільки застосування найновіших інформаційно-комунікаційних технологій, але і багато інших чинників, таких як, наприклад, компетентність педагогів, які створюють навчально-методичні матеріали та від яких залежить особлива взаємодія освітнього призначення.

Отже, розглядаючи зміни, що здійснюються під час освітньої інформаційної взаємодії в процесі застосування можливостей засобів ІКТ, веде до нових змін у інформаційному супроводі освіти, розкриваючи інформаційну взаємодію таких суб'єктів, як учня, педагога та нових засобів інформатизації.

Враховуючи швидкий розвиток та становлення інформаційно-комунікаційних технологій навчання на підставі інтеграції та створенні нових умов інформаційної взаємодії в процесі використання таого інформаційного ресурсу як Інтернет, відкривається відкритий доступ до інформаційного простору освіти у сучасному ракурсі.

Інформаційно-комунікаційний простір освіти представляє собою складну систему, яка включає в себе наступні ознаки: сукупність комп'ютерного забезпечення, зв'язків інформаційних мереж та каналів; науково-методичних компонентів системи освіти та інформації про конкретну сферу. Інформаційно-комунікаційний простір освіти, у свою чергу, має такі функції: здійснювати інформаційний обмін інформацією в процесі освітньої взаємодії, між споживачами, об'єктами, які досліджуються, розвиваючись в інформаційному освітньому ресурсі в заданій конкретній області предмету; втілювати у життя нові інформаційні технології навчання з орієнтацією на предмет, що вивчається.

По-третє, інтенсифікація інформаційних процесів є об'єктивною закономірністю сучасного етапу розвитку суспільства. Процеси інформатизації суспільства спричиняють оновлення освітньої системи з використанням нових технологій.

Єдиний інформаційний простір вимагає дотримання до таких підходів і принципів, як системність, етапність, спадкоємність, доступність та ін. Зокрема, в процесі застосування спадкоємності, повинно використовуватися існування інформаційно-технічних ресурсів,

розробок телекомунікацій для науково-методичного забезпечення. Це дозволить мати такі можливості, які дозволять скороченню матеріальних витрат та скороченню термінів введення в експлуатацію. Відкритість надасть можливість забезпечити єдиний інформаційний простір включенням нових рішень.

Одним із головних завдань формування інформаційного простору України повинно стати збереження інформації в умовах її децентралізації. Завдяки чому зберігається доступ до швидкого пошуку та отримання необхідної інформації в процесі користування єдиним інформаційним простором.

Розвиток єдиного інформаційного простору освіти потребує розвитку та становлення інформаційної служби освіти України, розробки відповідного нормативно-правового забезпечення та кваліфікаційної підготовки кадрів у зазначеній галузі.

В процесі навчання учнів використанню ІКТ, потрібно, по-перше, оновлення закладів освіти комп'ютерним забезпеченням, по-друге, підвищити рівень кваліфікації працівників освіти.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що найголовнішим завданням сучасної системи освіти у процесах глобалізації є її реформування та створення єдиного освітнього інформаційного простору нашої держави. За допомогою ІКТ відбуваються необхідні зміни змісту навчання, його форм та методів, стимулюючи тим самим учнів до саморозвитку, самоосвіти та формуванню творчих здібностей у процесі надання освітніх послуг.

РОЗДІЛ 3

МУЛЬТИМЕДІЙНА ОСВІТА ЯК МОЖЛИВОСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Комплекс апаратних та програмних засобів, завдяки яким здійснюється інформатизація освіти, прийнято називати «мультимедійним комплексом освіти», або ж «мультимедійною системою». До нього входять матеріальні засоби інформатизації (комп'ютери, мультимедійні дошки тощо), а також тексти, зображення, анімаційні картинки, аудіо-коментарі, цифрове відео та ін. Впровадження в навчальний процес цього комплексу в Україні значно поступається подібній практиці розвинених країн світу. Переважна більшість учителів загальноосвітнього закладу освіти (як, до речі, й викладачів вищої школи) користуватись повною мірою цими засобами ще не навчилися і не звикли. Мультимедійні можливості освіти для української педагогіки все ще залишаються проблемою, яку належить вирішувати. Зупинимось на її аналізі більш детально.

3.1. Поняття «мультимедійних засобів навчання», їхні можливості та стан впровадження у провідних країнах світу та в Україні

Якщо розглядати сучасне суспільство в контексті глобалізаційних змін, абсолютною його відмінністю виступатиме тотальна інформатизація. Цілком природньо, якщо динаміка розвитку обсягів необхідної для повноцінної діяльності інформації нагадує снігову лавину, то залучення інформаційних ідей, засобів та технологій майже

до кожної галузі людської діяльності є базовою умовою розвитку даної галузі. Надто це стосується інформаційних підходів до формування освітньої політики, адже швидкий розвиток програмних можливостей персональних гаджетів, створює реальні можливості для їх використання з метою розвитку творчого потенціалу людини в процесі навчання.

Популяризація процесу масової інформації, інформаційна революція в комунікації, сучасні інформаційні освітні технології у вирії загальної модернізації суспільства є лакмусом освідченості, оскільки їх інтервенції є безпосередньої першоосновою формування поглядів, смаків та ставлення до подій підростаючого покоління. В такому випадку стратегічного значення для інформатизації освітніх процесів набуває актуалізація питання комп'ютеризації освіти.

Закономірно, що процеси формування інформаційної компетентності молоді та студентства є ключовими не тільки у фокусі педагогіці, адже позиціонуючи інформатизацію як стиль мислення, знаходимо точки суміжності й для психології. Найбільш характерно це виявляється в питаннях побудови міжособистісних відносин, адже їх неможливо формалізувати за допомогою математичних алгоритмів, що беззаперечно, навіть опосередковано підготовленому викладачеві надає переваги у порівнянні з останніми програмними продуктами.

Історично доведено, що у своїй динаміці педагогіка залежна не тільки від розвитку організаційних форм, методів та прийомів навчання, а в першу чергу, синхронно поєднання з розвитком технічної складової різноманітних методів презентацій та наочностей. По-перше, це дозволяє значно підвищувати якість навчального процесу, а по-друге, враховуючи контекст утворення світоглядних пріоритети саме в процесі навчання, інформаційні технології отримують право першості у технологіях

отримання результатів, за рахунок популізму інновацій, що залучаються до процесу освітнього процесу.

З плином інформаційно-технічного процесу, освітні заклади активно адаптують до навчальної діяльності нові покоління діа- та графо проекторів, музичні гаджети, копіювальні пристрої, презентаційні мультимедійні дошки. На вимогу якості, освітні заклади укомплектовуються комп'ютерними кабінетами. Доведено, що саме ефективне використання ефективних та сучасних інформаційних технологій в навчально-виховному процесі є запорукою успішного вирішення освітніх завдань у системі «викладач-студент».

Проте, більшість інформаційних засобів мають адаптаційний характер для навчального процесу, оскільки безпосередньо для освітньої мети, було розроблено небагато технічних пристроїв. Графопроєктор і лінгафонний пристрій, вирізняються своїм освітнім призначенням. Всі інші технічно-інформаційні засоби, першочергово призначались для використання у побуті: програвач, магнітофон, телевізор, відеоманітофон, комп'ютер. Але, щоразу, з появою новинок у технічному арсеналі, педагоги намагаються адаптувати її для розв'язання дидактичних завдань. Водночас, аналізуючи спектр споживання інформаційно-технічних якостей засобів навчання, педагоги ранжують їх дидактичні властивості та здатність виконання медійних функції в навчальному процесі.

Сьогодні інформаційні технології навчання вже неможливо уявити без базисних технологій мультимедіа (від англійського терміну multimedia – багатокомпонентне середовище). Універсальна енциклопедія Кирила та Мефодія трактує термін мультимедіа таким чином: «мультимедіа – електронний носій інформації, що включає кілька її видів (текст, зображення, анімація)» [334],

В контексті нашого дослідження доречно трактувати поняття мультимедіа наступним чином: «мультимедіа являє собою комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють застосовувати персональний комп'ютер (ПК) для роботи з текстом, звуком, графікою, анімацією і відеофільмами».

В першу чергу, мультимедійні засоби від традиційних носіїв інформації різняться своєю інтерактивністю, вільною інтерпретацією та комунікабельністю. Беззаперечно, це розширює можливості, адже надає змогу отримувати набагато більше різносторонньої інформації порівняно з попередніми етапами комп'ютерної техніки, й позиціонує людину як активного суб'єкта подій та реалій, що відбуваються, інколи навіть за кордоном просторових та часових меж.

Головною характеристикою сучасного мультимедіа є вільна їх інтерпретація, що надає можливість самостійного вибору інтерактивної програми за рівнем швидкості та складності. Саме ці дві константи стали передумовою широкого використання мультимедійних технологій у різних сферах людської діяльності (освіта, бізнес, реклама, ігри).

Зокрема, наведемо декілька прикладів використання мультимедійних технологій в системі освіти. Першочерговим є використання мультимедійних енциклопедій, словників та гіперкаталогів. Такі словники та каталоги зберігають для кожного слова не тільки транскрипцію і переклад, але надають можливість демонструвати зразок вимови. Електронні енциклопедії та словники, в свою чергу, набагато зручніші звичайних, оскільки інформація в них подається у вигляді гіперкаталогу, що дозволяє швидко знайти потрібну інформацію за заданим ключовим словом.

Великої популярності набувають навчальні системи. Використання наочних ілюстрацій зі звуковим коментарем, значно покращують сприйняття матеріалу і водночас знижують втому

студентів, що свідчить про підвищення ефективності сучасних методів навчання. Мультимедійність сучасних гаджетів зробила можливим появу навчальних систем нового покоління, що значно впливають на якість на навчально-виховного процесу вищої школи.

Одним із домінантних форм сучасних мультимедійних освітніх технологій є розробка й впровадження різнонаправлених тренажерів та систем тестування, що є уособленням ефективних інструментів дослідження рівня набутих знань у студентів.

Електронна мережа та телеконференції в комп'ютерній мережі також мають успішне місце в ієрархії сучасного компетентного педагога, адже Інтернет надає велику кількість послуг, створюючи тим самим можливість доступу користувачів до різних баз даних, пошук бібліотечної інформації тощо. Широко застосовується така новітня інформаційна технологія, як скайп-конференція, яка дозволяє користувачам спілкуватися, знаходячись в різних місцях, що стала надзвичайно популярною формою між просторової презентації матеріалу.

Як бачимо, застосування інформаційних та мультимедійних технологій у процесі навчання має значні переваги. На відміну від класичної освіти, де ключовою фігурою є викладач, у процесі використання нових інформаційних технологій центр ваги переміщується на студента, який активно вибудовує свій власний навчальний процес, формуючи власну траєкторію в освітньому середовищі. Важливою функцією викладача стає супервізія та підтримка студента, що полягає в активному сприянні його успішному просуванню в потоці початкової інформації, полегшення вирішення методологічних і методичних проблем, що виникають в просторах наукових розвідок.

Але у контексті сучасного цивілізаційного дискурсу, найбільш суттєвою ціннісною перевагою використання мультимедіа є контроль

часу, адже дистанційність мультимедійних технологій дозволяє збільшити частку самостійної роботи кожного студента в загальному бюджеті часу. Використання комп'ютерів і телекомунікацій, введення гнучкого графіка вивчення дисциплін, інші дидактичні й організаційні заходи дозволяють одержати нову форму очного навчання, яка відрізняється від традиційної.

Важливо першочергово відмітити позитивні сторони використання мультимедійних засобів в освітньому процесі для розуміння їх значення для освіти.

По-перше, це модальність. Великою запорукою успіху будь-якого починання є мода, що в нашому випадку дозволяє отримати додаткові пріоритети під час навчального процесу використовуючи саме ті засоби, що в буденному житті популярні серед молоді.

По-друге, це компактність, що забезпечує великі об'єми для зберігання інформації, яку можна передавати в чіткому та структурованому вигляді у будь-якому місці, часі та просторі, адже з розвитком контент-технологій абсолютизується можливість одержати доступ до будь-якого матеріалу, до того ж практично миттєво. Інформацію легко поновлювати і конвертувати в інші формати.

По-третє, з позиції дидактики, цей досвід є метаважливим, оскільки використовуючи інформаційні технології, вчитель чи викладач має змогу отримувати ідеальний рівень інтерактивності між учнем і матеріалом.

Власне, сама ідея збереження даних у цифровому форматі надає більших можливостей для навчання, матеріал може розглядатися покроково з різними рівнями деталізації. Завдяки такому принципу, здійснюється розробка та вдосконалення різноманітних навчальних стилів та дидактичних взаємодій, що завдячує виникненню інтерактивності у недійному та інтернет просторах. В питаннях

самоосвіти та самопідготовки, об'єкту навчального процесу надається можливість самостійно регулювати темп та розклад освоєння матеріалу, відповідно залишається більше часу для роботи та відпочинку, а відтак за рахунок раціонального співвідношення робочого часу, скорочується час витрачений на заняття, що значно підвищує результативність та якість навчання.

Проте, існує ряд недоліків при використанні мультимедіа у навчальному процесі. Перш за все, процес навчання ускладнюється матеріальною необхідністю великої кількості обладнання, адже кожному учню необхідний персональний доступ до комп'ютера. По-друге, необхідно забезпечити комплексом мультимедійних програм, адаптованих до навчального процесу, що є дорого вартісним. До того ж, системи мультимедійного навчання представляють насичене інформацією середовище і для того, щоб експлуатувати їх у повному обсязі, потрібний якісний добір значної навчальних матеріалів, а кількість матеріалів з методики використання в освіті ще не укомплектована повністю. Проте, вирішення цих питань є прерогативою часу та прогресу програмної галузі.

Широкий спектр вже наявних програмних засобів, що можна адаптувати до навчального процесу, можна поділені на три основні категорії, на базі яких, наразі, будується сучасна система електронного навчання:

- електронні навчальні матеріали (ЕНМ);
- комп'ютерні тестові системи (КТС);
- системи управління навчанням (СУН).

Зупинимось, на кожній з категорій більш детально. Так, електронні навчальні матеріали є основним зсобом для формування інформаційного наповнення навчального предмету. До так званого електронного контенту відносять електронні підручники, матеріали

лекцій, методичні розробки до семінарів, практичних і лабораторних занять, бази даних (закони, картографічні дані, міжнародні стандарти та системи тощо. Варто відмітити, що сучасною особливістю впровадження дистанційного контенту є розробка та апробація засобів для набуття практичних навичок студентів, що представлені у вигляді віртуальних та дистанційних лабораторій, практикумів, комп'ютерних тренажерів.

Важливими новаціями в системі електронного управління освітніми процесами є запровадження комп'ютерних тестових систем. Вони надають інструментарій й забезпечують можливість для здійснення потокового та рубіжного контролю результатів засвоєння матеріалу (атестації, колоквиуми, заліки, іспити), а також проведення контрольних робіт за матеріалами лекцій і семінарів, тощо. Автоматичний тестовий контроль до дисципліни дозволяє викладачві контролювати підготовку здобувача освіти до лабораторних та практичних занять. Важливою префекцією для застосування електронних тестових комплексів є можливість здійснення управління та контролю знань в інтерактивному режимі, формування рейтингової системи результатів навчання учнів та студентів.

Мультимедійні технології міцно увійшли не тільки в дидактичну компоненту навчання, а й беззаперечно, єдієвим ресурсним компонентом в системі управління навчальним процесом, водночас займаючи домінантні позиції в засобах менеджменту та організації навчального процесу. В першу чергу, високими показниками якості освітніх процесів, позиціонуються стуртктури, в яких мультимедійні технології застосовані до організації навчально-адміністративної роботи, а саме: створення навчальних груп, організація розкладу занять і навчальних планів. Доречним є застосування інформаційних систем для організації колективної й індивідуальної роботи студентів і викладача й

забезпечення контрольованого доступу до дистанційних навчальних матеріалів. Варто врахувати, що кожна з цих категорій засобів може застосовуватися індивідуально. Наприклад, маючи копію електронного підручника, студенту не важлива наявність й доступ до комп'ютерної тестової системи й системи управління навчанням. Аналогічно, самодостатнім є використання комп'ютерної тестової системи для проведення оцінювання знань та показників результативності навчання студентів. Нарешті, доречним буде використання системи управління навчанням виключно для виконання адміністративних функцій у форматі «електронний деканат», що не потребує зв'язку адміністративної роботи із навчально-методичним забезпеченням курсів.

Проте, варто зауважити, що застосування зазначених категорій засобів стає значно ефективнішим при їх взаємодії й комплементарному поєднанні. За такого підходу утворюється повнофункціональна система управління навчанням. До того ж, усі можливості інноваційних технологій в освіті реалізуються в форматах маніпулювання аудіовізуальною інформацією, створених на базі мультимедійних технологій.

Якщо, звернутись до наукових царин існування й функціонування мультимедіа, то виявимо, що основа усієї системи мультимедійної освіти та різноманітних напрямках мультимедійного навчання, представлена на засадах теорії мультимедійного навчання, що наголошує на тому, що оптимальне навчання відбувається тільки в тому випадку, коли вербальний і візуальний матеріал представлені синхронно. Дана теорія ґрунтується на засадах теорії подвійного кодування Алана Пайвіо [356]. Водночас, її базиси є суміжними зв'язками про візуально-просторову матрицю та системою повторення в моделях робочої пам'яті Алана Бедделі [250]. Теорія мультимедійного навчання отримала визнання в дидактиці шляхом підтвердження власної

ефективності завдяки розробкам Річарда Е.Мейєра [334], що багаторазово та систематично досліджував її вплив на процес та показники ефективності засвоєння знань студентів. Проте, для чіткої систематизації уявлень та тлумачень феномену мультимедійного навчання, спробуймо дослідити його понятійну систему.

Загалом, мультимедійне навчання є загальноживаним терміном, що використовується для опису когнітивної теорії мультимедійного навчання. Ця теорія включає в себе систему принципів навчання, що можуть бути реалізовані шляхом використання мультимедіа. Спробуймо розглянути їх детальніше.

Принцип модальності. Особливості застосування мультимедіа в навчальному процесі полягають в тому, що мозок одночасно з візуальною інформацією повинен одночасно кодувати ще звуковий формат. В такому випадку, логічним є припущення, що ці джерела інформації є конкуруючими у сприйнятті, а вітак є надто важкими у інформаційному навантаженні. Тим не менш, численні психологічні дослідження доводять, що насправді, вербальна інформація краще запам'ятовується, коли супроводжується синхронною візуальною картинкою, на чому власне побудована теорія робочої пам'яті [250]. Відповідно, так звана робоча, або оперативна пам'ять є симбіозом двох сенсорних компонент, що працюють як правило паралельно – одна з яких візуальна, а інша акустична. Тому, так зване «змішане навчання» не обов'язково має «вантажити» процес навчання, а покликане на підвищення якості його засвоєння.

Науково доведено, що пункти, які представлені як вербально, так і візуально, краще запам'ятовуються, й знайшло відображення в теорії подвійного кодування Алана Пайвіо [356, с. 101] і пізніше застосованої до мультимедіа Р. Мейєром і його однодумцями [347].

В свою чергу, Р.Мейер спромігся довести, що кращого засвоєння мають матеріали представлені за використанням технології (багатомодульного) навчання, пояснюючи ефект модальності як наслідок обробки інформації або завантаження бази знань [337].

У ході ряду досліджень Р. Мейер і його колеги перевірили теорію подвійного кодування Пайвіо на ефективність впровадження мультимедіа у навчальний процес [348]. Вчені систематично підтверджували це, демонструючи, що навчальний процес, що побудований на анімації з послідовною розповіддю, має більш високі показники засвоєння знань у учнів, попри відділене використання анімаційних елементів та текстових матеріалів. Тобто, якість мультимедійної освіти є на щабель вищою від технологій мономедійності (тільки візуальне, або тільки вербальне навчання).

Разом з тим, інформація може бути закодована як візуально, так і вербально. Але, якщо інформація кодується вербально, це знижує когнітивне навантаження на учня, і він може краще справлятися з інформацією, яка надходить до нього. Це є базовим тезисом, що покладено Мейєром в основу принципу модальності, одним із концептуальних засад у його «Когнітивній теорії мультимедійного навчання») [342, с. 45].

Власне, це пояснює високу популярність використання програм PowerPoint у сучасному педагогічному арсеналі. Поєднання частини маркованого тексту з урахуванням візуалів, яскраво демонструє можливість акцентуації уваги учнів на навчальному процесі, а також полегшує процес засвоєння матеріалу, що подається аудіально.

Принцип надмірності тлумачить наукову «семантику» ефекту розсіяної уваги Швелера (Sweller) і Чандлера. Згідно з цим принципом учнівство краще засвоює тезисний матеріал.

При використанні мультимедіа, доречно звертатись до принципів просторового та часового зв'язку, адже засвоєння матеріалу відбувається результативніше за умови побудови єдиного навчального простору, де речі та предмети навчання взаємозалежні у часі та просторі. Рівновіддаленість навчальних об'єктів дозволяє сформувати гармонічно замкнену візуальну освітню систему, де кожний її елемент сприяє розвитку реального сприйняття та мислення. В цьому випадку, важливу роль відіграє часовий фактор, що у правильній комбінаторності й синхронному представленні покращує навчальний процес за рахунок відтворення реального простору у форматі мультимедіа.

Принцип узгодженості дозволяє встановити феноменологічну взаємодію між ієрархічними ланками суб'єктів навчального процесу з його раціпієнтами, що знову ж таки має бути синхронізовано у часі.

Принцип індивідуальних відмінностей ґрунтується на необхідності персоніфікованого підходу до індивідуальних особливостей учнів з врахуванням їх інтелектуальних, когнітивних чи навіть психологічних передумов процесу отримання та засвоєння інформації.

Таким чином, проаналізувавши у даному підрозділі мультимедійність як одну з можливостей інформатизації освіти, маємо можливість сформулювати наступні висновки. Враховуючи характер подання та презентації навчального матеріалу, можемо виділити переваги мультимедійного навчання, у порівнянні з класичною освітньою парадигмою. Беззаперечно, це забезпечення високого наукового рівня навчального процесу, можливість врахування індивідуальних, інтелектуальних і пізнавальних особливостей кожного учня, й відповідною диференціацією обсягу навчального матеріалу, що сприяє формуванню компетенцій самоосвіти та загальному підвищенні рівня інформаційної культури.

Практикою доведено, що при підборі мультимедійного засобу викладачеві важливо враховувати особливості конкретної навчальної дисципліни, передбачати специфіку відповідної науки, особливості методів та закономірності методів дослідження, адже мультимедійні технології покликані задовольняти цілі і завдання курсу навчання та бути доречними в контексті навчального процесу.

В контексті варіативності мультимедійні засоби навчання є універсальними, оскільки можуть бути використані на різних етапах уроку: під час мотивації як постановка проблеми перед вивченням нового матеріалу, як ілюстрація у поясненні нового матеріалу. під час закріплення та контролю знань.

Логічним є висновок, що компетентна інтеграція мультимедійних технологій в навчальний процес є важливою дидактичною умовою формування особистісних якостей учнів. При професійному використанні, це дозволяє викладачу отримати ефективний інструмент педагогічної праці, що підсилює реалізацію функцій дидактики, формує у студентів і в учнів високі професійні якості, шляхом активізації інтересу до інтерактивного та не стандартизованого навчання

Аналіз можливостей мультимедіа надав нам змогу визначити головні критерії удосконалення навчального процесу у вищому закладі освіти, що полягають у модернізації традиційного навчання, змінення його відповідно до ефективної організації засвоєння заданих зразків і досягнення чітко фіксованих еталонів. В свою чергу, впровадження у навчальний процес інноваційного підходу, дозволяє здійснити цілеспрямоване формування творчого й критичного мислення, досвіду навчально-дослідної діяльності, вміння вивчати передовий досвід, опановувати його й запроваджувати у практику, що підтверджує застосування інформаційних технологій, з метою сприяння інтенсифікації та ефективності навчання.

3.2. Аналіз ситуації з мульти-медіа та дистанційною освітою в освітньому просторі Польщі

Медіа-засоби – як вважає польський вчений Томаш Гобан-Клас – стали не тільки одним з факторів сучасного світу, але знаком нових часів, конститутивним елементом сучасних суспільств [292]. Статус людини під впливом медіа-засобів у суттєвій мірі було модифіковано. Тобто, вони спричиняють інтенсивні зміни, що охоплюють своєю дією не тільки вимір технологій, але також і навчання. Природними та суспільними є взаємодія людей з новими медіа-засобами, так само як і взаємодія у реальному житті – таку гіпотезу висувають інші дослідники [363]. Не без причини Алвін Тоффлер стверджував у своєму творі «Третя хвиля», що медіа-засоби призвели до сформування нової суспільної якості, яка визначається як третя хвиля або інформаційне суспільство». Ніколас Негропonte навіть стверджує, що «цифрового віку не можна затримати, тому що ми маємо закодовано у генах, що кожне покоління стає щоразу більш цифрове» [350].

Дякуючи розвитку інформатики, комп'ютерних та телекомунікаційних технологій у Польщі з'явилися нові організаційні форми «навчання на відстані» – за українською термінологією, «дистанційної освіти». Згідно з польським дослідником М.Кубяком «Навчання на відстані є методом здійснення дидактичного процесу в умовах, коли вчителі та учні (студенти) знаходяться (часом у значному ступені) далеко один від одного та не знаходяться в одному місті, використовуючи для передання інформації, крім традиційних способів спілкування, також сучасні, дуже просунуті телекомунікаційні технології передаючи: голос, відео, комп'ютерні дані та друковані матеріали. Сучасні технології також надають можливість

безпосереднього контакту у реальному часі між вчителем та учнем за допомогою аудіо та відео конференцій, незалежно від відстані, яка їх розділяє» [320].

Показова пропозиція *медіа-засобів*, що поширюється та їх можливості, спричиняться до зміни психологічної парадигми реактивної людини з обмеженими можливостями на людину, яка активно перетворює реальність та інформацію про неї.

Слід підкреслити, що мультимедійна освіта та «навчання на відстані» (дистанційне навчання) не є та не буде, всупереч загальній думці, традиційним загальноприйнятим у спеціалізованій літературі методом навчання-вчення, а є утворенням, на базі дотеперішніх та перевірених рішень, нової системи та процесу віртуальної освіти, в тому числі також світової.

У підготовці оптимальних рішень аналізованих заходів у системі освіти у Польщі, слід врахувати багато аспектів, тобто:

- 1) опрацювання оптимальної стратегії розвитку освіти на відстані;
- 2) методичні, пов'язані з сутністю системи та процесу навчання;
- 3) вдосконалювання кваліфікації академічних вчителів та технічного персоналу;
- 4) технологічні, які виражаються у прийнятті оптимальних технічних рішень, відповідних для сучасних публічних послуг через систему освіти, та таких що забезпечують оптимальне передання змісту занять;
- 5) фінансові, що забезпечують необхідні засоби на кожному етапі прийнятого та реалізованого проекту;
- 6) юридичні, що полягають у визначенні формальних основ цієї освіти;
- 7) організаційно-кадрові, сутність яких виражається повною реалізацією прийнятих рішень;

8) інші.

У зв'язку з цим у Польщі підготовлено концепцію, в якій містяться основні площини аналізів разом з проблемами, що стосується найважливіших питань які необхідно аналізувати на етапі концепції створення відповідних стратегій розвитку освіти на відстані.

Основними питаннями у системи польської мультимедійної і дистанційної освіти виникають наступні стратегічно-проблемні питання:

Яку прийняти модель мультимедійної освіти і «навчання на відстані» (дистанційного навчання), враховуючи потреби та можливості навчального закладу та його майбутніх студентів, а також досвід та доробок інших вищих навчальних закладів в Польщі та у світі?

У польських педагогів виникають і запитання – у якому ступені прийнятті моделі будуть згідні з баченням навчання АСП (*Академічні середовища Польщі*) та її завданнями реалізованими у майбутньому у навчальних закладах.

Чи/та в якому ступені створено в Польщі систему мультимедійного дистанційного навчання та консультацій осіб з обмеженими можливостями та які установи це роблять.

Вона має охоплювати (й поступово охоплює):

- 1) Комунікаційно-медіальний центр в АСП;
- 2) воєводські та повітові офіси цієї системи (офіси спеціальних шкіл та установ, що займаються особами з обмеженими можливостями, а також їх навчанням;
- 3) місцеві медіа-теки.

Складовими елементами даної стратегії у польській системі освіти є її розгортання у вигляді пошуку відповідей на нижчезазначені запитання-проблеми:

На кого повинна орієнтуватися пропозиція мультимедійного навчання й «освіти на відстані» осіб з обмеженими можливостями?

Чи/та в якому ступені навчання на відстані повинно бути окремим відносно дотеперішньої системи та класово-лекційного процесу реалізованого у АСП, а в якому має його збагачувати та доповнювати?

Чи АСП сама буде реалізувати положення освіти на відстані, чи також у співробітництві з іншими установами (фондами, організаціями, що займаються особами з обмеженими можливостями тощо) ?

Чи АСП ініціюватиме дії направлені на визнання Національною радою радіофонії та телебачення запуску власної супутникового цифрового телебачення? Освітній канал TVEDUSAT , який належить засновнику WSS-E Фонду «Інновація» є відкритою системою з суботньо-недільною трансляцією й викладання для традиційних заочних систем. Її може отримувати кожен на своєму домашньому телевізорі. Може також записувати її на відео.

Чи АСП має підготувати свою спеціальну систему освіти на відстані або повинна налагодити контакт з іншим навчальним закладом? Наприклад COME UW, Польський віртуальний університет, який створено з ініціативи Університету ім. Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, Вища суспільно-економічна школа - WSS-E.

Визначення оптимальної стратегії забезпечить пізніше рішення й у інших площинах дій, а також зробить можливим опрацювати:

Оптимальну модель на тему «Освіта на відстані осіб з обмеженими можливостями, яка реалізована АСП», а також Європейський проект польської освітньої системи на відстані для осіб з обмеженими можливостями, реалізована ПАС ім. М. Гжегожевської у співпраці з країнами ЄС та міжнародними організаціями (*EPPSEOON*). Прийняті позиції будуть основою для опрацювання багатоваріантної та етапної програми розвитку цієї освіти, котра вирішує і визначає наступні завдання:

- Студенти яких напрямків та спеціалізацій повинні бути охоплені навчанням.

- Які прийняти оптимальні положення та програми навчання, а також дидактичні матеріали до реалізації курсів та післядипломного навчання.

- Яким чином текст та проста комп'ютерна графіка повинна бути збагачена короткими анімаціями та аудіо- і відео вставками, які роблять більш цікавим матеріал, що передається і демонструється.

- Які слід виокремити етапи створення доцільної системи навчання і як реалістично опрацювати обсяги та змісти курсів.

- Які будуть оптимальні методи та форми реалізації процесу навчання осіб з обмеженими можливостями, для того щоб забезпечити зворотний зв'язок між вчителями та студентами.

- Які специфічні засади слід врахувати плануючи заняття, а також їх реалізуючи.

- Якими будуть принципи контролю та оцінювання прогресу студентів.

- Як ефективним чином за мультимедійних підходів здійснювати екзамени та заліки.

- У якому ступені можна користуватися підготовленими та вже існуючими напрацюваннями, наприклад WSS-E?

Ця площина має два виміри. Один – це можливість участі науковців та освітян у проведенні та інтенсифікації дій у галузі досліджень та розвитку, зокрема у галузі спеціальної програми у Польщі під назвою «Приязне інформаційне суспільство».

Друга – це освітньо-педагогічні методології і кваліфікації, зокрема дидактичні і технологічні.

- Які нові виклики стоять перед мультимедійним навчанням і освітою на відстані, що стосуються академічних викладачів і вчителів, адміністративного та спеціалізованого персоналу.

- *Хто* (які установи), *де* та *як* повинні вдосконалювати кваліфікації академічних і вчителів та адміністративного персоналу, що реалізують мультимедійне навчання і освіту на відстані.

- Які треба прийняти основні цілі та змісти мультимедійного вдосконалювання кваліфікацій.

- Як, окрім вдосконалюючих занять, оптимально підготувати вчителів та технічний персонал до реалізації мультимедійного навчання і освіти на відстані.

- Як підбирати та упорядковувати змісти мультимедійного навчання.

- Яку інформацію повинні містити мультимедійні *силабуси* (структури).

- Які дидактичні матеріали слід готувати для занять (і визначити, *хто* – які саме фахівці мають це здійснювати).

- Як здійснювати контроль та оцінку результатів мультимедійного навчання.

У Польщі також визначено технології, що виявляються у прийнятті технічних рішень, що забезпечують послуги із галузі *e-навчання*:

- Як підготувати нову дидактичну інфраструктуру навчального закладу та адаптувати дійсну дія реалізації «Освіти на відстані».

- Якими пристроями обладнати навчальний заклад для реалізації проекту.

- Які прийняти оптимальні техніки передання інформації, що використовуються у освіті на відстані.

- Які технології забезпечать оптимальні умови навчання, з точки зору можливості осіб з обмеженими можливостями? У Польщі є, в основному, – друковані матеріали, аудіо- та відео матеріали, CD-ROM, через Інтернет у реальному часі та асинхронному режимі, відео-конференції, інтерактивна цифрове супутникове телебачення)

- Хто та за допомогою яких інструментів має публікувати матеріали у Інтернеті (едитори мови HTML) та як підготувати до проведення конференцій у Інтернеті.

- Які взяти інструменти для створення мультимедійної програми та такі що дозволяють здійснювати взаємодію розпоршених освітніх середовищ (освітні аплікації забезпечують синхронну та асинхронну співпрацю).

- Якими фінансовими засобами призначеними на створення системи освіти на відстані може розпоряджатися АПС?

- Які прийняти у «Заяві до КБН про фінансування дослідницького проекту» плановані розходи на окремі роки?

- Чи та коли та яким способом відповідні юридичні акти будуть санкціонувати основи цієї освіти. За одностайно зробленою заявою, законодавчою ініціативою спрямованою на однозначне доповнення польського законодавства у сфері можливості проведення «відкритого навчання на відстані», спрямованою до Сенатської комісії науки, освіти та спорту Польщі, звернулися ще на початку липня 2002 року учасники міжнародної конференції «Роль сучасних засобів передання у подальшому розвитку освіти у галузі вищої освіти».

- Чи та в якому ступені мультимедійне навчання і «освіта на відстані» можуть бути реалізованими і порівнюваними з тим, яке відбувається звичайним чином; та яка позитивна оцінка з його закінчення може бути основою для видачі відповідного диплому.

- У якому ступені функціонуючі організаційні одиниці навчального закладу можуть планувати та реалізувати завдання освіти на відстані.

- Які організаційні одиниці, крім Лабораторії мультимедійного навчання освіти на відстані, кафедри дидактики та інших кафедр навчального закладу повинні включитися у підготовку та реалізацію завдань?

- Хто та як повинен координувати плановані та реалізовані завдання?

- Які інші необхідні заходи слід почати для підготовки та реалізації проекту?

Вникливий та ретельний аналіз усіх відповідей на етапі підготовки концепції, як вважають освітяни Польщі, дозволить прийняти оптимальні рішення, а їх реалізація забезпечить очікувані ефекти. Вона буде згідною з загальносвітовими положеннями мультимедійного навчання, освіти на відстані, а одночасно з напрямками перетворень освіти [355] та навчання для майбутнього [254].

Аналізуючи матеріали ті, що наведені вище, можна зазначити:

1. Медіа-засоби вперше, зокрема в період створюваного інформаційного суспільства та вступу Польщі в Європейський союз створюють винятковий шанс, але і виклик для «освіти на відстані», втому числі для осіб з обмеженими можливостями [254].

2. Освіта є не тільки модою, але і об'єктивною необхідністю починання багатьох заходів пов'язаних з новими цивілізаційними вимаганнями (між іншим створювання інформаційного суспільства, глобалізація), суспільно-економічними потребами (ЄС), освітніми викликами (нові шанси) та можливостями медіа-засобів.

3. Освіта осіб з обмеженими можливостями на відстані має як теоретичний так і практичний контекст (реалізація конкретних навчальних заходів).

4 У ініційованих діях слід мати свідомість існування чисельних викликів, а також фінансових, організаційних, юридичних, кадрових, технічних та інших обмежень.

Інформаційні і мультимедіа технології, в тому числі через освіту дозволяють:

1) проводити публічні дебати на тему європейських шансів зрівноваженого розвитку, зміцнення економіки, зниження рівня безробіття та мінімалізації його наслідків, а також активного конкурування на світових ринках;

2) зменшення технологічної прогалини між населенням США, Японії та Європи;

3) мінімалізацію диспропорцій між країнами ЄС, та державами, які в нього вступають;

4) збільшення робочих місць у зв'язку з визначним потенціалом, який є як в нових послугах так і у сфері виробництва, так і у сфері споживання, у культурній, освітній діяльності, а зокрема у галузі активності, що спрямована на використання вільного часу;

5) швидше створення «Нової економіки» у Євросоюзі, в тому числі також і у Польщі. Значення цих питань є підкреслене у десяти програмних пунктах, на яких повинні зосередити зусилля у Європейській комісії.

Як висновок в даному підрозділі можна зазначити, що медіа-засоби вперше, зокрема в період створюваного інформаційного суспільства та вступу Польщі в Європейський союз створюють винятковий шанс, але і виклик для медіаосвіти. Складовими елементами мультимедійної стратегії у польській системі освіти є її розгортання у

вигляді пошуку відповідей на запитання-проблеми: на кого повинна орієнтуватися пропозиція мультимедійного навчання ; в якому ступені мультимедійне навчання повинно бути окремим відносно теперішньої системи та класово-лекційного процесу реалізованого у академічних середовищах Польщі, а в якому має його збагачувати та доповнювати; чи академічне середовище Польщі саме буде реалізувати положення такої освіти, чи у співробітництві з іншими установами; чи академічне середовище Польщі ініціюватиме дії направлені на визнання Національною радою радіофонії та телебачення запуску власної супутникового цифрового телебачення; чи АСП має підготувати свою спеціальну систему освіти на відстані або повинна налагодити контакт з іншим навчальним закладом (наприклад COME UW, Польський віртуальний університет, який створено з ініціативи Університету ім. Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, Вища суспільно-економічна школа - WSS-E).

Є ряд проектів які вже реалізовані, АСП, а також Європейський проект польської освітньої системи на відстані для осіб з обмеженими можливостями, реалізована ПАС ім. М. Гжегожевської у співпраці з країнами ЄС та міжнародними організаціями (EPPSEOON). Ця площина має два виміри. Один – це можливість участі науковців та освітян у проведенні та інтенсифікації дій у галузі досліджень та розвитку, зокрема у галузі спеціальної програми у Польщі під назвою «Приязне інформаційне суспільство». Друга – це освітньо-педагогічні методології і кваліфікації, зокрема дидактичні і технологічні. У Польщі також визначено технології, що виявляються у прийнятті технічних рішень, що забезпечують послуги із галузі е-навчання.

Вникливий та ретельний аналіз усіх відповідей на етапі підготовки концепції, як вважають освітяни Польщі, дозволить прийняти оптимальні рішення, а їх реалізація забезпечить очікувані ефекти. Вона

буде згідною з загальносвітовими положеннями мультимедійного навчання, освіти на відстані, а одночасно з напрямками перетворень освіти та навчання для майбутнього.

3.3. Основні технології мультимедійної освіти

Однією з концептуальних проблем сучасної дидактики, що розвивається в умовах цивілізаційного дискурсу є необхідність створення та запровадження в системі освіти технологій навчання, які забезпечили б інтенсивне оволодіння учнями надсучасних інформаційних інтенцій. Сьогоднішні умови розвитку сучасної освіти в контексті інструментарію навчання зумовлюються зростаючими інтеграційними процесами, домінантними складовими яких є *нові інформаційні технології (НІТ)*.

Характерною особливістю НІТ є необмеженість можливостей для творчої взаємодії системи «викладач-учень», при якій з авторитарного носія істини викладач трансформується в учасника продуктивної діяльності, де за допомогою комп'ютера створює сприятливе середовище для формування інтелекту об'єктів навчального процесу.

Разом з цим, перспективним шляхом удосконалення та оптимізації навчального процесу є використання засобів мультимедійних технологій. Саме мультимедіа, маючи особливий вплив на сфери навчання і виховання, дає змогу інтенсифікувати процес навчання, водночас надаючи йому мобільності, динамізму, що посилює його реалістичну спрямованість, адже є інструментом для вдосконалення і оптимізації навчального процесу.

В сучасному освітньо-філософському дискурсі, мультимедіа розуміється як інноваційно-інформаційна опція, що дозволяє об'єднати в комп'ютерній системі текст, звук, відеозображення, графічні зображення й анімацію. Імітування віртуального буття у педагогічному процесі породжує ефект присутності, а це уніфікує зміни в системі навчання й виховання. Віртуальне буття, на відміну від реального, надає можливість моделювати простір й передавати учням досвід їх безпосереднє зіткнення з досліджуваними об'єктами і явищами, моделювати навчально-виховні, професійні ситуації. Звідси є очевидним факт, що дидактичні можливості мультимедійних засобів навчання зростають синхронно в прогресі розвитку їх техніко-технологічного та програмно-методичного рівня.

Унікальність специфіки мультимедійних технологій полягає в можливості інтенсифікувати та моніторити навчально-виховний процес, стимулювати та керувати процесом розвитку науково та практично-професійного мислення учнів, збільшувати обсяг навчального матеріалу для творчого засвоєння і використання його учнями, формувати дослідницькі, пошукові уміння, викликати зацікавленість та позитивне ставлення до навчання.

За таких обставин, природно, що наявність, якість та ексклюзивність мультимедійних засобів навчання є запорукою успішності практично будь-якої сучасної методичної системи. Адже використання мультимедіа сприяє індивідуалізації навчально-виховного процесу з урахуванням рівня здібностей, інтелектуального рівня, компетентностей учнів та студентів, зміні освітньої політиці у бік збільшення її автономності, посиленню міждисциплінарних зв'язків у навчанні, комплексному вивченню явищ і подій. підвищенню гнучкості, мобільності навчального процесу, його постійному й динамічному відновленню.

Важливо, що у відповідності до мети та характеру освітнього процесу застосовуються диференційовані види мультимедійних засобів навчання. Розглянемо найбільш вживані приклади сучасних інформаційних засобів дидактики.

Необхідний рівень наочності у навчанні, а також можливість багаторазового відтворення спеціально переробленої навчальної інформації, яка відбиває сутність навчальних об'єктів, процесів і явищ у полі дисциплінарного вивчення забезпечують засоби зберігання і відтворення навчальної інформації.

Засоби моделювання, що представлені у вигляді геометричних, фізичних, математичних моделей, забезпечують доспугність до досліджуваних об'єктів й процесів, особливо в сфері вивчення динамічних систем і процесів.

В сучасному процесі організації навчання особливо актуальним постає питання актуальності засобів контролю та самоконтролю учнівсько-студентської молоді. Дані технології надають можливість автоматизувати процеси перевірки ступенів засвоєння навчальної та наукової інформації, що забезпечує оперативність у персоніфікованому виявленні рівня сприймання матеріалу та одночасному його коригуванні.

Важливим фактором успішного оволодіння матеріалом є використання засобів самонавчання, що являє собою синтез феноменологічних особливості всіх попередньо-вказаних засобів й призначається для реалізації потенціальних можливостей мультимедійного навчання. Саме засоби та технології самонавчання забезпечують сприймання навчальної інформації, тактовний контроль й оперативний самоконтроль за її коректним опануванням, а виступають важливим фактором опосередкованого керування пізнавальною діяльністю учнів.

Аудіо-комунікативні засоби дозволяють розширити навчальні та практично-тренувальні можливості освітнього середовища, шляхом залучення особи до духовних цінностей інших культур через безпосереднє спілкування і аудіювання (читання).

В той же час, сенсетивно-спорідненні *візуально-спостережні засоби*, дозволяють за допомогою моделей, діаграм, графіків, анімації та постерів, глобусів, що посилаються на ілюстративні топографічні вказівки, малюнки, слайди, фільми, істотно підвищити мотивацію учнів до оволодіння професійною компетентністю, але, за умови акцентуалізації навчального процесу викладачем, який повинен організувати активне сприйняття фільму чи його фрагмента та зосередити увагу на біфукарційних моментах.

Проте, варто пам'ятати, що малюнки та діаграми, експерименти та спостереження – все це використовується для узагальнення, абстрагування і пояснення, що є основними критеріями навчання. Але, для досягнення ефективності навчання використання візуально-спостережних засобів повинно супроводжуватися коментуванням викладача, що має запропонувати детальні розробки, уточнення та обговорення наочного матеріалу. Це дозволить учням зробити належні висновки та правильно тлумачити поданий матеріал. побачене.

Як бачимо, використання мультимедійних засобів є праксисом конкурентоспроможного викладача, тому, арсенал дидактичних можливостей дуже великий. Стисло спробуймо охарактеризувати його так: інтегральна диференціація форм подання інформації, широкі можливості діалогізації навчального процесу, персоніфікованість процесу навчання, розширення поля самостійності, а відтак мотивації навчання.

Отже, різні види мультимедійних заходів навчання дозволяють моделювати умови навчальної діяльності, реалізовувати їх у

різноманітних тренувальних вправах ситуативного характеру. Варто зазначити, що при змістовній варіативності, кожен із вказаних видів сприяє більш раціональній діяльності викладача на певному етапі навчального процесу, розширюючи її можливості, а за умови методично правильного використання – й економії часу, інтенсифікуючи тим самим весь педагогічний процес.

Процес впровадження комп'ютерних технологій до навчального процесу традиційно інтегрують за допомогою спеціальних допоміжних структур навчального закладу. В сучасних умовах, ключовим завданням такого роду структур є підтримка якісного методичного ресурсу навчального сервера, що є комутатором систем локальні мережі навчального закладу з науково-освітніми мережами галузі.

Враховуючи мета-географічність комп'ютерних мереж, маємо змогу організувати навчальний процес через комп'ютерні мережі, що дістав назву «Дистанційне навчання» (*Distance Learning*). Однак це поняття пов'язано не тільки з навчанням студентів, що географічно чи локально перебувають за межами навчального закладу, адже використовувати освітні можливості сервера навчального закладу можуть також студенти денного й вечірнього відділень (локальні студенти), що ранжуються виключно за ознакою довжини телекомунікаційної лінії зв'язку із сервером. Наразі, швидкість передавання інформації інтернет-провайдерів практично не створює перешкод в питаннях віддаленості сервера.

Враховуючи, що денна форма навчання використовує комп'ютерні технології як допоміжний засіб навчання, а онавчальна робота проводиться за безпосереднього контакту студента з викладачем на очних заняттях. То дистанційна форма навчання переважно базується на використанні комп'ютерної системи для взаємодії студента з викладачем та роботі з навчальними матеріалами. В класичному навчальному

процесі виділяють три основні складові: лекції, практичні заняття, контроль. Природно, що ці три складові є базовою структурою й в електронному форматі навчання. Таким чином, лекції призначаються для ґрунтовного подання теоретичного матеріалу відповідно до навчальної програми, практичні заняття дозволяють набути навичок використання теоретичних знань, а авласне контроль необхідний для встановлення ступеню засвоєння вивченого матеріалу й планування наступної роботи коригуючи недоліки й прогалини.

На сучасному ринку освітніх програмних продуктів пропонується різноманітний спектр електронних навчальних матеріалів (*ЕНМ*), що спеціалізуються на розробці освітнього контенту. Комерціалізація даного сегменту товарів створюючи велику конкуренцію, призводить до підвищення якості пропонованих продуктів.

Брендovanі програмні корпорації мають потужну виробничу базу: сучасну комп'ютерну техніку, студії аудіо- та відеозапису, на яких працюють висококваліфіковані програмісти, режисери, сценаристи. Ці фірми здебільшого спеціалізуються на складних у розробці та виготовленні ЕНМ. Наприклад, створюють електронні підручники, насичені мультимедійними засобами подання інформації, такими як анімація, комп'ютерна графіка, звуковий супровід тощо.

До складних, дороговартісних електронних навчальних курсів, які створюють професійні контент-розробники, належать також віртуальні лабораторні практикуми та комп'ютерні тренажери. Але, складність дивайсу породжує його вартість, а відтак комерційні електронні навчальні матеріали зазвичай мають високу вартість й не знаходять широкого застосування в навчальних закладах з фінансовими можливостями економ-формату.

Проте, для збільшення попиту на ЕНМ комерційні контент-розробники шукають шляхи зниження вартості виробництва.

Найпростішим шляхом є підвищення тиражу, випускати який є сенс у разі попиту значної кількості навчальних закладів. Наприклад, електронні підручники із загальноосвітніх дисциплін для середньої школи, посібники із загальної фізики, хімії, географії, геології для вищих закладів освіти, що призводить до їх значної популяризації у використанні на рівні середньої школи.

Уніфікованість даного програмного забезпечення у навчальному процесі дозволяє використовувати засоби різного призначення. Зокрема, найбільш популярними є електронні підручники, посібники та матеріали на основі конспектів лекцій для вивчення теоретичних положень предмету, електронний методичний супровід підготовки до семінарських, практичних і лабораторних занять, віртуальні лабораторні роботи для формування дослідницьких умінь і підтвердження теоретичного матеріалу на практиці, комп'ютерні тренажери для відпрацювання навичок, які необхідні в обраному напрямі діяльності. електронні довідники, словники, перекладачі та бази даних, які використовуються у процесі навчання.

Враховуючи, що інтернет та цифрова епоха повністю змінили спосіб, швидкість та рівень сприйняття інформації, а процес читання став подекуди квазі-оперативним, поверхнісним та фрагментарним. Картина не надто втішна, але це не означає, що цим не варто скористатися, навпаки – можна спробувати через візуальний образ по-новому залучити цю „неопервісну” людину до знання. А це виводить нас на ще одну тенденцію – взаємопроникнення різних видів медіа: друкованих та електронних, але найголовніше ілюстративних.

Згідно дидактичних словників, ілюстративний матеріал належить до позатекстових компонентів, цей структурний компонент виділений з урахуванням домінантної функції, яка полягає в тому, що ілюстрація виступає наочною опорою мислення й покликана посилювати

пізнавальний, естетичний, емоційний та інші аспекти навчального матеріалу. В мультимедійних засобах навчання цей ефект досягається за рахунок використання графічних ілюстративних матеріалів.

Одним із кращих програмних засобів для редагування та створення графічних зображень, в тому числі й для дидактичних методик є Adobe Photoshop. Медійною особливістю програми є її зручний інтерфейс, висока швидкість роботи та широкий масив фільтрів для обробки зображень. Цей програмний засіб надає можливість проводити будь-які необхідні операції із зображенням: збільшувати чіткість, фільтрувати від графічних шумів й деформацій, змінювати кольори, виконувати накладання зображень, що забезпечує необмежений простір для удосконалення педагогічної та дидактичної майстерності.

Сучасна версія (Adobe Photoshop CS) суттєво вдосконалена, адже значно розширено інструментарій редагування текстів, додано команди для швидкого створення презентацій у форматі PDF із застосуванням композицій із бібліотеки шаблонів. Для проведення оптимізації графічного файлу з метою його збування й подальшої ілюстрації потрібно обрати електронний формат, в якому він буде записаний. Найбільш вживаним з них є GIF (Graphics Interchange Format) формат, що добре підходить для перетворення штрихових графічних зображень, де використовується кілька кольорів з однаковими відтінками та освітленістю.

Більш практичним в дидактичній сфері є JPEG (Joint Photographic Experts Group) формат файлів, де палітра зберігає мільйони кольорів. Формат JPEG спеціально створено для стискання файлів ілюстрацій графіків із застосуванням плавного кольорового заповнення та фотографій з великою градацією кольорів.

Поряд з графічним ілюстраторним матеріалом в мультимедійному процесі навчання використовують також комп'ютерні анімації. Головна мета застосування полягає в ілюстрації навчальних матеріалів і створенні інтерактивних демонстрацій, а також для розробки віртуальних симуляторів і тренажерів. Відповідно до призначення анімації виготовляють за допомогою спеціалізованих програмних засобів, що градуються за показниками досяжності ілюстративності і функціональності анімації, її розміру, технологічності тощо.

З огляду на ці показники розглянемо найбільш поширені й ефективні анімаційні програмні оболонки, що представлені у віртуальному просторі у форматі переважно двовимірних та трехвимірних анімацій.

Так, менш складніші в технологічному аспекті двовимірні анімації (2D) застосовують для ілюстрування навчального матеріалу в динаміці, шляхом інтерактивних демонстрацій. Найкращим засобом створення таких анімацій вважають програмний продукт Flash, операційний модуль якого наразі входить до більшості типових браузерів та операційних систем. Flash дає можливість прямого завантаження графічних файлів формату JPEG, що спрощує створення демонстрацій із зображеннями великого інформаційного об'єму. Цей засіб також дозволяє здійснювати імпорт та експорт звуку в форматі MP3, що забезпечує високу якість звучання за малого розміру файлів.

Унікальність застосування програми Flash полягає в освітній доступності, адже не маючи таких навичок програмування користувач комп'ютера може створювати досить ефективні анімаційні демонстрації у програмі *PowerPoint*. Ця програма містить велику бібліотеку стандартних геометричних фігур, не виключаючи можливість їх самостійного створення за рахунок вбудованих шаблонних інтерфейсів. Задаючи послідовність й частоту зміни слайдів, автор демонстрації

створює анімаційний показ різних процесів та явищ. Коректне налаштування анімації дозволяє задавати траєкторію переміщення об'єктів, демонстрацію процесу в динаміці з додаванням звукового супроводу.

Закономірним наслідком розвитку анімаційних технологій стало виникнення тривимірних анімацій (3D). Вони не тільки надають об'ємне зображення об'єктів, але дають можливість споглядати їх. Адже презентують об'єкти у форматі моделей ідеально правильних форм та пропорцій, що відображають реальність речей у просторі. Внаслідок цього забезпечується співмірність віртуальної та мета-реальності простору, а отже, варто використовувати їх для інтерактивної взаємодії і віртуального занурення.

На відміну від пасивного спостереження за реальністю, яка заздалегідь змодельована та запрограмована, студенту надається можливість стати безпосереднім учасником того, що відбувається на екрані, і взаємодіяти з об'єктами дослідження. Наприклад, при вивченні природничих наук такі моделі дозволяють наочно демонструвати користувачу складні явища та об'єкти, брати безпосередню участь у віртуальних експериментах. Таке застосування інтерактивного 3D-моделювання в освіті являє найбільший інтерес при створенні електронних лабораторних робіт і тренажерів, додатків до електронних підручників.

Названі чудові властивості 3D-анімацій досягаються за рахунок суттєвого збільшення розмірів анімаційних файлів. Але це не має великого значення при застосуванні сучасної комп'ютерної техніки з великими швидкодією та об'ємом пам'яті.

3D-анімації створюють висококваліфіковані програмісти, оскільки така робота потребує застосування досить складних програмних продуктів. Існують як спеціалізовані (наприклад, архітектурні), так і

універсальні програмні пакети 3D-моделювання різної складності. До пакету входять програмні середовища моделювання та рендерингу, бібліотеки об'єктів, допоміжні інструменти тощо.

Розглянемо основні із цих складових докладніше.

Програмні середовища моделювання (Delcam Designer, ArtCAM тощо) дають можливість створювати або вибирати із вбудованих бібліотек моделі оригінальних об'єктів. Моделі відтворюють реальні об'єкти у спрощеному вигляді, але обов'язково зберігають ті їх властивості, які є визначальними для процесу, що демонструє анімація. Опис цих об'єктів-моделей зберігається в пам'яті комп'ютера, і за допомогою спеціальних програм вони можуть взаємодіяти між собою та видозмінюватися під зовнішнім впливом (напр., діяти за командами з клавіатури).

Моделювання процесів при застосуванні об'єктів-примітивів становить основний метод 3D-графіки. Створення з примітивів об'єктів складної структури також відбувається за допомогою моделювання. Воно може бути винятково математичним, коли процес описується за допомогою формул, графічним з візуалізацією або включати кілька видів моделювання одночасно. Для розробки сцени подій у розвитку застосовують рендеринг.

Рендеринг – це процес формування кінцевого зображення з розробленої схематичної сцени. Опис сцени-моделі мовою програмного пакету має включати об'єкти (примітиви), явища, а також всі необхідні характеристики: віддаленість і кут зору спостерігача, освітлення, геометричні розміри, параметри фізичних полів тощо. Зміни цих параметрів на якомусь з етапів створення анімації враховуються надалі в процесі рендерингу.

Існують також параметри, які керують точністю рендерингу. Наприклад, в інтерактивному процесі моделювання (3DSMAX) і

комп'ютерних іграх, де процес рендерингу відбувається в реальному часі, використовується спрощений (схематичний) рендеринг для досягнення частоти зміни зображень, комфортної для зору – 20-30 кадрів на секунду.

При створенні художніх фільмів, складної анімації рендеринг одного кадру може тривати від кількох секунд до кількох годин. Програмні пакети 3D-графіки часто включають програмне забезпечення процесу рендерингу, але існують й окремі програми – рендери.

Бібліотеки 3D-графіки утворюють бази даних, в яких зберігаються записи об'єктів – примітивів, моделей явищ, текстур, допоміжні програмні інструменти тощо.

Як приклад, приведемо перелік поширених програмних середовищ для створення 3D-анімацій (таблиця 1.). В даній таблиці, у верхній її половині приведені комерційні продукти, а в нижній частині ті, якими можна користуватися безоплатно.

Позначка «●» означає наявність у пакеті засобів для:

- створення об'єктів-примітивів і моделювання явищ (моделювання);
- введення до анімації інтерактивних елементів (інтерактивність);
- забезпечення процесу рендерингу (рендеринг).

Таблиця 1.

Перелік поширених програмних середовищ для створення 3D-анімацій

	Моделювання	Інтерактивність	Рендеринг

Autodesk	•		•
3DSMax	•		•
Maya			•
Cinema 4D			•
Quest3D	•	•	
DX Studio v.1	•	•	
Wolfram Mathematica	•	•	
Blender		•	•
K-3D	•		
3D Editor	•		
3D Canvas	•		
Google SketchUp	•		•
Swift 3D	•	•	
DX Studio v.2	•	•	

Поряд з використанням вимірних анімацій, для досягнення більшого дидактичного ефекту варто застосувати аудіоматеріали, що підвищують інформативність навчального матеріалу завдяки образному супроводу. Аудіоресурси зберігають інформацію за рахунок пожвавлення візуальної, емоційної пам'яті студента для легкого відтворення отриманих знань у подальшому.

Окремі дисциплінарні сфери апріорі мають великий масив аудіоінформації, що зумовлено специфікою вивчення предмету. Наприклад, потужна фонотека доречна при складанні навчальної програми вивчення іноземних мов, адже звуковий супровід необхідний для відпрацювання лексичних і фонетичних особливостей мови. Звукові демонстрації застосовують і в підручниках з музичних, медичних та інших спеціальностей. Запис звуку виконують у цифровому форматі WAV (англ. waveform audio format) для зберігання мультимедійних ресурсів у нестиснутому вигляді. Надалі ці файли можна оптимізувати для того, щоб необхідна якість звуку передавалась за їх мінімальних розмірів.

Зрозуміло, що якість звукового відтворення музичного твору має суттєво відрізнятись від необхідної для звичайного голосового супроводу тексту. Один із перших популярних засобів оптимізації звукових файлів базується на застосуванні формату стискання звукових даних MP3 (англ. Moving Picture Layer3). Він був впроваджений як частина відео форматів MPEG1, MPEG2, MPEG4 (Moving Picture Experts Group).

Високий ступінь стискання даних в MP3 досягається за рахунок досить складного алгоритму кодування. Потік звуку при кодуванні розбивається на однакові ділянки (фрейми). Кожний фрейм кодується окремо зі своїми параметрами й містить заголовок, у якому вказані ці

параметри. Використовуються як математичні методи компресії, так і психоакустичні моделі особливостей людського слуху: ефект маскування слабкого звуку однієї частоти більш гучним звуком такої самої або сусідньої частоти, зниження чутливості слуху до тихого звуку відразу після гучного, несприйнятливості до звуків нижче від певного рівня гучності. Стискання даних може бути виконане з різною якістю й відповідно розміром кінцевого файлу. Ступінь стискання характеризується дискретизацією – кількістю переданої за одиницю часу інформації. Файли MP3 звичайно кодуються з дискретизацією від 64 до 320 кілобіт у секунду, а також зі змінним ступенем дискретизації (*VBR-Variable Bit Rate*). Можна виділити такі позитивні особливості формату MP3:

- висока ступінь стискання за прийнятної якості звуку;
- ступінь стискання та якість запису звуку може регулюватися користувачем;
- фреймова структура запису зручна для передавання мережею й дозволяє перехід до будь-якого місця звукового файлу.

Важливим аспектом у опануванні матеріалу дисципліни є застосування *мультимедійних тренажерів*. Тренажером називають навчальний засіб, за допомогою якого студент отримує навички, необхідні для подальшої роботи, наприклад керування (автомобілем, літаком, судном), користування (пристроями та приладами), застосування (комп'ютерної техніки, програмних засобів). Найпоширенішими є комп'ютерні тренажери. Їх змістовне наповнення здебільшого складають інтерактивні анімації.

Комп'ютерні і мультимедійні тренажери використовуються для відпрацювання навичок, які необхідні в конкретно-обраному спеціалізаційному напрямі діяльності. Метою створення підручника-

тренажера може бути не стільки надання нових знань, скільки практичне напрацювання й опанування навичок користувача прикладної програми, наприклад, Word – широко вживаного текстового редактора з пакету Microsoft Office. Так, у зазначеному тренажері-підручнику центральну частину сторінки займає інтерактивне зображення інтерфейсу програми Word. Кожний урок починається аудіо супроводом з інформацією щодо теми завдання, а ппрактичний спосіб його виконання презентовано в полі інтерфейсу засобами анімації (рух курсору мишки, натискання кнопки інтерфейсу тощо). Для опрацювання теорії студент отримує персональне завдання для самостійного виконання за раніш продемонстрованим аналогічним шаблоном. Під час виконання завдання, навчальний процес коригується програмою, надаючи зауваження про помилки та візуальні підказки. По завершенню вправи, для контролю засвоєння матеріалу пропонується виконати тести, за результатами яких пропонується оцінка та надаються рекомендації для подальшої роботи.

Таким чином, патерналістично студентові надається можливість використовувати засоби для набору тексту, засвоювати складніші операції редагування та створення графіки. Підручник-тренажер можна сформувати у програмному середовищі Macromedia Flash, але зараз є значно ефективніші засоби створення мульти- медійних тренажерів, такі як програми Adobe Captivate, що дає можливість створити такий тренажер за значно менших зусиль.

Широкі дидактичні можливості комерційного електронного навчального матеріалу можна проілюструвати на прикладі тренажерного мультимедійного курсу вивчення англійської мови «English Discoveries». Розробником якого є компанія EduSoft спільно з Berlitz International.

Даний курс являє собою дванадцяти серійну сесію навчальних модулів, розрахованих на вивчення англійської мови, починаючи зі старшого шкільного віку. Інструментарій курсу спрямований на оволодіння мовою на базовому рівні, з використанням вправ на розвиток навичок читання текстів різних типів (наукової й художньої літератури, ділових документів). Під час читання проводиться звукозапис для порівняння власної вимови з вимовою носіїв мови. Додатково розроблені вправи на набуття навичок письма для опису різних подій, складання звітів, проведення ділового листування, де основна увага зосереджена на засвоєнні правил граматики. Матеріал курсу доповнений комплексом вправ на набуття навичок спілкування у реальних життєвих ситуаціях, для відпрацювання вимови у підручнику використовується аналізатор звукового спектра.

Загалом, курс розрахований на проведення занять протягом 1200 годин. Такий значний обсяг запропонованих матеріалів передбачає його використання учнями чи студентами з будь-яким початковим рівнем знання мови (від нульового до базового). Враховуючи початковий рівень, учень чи студент вивчають лише необхідну частину матеріалу.

Для зручності підручник видається на компакт-дисках (CD) у двох версіях – як для самостійного навчання зі встановленням на одному персональному комп'ютері, так й для колективного навчання під керівництвом викладача. Якщо, при використанні першої версії розраховано, що бенефіціарій власноруч обирає теми й темп вивчення матеріалів курсу з врахуванням індивідуальних можливостей засвоєння матеріалу, то в другій версії навчання проходить за планом, що регламентується викладачем. За такого випадку, підручник установлюють на сервері, до якого може бути підключена певна кількість клієнтських аккаунтів, відповідно до придбаної ліцензії. Що регулює вартість матеріалу.

Зазначена версія підручника характерна наявністю системи управління навчанням «Teacher's Management System», що надає пріоритет управління навчанням викладачеві. Це дозволяє модератору курсу спостерігати за вивченням матеріалу; планувати уроки для групи та окремих студентів, оперативно одержувати звіти, що містять результати вправ, тестів і час роботи над курсом.

Таким чином «English Discoveries» є яскравом демонстрацією симбіозу якості навчального посібника, тренажера й системи управління навчанням. За рахунок користування подібними інтерактивними мультимедійними засобами, студенти можуть відпрацювати уміння читання, письма, вимови та сприйняття мови на слух. До того ж в даному курсі, акцент поставлений на відпрацювання комунікативних навичок, адже особлива увага звернена на мистецтво спілкування у форматі діалогів та рольових вправ.

Курс навчальних матеріалів мають високий вміст ілюстративного контенту, що представлена у вигляді спектру ілюстрацій, фотографій і кольорової графіки з високою роздільною здатністю. Для візуалізації представлені відеофільми кінематографічної якості, анімації, мова й музика в цифровому запису.

Доречним у використанні сучасних освітніх мультимедіа-технологій є віртуальні стимулятори, що являють собою системи відтворення реальних експериментів, котрі забезпечують вивчення причинно-наслідкових зв'язків у досліджуваному явищі, проте сам експериментатор є практично відстороненим від вимірювань та обробки даних.

Розробники даного симулятора першочергово проводять дослідження на реальному науковому обладнанні за планом майбутньої лабораторної роботи. Результати вимірювань накопичують у базі даних, що стає джерелом «експериментальних даних» для віртуального

симулятора. При виконанні досліджень на віртуальному стимуляторі студент задає значення вхідних параметрів, а відповідні їм дані вимірювань імпортуються із зазначеної бази «експериментальних даних». Інтерфейс користувача представлено максимально автентичний до реальної панелі керування в сучасній дослідницькій лабораторії. Важливо, що при створенні стимулятора подібної модифікації враховується вплив на результати експерименту таких факторів, як швидкодія, точність приладів, а також, враховується похибка вимірювань, що обов'язково присутня в реальних наукових дослідженнях.

Дані віртуального дослідження відображаються графічно чи діаграмно на моніторі стимулятора, при цьому у складних моделях при отриманні «експериментальних даних» результат кожного «спостереження» може бути визначений інтерполяцією даних із вибраної залежності та додаванням випадкової похибки. Тому, подібно до реального експерименту, студенту необхідно обрати умови, що забезпечують найкраще співвідношення точності результатів і часу «вимірювань».

Корисним дивайсом стимулятора є інструмент «підвищення швидкодії обладнання», що забезпечує можливість дослідження впливу різних факторів експерименту на його точність у стислі терміни. Таким чином, розвиток зазначених підходів за умови якісного конгломерату програмістів та викладачів наближує виконання лабораторної роботи до реального наукового буття й забезпечує можливість відпрацювання навичок науково-дослідної роботи.

Для наочності та реалістичного сприйняття ситуації у тренажері використовується 3D-графіка. Зображення змінюється, відповідно до дій студента:

Окремо зазначимо програмний засіб Adobe Captivate, який найбільш успішно застосовують для створення тренажерів, що навчають за принципом «Роби як я». Спосіб використання цього принципу продемонстровано вище на прикладі підручника-тренажера користування програмою Word. Для навчання студента створюють анімаційний відеоряд з показом того, що треба робити для друкування тексту. Відеоряд складається з набору кадрів із зображенням інтерфейсу Word за послідовної зміни того, що має бачити студент при друкуванні: зміна положень курсору друку та миші, збільшення текстового фрагменту тощо.

Для реалістичного відчуття подій треба, щоб відбувався показ не менш ніж 15 послідовних кадрів за секунду. Тобто, при створенні кожного кадру в ручному режимі (наприклад в середовищі Flash), необхідно витратити значні зусилля й час для отримання всього анімаційного відеоролика. Програмний засіб Adobe Captivate дає можливість значно полегшити роботу шляхом покадрової фіксації дій тренера (викладача). Пояснимо це на прикладі створення того самого тренажера Word.

Викладач послідовно виконує дії, яким він хоче навчити студентів: друкує текст, редагує його та зберігає готовий документ. Програма Adobe Captivate відстежує зміни, що відбуваються на екрані монітора внаслідок маніпуляцій мишею, натискань клавіатури, виконання команд. У результаті формується анімаційний ряд із записом усіх дій викладача. Можуть бути використані такі режими запису: «Автоматичний» (Automatic mode), «Ручний» (Manual Recording), «Запис відео» (Full Motion Recording). Вибір режимів запису залежить від призначення навчальних матеріалів, що створюються.

У режимі «Автоматичний» можна створювати чотири різновиди матеріалів: «Демонстрація» (Demonstration mode), «Моделювання»

(Training Simulation mode), «Моделювання з оцінюванням» (Assessment Simulation mode), «Настройка» (Custom mode).

У навчальному матеріалі «Демонстрація» немає інтерактивних елементів. Студент може тільки спостерігати за тим, що відбувається на моніторі комп'ютера, наприклад при друкуванні тексту. Такий матеріал допомагає йому запам'ятати послідовність дій або функції елементів інтерфейсу. До демонстраційного ролика викладач може додати текстові та голосові коментарі, які допоможуть студенту в навчанні.

Матеріал, створений в режимі «Моделювання», призначений для реалізації навчального принципу «Роби як я». Спочатку студенту надається запис, зроблений у режимі «Демонстрація», потім він має виконати вправу, в якій треба застосувати схожу послідовність дій. За помилок під час виконання вправи тренажер робить студенту зауваження й надає поради. На цьому етапі можна використати засоби Adobe Captivate для управління навчанням. Наприклад, настроїти тренажер так, щоб перехід до вивчення подальшого матеріалу міг відбуватися тільки після того, як студент безпомилково виконає вправу попереднього розділу. Можна ввести обмеження на кількість спроб виконання вправи.

Ще докладніше відстежується успішність навчання при застосуванні матеріалів, які зроблені в режимі «Моделювання» з оцінюванням. У цьому режимі програма дає оцінку роботи студента на основі врахування кількостей помилок і спроб при виконанні вправи, відповідей на контрольні запитання. Налаштування навчальних матеріалів виконується викладачем в режимі «Настройка».

Режим запису «Ручний» використовується автором навчального матеріалу, якщо йому не треба мати безперервний потік кадрів. Він створює матеріал тільки із тих кадрів, які містять принципово важливу

інформацію. Це дає змогу уникнути розпорошення уваги студента й зробити наголос на найважливіших етапах послідовності дій.

У режимі «Запис відео» записуються на відеоролик усі дії викладача в режимі реального часу. Використання такого запису є доцільним для демонстрації складних процедур, наприклад рисування. Зауважимо, що «Запис відео» значно збільшує обсяг навчальних матеріалів.

Комп'ютерна програма Adobe Captivate може бути застосована й для створення інших електронних навчальних ресурсів: мультимедійних демонстрацій, презентацій (зокрема, конвертування презентацій Microsoft PowerPoint у формат Adobe Flash). У програмі є ефективні засоби для тестових перевірок засвоєння навчального матеріалу студентами. Робота з Adobe Captivate не потребує від користувачів навичок програмування.

Підсумовуючи даний підрозділ зазначимо, що для забезпечення якісного освітнього процесу, мультимедійні засоби навчання мають стати невід'ємним компонентом конкурентоспроможної сучасної методичної системи. Науковцями та практиками освіти доведено, що використання мультимедіа сприяє індивідуалізації навчально-виховного процесу з урахуванням персоніфікованого підходу до учнів та студентів, оновленню змісту пізнавальної діяльності учнів у векторі посилення самостійності та пошуковості, посиленню міждисциплінарних зв'язків у навчанні, комплексному вивченню явищ та подій; постійному й динамічному відновленню навчального процесу.

З метою інтеграції загальноосвітніх предметів та дисциплін варто варіювати видами мультимедійних засобів навчання такі як починаючи від засобів зберігання та відтворення навчальної інформації, до засобів моделювання, контролю та самонавчання.

Серед основних технології мультимедійних засобів освіти нами розглянуто: графічні ілюстративні матеріали, комп'ютерні анімації, двовимірні анімації, тривимірні анімації, відео- та аудіо записи, відеоматеріали, аудіо матеріали. Найпоширенішими є комп'ютерні тренажери. Їх змістовне наповнення здебільшого складають інтерактивні анімації.

Висновки до третього розділу

Проаналізувавши у даному підрозділі мультимедійність як одну з можливостей інформатизації освіти, маємо можливість сформулювати наступні висновки.

По-перше, враховуючи характер подання та презентації навчального матеріалу, можемо виділити переваги мультимедійного навчання, у порівнянні з класичною освітньою парадигмою. Беззаперечно, це забезпечення високого наукового рівня навчального процесу, можливість врахування індивідуальних, інтелектуальних і пізнавальних особливостей кожного учня, й відповідною диференціацією обсягу навчального матеріалу, що сприяє формуванню компетенцій самоосвіти та загальному підвищенні рівня інформаційної культури.

Практикою доведено, що при підборі мультимедійного засобу викладачеві важливо враховувати особливості конкретної навчальної дисципліни, передбачати специфіку відповідної науки, особливості методів та закономірності методів дослідження, адже мультимедійні технології покликані задовольняти цілі і завдання курсу навчання та бути доречними в контексті навчального процесу.

В контексті варіативності мультимедійні засоби навчання є універсальними, оскільки можуть бути використані на різних етапах уроку: під час мотивації як постановка проблеми перед вивченням нового матеріалу, як ілюстрація у поясненні нового матеріалу. під час закріплення та контролю знань.

Логічним є висновок, що компетентна інтеграція мультимедійних технологій в навчальний процес є важливою дидактичною умовою формування особистісних якостей учнів. При професійному використанні, це дозволяє викладачу отримати ефективний інструмент педагогічної праці, що підсилює реалізацію функцій дидактики, формує у студентів і в учнів високі професійні якості, шляхом активізації інтересу до інтерактивного та не стандартизованого навчання

Аналіз можливостей мультимедіа надав нам змогу визначити головні критерії удосконалення навчального процесу у вищому закладі освіти, що полягають у модернізації традиційного навчання, змінення його відповідно до ефективної організації засвоєння заданих зразків і досягнення чітко фіксованих еталонів. В свою чергу, впровадження у навчальний процес інноваційного підходу, дозволяє здійснити цілеспрямоване формування творчого й критичного мислення, досвіду навчально-дослідної діяльності, вміння вивчати передовий досвід, опановувати його й запроваджувати у практику, що підтверджує застосування інформаційних технологій, з метою сприяння інтенсифікації та ефективності навчання.

По-друге, щодо ситуації мультимедійної освіти в Польщі. Медіа-засоби вперше, зокрема в період створюваного інформаційного суспільства та вступу Польщі в Європейський союз створюють винятковий шанс, але і виклик для медіаосвіти. Складовими елементами мультимедійної стратегії у польській системі освіти є її розгортання у вигляді пошуку відповідей на запитання-проблеми: на кого повинна

орієнтуватися пропозиція мультимедійного навчання ; в якому ступені мультимедійне навчання повинно бути окремим відносно теперішньої системи та класово-лекційного процесу реалізованого у академічних середовищах Польщі, а в якому має його збагачувати та доповнювати; чи академічне середовище Польщі саме буде реалізувати положення такої освіти, чи у співробітництві з іншими установами; чи академічне середовище Польщі ініціюватиме дії направлені на визнання Національною радою радіофонії та телебачення запуску власної супутникового цифрового телебачення; чи АСП має підготувати свою спеціальну систему освіти на відстані або повинна налагодити контакт з іншим навчальним закладом (наприклад COME UW, Польський віртуальний університет, який створено з ініціативи Університету ім. Марії Кюрі-Скłodовської у Любліні, Вища суспільно-економічна школа - WSS-E).

Є ряд проектів які вже реалізовані, АСП, а також Європейський проект польської освітньої системи на відстані для осіб з обмеженими можливостями, реалізована ПАС ім. М. Гжегожевської у співпраці з країнами ЄС та міжнародними організаціями (EPPSEOON). Ця площина має два виміри. Один – це можливість участі науковців та освітян у проведенні та інтенсифікації дій у галузі досліджень та розвитку, зокрема у галузі спеціальної програми у Польщі під назвою «Приязне інформаційне суспільство». Друга – це освітньо-педагогічні методології і кваліфікації, зокрема дидактичні і технологічні. У Польщі також визначено технології, що виявляються у прийнятті технічних рішень, що забезпечують послуги із галузі е-навчання.

Вникливий та ретельний аналіз усіх відповідей на етапі підготовки концепції, як вважають освітяни Польщі, дозволить прийняти оптимальні рішення, а їх реалізація забезпечить очікувані ефекти. Вона буде згідною з загальносвітовими положеннями мультимедійного

навчання, освіти на відстані, а одночасно з напрямками перетворень освіти та навчання для майбутнього.

По-третє, для забезпечення якісного освітнього процесу, мультимедійні засоби навчання мають стати невід'ємним компонентом конкурентоспроможної сучасної методичної системи. Науковцями та практиками освіти доведено, що використання мультимедіа сприяє індивідуалізації навчально-виховного процесу з урахуванням персоніфікованого підходу до учнів та студентів, оновленню змісту пізнавальної діяльності учнів у векторі посилення самостійності та пошуковості, посиленню міждисциплінарних зв'язків у навчанні, комплексному вивченню явищ та подій; постійному й динамічному відновленню навчального процесу.

З метою інтеграції загальноосвітніх предметів та дисциплін варто варіювати видами мультимедійних засобів навчання такі як починаючи від засобів зберігання та відтворення навчальної інформації, до засобів моделювання, контролю та самонавчання.

Серед основних технології мультимедійних засобів освіти нами розглянуто: графічні ілюстративні матеріали, комп'ютерні анімації, двовимірні анімації, тривимірні анімації, відео- та аудіо записи, відеоматеріали, аудіо матеріали. Найпоширенішими є комп'ютерні тренажери. Їх змістовне наповнення здебільшого складають інтерактивні анімації.

РОЗДІЛ 4

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: МОЖЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ, КОРДОНИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Серед низки можливостей інформатизації освіти, створених внаслідок застосування комп'ютерної техніки, однією з найбільш вагомих є можливість впровадження дистанційного навчання. Зазвичай, прийнято розглядати дистанційне навчання, як одну з форм в навчально-виховному процесі, в якій об'єкти і суб'єкти навчання (учасники процесу) реалізують процес навчання на відстані (екстериторіально) і не завбачає безпосередньої взаємодії віч-на-віч. Дистанційна освіта є зручною формою навчання в тих випадках, коли учасники навчального процесу позбавлені можливості в територіальному аспекті безпосередньої взаємодіяти і в тоді, коли під час навчання їм не обов'язково бути присутніми в певних навчальних приміщеннях навчального закладу. Частка дистанційної освіти у провідних університетах світу сягає 30-40 відсотків від загального обсягу педагогічної діяльності. В Україні дистанційне навчання знаходиться у початковій стадії. Актуальність і практична потреба його впровадження обумовлюють необхідність теоретичного аналізу комплексу проблем, що виникають. Зупинимось на їх розгляді більш детально.

4.1. Дистанційна освіта: поняття, переваги, форми реалізації

Сучасна освітня система України охоплена різними модернізаційними процесами. Одним з найважливіших напрямків модернізації освіти постає процес інформатизації. Потенції сучасних інформаційних

технологій розкривають безліч нових можливостей для збільшення ефективності освітнього процесу. Відбувається переосмислення та зміна освітньої парадигми. Все більшої переваги відають методам, що сприяють активному пізнанню, самоосвіті, а також дистанційні освітні програми.

Дистанційна освіта є явищем відносно новим, що ґрунтується на можливостях новітніх інформаційних та комунікаційних технологій навчання. В даному аспекті її можна вважати цілком природнім еволюційним етапом в розвитку традиційних освітніх систем в яких традиційні дошки та креда замінюються електронними дошками, комп'ютерними навчальними системами; альтернативу книжковим бібліотекам складають електронні, а звичайна аудиторія може замінюватися віртуальною

Вимоги які сучасний світ висуває до освіти пов'язанні з безупинним розширенням меж сприйняття багатовимірного світу, що породжується формуванням нового типу суспільства - інформаційного.

«Розвиток освітньої системи в Україні повинен призвести до:

появи нових можливостей для оновлення змісту навчання та методів викладання дисциплін і розповсюдження знань;

розширення доступу до всіх рівнів освіти,

реалізації можливості її одержання для великої кількості молодих людей, включаючи тих, хто не може навчатись у вищих навчальних закладах за традиційними формами внаслідок браку фінансових або фізичних можливостей, професійної зайнятості, віддаленості від великих міст, престижних навчальних закладів тощо;

реалізації системи безперервної освіти «через все життя», включаючи середню, довузівську, вищу та післядипломну;

індивідуалізації навчання при масовості освіти.

Для досягнення зазначених результатів необхідно швидкими темпами розвивати дистанційну освіту, запровадження якої в Україні передбачено Національною програмою інформатизації» [112].

Таким чином, стрімкий розвиток у сфері інформаційних технологій актуалізує і модернізаційні процеси в освіті. Сенс даних модернізаційних тенденцій відображено в концепції дистанційної освіти (ДО), що, через Інтернет, як глобальне явище, здатне охопити найширші прошарки суспільства та стати вагомим чинником його розвитку. В Україні, такий напрямок модернізаційних процесів в системі освіти набуває особливого значення.

За даними соціологічних досліджень, тридцять відсотків українських вищих навчальних закладів вже застосовують чи планують в найближчий час започаткувати дистанційне навчання. Щоправда в переважній більшості випадків за дистанційним навчанням в українських вузах за цим приховується звична заочна форма навчання.

Тому постає запитання, в чому власне відмінність дистанційної освіти від інших видів навчання? Передусім, дистанційна освіта є відкритою формою навчання, в якій передбачається активна форма комунікацій між викладачами та студентами завдяки можливостям сучасних технологій та мультимедіа. Дана форма навчання відкриває можливості вільного обрання часу, місця й ритму навчання.

Слід зазначити, що на сьогодні, досі не існує одностайного визначення таких понять як: «дистанційна освіта» (ДО), «відкрите навчання» (ВН) та «дистанційне навчання» (ДН). Можна лише відмітити наявність багатьох різних підходів до формулювання цього терміну. Сам термін «дистанційне навчання» був обґрунтований та сформульований в працях М.Томпсона, М. Мура, А. Кларка і Д. Кігана, в яких вони підкреслювали той чи інший аспект такого методу. Але першим, спробував об'єднати існуючі визначення та окреслити основні

характеристики та особливості дистанційного навчання Д Кіган. Зокрема, він визначив такі ознаки:

« - поділ викладача та студента/учня в часі або просторі, або ж і в часі, і в просторі одночасно;

- визнання навчальним закладом: процес навчання визнається або сертифікується якою-небудь освітньою установою або організацією. Такий тип навчання відрізняється від самонавчання – власними силами, без офіційного визнання з боку навчального закладу;

- використання учбово-методичних матеріалів, розроблених із застосуванням різних медіа, включаючи друковані матеріали, радіо та телевізійні передачі, відео- і аудіокасети, використання комп'ютерних програм і телекомунікацій. Навчальні матеріали курсу звичайно перед використанням проходять попереднє тестування та апробацію;

- використання значної кількості технічних засобів (друкарських, аудіо- та відеозаписів або комп'ютерів), що об'єднує вчителів та учнів і забезпечує донесення змісту навчального курсу до користувача;

- використання специфічних учбових програм та матеріалів. Навчальні програми курсів ДО звичайно перед використанням проходять попереднє тестування та апробацію фахівцями-методистами дистанційної освіти;

- двостороння комунікація, що уможливорює взаємодію учнів і тьюторів (персональних викладачів) і відрізняється від пасивного сприйняття трансльованої через мережі віщання інформації. Комунікація може бути синхронною або асинхронною;

- можливість очних зустрічей для проведення тьюторіалів (семінарів з особистим викладачем), взаємодії учнів один з одним, занять у бібліотеках, проведення лабораторних або практичних сесій;

- індустріальна організація: це означає, що при проведенні великомасштабного відкритого та дистанційного навчання має місце поділ праці, різні завдання поручаються різним співробітникам, які разом працюють у команді розроблювачів курсу;
- майже повна відсутність постійних навчальних груп протягом усього навчального процесу. При дистанційній освіті відбувається навчання «поодинці», що створює можливість для персональних дидактичних зустрічей» [312, с. 72].

Таким чином, можна вважати, що під «дистанційною освітою» розуміються: сучасні технології, що спроможні забезпечити студентам отримувати на відстані головний обсяг матеріалів необхідних для навчання; особливі інтерактивні форми взаємодії поміж учасниками в процесі навчання (студентами та викладачами) з наголосом на самостійну роботу студентів, а також здійснюваний контроль та оцінка знань.

Сам термін «дистанційна освіта» є досить новим поняттям в освітній сфері, позаяк став вживатися та поширюватися тільки в останні двадцять років. Крім того неоднозначність та плутанина в термінології, що вживається для описання практики дистанційного навчання виникає також і через розходження у вживанні понять в різних країнах світу.

Найбільш вживаними поняттями для опису дистанційної освіти є: «відкрите навчання», «кореспондентна освіта», «самонавчання», «навчання дорослих», «домашнє навчання», «зовнішнє навчання», «безперервне навчання», «самостійне навчання», «навчання що ґрунтується на технічних засобах», «опосередковане навчання», «розподілене навчання», «навчання з фокусуванням на учневі», «відкритий доступ», «гнучке навчання» та «дистанційне навчання».

Розглянемо деякі з цих термінів більш детально. Наприклад, такі поняття як: «кореспондентська освіта», «домашнє навчання» і

«самостійне навчання» втілюють певні методи навчання які в той чи інший спосіб існують понад сто років. Дані методи навчання ґрунтуються на самонавчанні учнів, які використовують автономні матеріали навчаючись дома. Поширеним в такому навчанні було використання друкованих матеріалів, а комунікація здійснювалась через поштову службу. Поступово розвиток інформаційно-комунікаційних технологій відкривав нові можливості для комунікацій окрім поштового зв'язку, телефону, відео- та аудіо- касет, електронної пошти тощо. Застосування нових інформаційних технологій призвело до того, що в університетах, наприклад Північної Америки, стала спостерігатися в останні 20 років тенденція до перейменовування освітніх програм кореспондентської освіти на сучасніші назви, на кшталт дистанційного чи самостійного навчання.

Такі терміни як «зовнішнє (external) навчання» чи «навчання екстерном», зазвичай вживаються для такої форми навчання, що передбачає навчання за межами основної території певного навчального закладу, наприклад, в аудиторії, що розташована поза межами університетського містечка. Даний вид навчання завбачає також розмаїття засобів постачання матеріалів, охоплюючи аудіозасоби, відеозасоби, комп'ютерні комунікації та конференції, а також навчання дома. Центри зовнішнього навчання є практикою багатьох світових університетів, зазвичай вони розробляють програми для відкритого навчання та дистанційного.

Поняття «продовжене навчання» дуже багатозначне, як правило, воно застосовується до таких форм навчання, які не передбачають системи заліків чи кредитів, а певні курси, можуть читатися як в навчальному закладі так і поза ним (дистанційно). Наприклад, в університеті Ботсвани, існує Центр продовженого навчання одним з відділень якого є дистанційне навчання.

Таке поняття як «самонавчання» позначає процес самостійного навчання студента, який скеровується викладачем і крок за кроком при дотриманні учбово-методичних матеріалів та рекомендацій проходить процес навчання. В даній формі навчання велике значення надається вправам для самооцінки, а засобами можуть слугувати як друковані матеріали та і комп'ютерні програми, причому сучасні комп'ютерні програми можуть бути повністю самокерованими.

Наступний поняття, це «відкрите навчання», яке по суті є складною соціальною системою, що здатна рухливо реагувати на мінливі соціальні, економічні, індивідуальні тощо потреби та запити. Вихідним положенням відкритого навчання є надана учням можливість обирати починаючи від місця та темпу навчання, засобів навчання до моментів початку та завершення навчання. Відкрите навчання стає певним трендом (от англ. trend – тенденція) сучасної освіти, свідченням тому можуть бути навіть назви навчальних закладів, наприклад, відкритий міжнародний університет розвитку людини (в Україні), Відкритий університет Великобританії; Інформаційна мережа відкритого навчання й Організація відкритого навчання (в Канаді) тощо [200; 262; 307; 391; 397].

Доволі цікавим є поняття «розподільного навчання», що зосереджене навколо самого навчання як такого, а не на типові застосовуваних методик чи ж поділові викладача та учня. Розподільне навчання також може передбачати навчання поза стінами аудиторій та за умови поєднання з навчанням у аудиторії приймає форм гнучкого навчання.

Наступне поняття, це «навчання дорослих» (adult education) яке також набуває широко вжитку останнім часом охоплює собою весь спектр безперервних процесів навчання акцентуючи увагу на *андрагогії*

як принципу навчання дорослих, на протигагу педагогіці, тобто навчанню дітей.

Ще одне поняття має назву «навчання, засноване на технологіях» або «опосередковане навчання». Центральним принципом даного виду навчання є сучасні технології на яких воно ґрунтується. Тобто головна роль в такому викладанні і навчанні відводиться сучасним високотехнологічним засобам. До основних форм такого навчання відноситься автономне навчання (за допомогою чи під керівництвом комп'ютера) та конференції.

Наприклад, в канадському Університеті м. Атабаска, чи в Відкритому університеті Великобританії головним засобом для навчання на відкритих та дистанційних курсах є комп'ютерні конференції. В Вест-Індійських університетах аудіоконференції застосовуються для зв'язку між навчальними центрами та кампусами. Популярності набуває також проведення різни курсів за допомогою Інтернет.

Визначальним в понятті «навчання, орієнтоване на учня» (learner-centred) основоположним є власна свобода особистості та недоторканість. Виходячи з цього, навчання орієнтоване на учня намагається створювати якомога сприятливіші умови учням, встановлювати гнучкий графік занять, вільно обговорювати цілі і зміт навчання, методи навчання та оцінки, а також використовують різні механізми підтримки.

Поняття «відкритий доступ» до навчання, допускає необов'язковість офіційних вимог до вступу в навчальний заклад, необов'язковість мати дипломи чи атестати як попередню умову для вступу; відсутність вступних іспитів тощо, тобто створюються умови для того щоб будь-хто міг здобути освіту.

Наступний термін «гнучке навчання» також орієнтований на створення максимально сприятливих умов для особистості учня, що

вважається центром процесу навчання, тому у гнучкому навчанні використовують різні методи навчання від звичайних класних занять, до відкритого, дистанційного навчання з використанням різних сучасних інформаційних технологій. Поняття «гнучке навчання» орієнтуючись на різні потреби учнів, на різні стилі навчання, використовує найрізноманітніші джерела та засоби навчання, прагне до об'єктивності при складанні навчальних програм та намагається сприяти формуванню вмінь і прагнень до «навчання протягом життя» як в учнів, так і в викладачів.

Термін «дистанційне викладання» (англ. teaching) лише на половину відображає поняття «дистанційна освіта», оскільки в ньому швидше підкреслюється значення викладача чим системи навчання. Поняття «дистанційної освіти» охоплює не лише навчання як викладання (англ. teaching), але також і навчання в якості самостійного вивчення (англ. learning).

Розглянувши основні поняття в площині дистанційної освіти, зазначимо, що не дивлячись на певні термінологічні розбіжності система дистанційної освіти характеризується рядом принад, що в цілому суттєво сприяє збільшенню кола потенційних студентів. Дистанційна освіта відкриває можливості здобути освіту тим, хто з різних причин не може отримати її в стінах кампусу, або через необхідність поєднувати навчання з роботою, або через віддаленість навчального закладу від місця проживання тощо.

Ще одним позитивним моментом дистанційної освіти, це можливість отримувати освіту за кордоном, маючи широкий вибір спеціальностей та мінімальні фінансові трати. Особиово поширеною є така практика в навчальних закладах Європи і США, оскільки вони значно раніше стали запровадити дистанційну освіту чим Україна.

Загалом, дистанційна освіта (Distance education) є видом освітніх послуг в вищій освіті з своєрідним способом організації навчання, що останнім часом швидко здобуває популярність по всьому світу, хоча різні її форми існують вже понад 60 років. В сучасному світі дистанційні форми освіти існують майже в усіх університетах світу.

Дистанційна освіта має ряд привабливих рис, до яких відносять:

- гнучкість, тобто можливість для тих хто здобуває вищу освіту організувати своє навчання в зручному для себе графіку (час та місце навчання визначаються індивідуально);

- модульність навчання, це принцип за яким навчальна програма може складатися з окремих курсів-модулів, що дає можливість із незалежних модулів складати різні програми відповідно до індивідуальних чи групових потреб;

- паралельність навчання, можливість отримувати освіту і працювати або водночас отримувати освіту за різними напрямками;

- велика аудиторія, можливість одночасного користування навчальною інформацією значної кількості осіб;

- економічність навчання, тобто витрати на підготовку фахівців значно зменшуються завдяки дистанційній освіті;

- технологічність навчання, тобто використання в процесі навчання найновітніших досягнень в сфері інформаційно-комунікаційних технологій;

- соціальна рівність, тобто можливість отримувати освіту не зважаючи на соціальний статус, місце проживання чи стан здоров'я;

- інтернаціональність навчання, коли є можливість здобути освіту громадянам різних держав, не покидаючи меж власної країни;

- нова роль викладача, тобто специфіка дистанційної освіти змінює та розширює значення викладача в навчальному процесі. Викладач постає як наставник-консультант, який координує процес

пізнання, розробляє і вдосконалює свої курси, підвищує творчу активність;

- позитивний вплив на студента, що проявляється в підвищенні творчої та інтелектуальні спроможності особистості студента, оскільки дистанційна освіта ґрунтується на самоорганізації, прагненні здобувати знання, використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології тощо;

- якість дистанційної освіти, що забезпечується залученням кращих викладачів та найновітніших навчально-методичних матеріалів, а також введенням спеціального контролю якості дистанційної освіти на її відповідність освітнім стандартам.

Розглянувши привабливі риси дистанційної освіти зупинимося на деякій специфіці даної форми навчання. Дистанційні програми навчання, що пропонуються студентам диференційовані як по різних спеціальностям, так і по окремих курсах. Навчання переважно побудоване на основі комп'ютерних комунікацій, контроль знань також відбувається дистанційно і навіть дипломи по закінченню навчання студентам також надсилаються поштою. Хоча в деяких університетах що практикують дистанційну освіту є вимога, щоб хоча раз у рік студент приймав участь в стаціонарних заняттях.

Особлива увага в дистанційній освіті приділяється специфічній ролі викладача, який має скеровувати процес навчанням, допомогти зрозуміти необхідний матеріал по предмету та оцінити і проконтролювати знання студента на відстані. Дистанційна освіта є індивідуальною, в тому сенсі, що студент сам вибирає послідовність вивчення курсів (предметів), вчиться в зручний для нього особисто час і в тому темпі, що є для нього найбільш оптимальним з врахуванням психологічних особливостей сприйняття. Студент має можливість звертатися до викладача по консультацію коли в нього виникає на це

потреба. Окрім того більш усвідомленою та вмотивованішою стає сама мета навчання, ті хто здобуває освіту дистанційно, прагнуть отримати професійні навички, нові знання, ступені кваліфікації, спеціальності.

На окрему увагу заслуговує і інформаційно-освітнє середовище дистанційного навчання, що представляє собою складну систему в якій переплітаються як традиційні, так і новітні, комп'ютерно орієнтовані засоби навчання, діалогу, передавання даних, мультимедійних систем, інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних ресурсів, системного організаційного-методичного та апаратно-програмного забезпечення, що орієнтовані на забезпечення необхідних освітніх потреб, тих хто отримує дистанційну освіту.

Поширеною є думка, що можливості сучасних інформаційно-комунікаційних засобів та електронних видань сприяють подоланню певних недоліків, що притаманні традиційним формам навчання, при цьому зберігаючи більшість їх надбань та переваг.

Виходячи з вищевикладеного, можемо виокремити основні переваги дистанційної освіти, до яких ми відносимо:

- індивідуальність процесу навчання;
- гнучкість навчання;
- застосування найновітніших освітніх технологій;
- необмежений доступ до навчання;
- демократичні відносини між викладачем та студентом;
- можливість навчатися вдома.

Хоча, слід зазначити, що переваги та недоліки дистанційної освіти, а також сама дистанційна освіта як форма навчання є предметом гарячих дискусій в наукових колах. Так, наприклад, прихильники дистанційної освіти безперечною перевагою вважають те, що доступ до навчальних матеріалів значно розширюється, а супротивники дистанційної освіти, вважають, що строго структуровані та відібрані матеріали електронного

навчання не дають можливість студентам ознайомитися з усім розмаїттям матеріалів з того чи іншого предмету. Особливо дискусійним є питання взаємодії викладача і учня. На ранніх етапах розвитку дистанційної освіти ця взаємодія була недостатньою, але з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, можливості в цьому аспекті значно покращились. Діалог викладача з учнями і учнів між собою завдяки комп'ютерним комунікаціям отримав майже необмежені можливості, а також створив умови для самостійної інформаційної роботи учнів. На сьогодні за деякими показниками результати дистанційної освіти перевищують очікування пов'язані з ним.

Не менш важливими, є також соціальні площини розгортання дистанційної освіти, які тісно пов'язані з такими її характерними рисами, як доступність та гнучкість. Безумовно дистанційна форма освіти знімає певні обмеження традиційної форми освіти, як то прив'язка до місця розташування навчального закладу, розкладу їх роботи, графіків тощо, що дає можливість говорити про тенденції лібералізації в дистанційній освіті. Крім того, дистанційна освіта, що може використовувати переваги традиційних форм навчання (уніфіковані навчальні матеріали, апробовані процеси тощо), збагачує їх власними можливостями роблячи їх доступнішими для більшого кола людей. Дистанційна освіта послугує початковій, середній, вищій формалізованій та неформалізованій освіті, професійній підготовці, надаючи можливості отримувати освіту всім бажаючим незалежно від місця проживання.

Студенти які здобувають освіту дистанційно, підкреслюють важливість того, що навчання може відбуватися паралельно з їх професійною діяльністю і допомагає їм вдосконалюватися в тій професії яку вони обрали. Рівень дистанційної освіти на їх погляд є достатнім для успішного впровадження в життя їхніх планів. Крім того вони більш

реально можуть оцінити свої перспективи в обраній професії, порівняно з тими студентами які не працюють. Тому, серед важливих компонентів дистанційної освіти, є створення під час навчального процесу практичних ситуацій, які сприяють засвоєнню матеріалу, відкривають можливості застосовувати свої знання в певних ситуаціях, самореалізації тощо.

Водночас увага приділяється чіткості організації навчання та індивідуальному підходу до кожного студента. Якщо звернутися до статистичних досліджень, то вони виявляють певну неоднорідність у ставленні студентів до навчання, що прослідковується на відвідування навчального сервера. Так, активнішими у відвідуванні навчального сервера є студенти старших курсів. Є такі, хто відвідує його щодня, але більшість студентів використовують його не часто. Загалом, вміння працювати в навчальному сервері є дуже важливим моментом дистанційної освіти.

Щодо форми контролю знань, то найбільш популярними серед студентів є: контрольна-атестаційна робота, самооцінка, індивідуальне інтерв'ю з викладачем, реферати, рішення практичних завдань. Опитування серед студентів які навчаються дистанційно констатують також, значний відсоток (більше 50 %) тих, хто вважає, що під час навчання вони удосконалили навички самостійно працювати, впевнилися у власних силах, підвищили рівень своїх знань та утвердилися в планах на майбутнє. Все це дає можливість припускати, що дистанційна освіта позитивно сприймається студентами та має непогані перспективи.

Дистанційна освіта, може бути доволі ефективним способом навчання зі значною результативністю, за умови інтенсивної інтелектуальної роботи студентів, поєднаної з високим рівнем мотивації до навчання. Вихідним моментом дистанційної освіти є індивідуальність

навчання, що більшою мірою передбачає самостійну роботу студента, хоча і при консультаційній підтримці викладача. Крім того, чітко конкретизовані цілі навчально-пізнавальної діяльності, доступність та повний обсяг необхідного для навчання матеріалу, підтримка зворотнього зв'язку з викладачем, допомагають студентів організувати свою індивідуальну самостійну роботу таким чином, щоб отримати максимально ефективні навчальні результати і просунути та вищий рівень навчання.

До конкурентних переваг дистанційної форми освіти можемо віднести:

1. Якість освіти, яку може отримати реальний студент в віртуальному університеті, щоб бути кваліфікованим фахівцем. Якість освіти забезпечується високою ефективністю засвоєння знань, оскільки: в процесі самостійної роботи істотно зростає ефективність засвоєння матеріалу (при достатній вмотивованості); технологія створення навчальних та методичних матеріалів для дистанційної форми освіти враховує методологічні, а також психологічні особливості засвоєння знань; існує інтерактивний супровід навчального процесу необхідною консультативною підтримкою з боку підготовлених викладачів.

2. Продукт:

- висока якість навчальних та методичних матеріалів, розроблених найкращими фахівцями;
- індивідуальні навчальні та методичні матеріали, що лишаються студенту після завершення навчання, якими він завжди може скористатися при потребі.

3. Організація навчального процесу:

- можливість навчатися в найбільш зручному для студента місці (право вибирати місце навчання). При цьому переміна місця проживання не впливає на навчальний процес;

- навчання в найзручніший для студента час (право планувати час та інтенсивність занять);
- можливість отримання консультацій на будь-якому рівні:
- консультаційна підтримка викладачів на місцях (у локальних та базових центрах);
- можливість отримувати відповідь на запити не тільки від місцевих викладачів, а й від професорсько-викладацького складу через центри і відділи дистанційного навчання;
- застосування комп'ютерів та Інтернет-технологій у навчальному процесі.

Традиційна система освіти, що існує в Україні під впливом світових освітніх тенденцій і зокрема з введенням Болонської системи зазнає значних трансформацій. Все більш нагальним в цьому контексті постає питання розвитку паралельно з традиційно існуючими формами навчання новітніх форм освіти, і в першу чергу дистанційної, які сприятимуть розвитку конкурентоспроможності всієї національної системи.

Отже, слід ще раз відмітити, що створення системи дистанційної освіти в Україні забезпечить:

- розширення кола споживачів освітніх послуг;
- підвищення якості навчання слухачів, студентів і школярів незалежно від їхнього місцезнаходження;
- створення додаткових робочих місць для громадян України;
- створення спеціальних курсів дистанційної освіти спрямовані на підвищення кваліфікації і перепідготовку кадрів;
- створення програм і курсів психологічної підтримки;
- можливість одержання освіти за українськими програмами громадянам зарубіжних країн;
- реалізацію системи безперервної освіти «через все життя»;

-індивідуалізацію навчання при масовості освіти.

Приведені перспективи підкреслюються в Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні яка була прийнята ще в 2000 році [112].

Говорячи про дистанційну освіту не можна обійти і її негативні моменти до яких зазвичай відносять:

- відсутність безпосереднього (очного) спілкування між викладачем та студентом, що унеможлиблює принцип застосування індивідуального підходу в навчанні й вихованні;
- недостатня самосвідомість, самостійність та самодисципліна серед студентів;
- необхідність потужного технічного оснащення для забезпечення стабільного доступу до джерел інформації;
- недостатність практичних занять та брак регулярного контролю.

Відмічається також низька теоретична проробка проблем дистанційної освіти. Що відчувається, передусім, у не чітко окреслених цілях навчання; у відсутності встановлених первинних вимог до студентів, що потрібні для навчання в даній системі; доволі слабкій системі контролювання рівня знань студентів; бракує також встановлених вимог до змісту самих дистанційних курсів та учбово-методичного забезпечення, відсутність системи захисту авторських прав розроблювачів навчальних матеріалів; потребує удосконалення процес сертифікації закладів дистанційної освіти тощо. До того, ж на переконання експертів з дистанційної освіти, не по всіх спеціальностях можна готувати фахівців дистанційно.

Підводячи підсумок даного підрозділу зазначимо, що: дистанційна освіта є явищем відносно новим, що ґрунтується на можливостях новітніх інформаційних та комунікаційних технологій навчання. В

даному аспекті її можна вважати цілком природнім еволюційним етапом в розвитку традиційних освітніх систем. Неоднозначність та плутанина в термінології, що вживається для описання практики дистанційного навчання виникає також і через розходження у вживанні понять в різних країнах світу. Найбільш вживаними поняттями для опису дистанційної освіти є: «відкрите навчання», «кореспондентна освіта», «самонавчання», «навчання дорослих», «домашнє навчання», «зовнішнє навчання», «безперервне навчання», «самостійне навчання», «навчання що ґрунтується на технічних засобах», «опосередковане навчання», «розподілене навчання», «навчання з фокусуванням на учневі», «відкритий доступ», «гнучке навчання» та «дистанційне навчання».

В цілому, можна вважати, що під «дистанційною освітою» розуміються: сучасні технології, що спроможні забезпечити студентам отримувати на відстані головний обсяг матеріалів необхідних для навчання; особливі інтерактивні форми взаємодії поміж учасниками в процесі навчання (студентами та викладачами) з наголосом на самостійну роботу студентів, а також здійснюваний контроль та оцінка знань.

Дистанційна освіта є відкритою формою навчання, в якій передбачається активна форма комунікацій поміж викладачами та студентами завдяки можливостям сучасних технологій та мультимедіа. Дана форма навчання відкриває можливості вільного обрання часу, місця й ритму навчання

Дистанційна освіта має певні переваги по рівняно з традиційними формами освіти та суттєво розширює коло потенційних студентів. До переваг дистанційної освіти можна віднести: індивідуальність процесу навчання; гнучкість навчання; застосування найновітніших освітніх технологій; необмежений доступ до навчання; демократичні відносини між викладачем та студентом; можливість навчатися вдома.

До привабливих рис дистанційної освіти відносимо: гнучкість, паралельність, велику аудиторію, економічність, технологічність, соціальна рівність, інтернаціональність, нову роль викладача, позитивний вплив на студента, якість.

До конкурентних переваг дистанційної освіти відносимо: якість знань, продукт, організацію навчального процесу.

4.2. Дистанційна освіта Україна, Польща та світовий досвід

В європейських країнах дистанційна освіта почала інтенсивно розвиватися, значно раніше ніж в Україні, десь приблизно в 1970-ті роки ХХ століття, що було пов'язано з відкриттям ряду університетів відкритого типу або університетів дистанційної освіти. На сьогоднішній день в кожній країні Європи (і не тільки), існують навчальні заклади, що реалізують різні форми дистанційної освіти. В європейських відкритих університетах за цей час вже добре відпрацьовані методики дистанційної освіти. Але постійний інтерес складають програми, що ґрунтуються на застосуванні найновітніших інформаційних технологіях, які з кожним роком відкривають нові можливості для дистанційної освіти.

Починаючи з середини 90-х років минулого століття, почався бурхливий розвиток дистанційної освіти в західних освітніх системах. За статистичними даними об'єм послуг, що надавалися дистанційною освітою збільшився в понад 30-ть разів. Такий «всплеск» може бути пояснений глобалізаційними процесами в світі, і в освітніх системах зокрема. Одним із викликів сучасного глобалізованого світу стала масовизація вищої освіти, тобто різко підвищився попит на вищу освіту. З іншого боку, існує орієнтація на гуманізацію в освіті, тобто зростає

інтерес до людини, її особистості. Водночас, розширювати кількість нових навчальних закладів, щоб задовольняти зростаючий попит на освіту не завжди можливо з точки зору матеріальних можливостей. На цьому тлі привабливою альтернативою традиційним закладам освіти, стали дистанційні форми освіти в віртуальних університетах чи «центрах дистанційної освіти».

Дистанційна (віртуальна) освіта стає на сьогодні звичною формою навчання для переважної кількості учбових закладів по всьому світові. Наприклад, за даними Інституту стандартів і технологій США, в 1998 році на розвиток дистанційної освіти було витрачено 1,5 млрд. доларів, а вже в 2015 році – 55 млрд. доларів. Тому не дивно, що доволі поширеною є думка, що в майбутньому дистанційна освіта буде розглядатися не лише як зручний спосіб отримувати чи підвищувати свій фах, а створить вагому альтернативу традиційній освіті.

Як вже зазначалося, поширення дистанційної освіти є природнім етапом еволюціювання систем освіти від класичних університетів до віртуальних, хоча важливо при цьому і не принижувати роль традиційних навчальних закладів які складають основу будь-якої національної освітньої системи.

Для більшості університетів по всьому світі розвиток дистанційної форми навчання є важливим з погляду власної успішності та конкурентоспроможності закладу на планетарному ринку освітніх послуг.

Якщо поглянути на освітню систему України, то на ряду з тими глобальними викликами сучасного світу перед якими опинилися всі без виключення освітні системи інших країн, вона вимушена долати і специфічні проблеми які пов'язані із державотворчими процесами, що протікають в Україні, і з суспільно-політичними процесам в нашому суспільстві, і з економічними проблемами які безумовно негативно

позначаються на всіх інституціях в тому числі і на освіті. Всі ці соціальнокультурні негаразди ускладнюють і без того не простий процес розбудови адекватної організаційної структури освітньої освіти в Україні та сприялаб нашим навчальним закладам гідно конкурувати на світовому ринку освітніх послуг.

Разом з тим, розвиток дистанційної освіти в Україні є доволі актуальним питанням. З одного боку в Україні існує нагальна потреба масово перекваліфікувати та масово готувати кадри, які здатні до ефективної праці в сучасному інформаційному суспільстві. З іншого боку, популярності дистанційній освіті додає зростаюча масовизація вищої освіти в Україні. Так, за соціологічними даними 65 % випускників українських шкіл мають бажання здобувати вищу освіту, і лише половина з них можуть потрапити до вищих навчальних закладів (на денну і заочну форму навчання) з огляду на це, дистанційна освіта стрімко набирає популярності серед української молоді.

Тому можна вважати, що в Україні дистанційна освіта на сьогодні проходить етап свого активного становлення, що зумовлено як економічними умовами розвитку нашої держави так і знаходить підтримку з боку державної освітньої політики. Так наприклад, можна відзначити ряд нормативно-правових документів в яких проголошується необхідність підвищувати освітній рівень населення та готувати висококваліфікованих фахівців впроваджуючи нові форми навчання. До них ми відносимо, Національну доктрину розвитку освіти, Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Національну програму інформатизації», «Положення про дистанційне навчання» та ряд інших нормативних документів які на державному рівні мають сприяти розвитку дистанційної освіти в Україні.

На нашу думку, прийняття закону «Про Національну програму інформатизації», «Положення про дистанційне навчання» та

запровадження кредитно-модульної системи значно прискорили процес розвитку дистанційної освіти в Україні, яка в цілому має сприяти оновленню вищої освіти. Важливим кроком, стало також розроблення «Концепції розвитку системи дистанційного навчання в Україні», яку запропонувало Міністерство освіти і науки України на пару з координуючою організацією в сфері дистанційної освіти, а саме з КПІ (Київським політехнічним інститутом).

Всі зазначені нормативно-правові документи завбачають, що освіта має розвиватися на підґрунті новітніх передових концепцій, на запровадженні в навчальний процес сучасних педтехнологій та науково-методичних досягнень, на створенні модерної системи інформаційного забезпечення освіти, що забезпечить Україні входження в трансконтинентальну систему комп'ютерної інформації.

Якщо говорити про особливості розвитку дистанційної освіти в Україні, то перш за все потрібно зважувати на той момент, що порівняно з країнами Західної Європи, процес розвитку даної форми освіти почався істотно пізніше. Крім того, в силу певних соціально-історичних обставин в Україні відзначався досить низький рівень інформатизації суспільства, незадовільна оснащеність комп'ютерною технікою навчальних закладів, відсутність спеціально розроблених методик для дистанційної освіти тощо.

Тому, на жаль, можна констатувати, що на сьогодні в Україні, недостатньо розробленими є як теоретичні, практичні, так і соціальні аспекти дистанційної освіти. А частка вищих навчальних закладів чи науково-дослідних закладів, які б активно розробляли або використовували відповідні курси дистанційної освіти, є досить незначною.

Ще однією особливістю розвитку дистанційної освіти в Україні можна вважати те, що він здійснюється з врахуванням вже наявних здобутків у даній сфері.

Якщо поглянути на становлення дистанційної освіти то можна виділити в даному процесі кілька умованих етапів.

До попереднього етапу можна віднести створення Асоціації користувачів телекомунікаційною мережею закладів освіти і науки України, в 1997 році, координуючий центр якої був у м. Києві та мав назву «Центр Європейської інтеграції». Ініціаторами створення цієї асоціації були Президія Національної Академії наук України та Колегія Міністерства освіти України. Згодом офіційною назвою даної асоціації стала «Українська науково-освітня телекомунікаційна мережа «УРАН». У прийнятому в 1998 році Верховною Радою, Законі України «Про національну програму інформатизації», було сформульовано завдання щодо інформатизації освіти, а також визначені напрями їх здійснення. Це стало, певним «відправним моментом», після якого в системі освіти України здійснюється низка позитивних перемін в сфері інформатизації та освоювання інтернету. Так наприклад, на національній конференції в Одесі в 1998 році було підписано меморандум про співробітництво поміж 27 вищими навчальними закладами. Стали з'являтися регулярні заходи в Україні такі як: Всеукраїнська конференція «Інтернет-технології в інформаційному просторі держави» тощо.

«Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні» була затверджена лише в 2000 році, саме в цьому документі окреслено створення в Україні такої системи освіти, що «сприятиме розширенню кола споживачів освітніх послуг, реалізацію системи безперервної освіти «протягом всього життя» та індивідуалізацію навчання при масовості освіти» [112].

Наступним щаблем, можна вважати створення «Українського центру дистанційної освіти» на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Це відкрило можливість проводити в Україні курси для професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів; для тих хто мав розробляти курси для дистанційного навчання та укладати угоди з вищими навчальними закладами про співпрацю маючі на меті координувати розбудову системи дистанційної освіти в Україні.

В «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» зазначається, що розвиток дистанційної освіти в Україні пройшов 2 ґрунтовні етапи свого становлення. 2001 рік вважається першим етапом впродовж якого було:

- «створено організаційну структуру системи дистанційної освіти;
- розроблено правові основи та стандарти дистанційної освіти;
- створенно матеріально-технічну базу регіональних та локальних центрів дистанційної освіти;
- створено первинний фонд дистанційних курсів та забезпечено їхнє експериментальне впровадження;
- розроблено засади фінансування системи дистанційної освіти;
- реалізовано пілотні проекти запровадження дистанційної освіти» [112].

2002 та 2003 рр. вважають другим етапом розвитку дистанційної освіти в Україні. За цей період відбулося:

- «розгортання і впровадження дистанційної освіти як форми навчання, рівноцінної з очною, заочною та екстернатом;
- впровадження системи багатоканального фінансування юридичних і фізичних осіб системи ДО;

- розробка і впровадження системи пільг щодо використання комп'ютерних мереж і телекомунікаційної інфраструктури для складових системи ДО (юридичних і фізичних осіб);
- впровадження системи ліцензування, атестації та акредитації закладів ДО;
- інтеграція системи ДО України у світову систему» [112].

До організаційної структури системи дистанційної освіти в Україні відносяться::

- «координаційна Рада Міністерства освіти і науки України з питань дистанційної освіти;
- Рада з питань моніторингу розвитку дистанційної освіти при Кабінеті Міністрів України;
- Український центр дистанційної освіти;
- локальні центри дистанційної освіти;
- регіональні центри дистанційної освіти;
- базові центри дистанційної освіти за напрямками професійної підготовки;
- науково-методичні комісії за напрямками діяльності системи дистанційної освіти» [112].

Разом з тим, розвиток дистанційної освіти в Україні є недостатнім, значно відстає від європейських країн у цьому плані і має ряд проблемних моментів.

Дистанційна освіта в Україні, як і будь-яка інша форма навчання на ряду з позитивними моментами має свої недоліки. Передусім до недоліків відноситься питання ідентифікації студентів, які навчаються дистанційно, позаяк сучасний етап розвитку технологій не дозволяє перевірити, чи здає екзамен саме та людина чи хтось інший. Щоправда, деякі вищі навчальні заклади, що запроваджують дистанційні курси, як вихід з положення, запроваджують обов'язкову наявність студентів на

декількох екзаменах в самому навчальному закладі, з неодмінним наданням документів, щодо підтвердження особи.

Ще одним проблемним моментом дистанційної освіти в Україні є подекуди занижкі пропускні потенції електронної мережі під час екзаменаційних чи навчальних інтернетконференцій. Ця проблема постає суттєвим ускладненням для тих дистанційних студентів, які проживають в дрібних містечках України і для яких дистанційна освіта, власне, є подекуди найбільш можливою чи найзручнішою формою навчання в силу географічної віддаленості від навчальних закладів.

Для студентів дистанційної освіти в Україні ускладнення становить і підтримка постійного безпосереднього контакту з індивідуальним викладачем, через

Серед істотних вад дистанційної форми освіти в Україні доцільно також виокремити недостатній (тобто не такий швидкий) особистісний контакт між персональним викладачем та дистанційним студентом, в силу надзвичайної професійної перезавантаженості наших викладачів. На відміну від іноземних студентів дистанційної форми навчання, які отримують відповідь на свої запити протягом лічених годин, тому що в країнах з більш розвиненою дистанційною освітою викладачів дистанційних курсів більше чим студентів, українські студенти позбавлені такої можливості. Оскільки в Україні, бажаючих здобути освіту дистанційно, істотно більше чим викладачів, які ознайомлені з найновішими інформаційно-комунікаційними технологіями дистанційного спілкування та використовують їх практично.

Враховуючи перелічені вище вади дистанційної форми освіти в Україні та існуючі інші об'єктивні чинники, що стають на заваді розвитку дистанційної освіти. Зазначимо, що на сьогоднішній день дистанційна освіта в Україні не в повній мірі відповідає тим вимогам, що висувають інформаційним суспільством та, на жаль, не сприяє

повноцінному входженню України до міжнародного освітнього простору.

Для того, щоб дистанційна освіта в Україні посіла пристойне місце в освітній системі України та відповідала найвищим вимогам до такої форми навчання в світі, потрібно, послідовно та системно вирішувати проблеми, як економічного так і соціокультурного характеру, що існують в вітчизняній системі освіти. Важливим кроком до поставленої мети, на наш погляд, могло би бути створення глобальної комп'ютерної мережі освіти та науки. Адже, саме завдяки комп'ютерним технологіям та сучасним інформаційно-комунікативним можливостям у сучасного студента є можливість як одержувати необхідні навчальні матеріали, так і мати доступ до електронних бібліотек, до центрів інформації тощо, бути активним учасником навчального процесу тощо.

Попри існуючі проблеми, дистанційна освіта в Україні все ж таки з кожним роком стає все популярнішою. Спостерігається зацікавленість в такій формі освіти з боку потенційних абітурієнтів, з одного боку. Та розвиток дистанційної освіти, попри існуючі негаразди, з іншого боку. Це дає підстави для оптимістичного прогнозу щодо розвитку дистанційної освіти в Україні та перспективної її для України. Дистанційна освіта в Україні є доволі популярною серед тих людей, які живуть в сільській місцевості, які працюють в сфері бізнесу та не можуть полишити робочі місця на довго, серед тих хто має потребу у перекваліфікації чи перепідготовці; у тих хто обмежений з певних причин у пересуванні (інвалідів, військовослужбовців тощо).

Таким чином, дистанційна освіта є однією з нових, розвиваючих форм організації навчального процесу, що постає суттєвим фактом покращення результативності впровадження сучасних інформаційних технологій навчання та сприяє забезпеченню студентської мобільності, створенню зручних умов для навчання, розвитку творчих можливостей

особистості тощо. Щоб забезпечити успішність розвитку дистанційної освіти необхідно оптимізувати методологічні, навчальні та технологічні інновації. Передумовою прогресивного розвитку даної форми освіти є творчий підхід та активний пошук оптимального вирішення повсякденних питань. Оптимізму додає, ще той факт, що на сьогодні практично всі вищі навчальні заклади намагаються розробляти програми дистанційної освіти.

Виклики, досвід, досягнення та проблеми дистанційного навчання у Польщі

Розглядаючи і аналізуючи досвід навчальних закладів Польщі, які здійснюють навчання на відстані, необхідно зробити акцент на тому, що доцільним є підготовка єдиної та логічної стратегії дистанційної освіти в Польщі (за польською термінологією – «навчання на відстані», або «освіта на відстані»), а також розробка концепції розвитку та вдосконалення цієї освіти у кожному окремому навчальному закладі. Загалом кажучи, йде мова про врахування – по мірі можливості – результатів досліджень чисельних академічних осередків у світі, а також специфічних умов навчання в вищих навчальних закладах, і навіть академічних середовищах, для того щоб дії були раціональні та ощадні, а їх реалізація забезпечувала досягнення максимальних результатів на кожному етапі впровадження.

З аналізу чисельних опрацювань на тему освіти на відстані виникає, що ця освіта має багато шансів на розвиток, що виникають з різномірних нових викликів, зокрема інформаційного суспільства. Значна кількість різномірних теоретичних концепцій освіти на відстані, а також складна реалізація різномірних моделей навчання, народжує багато проблем.

Діяльність освітньої системи у Польщі регулюють дві групи законів. Перша, що стосується тільки обов'язкової освіти, і охоплює

період від дошкільної підготовки до екзамену на атестат зрілості. Найбільш важливим із парламентських актів організації цієї галузі освіти є:

- Закон про освітню систему від 7 вересня 1991 р. (зі змінами та доповненнями);

- Закон від 8 січня 1999 року Про реалізацію реформ в системі освіти (зі змінами);

- Закон від 26 січня 1982 р. Статут вчителів (зі змінами та доповненнями).

Другу, окрему групу актів складають документи, що регламентують функціонування освіти на більш високому рівні. З них варто виділити такі:

- Закон від 27 липня 2005 року «Закон про вищу освіту»;

- Закон від 14 березня 2003 року «Про академічні ступені та звання, а також ступені і звання в галузі мистецтва»;

- Закон від 8 жовтня 2004 року «Про порядок фінансування наукових досліджень»;

- Закон від 17 липня 1998 року «Про депозити та кредити для студентів» (зі змінами).

Відповідальність за розробку політики в галузі освіти покладено на два міністерства – Міністерство народної освіти та Міністерство науки і Вищої освіти (з 5 травня 2006 року). Офіційні представники обох міністерств беруть участь в роботі Комісії національної освіти в нижній палаті Сейму польського парламенту. Питання щодо напрямків розвитку національної політики в галузі освіти та фінансування освіти знаходяться в компетенції парламенту. Суттєву роль у формуванні сучасної освітньої політики відіграють профспілки вчителів. Міністр національної освіти зобов'язаний обговорювати з профспілками найбільш важливі рішення з питань розвитку освіти, а в деяких випадках

отримувати їх схвалення. В результаті напрацьована велика кількість законодавчих актів щодо викладацької діяльності та шкільного розвитку, як на законодавчому рівні так і на рівні міністерських положень. В даний час таких актів налічується понад 40. Очевидним недоліком цієї системи є певний законодавчий хаос, що робить його важким для практичної реалізації у викладацькій практиці та внесення наступних змін до освітнього законодавства. З іншого боку, надмірна жорсткість і бюрократична заангажованість законодавчими рішеннями не дозволяють школам вирішувати певні практичні питання і формувати власні відмінні особливості.

У ситуації, коли деякі навчальні заклади в Польщі, що здійснюють навчання на відстані, мають досить різний досвід, доцільним є підготовка єдиної та логічної стратегії цієї освіти в Польщі, а також концепції розвитку та вдосконалювання цієї освіти у кожному навчальному закладі. Загалом кажучи, йде мова про врахування – по мірі можливості – результатів досліджень чисельних академічних осередків у світі, а також специфічних умов навчання в вищих навчальних закладах, а навіть академічних середовищах, для того щоб дії були раціональні та ощадні, а їх реалізація забезпечувала досягнення максимальних результатів на кожному етапі впровадження.

Автори міжнародних рапортів Рапорт Делорса, «Біла Книга» Європейської комісії, рапорт Бангемана, звіт з наради Європейської комісії ОБСЕ, а також багатьох інших міжнародних та урядових рапортів деяких країн, підкреслюють значення медіа-засобів, які черговий раз створили найбільший перелом у освіті, а одночасно дають можливість здійснювати навчання на відстані, як незвичайно цінну інновацію [312]. У контексті мультимедійного навчання, а зокрема для потреб людей з обмеженими можливостями, вони представляються на вітчизняних та міжнародних з'їздах, конференціях, симпозіумах,

семінарах та наукових сесіях. Вони є предметом чисельних виступів також на міжнародних симпозіумах «Медіа-засоби та освіта» [399].

Академічні середовища в Польщі (АОП) не дочекалися власної, значної літератури з галузі освіти на відстані. Бракує синтезів та монографій на цю тему. До цієї пори з'являлися чисельні позиції, що вказують на значення безперервного навчання, паралельного навчання, медіа-освіти, освіти дорослих. В останні роки на польському ринку ми вже маємо опрацювання про технічні аспекти освіти на відстані [277]. Цікавими є також публікації на тему віртуального університету [266]. Такий стан речей в певній мірі компенсують наукові праці, що з'являються головним чином у науковому середовищі Познані, Варшави та Торуні. Однак, вони порушують тільки окремі аспекти освіти, що нас цікавить.

Ця проблематика також порушується у кваліфікаційних та науково-дослідницьких працях у деяких навчальних закладах, а зокрема в УАМ. У теоретичних роздумах над освітою на відстані посиляються на концепцію багатостороннього навчання, а також на пов'язану з нею концепцію мультимедійного навчання.

Завдання, що стоять перед освітою на відстані у Польщі відносяться до потреб і завдань:

- 1) інформаційного суспільства та глобалізації;
- 2) диференційованого та швидкого розвитку Європейського союзу;
- 3) осіб з обмеженими можливостями.

Дистанційна освіта (за польською термінологією – «Освіта на відстані») дозволяє:

➤ підготувати дорослих, безробітних, осіб з обмеженими можливостями до життя та праці у інформаційному суспільстві, згідно з тезисом, що технології створюють значний, шанс, є значним викликом, але також загрозою;

- зменшувати певну прогалину між тими, хто має доступ до знань (інформації) та тими, хто такого доступу не має;
- заповнити певну прогалину між традиційною, класичною системою і процесом навчання, та найновішими, інноваційними рішеннями застосування інформаційних технологій, які щоразу більш ефективно реалізують багато завдань суспільної освіти, соціалізації та безперервного вдосконалювання;
- забезпечити професійне навчання та вдосконалювання (самонавчання), а також здобуття нових компетенцій бізнесменами, політиками, інтелектуалами та журналістами. Головною метою повинно бути пізнання та розуміння універсальних вартостей;
- впроваджувати положення процедур демократичних прав та свобод людини, політичних ідеалів та свобод, а також справедливості. Уникнення непевності, що знаходить відображення між іншим у відношенні до чужих. Високий ступінь означає схильність до ксенофобії, нетолерантності та податливість на фундаменталізм;
- не ослаблювати почуття тотожності, але навпаки - сприяти усвідомлюванню власної ініціативи. В цьому випадку йде мова про прийняття чужих взірців;
- ефективно в межах глобалізації регулювати та керувати основними економічними, суспільними, культурними, спортивними та іншими процесами, втому числі також впливати на осіб, що приймають рішення у різних частинах світу, для того щоб вони приймали ефективні рішення під час введення товарів на ринки культурно, національно, расово та світоглядно диференційовані;
- антиглобалісти або альтерглобачісти через Мережу можуть знайомитися з прагненнями до глобалізації та протидіяти їм, а нові кваліфікації, що здобуваються через Мережу стосуються знань про специфіку народних культур;

➤ формувати екологічну свідомість, популяризувати ідею турботи/дбання про навколишнє середовище, поєднану з інверсуванням як в охорону навколишнього середовища, так і в розвиток відновлювальних джерел енергії;

➤ протидіяти новим проблемам та загрозам, що з'являються, та які є пов'язані з майже загальним застосуванням інформаційних технологій та узалежненням від них.

Попри те, що дистанційна освіта відіграє суттєву роль в освітньому процесі по всьому світі, в Польщі дана форма освіти все ще не здобула широкої популярності, знаходячись в стані розвитку і те завдячуючи зусиллям окремих ентузіастів. Для розвитку дистанційної освіти в Польщі необхідна підтримка з боку держави її освітньої політики, щоб б створило необхідні умови та призвело б до відповідних системних рішень. Долучитися до конструктивного пошуку рішень могла б також місцеві влади, що більше обізнані з освітніми потребами на місцях в окремо взятих провінціях.

На сьогоднішній день в Польщі не має жодних причини, що могли б стати на заваді утвердженню та розвитку дистанційного навчання на ряду з традиційною освітою. Хоча, безумовно, існують певні перешкоди, що необхідно усувати, задля вільного функціонування такої освітньої моделі.

До основних перешкод, що стоять на заваді розвитку дистанційної освіти в Польщі відносять відсутність необхідних нормативно-правових актів, далекосяжних програм розвитку та відповідної інфраструктури.

На законодавчому рівні в Польщі потребують затвердження такі правові моменти дистанційної освіти як:

- визнання її рівноправності наряду з традиційними формами освіти;
- визнання якості освіти на відстані;

- введення відповідних норм, що регулювали б проведення даного виду освіти (форм навчання, необхідна кваліфікація і компетентність викладачів, порядок оплати праці, вимоги, для забезпечення необхідного рівня навчання дистанційної освіти, принципи фінансування дистанційної освіти, правила проведення дистанційної освіти в державних та недержавних закладах освіти тощо).

Під відсутністю відповідної інфраструктури для розбудови дистанційної освіти маються на увазі, по перше, певне технічне обладнання та технології навчання. По-друге, підготовлені відповідним чином працівники як педагоги, так і управлінські та спеціалізовані кадри. По-третє, організаційна інфраструктура, що зможе забезпечити цілковиту функціональність дистанційної освіти в Польщі.

Слід зазначити, що забезпечення технічними обладнанням та технологіями навчання в вищих навчальних закладах, попри певну дороговизну, не є тією перешкодою яку важко було б подолати. Для вирішення даного питання необхідна лише передбачлива фінансова політика освітніх менеджерів, оскільки сьогоденні комп'ютерні технології таі телекомунікації здатні забезпечити неперервну переміну обладнання та програмного супроводу, що застосовують в дистанційній освіті.

Окремого технічного вирішення потребує питання широкого розповсюдження в Інтернет мережі для учнів, а також доволі незначна пропускна спроможність даної мережі для поширення мультимедійних повідомлень.

Більш складною для вирішення вбачається забезпечення підготовки відповідного кадрового забезпечення для дистанційної освіти (педагогів, управлінців та інших спеціалістів). Польські дослідники вважають це серйозною перешкодою без вирішення якої дистанційна

освіта в Польщі навряд чи зможе стати гідною альтернативною традиційному навчанню.

На території Польщі допоки створено один центр спрямований на підготовку відповідних кадрів для дистанційної освіти. Нею є щорічна аспірантура що була започаткована в жовтні 1997 року на базі Лодзінського Університету і має назву «Основи Навчання на Відстані». Цей центр став першим в Польщі, що створив програму освіти викладачів, адміністраторів та організаторів, які планують в своїй майбутній діяльності використовувати нові методи викладання необхідні для дистанційної освіти.

Відносно питання розробки та запровадження далекосяжних програм розвитку, щодо дистанційної освіти то вони мають реалізувати головні освітні цілі держави, на кшталт: сприяти поширенню дистанційної освіти, створювати необхідні умови для такої форми навчання, заохочувати розробку новітніх методів, методик, моделей дистанційної освіти, сприяти підвищенню кваліфікації викладачів тощо.

Підводячи підсумки даного підрозділу зауважимо наступне. На сьогоднішній день в кожній країні Європи (і не тільки), існують навчальні заклади, що реалізують різні форми дистанційної освіти. В європейських країнах дистанційна освіта почала інтенсивно розвиватися, значно раніше ніж в Україні, десь приблизно в 1970-ті роки ХХ століття, що було пов'язано з відкриттям ряду університетів відкритого типу або університетів дистанційної освіти. Тому, в європейських відкритих університетах за цей час вже добре відпрацьовані методики дистанційної освіти. Але постійний інтерес складають програми, що ґрунтуються на застосуванні найновітніших інформаційних технологіях, які з кожним роком відкривають нові можливості для дистанційної освіти.

Починаючи з середини 90-х років минулого століття, почався бурхливий розвиток дистанційної освіти в західних освітніх системах. За статистичними даними об'єм послуг, що надавалися дистанційною освітою збільшився в понад 30-ть разів. Такий «всплеск» може бути пояснений глобалізаційними процесами в світі, і в освітніх системах зокрема. Одним із викликів сучасного глобалізованого світу стала масовизація вищої освіти, тобто різко підвищився попит на вищу освіту. З іншого боку, існує орієнтація на гуманізацію в освіті, тобто зростає інтерес до людини, її особистості. Водночас, розширювати кількість нових навчальних закладів, щоб задовольняти зростаючий попит на освіту не завжди можливо з точки зору матеріальних можливостей. На цьому тлі привабливою альтернативою традиційним закладам освіти, стали дистанційні форми освіти в віртуальних університетах чи «центрах дистанційної освіти».

Дистанційна (віртуальна) освіта стає на сьогодні звичною формою навчання для переважної кількості учбових закладів по всьому світо

Досвід Польщі та України у впровадженні даної форми освіти свідчить, що ця модель навчання, не зважаючи на популярність, зацікавленість та розвиток дистанційного навчання знаходяться в стадії конструктивного пошуку оптимального вирішення різного роду проблем які стають на заваді його швидкого розвитку. В Україні і Полщі є багато спільних проблем у розвитку дистанційної освіти, починаючи від: політики держави (яка має створювати відповідні системні рішення, нормативні, акти закони, далекосяжні програми розвитку тощо), закінчуючи відсутністю відповідної необхідної інфраструктури (належних технічних засобів і технологій навчання, відповідна підготовка кадрів, організаційна інфраструктура).

Дистанційна (віртуальна) освіта стає на сьогодні звичною формою навчання для переважної кількості учбових закладів по всьому світо

Досвід Польщі та Україні у впровадженні даної форми освіти свідчить, що ця модель навчання, не зважаючи на популярність, зацікавленість та розвиток дистанційного навчання знаходяться в стадії конструктивного пошуку оптимального вирішення різного роду проблем які стають на заваді його швидкого розвитку. В Україні і Полщі є багато спільних проблем у розвитку дистанційної освіти, починаючи від: політики держави (яка має створювати відповідні системні рішення, нормативні, акти закони, далекосяжні програми розвитку тощо), закінчуючи відсутністю відповідної необхідної інфраструктури (належних технічних засобів і технологій навчання, відповідна підготовка кадрів, організаційна інфраструктура).

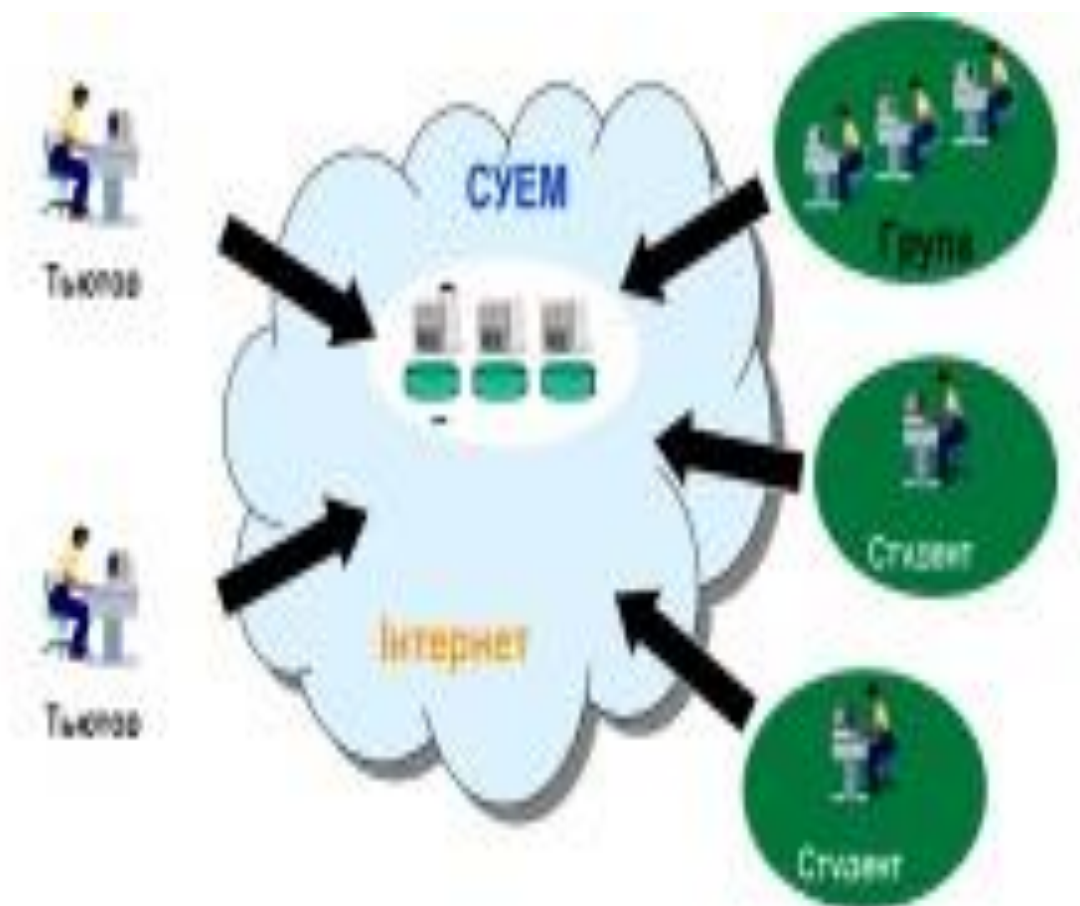
Разом з тим, вивчення ситуації з дистанційною освітою в Польщі і Україні, дозволяє зробити висновок про перспективність даної форми освіти для цих країн. Дистанційна освіта є однією з нових, розвиваючих форм організації навчального процесу, що постає суттєвим фактом покращення результативності впровадження сучасних інформаційних технологій навчання та сприяє забезпеченню студентської мобільності, створенню зручних умов для навчання, розвитку творчих можливостей особистості тощо. Щоб забезпечити успішність розвитку дистанційної освіти необхідно оптимізувати методологічні, навчальні та технологічні інновації. Передумовою прогресивного розвитку даної форми освіти є творчий підхід та активний пошук оптимального вирішення повсякденних питань. Оптимізму додає, ще той факт, що на сьогодні практично всі вищі навчальні заклади намагаються розробляти програми дистанційної освіти.

4.3. Технології дистанційного навчання.

Розвиток високих технологій змінює інституційний статус освіти в суспільстві. Вона постає певним інструментом боротьби за ринок та розв'язання геополітичних завдань. Потужні засоби навчання реалізують дистанційні технології, що можуть передавати знання на робоче місце «класичного» чи «віддаленого» студента.

За деякими підрахунками, кількість тих, хто вчитиметься дистанційно, у 2023 р. становитиме 120 млн. людей в усьому світі.

В університетах дистанційні технології використовуються для навчання студентів різних форм навчання як традиційної так і дистанційної освіти.

До системи дистанційної освіти належать: модули інформаційних ресурсів, протоколи взаємодії, апаратне, програмне, організаційне, методичне забезпечення, зорієнтоване на можливі освітні потреби користувачів.

Система дистанційної освіти має забезпечувати наступні потреби користувачів:

- отримання студентами головного об'єму навчальних матеріалів, завдяки інформаційним технологіям;
- налагоджену систему інтерактивної взаємодії студентів з викладачами під час навчання;
- умови для самостійного засвоєння навчальних матеріалів;
- процес оцінювання та контролю знань та навиків студентів під час навчання.

Система дистанційної освіти використовує в своїй практиці різні види навчальних занять:

- лекційні заняття (навчальні, демонстраційні тощо);
- консультування (індивідуальне чи колективне);
- різні семінари та практичні заняття;
- індивідуальні заняття;
- тестування, опитування.

Щодо засобів навчання, які застосовуються в системі дистанційної освіти, то вони можуть поєднувати:

- друковані видання;
- електронні публікації;
- мультимедійні різновиди;
- аудіо- та відео- матеріали навчально-інформаційного характеру;
- виконання лабораторних дистанційних практикумів;

- використання тренажерів;
- користування базами даних з віддаленим доступом;
- робота в електронних бібліотеках з віддаленим доступом;
- локальні та глобальні комп'ютерні мережі;

Дистанційними технологіями навчання забезпечуються можливості взаємодії команди викладачів із широкою аудиторією (кількасот тисяч) студентів, можливості контролю знань (тестування рівня знань тощо); можливості використовувати в процесі навчання електронні бібліотеки з багатьох предметів.

Будь-які програми дистанційної освіти можна розглядати з позицій часового виміру та позицій місця розташування. Так, наприклад, позиція місця розташування можлива:

1. Ті хто навчається і викладач (тьютор) знаходяться в одному місці.

2. Ті хто навчається і викладач знаходяться в різних місцях.

Те саме можна виокремити і по відношенню до часового виміру:

1. Взаємодія відбувається в режимі реального часу (синхронізована).

2. Взаємодія між учнями та вчителем відбувається в різний час.

В таблиці 2, що наводиться нижче, показані можливі перетини даних площин часу і місця, які припускають чотири різні сценарії відкритої і дистанційної освіти. Більшість вищих навчальних закладів які пропонують дистанційну освіту зазвичай застосовують одну з можливих комбінацій.

Можливі варіанти дистанційної освіти

	Одночасно	В різний час
В одному місці	Викладання в аудиторії, консультації й семінари, спілкування, практичні заняття.	Центри з навчальними ресурсами, які учні можуть відвідувати у свій вільний час.
В різних місцях	Аудіо- та відеоконференції; телебачення з односторонніми відеопередачами; двостороннє використання аудіозаписів; радіо з можливістю одержувати відповіді від учнів; спілкування по телефону та консультації.	Заняття вдома, конференції за допомогою комп'ютера, консультаційна підтримка по електронній пошті, спілкування по факсимільній пошті.

Більші можливості для розгортання дистанційної освіти відкриває застосування кредитно-модульної системи, за якої провідною вважається самостійна робота студентів.

Оскільки дистанційна освіта на сьогодні стає пріоритетним напрямком навчання у більшості вищих навчальних закладів, України і Польщі в тому числі то необхідно:

- розвивати дистанційну форми освіти за усіма напрямами підготовки спеціалістів;

- розвивати апаратні, телекомунікаційні, програмні та інформаційні ресурси задля того, щоб забезпечувати потреби дистанційного навчання;

- підвищувати якість традиційної форми навчання використовуючи елементи дистанційного навчання;

- створювати структуру менеджменту системи дистанційного освіти;

- розширювати ринок освітніх послуг.

Кредитно-модульна система висуває певні вимоги до дистанційних курсів навчання. Так, наприклад, структура такого курсу має включати наступні елементи:

- стислу інформацію відносно даного курсу;
- відповідні методичні рекомендації по роботі з цим курсом;
- навчальну програму з плануванням по тижням;
- навчальні модулі, що включають навчальний текст;
- завдання для практичної роботи;
- плани семінарських занять;
- завдання для самостійної роботи;
- теми для дискусій;
- підсумковий тест;
- вимоги та методичні рекомендації що стосуються атестації;
- термінологічний словник;
- список необхідної літератури по курсу.

При дистанційній освіті з кредитно-модульною системою навчання основні види занять це: лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття, консультації. Всі вони опираються на самостійне вивчення необхідних навчальних матеріалів, якими студент дистанційної форми освіти забезпечується або через мережу Інтернет, або в інши зручний для нього спосіб.

Лекції в дистанційній формі освіти передбачаються у формі аудіовізуалізованої інформації певного матеріалу що передаються студентові за допомогою телекомунікаційних зв'язків. Проводити семінарські заняття теж можна проводити в такий самий спосіб як і лекції. Для перевірки результатів виконаних практичних чи лабораторних завдань студенти надсилають свої роботи за допомогою електронної пошти викладачам.

Важливою складовою при дистанційній освіті з застосуванням кредитно-модульної системи навчання є консультації, під час яких студенти мають можливість дистанційно отримувати пояснення викладачів на свої запитання тощо.

Сучасна практика застосування різних форм навчання призводить до розвитку так званого змішаного навчання (blended learning) під яким розуміється поєднання традиційних, формальних, усталених способів навчання таких як робота в аудиторії, семінари тощо, з альтернативними які з'явилися в наслідок інформатизації освітніх процесів, приміром, інтернет-конференції тощо. Отже, змішана форма навчання намагається органічно поєднати традиційні і дистанційні форми навчання, залучаючи переваги дистанційної освіти, водночас виключаючи її недоліки.

Якщо говорити про відмінність змішаного та дистанційного навчання, то різниця між ними полягає в тому, що дистанційне навчання на всіх етапах навчання від отримання студентом завдань до перевірки знань здійснюється на відстані за допомогою Інтернету. В той час як змішане навчання передбачає застосування в стаціонарній формі навчання різних елементів дистанційного навчання. Тобто певна частина навчальних курсів (чи курсу) вивчається студентами в традиційний спосіб, а інша частина курсу за технологіям мережевої освіти. Те як співвідносяться між собою ці частини залежить від різних факторів від

готовності навчального закладу до бажання і технічних можливостей студентів. Іноді такий підхід, ще називають «гнучким навчанням».

Нові можливості відкриваються і системі контролю знань при змішаному навчанні, позаяк застосовуються контролюючі системи дистанційної освіти у поєднанні з традиційними.

Іноді можна зустріти думку що дистанційна освіта по своїй природі є логічним продовженням практики заочного навчання, але на вищому, якіснішому рівні. Але досвід посвідчує, що спільним у них є лише те, що і тому і іншому випадку немає безпосереднього (очного) контакту поміж викладачем та студентом. Завдячуючи чималим потенціям сучасних інформаційних технологій, що розширили можливості комунікацій між викладачами і студентами, дистанційна освіта завойовує все ширші позиції.

Дії, що ініціюються в сфері дистанційної освіти у Польщі, відповідні порадам Європейської комісії ЄС, тим більш, що вони виникають також з реалізації положень ідеї Інформаційного суспільства у Європейському союзі та в Польщі [377].

Швидкого створення вимагає європейська концепція інформаційного суспільства, значно ширшого трактування значення інформації для людини, ніж це роблять Сполучені Штати із своїм баченням світової інформаційної інфраструктури.

«Навчання на відстані» у Польщі, в тому числі осіб з обмеженими можливостями, з використанням найновіших інформаційних технологій (Інтернет, комп'ютер, телебачення) є досить широко представлено у світовій літературі. Також існують багаті практичні досягнення. Це стосується головним чином США та Західної Європи, де ефективно реалізується багато освітніх проектів.

У глобальному відношенні існують різні підходи до того, щоб налагодити гнучку систему дистанційного навчання через Інтернет,

особливо в Англії [313; 397]. У Сполучених Штатах досяг значного успіху у цьому починанні університет Фенікса, який пропонує отримання дипломів онлайн. У даний момент в цьому університеті навчається 15000 студентів і всі лекції та семінари проходять у мережі, по електронній пошті і в чатовому режимі [391].

Основні дослідницькі інституції Америки, такі як університети Берклі, Мічиганський, Колумбійський тощо, пов'язані з провідними постачальниками знань у приватному секторі, наприклад Time Warner, Disney Corporation, Microsoft, Cisco і т.д. Вони вступають в партнерські відносини, метою яких є розвиток стратегій та підтримки, необхідних для наступу на світовий ринок вищої освіти у XXI ст. Інші спільні підприємства – це Пірсонс, що володіє Financial Times Group і пропонує програми інтернет-навчання в асоціації з різними вузами, які включають університет Херіот-Ватт в Единбурзі. Відкритий університет Великобританії об'єднується з американською компанією UNEX, яка організовує інтернет-університет під ім'ям Cardean, матеріали для якого надходять з різних вузів з усього світу, включаючи Лондонську школу економіки. Корпоративних університетів у США теж значна кількість: 1600 вже існують, а в Австралії є ряд інститутів, таких як Western Governors University і Motorola University, які пропонують повноцінне дистанційне навчання онлайн. Є ще Корейський віртуальний університет з декількома мережевими інститутами [307]. У країнах «третього світу» Світовий банк і ЮНЕСКО спонсорують Африканський віртуальний університет, який об'єднує 22 африканських інституції і викладачів відомих вузів Північної Америки, Африки і Європи за допомогою передач по супутниковому ТБ і відеозаписів на касетах [332].

На цю тему здійснено багато досліджень. У Польщі, незважаючи на певні рішення у деяких навчальних закладах, в тому числі і вищих,

бракує єдиної системи та програми освіти на відстані, зокрема для осіб з обмеженими можливостями. Вони також, з огляду на чисельні обмеження, не можуть користуватися можливостями, які створюються для людей з обмеженими можливостями навчальними закладами в інших країнах.

У цій ситуації реалізація навчання на відстані для осіб з обмеженими можливостями створить для них новий освітній шанс, а також дозволить здійснити суспільно-професійну інтеграцію. Освіта через Мережу спростить та прискорить підготовку цього середовища до введення альтернативних дій, пов'язаних з інноваційним рішеннями спеціалізованої освіти, в тому числі також для потреб телепраці. Належить звернути увагу, що значна частина осіб з обмеженими можливостями належить до професійно пасивної групи, а в ній знаходяться особи, які не працювали, безробітні та професійно пасивні, а також ті, які шукали працю, але не були здібні або готові розпочати її.

Навчання на відстані через медіа-засоби дає особам з обмеженими можливостями можливість навчання та повної інтеграції з ведучим заняття. Цей процес навіть у певному ступені інтернаціоналізує як студентів, так і викладачів.

Він дозволяє мінімізувати перешкоди, які практично роблять неможливим здобуття їм освіти у навчальному закладі традиційним способом. Це означає вирівнювання освітніх та життєвих шансів, подолання психічних та суспільних бар'єрів у учнів з обмеженими можливостями, які іншим способом не можуть розраховувати на освітній успіх у звичайній освітній системі та глобальну інтеграцію людей незважаючи на вік, стать або місце життя.

Існують у Польщі проекти, що дозволяють отримати титул вищих навчальних закладів та ідеї щодо використання «віддаленої освіти» у програмах ре соціалізації [381].

Пропонована система освіти на відстані осіб з обмеженими можливостями дозволить навчати та вдосконалювати професійно осіб, фізичний, психічний або розумовий стан яких не тільки постійно або періодично ускладнює, обмежує або робить взагалі неможливим навчання та виконання суспільних ролей, а особливо здібностей виконувати професійну працю. Багатозначність дефініцій осіб з обмеженими можливостями спричиняє, що кількість інвалідів в Польщі важко встановити, а крім цього невідомо скільки є осіб що мають доступ до Інтернету. Важко також встановити чисельність групи осіб, які змогли б використати нові освітні можливості проекту. Урядові обрахунки говорять про 7-8% населення, а діячі організацій інвалідів подають числа в два або три рази більші. Згідно даних Закладу соціального страхування в нашій країні мешкає понад 5 млн. осіб з обмеженими можливостями (понад 14% суспільства). Якщо вважати, що тільки кожний десятий має обмежені можливості, з огляду на різні обумовленості, зокрема економічні, користуватиметься цим інноваційним рішенням, то біля 500000 осіб мати б доступ до освіти на відстані, вдосконалювати кваліфікацію, підготуватися до виконання різнорідних занять в межах телепраці. Кількість цих осіб, що користуються Інтернетом, систематично буде збільшуватися. Результати досліджень будуть придатними у вдосконаленні форм і методів освіти на відстані та медіа-засобів у реалізації різнорідних програм навчання дія слухачів магістерського та післядипломного навчання, що вчать на денній, заочній та вечірній формі.

За посередництвом Інтернету можна буде також формувати свідомість осіб з обмеженими можливостями про їх повну придатність до життя та праці, а зокрема виконання різнорідних послуг вдома з використанням комп'ютера (телепраця)

Підготовлені дидактичні матеріали, в тому числі аудіовізуальні (відеокасети) та у електронній формі, дозволять реалізувати, в межах навчання на відстані, також інші програми, наприклад медичного навчання, особи з обмеженими можливостями у суспільстві, особи з обмеженими можливостями на ринку праці тощо. Підготовлені матеріали зроблять можливим також здійснювати інформаційне навчання у сфері можливості та застосування комп'ютерних технологій.

Згідно з матеріалами та порадами ЮНЕСКО, ОЕСД [393] у результаті відбудеться:

- модифікація освітньої системи таким чином, щоб вона стала більш доступною для осіб з обмеженими можливостями (дітей, молоді та дорослих) на протязі цілого життя на шляху повернення до навчання, зміну з іншими заняттями: працею, вільним часом, пенсією;

- зменшиться прогалина, яка розділяє навчання осіб з обмеженими можливостями руху та з іншими розладами в Польщі в порівнянні з країнами, які мають значний доробок у цій сфері (США, Австралія, країни ЄС);

- буде використано новий шанс навчання та відновлення працездатності і ре-соціалізації осіб з обмеженими можливостями. Прийняті рішення зроблять можливим також вдосконалювати кваліфікації та професійне перепрофілювання. Здобуті кваліфікації дозволять цим особам виконувати різноманітні заняття з використанням комп'ютерів в межах «телепраці». Кваліфікації цих осіб у більшій ступені будуть відповідати новим вимогам інформаційного суспільства;

- особи з різноманітними розладами зможуть познайомитися із спеціалізованим програмним забезпеченням, яке дозволить індивідуалізувати процес навчання, а одночасно будуть інструментом стимулювання власної активності, який дає можливість їм в багатьох

випадках бути рівними здоровим людям у вирішенні проблем та представлення результатів свого навчання та праці;

- будуть опрацьовані положення, які врахують специфічні обумовленості навчання осіб з обмеженими можливостями в Польщі та ЄС, а у майбутньому можливо буде створено Світовий віртуальний університет для осіб з обмеженими можливостями, в якому будуть впроваджені вже перевірені рішення;

- буде можлива підготовка учнів та студентів з обмеженими можливостями до життя у інформаційному суспільстві за допомогою використання інформаційних технологій у навчанні та вирішенні проблем, телепраці та до співпраці з іншими людьми.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що здійсненні дослідження дозволяють вирішити поставлені проблеми, які збагачують концепцію багатостороннього навчання відносно до освіти осіб з обмеженими можливостями, розширяють доробок як загальної педагогіки, так і спеціальної педагогіки специфічними планами мультимедійної освіти, доповняють теоретичні основи навчання-вчення на відстані осіб з обмеженими можливостями руху та з іншими розладами з використанням найновіших інформаційних технологій. Також вони дозволять особам з обмеженими можливостями в межах перманентної освіти створювати щоразу більш досконалу систему гнучких форм загального, професійного, культурного, соціального та громадянського навчання.

До основних факторів, що обґрунтовують порушення пропонованої теми можна зарахувати:

- науковий, що полягає у модифікації дотеперішніх, традиційних освітніх рішень, в яких у щоразу більшому ступені використовуються медіа-засоби, які загально впроваджуються та забезпечують отримання вищих (або порівняльних) результатів у порівнянні з традиційними

навчанням, традиційним перед усім у ознайомленні слухачів з найновішими результатами досліджень;

- цивілізаційний, пов'язаний із суттєвим зростанням значення знань (інформації) у процесі глобалізації та вступом Польщі в Євросоюз, а особливо освіта на відстані дозволяє пізнавати через Мережу культурні відмінності та обумовленості міжкультурного діалогу, що зокрема після подій 11 вересня 2001 року та їх наслідків, має особливе значення,

- інформаційний, суть якого пов'язується з потребою доступності до різномірної інформації, що стає щоразу більш міцнішим визначником суспільного статусу, нового суспільного ладу, формування у значній мірі процесів та освітніх установ, а також створення сучасної, конкурентоспроможної економіки, що базується на знаннях, та одночасно є фактором, що протидіє безробіттю;

- інформативний, який виражаються у динамічному, майже показовому розвитку нових технологій (медіа-засобів), які мають свої імплікації також у інноваційних освітніх рішеннях, в тому числі передусім у створюванні «світової» освіти, в якій перше місце займає освіта на відстані;

- педагогічний, з якого виникає необхідність визначення нового місця та ролі комунікаційних та інформаційних технологій у системі освіти на відстані, а зокрема дорослих та людей з обмеженими можливостями, при одночасному збільшенні їх суспільної свідомості, освітніх та професійних аспірацій та бажання надавати різномірні телеінформаційні послуги в межах телепраці;

- ситуаційний, що має зв'язок з інноваційними позиціями окремих академічних середовищ, специфікою навчання, а зокрема реалізованих напрямків та спеціальностей, а також фінансовими можливостями як навчальних закладів, так і людей, що цікавляться освітою.

Цих передумов є значно більше. Вони пов'язуються із суспільними та економічними змінами, що відбуваються значно швидше, ніж зміни у освіті. З'являється певний парадокс, який полягає у тому, що система освіти, зокрема вищої, не може наздогнати нові потреби технічного навчання, вузькоспеціалізованого, пов'язані головним чином з новими телекомунікаційними технологіями. Ці технології, що застосовуються у освіті на відстані, у найбільшій мірі дозволяють перебудувати європейську суспільно-економічну модель».

Так, дистанційне навчання в кредитно-модульному процесі завдяки вільному та гнучкому часу й доступу до навчальної системи, активної взаємодії студента з комп'ютером і можливості вести діалог з викладачем та різноманітним поданням навчальної інформації, наявності звукового та візуального супроводження забезпечує високий рівень мотивації навчальної діяльності студентів.

Але не дивлячись ні на що, інтерес до системи дистанційного навчання зростає, і з часом (за прогнозами аналітиків – до 2017 року) понад 70% - більшість освітніх установ зосередять свої зусилля саме на дистанційній формі освіти. І, започаткована в університетах робота по створенню курсів ДН, вже за декілька років змінить традицію – дарувати книгу, на традицію – дарувати пароль реєстрації на освітньому порталі.

Підсумовуючи розглянуті можливості дистанційного навчання зазначимо, до системи дистанційної освіти належать: модули інформаційних ресурсів, протоколи взаємодії, апаратне, програмне, організаційне, методичне забезпечення, зорієнтоване на можливі освітні потреби користувачів.

Дистанційними технологіями навчання забезпечуються можливості взаємодії команди викладачів із широкою аудиторією (кількасот тисяч) студентів, можливості контролю знань (тестування

рівня знань тощо); можливості використовувати в процесі навчання електронні бібліотеки з багатьох предметів.

Будь-які програми дистанційної освіти можна розглядати з позицій часового виміру та позицій місця розташування. Так, наприклад, позиція місця розташування можлива:

1. Ті хто навчається і викладач (тьютор) знаходяться в одному місці.

2. Ті хто навчається і викладач знаходяться в різних місцях.

Те саме можна виокремити і по відношенню до часового виміру:

1. Взаємодія відбувається в режимі реального часу (синхронізована).

2. Взаємодія між учнями та вчителем відбувається в різний час.

4.4. Врахування психологічної готовності особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті

Нова психологічна проблема - формування психологічної готовності особистості (в тому числі і студентів і викладачів) до оволодіння новими інформаційними технологіями. Ця проблема має інтегративний характер і включає формування готовності на різних рівнях:

- інформаційної готовності (накопичення знань, особистого досвіду);
- інтелектуальної (розвиток пізнавальних здібностей, креативності як властивості особистості);
- мотиваційної (формування мотивації досягнення, мотивації пізнання, мотивації саморозвитку).

Під умовами готовності особистості до оволодіння новими інформаційними технологіями ми розуміємо як сукупність психолого-педагогічних умов, які формують здатність особистості оптимально використовувати накопичений особистісний і пізнавальний потенціал, здійснювати рефлексію процесу придбання знань, розвивати власні особистісні якості, сприймаючи себе в якості суб'єкта освітнього процесу.

Психологічні аспекти формування готовності студентів до використання у навчальній діяльності сучасних інформаційних технологій в сучасних вищих навчальних закладах включають закономірності сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, і вікових особливостей особистості. Сприйняття і осмислення неможливі, якщо увага не спрямована на прийняття і розуміння інформації. Увага поділяється на мимовільну і довільну.

Відомо, що мимовільна увага з'являється без напруги з боку людини і не визиває стомлення. В основі мимовільної уваги, полягає зацікавленість чимось новим, яскравим, незвичайним. Психологами встановлено, що проходження процесу сприйняття інформації об'єктується, якщо при вивченні якоїсь нової інформації той хто навчається сам здійснює певні практичні дії в контексті досліджуваного матеріалу. Новий вид діяльності завжди спричинює переключення уваги. До того ж при цьому з'являється цікавість, що усуває втомлення. Довільна увага, таким чином перетворюється на мимовільну. При побудові діалогу використовуються різноманітні методи, що призводять до самостійного відкриття знань: гру, пошук нової інформації за зазначеними критеріями тощо.

Специфіка ефективного навчання така, що для успішної реалізації цього аспекту необхідний досить хороший рівень розвитку пізнавальної сфери: формування нових якостей сприйняття, мислення, уваги, пам'яті;

сформовані розумові операції узагальнення, класифікації. Високий рівень розвитку навчальної діяльності, характеризується сформованістю всіх сторін цієї діяльності: мотиваційної, операційної та контрольної-оціночної. Психічні процеси: сприйняття, пам'ять, увага, пізнавальна самостійність, а також інші здібності знаходяться на досить високому рівні. Незважаючи на це, в учнів першого року навчання виникають проблеми, пов'язані з недостатньою сформованістю розумових процесів. До цього часу у них склався певний стиль мислення, який не завжди ефективний і може істотно ускладнити і уповільнити процес пізнання.

Дослідження психологів про подвійне кодуванні та ідеї конструктивізму Жана Піаже звернули увагу педагогів на мультимедійні технології та їх вплив на розвиток мислення учнів, на формування таких їх якостей, як гнучкість, активність, цілеспрямованість, широта, глибина, критичність і самокритичність, оригінальність мислення, доказовість мислення, ясність, точність, лаконічність мови і запису, готовність пам'яті. Мультимедійні технології поєднують в собі можливості одночасного отримання образу об'єкта, в різноманітних інформаційних форматах: графіка, звук, відео та реалізація динаміки руху, трансформації об'єктів у вигляді анімації тощо.

Мотиваційний аспект є сукупністю усіх чинників, механізмів і процесів, за допомогою яких забезпечується виникнення спонук задля досягнення життєво необхідних значущих цілей. Він пов'язаний зі створенням умов, що сприяють пересиленню внутрішніх перешкод, реконструкції свідомості особистості студента, його психологічної готовності до діяльності в освітньому інформаційному середовищі.

Застосування інформаційних технологій в освітньому процесі може підсилювати мотивацію навчання за рахунок формування позитивної навчальної установки. Комп'ютерні технології можуть впливати на мотивацію студентів, через розкриття практичної

значущості досліджуваного матеріалу, відкриваючи можливість використовувати їх інтелектуальний потенціал, виявляти оригінальність, ставити будь-які запитання і пропонувати цікаві рішення завдань, без ризику отримати занижкі бали. Все це створює психологічно безпечний простір для творчого пошуку, формує такі якості мислення, як креативність, гнучкість і т.д., що, у свою чергу, сприяє створенню позитивного ставлення до навчання.

Відносно зацікавленості як джерела мотивації навчання, то потенції комп'ютера в цьому відношенні є невичерпними, і основне завдання полягає в тому, щоб ця зацікавленість поставала домінуючим фактором у застосуванні комп'ютера для навчальних цілей.

Ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі буде більш ефективнішим при дотриманні наступних дидактичних умов:

- забезпечена можливість кожному студенту працювати на комп'ютері і користуватися різними периферійними пристроями;
- розроблено програмне забезпечення для комп'ютера, що сприяє формуванню професійних умінь, відповідно до виявлених дидактичними можливостями;
- реалізована методика застосування комп'ютерів в процесі формування професійних умінь, що забезпечує включення учня в «випереджальну» професійну діяльність, розроблену на основі дидактичних принципів: науковості, систематичності і послідовності, наочності, доступності, зв'язку навчання з життям, свідомості навчання, реалізації диференційованого підходу і наступності в навчанні, єдності

навчання, виховання і розвитку, а також співпраці - співтворчості в процесі формування професійних умінь;

- забезпечена готовність викладача до реалізації розробленої методики використання комп'ютера в процесі формування професійних вмінь.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій спонукає студентів до освоєння нових форм роботи щодо застосування отриманих знань в проектній діяльності. Включення до навчального процесу засобів новітніх інформаційних технологій дозволяє актуалізувати системоутворюючу функцію мотивів, а саме: структурує зміст сприйняття, пам'яті, мислення, тобто всі пізнавальні процеси студентів.

Завдяки застосуванню засобів новітніх інформаційних технологій під час навчального процесу відкриваються також можливості для більшої індивідуалізації та диференціації процесу навчання, через реалізацію інтерактивного діалог, через можливості самостійного вибору студентами режиму навчання та комп'ютерної візуалізації об'єктів дослідження. У даному випадку можна говорити про реалізацію основних принципів особистісно-орієнтованого підходу в освіті. Це підтверджується ще й тим, що в межах реальних груп завжди є студенти як з більш високими, так і з більш низькими можливостями до навчання, тому орієнтування на «середнього студента» за таких умов себе не виправдовує. Часто це призводить до втрати зацікавленості до того, що відбувається під час лекцій у більш здібних студентів, а більш слабкі, не здатні приймати активну участь в навчальному процесі. Індивідуальний вид роботи студента з комп'ютером закладає комфортніші умови для виконання завдань, що передбачені навальною програмою, кожний студент може працювати з оптимальним для нього рівнем навантаження, не відчуваючи впливу інших.

Можливості новітніх інформаційних технологій дозволяють не лише відтворювати реальні обставини діяльності (наприклад, комп'ютерна модель може показувати навіть ті процеси, що за реальних умов не можливо побачити).

Інформація, пропонована студентам та можливості її вивчення повсякчас збільшується завдяки зростаючим можливостям інтерактивних комп'ютерних систем: мультимедійні технології, з комплексним сприйняттям інформації (тексту, звуку, кольору, об'єму, анімації і сенсорики), телекомунікації, завдяки яким розширюються рамки соціального оточення, в яких відбувається пізнавальний розвиток студента.

Завдяки інформатизації освітнього простору відбувається також зміна форм та методів навчальної діяльності. На етапі входження в систему комп'ютерної освіти студент освоює новий спосіб отримання інформації - з екрану. Студенти, що навчаються в інформаційно-освітньому просторі, краще структурують інформацію, можуть оперувати з більш великими інформаційними блоками. При роботі з екранними об'єктами в них розвивається зорова пам'ять і образне мислення.

Недоліки спілкування студента з комп'ютером полягають в тому, що немає необхідності чітко формулювати поняття, міркувати, доводити.

Валеологічний аспект пов'язаний з визначенням умов і вимог, які сприяють збереженню здоров'я в процесі діяльності студентів в освітньому інформаційному середовищі. Необхідно охарактеризувати вплив інформаційно-комунікаційних технологій на інтелектуальну діяльність студентів. Разом з тим необхідно враховувати вплив сучасних інформаційних технологій на розумовий розвиток і психологічне здоров'я тих хто навчається.

Шляхи подолання негативних явищ, пов'язаних з використанням інформаційних технологій в навчанні - це: ретельне психологічне обґрунтування кожної дії в комп'ютерній навчальній програмі; орієнтація на підвищену змістовну коректність; застосування ігрових форм навчання.

Деякі дослідження, засвідчують, що тривала робота з комп'ютером збільшує ймовірність розвитку стресових станів в особистості. При роботі на комп'ютері у студентів стресові стани можуть викликати наступні чинники: тривалий час реагування комп'ютера на виконання команд людини; утруднення, що виникають під час освоєння нових програм або під час переходу на нову версію старої програми; незвичні прийоми візуалізації інформації; порушення в роботі програмного забезпечення.

Широке використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті починає викликати деяке занепокоєння з приводу їх безмежних можливостей. Як впливає віртуальний світ на людську психіку? Чи буде цей світ безпечним для людини? Чи з'явиться можливість використовувати віртуальний світ для маніпулювання людською свідомістю? На всі ці питання поки немає чітких відповідей. Потрібні глибокі дослідження й обґрунтовані рекомендації з техніки безпеки віртуального спілкування. Останнім часом все більше обговорюється нове захворювання, яке називають Інтернет-залежністю (тобто патологічна тяга до перебування в віртуальній реальності).

На переконання західних психологів, велику частину Інтернет-залежних складають користувачі сервісів, що пов'язані зі спілкуванням, тобто тими аспектами Інтернету, що дозволяють їм зустрічатися, соціалізуватися і обмінюватися ідеями з новими людьми в віртуальному просторі. У віртуальному просторі можна висловити свою думку без страху відкидання або засудження. В Інтернеті можна компенсувати свої

потреби в спілкуванні і почутті незахищеності. Соціалізація в реальному психолог К. Пейн стверджує, що прилучення до комп'ютерів в ранньому віці не збільшує винахідливість дітей і може викликати перенапруження очей, хронічний стрес і ожиріння.

Серйозну проблему вчені вбачають в тому, що переважна більшість комп'ютерних навчальних програм розробляється без психолого-педагогічного обґрунтування. Тому, такі навчальні комп'ютерні програми, з великою ймовірністю можуть завдавати серйозної шкоди здоров'ю тим хто ними користується, а саме призводити до порушення психіки.

Інформаційні технології, безумовно впливають на психіку, перетворюючи пізнавальні мотиваційно-емоційні процеси, діяльність і спілкування людини, свідомість і міжособистісні відносини. Тому, щоб запобігти неадекватним наслідкам інформатизації навчання будь-яка дія в навчальній програмі має бути психологічно обґрунтована.

Розробляючи навчальний процес на всіх рівнях проектування комп'ютерної навчальної програми необхідно вказувати не тільки на те, які елементи знання будуть сформовані, але й які спотворення можуть виникнути. Тому орієнтованість на підвищену змістовну коректність вимагає від проектувальників застосування наступних положень:

- діагностування можливих джерел навчальної інформації, виходячи з критеріїв змістовної насиченості і коректності;
- проектування переліку можливих невірних знань і уявлень, способів їх профілактики;
- розробка конкретних методичних засобів включення тих хто навчається до рефлексивно-оцінної діяльності.

Наступним напрямком упередження психологічних травм і підвищення ефективності навчального процесу з використанням

інформаційно-комунікаційних технологій є навчання особистості управлінню власним пізнавальним процесом. Виходячи з цього, необхідно навчити студентів самостійно складати власні освітні програми, використовуючи ресурси навчального середовища і підтримку викладачів.

У цілому ряді психологічних і дидактичних досліджень сьогодні показано, що ефективність формування готовності фахівця до застосування у своїй професійній діяльності інформаційних технологій залежить від рівня сформованості інформаційної компоненти його світогляду, інформаційного підходу до аналізу навколишньої дійсності.

Основним психологічним компонентом готовності студента до використання комп'ютера є знання, вміння, навички, мотиви його діяльності. Звідси випливає, що психологічна готовність студента до використання комп'ютера у своїй діяльності залежить від оволодіння операційно-технологічними процедурами роботи з комп'ютером, вміння застосувати отримані знання для вирішення певних завдань і від комп'ютерної грамотності, оскільки саме вона дає можливість висувати гіпотези, ставити перед собою завдання, які студент може вирішити за допомогою комп'ютера.

Формування психологічної, особистісно-мотиваційної, інтелектуальної, операційної готовності до використання нових інформаційних технологій підвищує рівень розвитку найбільш значущих властивостей мислення: узагальненості, усвідомленості, гнучкості, стійкості і самостійності - і несе в собі зміну пізнавальних процесів, мотиваційні зміни, перебудову діяльності і спілкування, зміну міжособистісних відносин, зміну позиції особистості.

В системі освітнього процесу необхідно виділити основні компоненти, що конструюють даний процес: особистість з її освітніми потребами; інформаційне освітнє середовище, в якому здійснюється

процес навчання; викладач, який координує і направляє освітню діяльність студента.

Ефективність функціонування освітнього простору залежить також і від готовності викладача і студента до взаємодії (особистісно орієнтована взаємодія) в інформаційному освітньому просторі.

Готовність особистості студента до умов навчання в інформаційному освітньому просторі залежить від його інформаційної культури, творчої активності, відповідальності, здатності до безперервного оновлення знань і умінь користуватися інфокомунікаційними технологіями в навчальних цілях і психологічної складової, необхідної для ефективної взаємодії з іншими учасниками навчального процесу.

Відзначимо, що ми враховуємо властивості інформаційного освітнього простору і реальні можливості студента при формуванні готовності до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Існує необхідність, поетапно формувати готовність до навчальної діяльності в інформаційному освітньому просторі.

Як підсумок даного підрозділу зазначимо, що вплив інформаційно-комунікаційних технологій на інтелектуальну діяльність особистості різноманітний і до кінця ще не вивчений. Метою комплексної валеологізації освітньої системи, має стати цілісний розвиток особистості студентів, досягнення ними високого рівня освіченості і культури при збереженні їх здоров'я, формування потреби здорового способу життя.

Інформатизація освітніх процесів вимагає урахування ряду психологічних принципів. Розробляючи навчальний процес на всіх рівнях проектування комп'ютерної навчальної програми необхідно вказувати не тільки на те, які елементи знання будуть сформовані, але й

які спотворення можуть виникнути. Тому орієнтованість на підвищену змістовну коректність вимагає від проєктувальників застосування наступних положень: діагностування можливих джерел навчальної інформації, виходячи з критеріїв змістовної насиченості і коректності; проєктування переліку можливих невірних знань і уявлень, способів їх профілактики; розробка конкретних методичних засобів включення тих хто навчається до рефлексивно-оцінної діяльності.

Інформаційні технології, безумовно впливають на психіку, перетворюючи пізнавальні мотиваційно-емоційні процеси, діяльність і спілкування людини, свідомість і міжособистісні відносини. Тому, щоб запобігти неадекватним наслідкам інформатизації навчання будь-яка дія в навчальній програмі має бути психологічно обґрунтована.

Висновки до четвертого розділу

Розглянувши дистанційне навчання та його особливості зазначимо наступне:

По-перше. дистанційна освіта є явищем відносно новим, що ґрунтується на можливостях новітніх інформаційних та комунікаційних технологій навчання. В даному аспекті її можна вважати цілком природнім еволюційним етапом в розвиткові традиційних освітніх систем. Неоднозначність та плутанина в термінології, що вживається для описання практики дистанційного навчання виникає також і через розходження у вживанні понять в різних країнах світу.

Найбільш вживаними поняттями для опису дистанційної освіти є: «відкрите навчання», «кореспондентна освіта», «самонавчання», «навчання дорослих», «домашнє навчання», «зовнішнє навчання», «безперервне навчання», «самостійне навчання», «навчання що

ґрунтується на технічних засобах», «опосередковане навчання», «розподілене навчання», «навчання з фокусуванням на учневі», «відкритий доступ», «гнучке навчання» та «дистанційне навчання.

В цілому, можна вважати, що під «дистанційною освітою» розуміються: сучасні технології, що спроможні забезпечити студентам отримувати на відстані головний обсяг матеріалів необхідних для навчання; особливі інтерактивні форми взаємодії поміж учасниками в процесі навчання (студентами та викладачами) з наголосом на самостійну роботу студентів, а також здійснюваний контроль та оцінка знань.

Дистанційна освіта є відкритою формою навчання, в якій передбачається активна форма комунікацій поміж викладачами та студентами завдяки можливостям сучасних технологій та мультимедіа. Дана форма навчання відкриває можливості вільного обрання часу, місця й ритму навчання

Дистанційна освіта має певні переваги по рівняно з традиційними формами освіти та суттєво розширює коло потенційних студентів. До переваг дистанційної освіти можна віднести: індивідуальність процесу навчання; гнучкість навчання; застосування найновітніших освітніх технологій; необмежений доступ до навчання; демократичні відносини між викладачем та студентом; можливість навчатися вдома.

До привабливих рис дистанційної освіти відносимо: гнучкість, паралельність, велику аудиторію, економічність, технологічність, соціальна рівність, інтернаціональність, нову роль викладача, позитивний вплив на студента, якість.

До конкурентних переваг дистанційної освіти відносимо: якість знань, продукт, організацію навчального процесу

По-друге. На сьогоднішній день в кожній країні Європи (і не тільки), існують навчальні заклади, що реалізують різні форми

дистанційної освіти. В європейських країнах дистанційна освіта почала інтенсивно розвиватися, значно раніше ніж в Україні, десь приблизно в 1970-ті роки ХХ століття, що було пов'язано з відкриттям ряду університетів відкритого типу або університетів дистанційної освіти. Тому, в європейських відкритих університетах за цей час вже добре відпрацьовані методики дистанційної освіти. Але постійний інтерес складають програми, що ґрунтуються на застосуванні найновітніших інформаційних технологіях, які з кожним роком відкривають нові можливості для дистанційної освіти.

Починаючи з середини 90-х років минулого століття, почався бурхливий розвиток дистанційної освіти в західних освітніх системах. За статистичними даними об'єм послуг, що надавалися дистанційною освітою збільшився в понад 30-ть разів. Такий «всплеск» може бути пояснений глобалізаційними процесами в світі, і в освітніх системах зокрема.

Одним із викликів сучасного глобалізованого світу стала масовизація вищої освіти, тобто різко підвищився попит на вищу освіту. З іншого боку, існує орієнтація на гуманізацію в освіті, тобто зростає інтерес до людини, її особистості. Водночас, розширювати кількість нових навчальних закладів, щоб задовольняти зростаючий попит на освіту не завжди можливо з точки зору матеріальних можливостей. На цьому тлі привабливою альтернативою традиційним закладам освіти, стали дистанційні форми освіти в віртуальних університетах чи «центрах дистанційної освіти».

Дистанційна (віртуальна) освіта стає на сьогодні звичною формою навчання для переважної кількості учбових закладів по всьому світо

Досвід Польщі та України у впровадженні даної форми освіти свідчить, що ця модель навчання, не зважаючи на популярність, зацікавленість та розвиток дистанційного навчання знаходяться в стадії

конструктивного пошуку оптимального вирішення різного роду проблем які стають на заваді його швидкого розвитку.

В Україні і Польщі є багато спільних проблем у розвитку дистанційної освіти, починаючи від: політики держави (яка має створювати відповідні системні рішення, нормативні, акти закони, далекосяжні програми розвитку тощо), закінчуючи відсутністю відповідної необхідної інфраструктури (належних технічних засобів і технологій навчання, відповідна підготовка кадрів, організаційна інфраструктура).

Дистанційна (віртуальна) освіта стає на сьогодні звичною формою навчання для переважної кількості учбових закладів по всьому світо

Досвід Польщі та Україні у впроваджені даної форми освіти свідчить, що ця модель навчання, не зважаючи на популярність, зацікавленість та розвиток дистанційного навчання знаходяться в стадії конструктивного пошуку оптимального вирішення різного роду проблем які стають на заваді його швидкого розвитку.

В Україні і Польщі є багато спільних проблем у розвитку дистанційної освіти, починаючи від: політики держави (яка має створювати відповідні системні рішення, нормативні, акти закони, далекосяжні програми розвитку тощо), закінчуючи відсутністю відповідної необхідної інфраструктури (належних технічних засобів і технологій навчання, відповідна підготовка кадрів, організаційна інфраструктура).

Разом з тим, вивчення ситуації з дистанційною освітою в Польщі і Україні, дозволяє зробити висновок про перспективність даної форми освіти для цих країни. Дистанційна освіта є однією з нових, розвиваючих форм організації навчального процесу, що постає суттєвим фактом покращення результативності впровадження сучасних інформаційних технологій навчання та сприяє забезпеченню

студентської мобільності, створенню зручних умов для навчання, розвитку творчих можливостей особистості тощо.

Щоб забезпечити успішність розвитку дистанційної освіти необхідно оптимізувати методологічні, навчальні та технологічні інновації. Передумовою прогресивного розвитку даної форми освіти є творчий підхід та активний пошук оптимального вирішення повсякденних питань. Оптимізму додає, ще той факт, що на сьогодні практично всі вищі навчальні заклади намагаються розробляти програми дистанційної освіти.

По-третє. До системи дистанційної освіти належать: модули інформаційних ресурсів, протоколи взаємодії, апаратне, програмне, організаційне, методичне забезпечення, зорієнтоване на можливі освітні потреби користувачів.

Дистанційними технологіями навчання забезпечуються можливості взаємодії команди викладачів із широкою аудиторією (кількасот тисяч) студентів, можливості контролю знань (тестування рівня знань тощо); можливості використовувати в процесі навчання електронні бібліотеки з багатьох предметів.

Будь-які програми дистанційної освіти можна розглядати з позицій часового виміру та позицій місця розташування. Так, наприклад, позиція місця розташування можлива:

1. Ті хто навчається і викладач (тьютор) знаходяться в одному місці.

2. Ті хто навчається і викладач знаходяться в різних місцях.

Те саме можна виокремити і по відношенню до часового виміру:

1. Взаємодія відбувається в режимі реального часу (синхронізована).

2. Взаємодія між учнями та вчителем відбувається в різний час.

По-четверте. вплив інформаційно-комунікаційних технологій на інтелектуальну діяльність особистості різноманітний і до кінця ще не вивчений. Метою комплексної валеологізації освітньої системи, має стати цілісний розвиток особистості студентів, досягнення ними високого рівня освіченості і культури при збереженні їх здоров'я, формування потреби здорового способу життя.

Інформатизація освітніх процесів вимагає урахування ряду психологічних принципів. Розробляючи навчальний процес на всіх рівнях проектування комп'ютерної навчальної програми необхідно вказувати не тільки на те, які елементи знання будуть сформовані, але й які спотворення можуть виникнути. Тому орієнтованість на підвищену змістовну коректність вимагає від проєктувальників застосування наступних положень: діагностування можливих джерел навчальної інформації, виходячи з критеріїв змістовної насиченості і коректності; проектування переліку можливих невірних знань і уявлень, способів їх профілактики; розробка конкретних методичних засобів включення тих хто навчається до рефлексивно-оцінної діяльності.

Інформаційні технології, безумовно впливають на психіку, перетворюючи пізнавальні мотиваційно-емоційні процеси, діяльність і спілкування людини, свідомість і міжособистісні відносини. Тому, щоб запобігти неадекватним наслідкам інформатизації навчання будь-яка дія в навчальній програмі має бути психологічно обґрунтована.

РОЗДІЛ 5.

ЕКОНОМІКА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Ефективність впровадження будь-яких освітніх інновацій не може бути повного без врахування їх вартості, затратності, віддачі тощо. Останнє повного мірою стосується й такого процесу, як інформатизація освіти. Комплекс питань, що складають зазначену сферу охоплюється поняттям «економіка освіти»; у нашому випадку мова йде про «економіку інформатизації освіти». Системно-предметного розгляду ця тема в нашій літературі ще не отримала. Зупинимось на її розгляді більш детально.

5.1. Місце поняття «економіка освіти» в системі сучасного педагогічного дискурсу

На сьогодні у світі швидкими темпами розвивається новий напрямок економічної науки - економіка освіти. В рамках останньої вивчаються шляхи вдосконалення ресурсного забезпечення освітніх установ, проводиться оцінка ефективності вкладань в освіту, аналізується вплив освіти на економічне зростання.

Проблеми освіти в нашій країні довгий час були предметом педагогічної науки. Це було природним наслідком такого влаштування освітньої системи, коли питання її економіки вирішувалися поза самою системою освіти. Але вже в 60-70-ті роки двадцятого століття, проблеми освіти стали розглядатися в рамках виниклої тоді нової галузі економічної науки - економіки освіти, коли вона стала розглядати специфічну дію економічних законів у сфері освіти. У числі головних

проблем, що стояли перед економікою освіти періоду початкового її формування, було вдосконалення методології та методів планування системи освіти в цілому та її окремих ланок; збалансованість планів підготовки та розподілу фахівців, обґрунтування співвідношення між напрямками і формами освіти, відповідають потребам директивно планової економіки; визначення суспільно необхідних витрат на освіту.

Методологія економіки освіти цього періоду будувалася у відповідності зі сформованою адміністративно-бюрократичної практикою планування та фінансування, орієнтуючись насамперед на валові показники системи вищої освіти. У радянській економічній літературі тривалий час існувала офіційна точка зору, яка визнавала функціонування економічних відносин виключно в галузях матеріального виробництва.

Освіту як галузь невиробничої сфери було виведено з-під впливу економіки і дії її законів. Потім з'явилися думки про те, що економічні відносини в галузях невиробничої сфери існують, але вони є похідними від економічних відносин в матеріальному виробництві. Разом з тим ряд вчених і до теперішнього часу не сприймають ринкові відносини у сфері освіти, вважаючи їх штучної імплантацією в освіту.

Попри все ера нової економіки набуває свого визнання та виносить розгляд питання щодо економічних законів, керуючих нею. Відомими є висловлювання, що *«технологія може змінювати економіку, але не змінює її законів»*. Це висловлювання має певний сенс але не сприяє пошуку відповідей на ті питання які постають в сучасному світі в наслідок процесів інформатизації в усіх сферах суспільного життя.

Безумовно, традиційні (старі) економічні закони не щезнуть, але прогнозованою є зміна особливостей їх прояву та дії. Одночасно виникають і нові економічні закони, що в процесі діяльності нової економіки будуть обґрунтовуватися з наукової точки зору. Вже тепер

фахівцями докладно розбираються проблеми відносно парадоксу продуктивності праці («парадокс Солоу»), а також цикли Кондратьєва, котрі допоки не удалося роз'яснити в повній мірі, ґрунтуючись на відомих законах. Так, закономірним є те, що економічні закони котрі успішно працювали раніше в нових умовах стають не придатними. Наприклад, грошова і антимонопольна політика, добре спрацьовували в індустріальний період, але сьогодні, в інформаційну епоху вони стають не ефективними. Щоправда, деякі дослідники вважають, що економічна циклічність по-справжньому не може бути усуненою, і певні економічні закони є непохитними, так, при занадто швидкому зростанні економіки, збільшується інфляція; ціни на акції, залежатимуть від прибутків; а уряди мають стежити та попереджати зловживання з боку монополій.

Але і досягнення нової економіки пояснюються не достатньо переконливо на наш погляд. Наприклад, якщо взяти сферу поширення та використання інформаційних послуг, то 63 відсотки таких послуг відносять до інтелектуальних. Понад 50 відсотків ВВП країн Організації економічного співробітництва та розвитку утворюється в галузях освіти та комунікацій, що вважаються доволі знаннево інтенсивними галузями. Практично у всіх країнах, що вирізняються високим рівнем доходів зростає сегмент високотехнологічних галузей (комп'ютерна, електроніка, аерокосмічна тощо) відносно загального обсягу умовно-чистої продукції та експорту.

Приміром, починаючи з 1970 року по 2012 рік частина високотехнологічної продукції у виробництві умовно-чистої продукції збільшилась у США з 18,2 до 24,2 відсотків; в Японії з 16,4 до 22,2 відсотків; в Англії – з 16,6 до 22,2 відсотків. Якщо поглянути на частку товарів високотехнологічних галузей відносно експорту, то найвищі показники за вказаний період відмічено в Ірландії, на другому місці США, третє – Японія.

Найбільш потужно розвивалася, передусім, технічна сфера. Ще в 1946 році було сконструйовано найперший програмований комп'ютер, що мав пам'ять лише на двадцять слів. А вже, починаючи з 1960-х років розпочався стрімкий розвиток («революція») комп'ютерної техніки, що продовжується і досі. Спершу, в 1964 році було розроблено ЕОМ які отримали назву «мейнфремів», вони були безперечними лідерами по всьому світі до винаходу в 1971 році мікропроцесору. Одним з фундаторів компанії «Intel», Гордоном Муром, ще в 1965 році прогнозувалося стрімке зростання технічного прогресу в комп'ютерній сфері, що сповна підкріпилося подальшою дійсністю. В 1965 році Г. Мур, шляхом емпіричного спостереження виявив, що кількість транзисторів, розміщених на кристалі інтегральної схеми, подвоюється кожні 24 місяці. Ця закономірність, що отримала назву «закон Мура», на думку дослідників, буде актуальною ще найближчі десятиліття. В 2015 році потужність (процесорів) комп'ютера порівняно з 1975 роком перевищена в 19 мільйонів разів, а собівартість зменшується.

Подібні зависокі показники економічного зростання, з одного боку, пояснюються великою ефективністю новітньої техніки та зростаючим попитом на неї. З іншого боку, правомірним є припущення, що до розвитку економіки «втручаються» нові економічні закони, яких раніше не існувало. Нові економічні закони очікують, ще своїх відкривачів та дослідників. Можливо, як це вже відбувалося колись, ці нові економічні закони зробляться помітними в наслідок відносно руйнівних криз світової економіки. Оскільки, час від часу світова економіка зазнає серйозних випробувань. Наприклад, коливання ролі американського долара, коливання цін на газ та нафту на фоні погіршення міжнародних відносин та зростання терористичних загроз тощо. Все це з одного боку стає важким випробуванням для світової

економіки, з іншого – дає експертам матеріал для досліджень і відкриває можливості відкриття законів нової економіки.

Наукове дослідження «нової економіки» поширюється і в Україні, поступово виявляючи власну специфіку, що обумовлена соціально-історичними особливостями. Суттєвою відмінністю «нової економіки», характерною для всіх країн вважається розвиток інтелектуального капіталу та його інкорпорації до трьох основних факторів виробництва. Саме інтелектуальний капітал нової економіки кардинально відрізняє її від всіх попередніх економік.

Нова економіка впливає на розвиток всіх суспільних галузей особливо це стосується системи освіти. Розвиток інформаційних технологій, як відомо призвів до процесу інформатизації освіти спрямований на формування інформаційного середовища, що в свою чергу вимагає, застосування новітніх інформаційних технологій на сучасній комп'ютерній техніці з сучасним програмним забезпеченням..

Виклики нової економіки призвели і до пошуку нових технологій для поширення освіти. Останніми роками спостерігалось зростання популярності *інтернет-університетів*. Це – розповсюдження продукції освіти за допомогою електронних засобів, таких як Інтернет і супутникове телебачення. Подібні засоби вписуються в концепцію «оперативності», дозволяючи забезпечити «оперативну поставку» продукту, і в даний момент становлять великий інтерес для урядів, університетів та ділових структур.

Рівень складності подібних засобів широко варіюється. Спрощені варіанти, на зразок тих, які вже використовуються університетом Фенікса, штат Арізона, вдаються до електронної пошти для розсилки лекцій та конспектів і застосовують інтернет-технологію чатів для організації онлайн-семінарів. Складніші моделі використовують інтерактивні інтерфейси в мережі, і можна припустити, що наступна

хвиля цифрового телебачення теж буде інтерактивною [262]. Як один з прикладів подібного ускладненого виду комунікації можна назвати провайдер, створений двома випускниками Кембриджу з метою навчання за допомогою електронних засобів. «Боксмайнд» (Voxmind) надає доступ до онлайн-лекцій, які читають всесвітньо визнані вчені, до наукових джерел, діючи при цьому в режимі «оперативної поставки». Інтерфейс Боксмайнда поділяє екран на чотири окремі віконечка. В одному показується відеозапис з лекційним матеріалом. В іншому змінюються зображення, які її ілюструють. Двоє інших вікон подають текст та посилання на закладки в лекційний матеріал.

Крім того, існує також перелік гіперпосилань на цитовані в лекційному матеріалі документи та всі пов'язані з ними джерела, що можна знайти в мережі. До них можна перейти відразу, зупинивши лекцію. Боксмайнд не є інтернет-університетом в прямому сенсі слова, але його створено задля допомоги освітнім закладам та корпораціям застосовувати в повній мірі електронні засоби розповсюдження навчального матеріалу. І звичайно, формат Боксмайнд дає уявлення про те, як може працювати складна платформа інтернет-університету [259; 258].

Зацікавленість ринків дистанційної освіти, що розвиваються у в подібних проектах, підтверджується створеними програмами на китайському – у 2003 р. і на іспанському (для Латинської Америки) – у 2006 р. [261]. Компанія Томсонс – парасолькова корпорація для безлічі відгалужень організації в різних регіонах світу, що дозволяє їм під приводом внутрішньоорганізаційної торгівлі концентрувати прибуток у регіонах з низьким оподаткуванням і обходити регламентацію з торгівлі і якості. У компанії є підприємства, які займаються супутниковим телебаченням, і їх основною освітній філія, Thomson Learning, в даний час постачає освітні програми корпоративним клієнтам [383; 387].

Новітні просторові та часові можливості призвели до необхідності використовувати Інтернету як певне знаряддя задля реконструкції існуючих взаємозв'язків поміж трьома головними суб'єктами в бізнесі – постачальником, організацією та споживачем. Утворився та удосконалюється єдиний електронний ланцюг поставок, в якому споживач має можливість порядкувати склад власних постачальників, створюючи замовлення на виробництво, а також конфігурувати продукт. Саме на цьому етапі, розпочинається застосування інтернет-технологій у взаєминах поміж різними суб'єктами господарювання.

Інтернет в «новій економіці» зробився самобутньою всесвітньою торгівельною платформою, яка відкидає потребу в посередниках. Тому іноді, його нарікають «вбивцею посередників». Найбільш істотною, за даних умов, є виникнення та розвиток схем торгівлі онлайн. Серед таких моделей виокремлюються дві головні схеми.

Перша, це B2B (з англ. business-to-business) або взаємодія суб'єктів господарювання (бізнесу) один з одним.

Друга - B2C (з англ. business-to-customer) – взаємодія суб'єкту господарювання (бізнесу) безпосередньо з кінцевими споживачами. За даними консалтингової компанії «The Gartner Group», масштаби глобальної торгівлі за моделлю B2B, лише до 2010 року зросла до 4 трлн. дол зпорівняно з 400 млн. в кінці минулого століття.

Передусім, збільшення економічних показників є характерним для великих організацій, що функціонують на ринку інформаційних технологій. Наприклад, вартість такої відомої компанії як «Yahoo!» збільшилася лише за два роки з 400 мільйонів доларів до 5 мільярдів. За великим рахунком, таке зростання можна вважати ринковою оцінкою неабиякого об'єму знань що накопичено цією компанією. Адже саме знання складають основу нової економіки та вможливають отримання великих доходів.

За умов «нової економіки», чи не вперше створюються умови задля дійсного втілення в життя моделі досконалої конкуренції, оскільки вона уможлиблює формування достатку інформації, необмежену кількість споживачів та продавців, мінімізує операційні розходи та руйнує всі перешкоди новим учасникам ринку. Різновиди торговельних майданчиків виправдовуються потребами певної галузі чи учасниками ринку. Для зручної взаємодії на таких торгових майданчиках роблять каталоги та організують аукціони, на яких зустрічається велика кількість тих хто купує і тих хто продає з усього світу. Стандартизований товар якоїсь одної галузі продають на електронних біржах. Можливості Інтернету, при цьому забезпечують достатню прозорість процесу, яку спеціалісти з «UBS Warburg» алегорично прозвали «оголена економіка».

На сьогодні очевидно стає перевага взаємодії суб'єктів господарювання (бізнесу) безпосередньо з кінцевими споживачами, за схемою B2B. Ця тенденція притаманна всім галузям економіки. Наприклад, відомі виробники автомобілів такі як: GM, Ford, Daimler Chrysler і Renault-Nissan, мають на меті повністю перевестися на загальну електронну біржу. Експерти прогнозують збільшення ефективності ринку обміну товарів та скорочення вартості виробництва автомобілів на 14 відсотків.

До одного з нагальних питань у проблемі створення механізмів «нової економіки» відносять утворення міжнародної системи емісії та використання «електронних грошей» (англ. digital money). Під поняття «електронні гроші» підпадають номіновані у конкретній валюті чи товарі одиниці розрахунку, існуючі у вигляді електронних записів в електронних пристосуваннях (англ. device). Інформація відносно таких одиниць розрахунку передається з одного електронного приладу на інший, що дає можливість виконувати розрахункові операції відповідно

до господарських договорів. Завдяки цьому істотно меншає не лише попит на гроші, що емітуються центральними банками, а і виникає певне узурпування з боку організаторів подібних систем, прав на прибуток від емісії, або іншими словами сеньйораж (от фр. seigneurage).

В наш час знання перетворюються у внутрішній процес економічного зростання, що надає підстав в новий спосіб підходити до оцінювання його результатів. «Нова економіка» по суті є «економікою знань» коли зростання національних економік стає можливим завдяки досягненням світового науково-технічного прогресу. Потенціал сучасного науково-технічного прогресу оцінюється доволі високо оскільки приблизно дев'яноста відсотків всіх учених, які колись були на нашій планеті, живуть в наші дні. Керманичі багатьох країн по всьому світі, останнім часом, переймаються проблемою готовності своїх народів до ери «нової економіки». Оскільки вони усвідомлюють, що нова економіка це не лише певна модель вести бізнес, а в першу чергу, вона є новою стратегією, невід'ємною частиною економіки майбутнього.

Ознайомлення із знаннями про національні культури стає важливою складовою навчання через навчання на відстані, а воно може зменшувати прогалину між гуманітарною цивілізацією, що динамічно розвивається, та науково-технічною цивілізацією, яка значно повільніше йде нею.

Загалом сучасна ринкова ліберальна економіка вважає ринок найбільшою інституціональною вигадкою людства, що є складною інформаційною системою, яка в процесі еволюційного розвитку створила унікальний за простотою й ефективністю механізм передачі інформації всім учасникам ринку через ціни, а приватна власність, при цьому, є найважливішим інструментом ринкової економіки і вирішальним фактором її успішного розвитку, впливаючи на економічний прогрес через:

1. Заохочення розумного управління майном.
2. Підвищення ефективності використання ресурсів.
3. Намагання до використання своїх ресурсів в інтересах інших людей.
4. Стимулювання збереження ресурсів для майбутнього.

При цьому ринок доповнюється державою, головні функції якої:

1. Правове забезпечення функціонування ринку і підтримки правопорядку.
2. Виробництво суспільних благ.
3. Мінімізація трансакційних витрат.
4. Охорона навколишнього природного середовища.
5. Стабілізація макроекономічних коливань

За оцінкою А.Г. Мовсеяна [139, с.106] уявлення щодо ринку базується на моделі досконалої конкуренції, яка передбачає, що:

1. Товар виробляють чимало приблизно рівних за часткою ринку і можливостями фірм, які не пов'язані між собою.
2. Товар, що надходить на ринок, повністю однорідний, однієї якості в стандартних партіях.
3. Відсутні обмеження входження на ринок.
4. Всі учасники ринку мають повну інформацію, коли виробникам відома крива попиту споживачів, а споживачам – крива пропозиції виробників.

Критично розглянувши модельні припущення ринків досконалої конкуренції за її складовими, зазначимо, що:

1. Припущення відносно приблизної рівності сил і можливостей учасників ринку не виконується для більшості ринків. Навпаки, для сучасних ринків притаманна олігопольна структура, коли лише 5-7 великих корпорацій контролюють 50-70% ринку.

2. Припущення відносно однорідності продукту також нереально, тому що на ринку практично немає двох абсолютно ідентичних товарів.

3. Доволі вагоми є обмеження вільного входження до ринку, коли національні ринки захищаються імпортомним митом, квотами, сертифікацією.

4. Інформація щодо ринку між його учасниками не тільки не загальнодоступна, а й більшою мірою унікальна.

Система освіти складає важливу частку економіки нашої країни та постає гарантом майбутніх здобутків в плані зміцнення та утвердження престижу України на світовій арені, а також укріплення суверенітету, незалежності, демократичних цінностей. Освіта в сучасному світі є головним чинником що впливає на розвиток людського потенціалу, а також чинником, що забезпечує соціально-економічний прогрес країн. Значення освіти для суспільного розвитку є визнаним фактом, але сучасний контекст актуалізує сприймання системи освіти як значимого фактора доктрини «економіки знань» та в забезпеченні конкурентоздатності країни.

Будь-яка країна може бути конкурентоздатною за умови забезпечення ефективного функціонування освітніх, кадрових, інтелектуальних, наукових та технічних складників, приміром, через забезпечення високої якості освітніх послуг, сильну державну підтримку, інформатизацію освіти тощо.

В Україні система освіти, в тому числі вищої, є доволі централізованою. Держава владіє потужними важелями впливу на освітні заклади. Маючи економічні та політичні важелі впливу вона постає як жорсткий організатор та контролер їх діяльності. Виходячи з цього, щоб забезпечити розвиток системи освіти (зокрема вищої) необхідно передусім реформувати систему державного управління в

освітній сфері, удосконаливши, наприклад, позиції та посиливши роль Міністерства освіти і науки України, оприлюднюючи рейтинги та результати діяльності освітніх закладів, запроваджуючи державно-громадські форми управління навчальними закладами, розробляючи науково обґрунтовані методичні положення відносно виділення навчальним закладам державних коштів.

Вітчизняні наукові дослідження у своїй переважній більшості приділяють увагу питанням пов'язаним з управлінням освітою в площині педагогічної діяльності. Водночас, на наш погляд, не менш важливою постає проблема щодо удосконалення діяльності пов'язаної з державним управлінням освітою в площині саме економічних взаємовідносин. Організаційно-економічний механізм управління системою освіти (в тому числі вищою) включає не лише організаційні, економічні та соціальні блоки, з відповідними елементами, а передусім форми, методи, функції та інструменти управління, що здатні забезпечити ефективну діяльність системи освіти загалом і вищої зокрема.

Серед типів економіки освіти варто виокремити наступні:

- адміністративний тип економіки освіти. Він, зазвичай притаманний адміністративно-командній економіці і означається цілковитим фінансовим забезпеченням з боку держави, системою кошторисного фінансування та жорстким державним контролем за витратами коштів;

- постадміністративний тип економіки освіти. Спостерігається в країнах з транзитивною економікою. Такий тип економіки освіти базується також на системі централізованого управління з боку держави, але припускає деяку автономію навчальних закладів для рішення господарських питань та у проведенні освітньої діяльності;

- ліберальний тип економіки освіти. Зустрічається в країнах з ринковою економікою та опирається на диверсифіковані фінансові ресурси. Їм притаманне громадсько-державне управління та передбачено різні важелі впливу на діяльність навчальних закладів, які користуються великою можливістю автономної діяльності.

Ефективне функціонування економіки освіти напряму пов'язане з її структурою, взаємодією та узгодженістю її окремих елементів, таких як методи, функції, інструменти управління, що складають в цілому надскладний комплекс.

Важливий елемент для організації економічних механізмів управління системою освіти збоку держави складає фінансова складова. В Україні до початку 1990-х років єдине джерело фінансування освіти складав державний бюджет. Перехід до ринкової економіки призвів до ускладнень способів фінансування системи освіти, а також до диверсифікації його джерел. Фінансова складова зокрема вищої освіти містить дві основні підсистеми: забезпечення та регулювання. Зміст діяльності фінансового забезпечення вищої освіти є виділенням якоїсь частини коштів з державного бюджету на розвиток навчальних закладів як державної, так і інших форм власності. В свою чергу, фінансове регулювання полягає в застосуванні певного методу за яким держава виконує функцію управління економічними та соціальними процесами при використуванні коштів.

Як вже зазначалося вище, переважна більшість країн у світі вважають освіту вагомим інструментом для розвитку національних економік. Кожна країна має власні, своєрідні механізми в управлінні системою освіти. В фінансовому блоці це простежується в застосуванні різних джерел для фінансування системи освіти. В цілому можна виділити дві основні групи: країни в яких в силу історичних обставин переважало державне фінансування, наприклад країни європейського

союзу; і країни, в яких фінансування системи освіти відбувалося за рахунок різних приватних осіб чи підприємств (Сполучені Штати Америки, Південна Корея). Хоча здебільшого існують змішані моделі де різняться лише частка державних та недержавних коштів для розвитку освіти. Наприклад, в Канаді державне фінансування складає від 70 до 85 % всіх коштів, в Голландії – 90 %, в Німеччині – 95%, в Великобританії – 62 %. Зростаюча диверсифікація джерел фінансування системи освіти зумовлена певним чином з процесами масифікації в освіті в наслідок глобалізації і відповідно нестачею державних коштів для забезпечення зростаючого попиту на освіту, навіть у самих розвинених країнах.

Світовий досвід щодо вирішення економічно-фінансових питань освіти, дозволив виокремити наступні моделі в економіці освіти, такі як:

- кошторисна модель фінансування;
- нормативна модель фінансування;
- фінансування за результатами діяльності;
- бюджетна модель фінансування, що засновується на диференційованій грантовій підтримці та на освітніх ваучерах [85].

Поряд із різними ознаками глобалізаційного процесу, виділимо утвердження засад планетарного суспільства, як новий цикл глобалізації, коли відбувається заміна територіального принципу організації суспільства мережевим, при якому соціальний організм сучасного суспільства глобального соціуму формується як планетарне суспільство мережевих структур. Більше того, вважаємо, що ключ до глобального суспільства слід шукати не в структурі соціально-економічних відносин, а насамперед у системі інформаційних комунікацій як однієї з фундаментальних форм самоорганізації живих систем, у тому числі й людського суспільства.

Крім того, розвиваючи свої дослідження щодо змін умов і форм праці в умовах глобалізації ми сформулювали наступне твердження:

1. Процес інформаційної економіки, що спонукає процеси індустріальної реструктуризації, які, у свою чергу, призводять до скорочення робочих місць у системі зайнятості і формування, таким чином, когорти «зайвих».

2. Новий капіталізм розплутує близькі зв'язки, які існували під час дії фордівської моделі економіки при відриві фінансів від індустріальної логіки, поширенні перенесення своїх виробничих об'єктів в інші регіони і поділу трудової спільноти на непов'язані між собою частини. Подібне відбивається на становищі виробничого класу розвинутих країн.

Така трансформація капіталізму відбувається за допомогою широкого впровадження гнучкості, як головної складової глобалізації. При цьому ми виділяємо три форми гнучкості: числову – скорочення штатів, функціональну – адаптування продуктивної поведінки стабільного складу фірми і фінансову – індивідуалізацією та коригуванням нагороди.

Відповідно до цього пропонуємо своє розуміння кожної форми гнучкості:

- числова (зовнішня, кількісна) – забезпечується скороченням чи збільшенням штатів з використанням форм зайнятості і порушення норм і дедалі більшими змінами периферійної маси тимчасових працівників;

- часова – забезпечується кількісними параметрами трудових відносин щодо варіацій робочого часу (зауважимо, що при роботі щодо виконання завдання фірми вдома взагалі ніхто не контролює тривалість робочого часу, головне – здати роботу у встановлені строки);

- виробнича (зовнішня, якісна) – забезпечується стратегією зміни статусу праці – використання субпідряду, передача внутрішніх функцій стороннім організаціям чи незалежним працівникам;

- функціональна (внутрішня, якісна) – заходи спрямовані на підвищення кваліфікації персоналу, як центрального осередку, так і

периферійних суб'єктів.

На цій основі констатуємо, що глобальне інформаційне суспільство – це суспільство за своєю суттю віртуальне, відповідно глобальний простір набуває специфічних рис віртуального простору, як і глобальна економіка.

Водночас зазначимо, що планетарне суспільство органічно пов'язане з логікою ноосферизму, з утвердженням глобального Інтернету і планетарного Розуму, а утвердження такої цілісності розглядається ним як логічний результат поетапної коеволюції людини і природи, позитивний відгук на суперечності між ними, які на етапі індустріально-економічної глобалізації досягли критичної межі.

Розглядаючи основу постіндустріальної системи економічних відносин, зазначимо, що ринок поступово втрачає свою традиційну самоутворювальну функцію, поступаючись місцем новим альтернативним утворенням, які можна назвати метаекономічними формуваннями, а сама метаекономіка, на нашу думку, це основа дійсно постіндустріальних економічних відносин у їх системній зрілості, це логічний продукт інформаційної революції, яка лише розгортає свої цінності, це економічна основа планетарного суспільства, економіка знань, економіка довіри, економіка епохи справжнього гуманізму.

При цьому метаекономіка, залишаючись канонічною економікою, виходить, на його думку, за її межі, не вміщується у чинні для економіки не лише функціональні, а й сутнісні конструкції, набуваючи непізнаних (віртуальних) ознак і тому віртуальна економіка, за нашою думкою, – це рефлекторна економіка у її трансцендентному визначенні.

Водночас, якщо економіка доіндустріальної та індустріальної епох була матеріальною, то нова економіка – економіка інформації та знань перестає бути матеріальною.

Фактично знову слід нагадати, що у світі все матеріальне, навіть

думки, а набуття нових знань все більше і більше потребує матеріального забезпечення у вигляді мільярдів комп'ютерів і мережі наземних та космічних станцій для обміну знаннями між особистостями для розвитку у них нових знань. На нашу думку, поняття «нематеріальна економіка» слід застосовувати лише опосередковано і обов'язково в лапках, а не як пряме визначення. Водночас вважаємо, що, по-перше, віртуальність відбиває логіку еволюції і природної матерії, наповнення її соціальним змістом, по-друге, віртуалізація економічних процесів пов'язана із специфікою інформаційного поля; по-третє, під час аналізу механізмів віртуалізації економічних процесів слід враховувати залежність їх сутнісних визначень від швидкісних параметрів.

Зазначимо, що, на наше переконання, педагогіка і економічна наука поки не визначилась у сутнісних характеристиках новітніх глобальних процесів і теорію економіки символів і теорію економіки знань поки що не створено. Тому при подальшому розвитку економічної теорії слід звернути увагу на дві базові позиції: 1) одиниці виміру новітніх метаекономічних процесів і 2) проблему формування їх системної цілісності. трансформування сфери праці й зайнятості в цілому пов'язане не лише з крахом фордівського компромісу між працею, капіталом та споживанням.

Нинішній процес являє собою історичну зміну капіталізму, яка є ні продовженням у нових формах попереднього способу капіталістичного накопичення, ні сходженням на вищу стадію капіталізму, а новим історичним періодом. Революція нових технологій – шлях інформаційної та глобальної економіки, в якій продуктивність і конкурентоспроможність дедалі більше залежать від здатності виробляти, опрацьовувати та застосовувати ефективну інформацію, що ґрунтується на знаннях науки. Наводимо при цьому думку відомого спеціаліста у сфері інформації М.Кастельса, згідно з якою вперше в

історії поєднується поява нової матеріальної бази, необхідної економіці, інформаційні технології, а також планетарна експансія капіталізму, що створює нову виробничу парадигму, яка характеризується можливістю нечисленних зв'язків між різними сферами, а також між агентами цих видів діяльності [103, с. 494-505].

Виходячи з цього, окреслимо контури інформаційної економіки як глобальну через, насамперед, глобальність капіталу, який за кілька секунд може перекинути мільярди доларів з одного місця планети в інше, підприємства можуть інвестувати куди завгодно, наймаючи далеко за власними кордонами кваліфікованих працівників. Через швидке поширення інновацій також глобалізується наука, технологія та інформація.

Це сприяє формуванню мережні підприємства, коли йде перехід від масового виробництва до гнучкої спеціалізації великого обсягу при поєднанні переваг масового виробництва і систем виробництва «на замовлення». Тобто, вперше в історії базовою одиницею економічної організації є мережа, що складається з різних суб'єктів і організацій, яка весь час змінюється в міру того, як вона пристосовується до середовища та структур.

Підводячи підсумки цих ідей та тверджень, зазначимо, що на сьогодні у світі швидкими темпами розвивається новий напрямок економічної науки - економіка освіти. В рамках останньої вивчаються шляхи вдосконалення ресурсного забезпечення освітніх установ, проводиться оцінка ефективності вкладань в освіту, аналізується вплив освіти на економічне зростання. Система освіти складає важливу частку економіки нашої країни та постає гарантом майбутніх здобутків в плані зміцнення та утвердження престижу України на світовій арені, а також укріплення суверенітету, незалежності, демократичних цінностей

Наукове дослідження «нової економіки» поширюється і в Україні, поступово виявляючи власну специфіку, що обумовлена соціально-історичними особливостями. Суттєвою відмінністю «нової економіки», характерною для всіх країн вважається розвиток інтелектуального капіталу та його інкорпорації до трьох основних факторів виробництва. Саме інтелектуальний капітал нової економіки кардинально відрізняє її від всіх попередніх економік.

Виклики нової економіки призвели і до пошуку нових технологій для поширення освіти, та до створення умов для конкуренції. Ефективне функціонування економіки освіти напряму пов'язане з її структурою, взаємодією та узгодженістю її окремих елементів, таких як методи, функції, інструменти управління, що складають в цілому надскладний комплекс.

Світовий досвід щодо вирішення економічно-фінансових питань освіти, дозволив виокремити наступні моделі в економіці освіти, такі як: кошторисна модель фінансування; нормативна модель фінансування; фінансування за результатами діяльності; бюджетна модель фінансування, що засновується на диференційованій грантовій підтримці та на освітніх ваучерах.

5.2. Економіка знань та інформатизація освіти в умовах глобалізованого світу

Безумовно, що підготовка та перепідготовка кадрів в системі освіти для країни вимагає від викладацького персоналу обговорення широкого кола питань, включаючи питання глобалізації. Сформулюємо три складових сутності глобалізацій:

Цілісність світу як встановлення всесвітніх зв'язків у всіх областях людської діяльності; гармонізацію відносин у системі людина-спільнота-природа; розвиток глобальних структур в різних сферах життєдіяльності людства та інституціоналізацію глобалізації;

Глобальність людської спільноти як консолідацію людей зі спільною долею в „загальнопланетарному домі”; усвідомлення мешканцями Землі своєї належності до Єдиного людського роду, який має єдині цілі, включаючи головну – збереження виду *Homo sapiens* і життя на планеті; утвердження в кінці кінців глобального етносу;

Новий тип цивілізації (світова цивілізація) як трансформацію локальних цивілізацій у цивілізацію планетарну; використання всього найціннішого в культурно-цивілізаційної спадщині народів; формування низки нових базових цінностей і вироблення глобального світогляду при утвердженні загальнолюдської етики.

При цьому автори зазначають, що ці три складових не тільки перспектива та віддалений ідеал, а й чітка тенденція розвитку та об'єктивна реальність, що дозволили їм зазначити: вже сьогодні можливо стверджувати щодо становлення відносно єдиної світової спільноти.

Виходячи з позицій, що глобалізація це не несподіваний феномен, а продовження процесу засвоєння планети Земля як єдиного цілого при посиленні взаємодії країн і народів, перетворення людської спільноти, автори зазначили, що протягом тривалого часу і в різному ступені глобалізація охоплювала основні сфери людської діяльності:

економічну – формування великих торговельних шляхів, зародження і змін соціально-економічних систем, створення ТНК, формування світової економіки і світових фінансів;

політичну – перетворення родів і племен у народи при формуванні держав і націй, регіональних спільнот і наднаціональних органів управління;

релігійну – заміна язичництва світовими релігіями;

географічну і геополітичну – при великому переселенні народів, відкритті та засвоєнні нових земель, створенні імперій і великих конгломератів;

ідеологічну – розповсюдження тих чи інших ідей на багато країн і народів;

інформаційну – формування мови, створення і розвиток письменності, друкування книг, мас-медіа, всесвітня павутина – Internet.

Виходячи з цього автори зазначили, що сучасна глобалізація це і визначена реальність, яка підготовлена всією попередньою історією, і процес, що розвивається, і перспектива розвитку людської спільноти.

Глобалізація втягує у світовий вир все нові й нові країни і народи, розповсюджується на всі сфери життя, але, на думку авторів, не треба перебільшувати реальний рівень глобалізації, коли найбільш просунутими вперед є інформатика, фінанси, економіка, технології. Більше того, автори вважають, що сучасний стан глобалізації відрізняється від попередніх етапів (тут вони застосовують інший термін – етап) інтернаціоналізації та інтеграції тим, що:

- нині в процесі побудови глобальної економіки відбувається загальна лібералізація ринкових відносин, вільний і за суттю миттєвий в масштабі реального часу рух капіталів;

- глобальна інформаційна мережа і сучасні засоби комунікації роблять можливим загальнопланетарне спілкування, стискаючи час і простір;

- знання перетворюються у базовий елемент суспільного багатства;

- принципово змінюється роль людського капіталу, його інтелектуальної складової;

- відбуваються якісні зміни у побуті людини, коли загальним попиту користуються ті самі товари, формуються спільні норми поведінки та спілкування, одягу та етикету, побутових зручностей і розваг, які не пов'язані з їхньою національною і культурною належністю, а є проявом як раз глобальних процесів;

- безпрецедентні глобальні загрози та виклики;

- глобалізація, як ні один із процесів минулого, загострила проблему соціоприродної єдності, підвела людство до „антропогенної межі Землі”, висвітлила необхідність переходу до нового типу еволюції (коеволюції), що є досягненням гармонії між природою та спільнотою.

Те, що ми спостерігаємо різні темпи і час включення країн у процеси глобалізації, багато в чому зумовлені специфікою культурно-цивілізаційного розвитку при підсиленні ролі інформаційно-комунікативної складової сучасної культури, а сама інформаційна революція є найважливішим двигуном сучасної глобалізації, що сприятиме управлінню глобальними процесами.

При цьому автори вважають, що на стадії формування інформаційної епохи головним інструментом придбання знань стає пізнання, як процес особистого та інституціонального засвоєння інформації в межах сучасних мегаінформаційних структур, що веде до народження нового знання.

Погоджуючись з більшістю дослідників в тому, що глобалізація посилює нерівність між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, автори водночас додають, що така нерівність зростає і в межах населення розвинутих країн.

Соціально-економічні, демографічні, енергетичні проблеми, транснаціональні загрози та виклики, міжнародний тероризм і концепції

глобального управління розглянуті авторами з загальноприйнятих позицій, а щодо моделей глобалізації (неоліберальна, соціально-ринкова, соціально-реформістська, імперська, «з людським обличчям» та ін.) автори своєї думки не визначили, зауваживши, що яка з них стане домінуючою в близької і середньострокової перспективі невідомо.

Оскільки лібералізм спрямований на розвиток міжнародних економічних відносин, то, за нашою оцінкою, основу відкритої економіки складають такі принципи:

1. Рівна інформаційна прозорість.
2. Вільна торгівля.
3. Вільна конвертованість валют.
4. Вільний рух капіталу.

Водночас наведемо на користь лібералізації такі твердження:

1. Можливість спеціалізації, коли країни, що мають надлишки тих чи інших факторів виробництва, матимуть порівняльні переваги в експорті тих товарів і послуг, виробництво яких засновано на інтенсивному використанні цих факторів.

2. Виграш від збільшення масштабів ринку.
3. Створення на внутрішніх ринках конкурентного середовища.
4. Стимулювання експорту через імпорт.
5. Підвищення загальної ефективності за рахунок глобалізації ринків.

Аналізуючи лібералізацію фінансових ринків і підкреслюючи, що вони за розвитком випереджають товарні ринки, зазначимо, що фінансизація економіки проявляється в:

- зростанні питомої ваги фінансових послуг у загальному обсязі послуг;
- збільшенні об'ємів операцій на фінансових ринках відносно операцій на товарних ринках;

- зростання питомої ваги фінансових актів у балансах підприємств;

- зростання питомої ваги фінансових інструментів у майні і заощадженнях населення при зменшенні питомої ваги банківських депозитів і реальних актів;

Водночас фінансизація супроводжується її інформатизацією, яка встановлює єдині інформаційно-фінансові інститути:

- організаційне і технологічне об'єднання інформаційних і фінансових комп'ютерних мереж;

- розвиток електронного банкінгу;

- розширення електронних фінансових бірж;

- виникнення єдиної світової інформаційно-фінансової олігархії.

Ці два процеси – фінансизація та інформатизація – за нашою оцінкою, є провідниками лібералізації світової економіки.

Щодо оцінки глобалізації та лібералізму зазначимо, що, по-перше, головною особливістю процесів є планетарна єдність, а, по-друге, глобалізацією можливо назвати комплекс взаємопов'язаних процесів, що відбуваються у планетарному масштабі, в кожному з яких є механізми саморегуляції.

При цьому, необхідною умовою глобалізації є лібералізація товарних і фінансових ринків, а сучасний світ можливо уявити як комплекс взаємовпливаючих і, до деякої міри, саморегулюючих процесів, які використовують ринкові механізми. Тобто автор всю глобалізацію зводить лише до ринку.

Продовжуючи цю тезу, виділимо такі основні процеси, що визначають глобалізацію й розвиток її процесів у сферах: ринки товарів і послуг; фінансові ринки; інвестування і транснаціоналізації відтворювальних процесів.

Зазначаючи, що сучасний лібералізм стоїть перед кількома проблемами: його розмивання, диференціації, того, що він може служити не тільки ідеологічною основою глобалізації, а й локалізації, а в теоретичному плані – перед конфліктом між ліберальними цінностями свободи і рівності, підкреслимо, що майбутнє лібералізму як теоретичної основи глобалізації залежить насамперед від успіхів самої глобалізації.

У цілому лібералізм стає основною ідеологією світу, що глобалізується, при його модифікації, адаптації, відповідями на виклики часу, і починає розповсюджувати свої принципи, цінності та ідеали в глобальному масштабі, використовуючи для цього авторитет міжнародних організацій і силу розвинутих ліберальних держав.

В сучасному світі діяльність економіки освіти весь час змінюється під впливом все нових і нових зовнішніх чинників. З огляду на це, необхідно постійно удосконалювати методи управління освітою. До стратегічних напрямків такого удосконалення можемо віднести:

- впровадження більш гнучких та стимулюючих інструментів і методів управління;
- розширення джерела фінансування вищих навчальних закладів;
- розширення автономії освітніх закладів, в точи числі і в частині здійснення економічної діяльності;
- розробка науково-обґрунтованих критеріїв матеріального, технічного, фінансового забезпечення розвитку і окремих освітніх закладів, і системи освіти загалом.

В цілому, для того, щоб правильно визначити стратегію розвитку та місце України в глобалізованому світі побудованому на знаннях, важливими є усвідомлення того, що створення інноваційної системи, що опирається на ринкові механізми та діяльну політику держави, сприятиме постійному нарощуванню вкладань як в освіту так і в науку. Це стане фундаментом для розвитку всіх сфер суспільства, заснованих

на знаннях, їх тривалості конкурентоспроможності як на національному так і на світовому ринках.

В. Геєць та В. Семиноженко у своїх дослідженнях, що стосуються такої проблеми як: «економіка знань», запропонували проект під назвою «Доктрина економіки знань». В даному проекті вони визначають структурні елементи економіки знань до яких віднесли: доступність, якість, принцип безперервності освіти; нові наукові знання, економічне стимулювання та інституційний розпорядок, що стимулюють до плідного застосування національних та глобальних знань у всіх сегментах економіки; плідність інноваційної системи, що має об'єднати в неподільний комплекс економічні, науково-дослідні та академічні центри; інфраструктуру, що поєднає частини інноваційної системи поміж собою, а також з зовнішнім оточенням; державу, як ініціатора та координатора розбудовних процесів в економіці на засадах нових знань.

У Доктрині вони також визначили першочергові, середньострокові і стратегічні завдання, пріоритети щодо: розвитку інтелектуального потенціалу; інтеграції науки, освіти і виробництва; структурної реконструкції економіки; організаційного та інституційного забезпечення інноваційних процесів; регіоналізації інноваційної та науково-технічної політики; розгортанню інноваційно-орієнтованої освіти; покращення фінансування інноваційних процесів.

Крім того, ними сформовані напрями розбудови економіки знань в Україні і першочергові заходи, від виконання яких залежить політичний рух структурних соціальних, економічних змін, а також стратегічні перспективи інноваційного розвитку суспільства [34].

Розглядаючи проблеми суспільства, держави та економіки в контексті цих понять для України, В.М. Геєць зазначив, що якщо на цьому етапі ми затримаємося і гальмуватимемо в політичному плані, то

глобальний світ нав'яже нам такі стандарти, слідуючи яким Україна навряд чи стане конкурентоспроможною країною [35].

На його думку, у суспільному розвитку України далеко не однозначними є суспільні цінності як у просторовому, так і часовому вимірах і це твердження має не тільки ендогенне, а й екзогенне значення, тому що глобальні розмежування і глобалізаційні процеси у XXI ст. отримують новий імпульс. У глобалізації зацікавлені не тільки три світові лідери – США, ЄС та Японія, а й Росія, Китай, Індія, Бразилія, Індонезія, Південна Корея та інші, які посилюватимуть свій вплив. Це призведе до формування нової глобальної карти світу за зонами впливу, до нового перерозподілу світу.

Світ, який глобалізується, може залишитися стійким і таким, що розвивається, за умов, коли у глобальній домініанті не буде домінуючих лідерів, які підтримують стабільність, контролюючи той чи інший ресурс розвитку. Стабільність матиме тенденцію до збереження за рахунок освіченої частини суспільства країн, економіки яких мають тенденцію до зростання і які використовують свої можливості, а не політичну лояльність, за яку отримують підтримку. Це означає збереження значення національного вектора у виборі факторів розвитку, що органічно поєднані з глобальними і є одним із можливих оптимістичних сценаріїв розвитку майбутнього.

Глобалізм може і має бути подоланий у символічній спільності, де кожен стає самим собою тією мірою, якою переборює самолюбство, а все інше йде само по собі як нестворена і тому неминуча реальність.

Глобалізація світогосподарських стосунків через використання ІКТ несе у собі й потенціал можливих втрат. Серед складових процесу глобалізації, що мають ефект зворотної дії негативного характеру, є розвиток ринку праці у світовому масштабі. Розвинуті країни

створюють умови для відтоку з інших країн кваліфікованої робочої сили внаслідок її нестачі в них.

Для України пріоритетним у стратегічному відношенні завданням в умовах глобалізації буде здійснення процесу включення у «нову економіку» світогосподарської системи за умов збереження та розвитку нашої економіки та науково-технічних надбань і врахування того, що попереду нас чекають негармонізовані міждержавні економічні та політичні стосунки.

Щодо інтеграції, то аналіз сучасної ситуації дозволив нам зробити такі висновки:

- необхідність участі країн у регіональних ринках та їх формуванні;
- торгівля високотехнологічними товарами на регіональних ринках зростає значно швидше;
- шлях до розширення участі окремої країни у світових ринках високотехнологічних товарів лежить через регіональні ринки.

Для України три можливих сценарії участі у глобальних процесах з використанням регіональних ринків:

- 1) ринок ЄС із майбутньою інтеграцією у це об'єднання;
- 2) ринок ШОС з подальшим зближенням цього об'єднання з іншими регіональними ринками, насамперед на Сході;
- 3) формування нових самостійно організованих регіональних ринків типу ГУАМ.

Основні висновки щодо зв'язків економіки України з економіками ЄС і ШОС наступні:

1. Зростаюча енергозалежність від економік країн ШОС;
2. Зростання залежності від імпорту з країн ЄС неенергетичних товарів;

3. Змушений пошук співробітництва з цими двома об'єднаннями, щоб не втратити ринки збуту промислової продукції на Сході, а кошти від нього спрямовувати на оплату енергоносіїв зі Сходу та імпорту техніки і технології із Заходу;

4. Україна може стати привабливою для обох угруповань, якщо зуміє диверсифікувати та скоротити свою енергетичну залежність і розширити в них ринки збуту продукції виробничо-технологічного призначення.

Щодо СНД, то ми вважаємо з точки зору розвитку економіки освіти та економізації знань наступне:

1. Оцінка реального стану процесів економічної інтеграції свідчить – прийняті документи щодо поглиблення інтеграції мають низький коефіцієнт реалізації, що пов'язано з таким :

1.1) істотні розбіжності у трактуванні окремими країнами-учасницями змісту і пріоритетів інтеграційної політики, практикуючи резервування своїх особливих позицій;

1.2) надмірне захоплення масштабністю і стислими строками здійснення інтеграційних заходів;

1.3) зосередження основних зусиль в інтеграційному процесі на макрорівні за досить пасивної участі мікрорівня, коли позиції керівників країн не відповідають реальним економічним інтересам національних бізнес-еліт, регіональних і галузевих органів управління країн-учасниць;

1.4) відсутність надійних механізмів забезпечення виконання взятих зобов'язань, міжнародно-правової відповідальності (у тому числі матеріальної);

1.5) виникнення конкуруючих субрегіональних утворень за інтересами у самому СНД, що веде до ерозії єдиного простору.

2. Для вироблення основних принципів формування загального економічного простору потрібно:

2.1) вирішити комплекс проблем, викладених у першому пункті.

2.2) поетапний розвиток інтеграційного процесу: від більш низьких стадій до більш високих.

2.3) створення повноцінної зони вільної торгівлі усередині СНД.

2.4) «макроінтеграційна стратегія», «інтеграція зверху» (повинна бути органічно підтримана заходами для «інтеграції знизу»).

2.5) інтеграція всередині СНД повинна проходити органічним сплетінням більш високого рівня відносин з ЄС при розширенні перспектив на Сході – Китай, Індія та інші країни Східної Азії, зміцнення спільних позицій на ринках країн «третього світу».

3. Напрямки економічного співробітництва:

3.1) сфера енергетики: забезпечення умов стабільної паралельної роботи енергосистем, координація експортної політики на ринках електроенергії і природного газу, організація трансграничного обліку і контролю за потоками енергоресурсів; здійснення проектів спільного будівництва нафто- та газотранспортних коридорів при будівництві й модернізації електростанцій та інших енергетичних об'єктів, здійснення ефективної політики координації у сфері транзитних тарифів, розширення практики здійснення спільних інвестиційних проектів, узгодження стандартів у енергетичній сфері, здійснення програм підвищення кваліфікації й обміну фахівцями;

3.2) аграрний ринок: повноцінна реалізація укладеної в рамках СНД угоди про створення єдиного аграрного ринку; обмін досвідом і проведення спільних досліджень проблем аграрної реформи, зокрема формування ринку земель сільськогосподарського призначення;

3.3) наука і технології: ефективне узгодження політики у сфері науки та технології при формуванні єдиного науково-технічного простору. Створення спільних технопарків і технополісів, ефективного механізму комерціалізації науково-технічних досягнень і пільгових умов

обміну ними серед країн-учасниць, здійснення загального виходу на зовнішні ринки продуктів високих технологій.

Щодо формування ЄЕП, то потрібен пошук формату, який би не суперечив цілям інтеграції України в ЄС, основою якого могло б стати «підписання пакету «дорожніх карт» про утворення чотирьох загальних просторів – загального економічного простору, загального простору свободи, безпеки та юстиції, загального простору зовнішньої безпеки і загального простору досліджень, освіти і культури».

Оцінюючи сучасний стан економічних показників системи вищої освіти, спробуємо окреслити її показові ознаки та спрогнозувати можливу динаміку її розвитку.

Перше, державне фінансування системи вищої освіти в Україні, попри загальну нестабільність, має тенденції до зростання обсягів фінансування.

Друге, міняється співвіднесення між основними джерелами фінансування навчальних закладів у вигляді державного бюджету та альтернативними джерелами фінансування, від приватних осіб та підприємств у бік зростання останніх.

Третє, загальний рівень фінансового забезпечення навчальних закладів залишається стабільно незадовільним, позаяк коштів що виділяються з бюджету ледве вистачає для найнеобхідніших розходів, не говорячи вже про розвиток.

Четверте, специфічна риса нинішнього механізму фінансування державних навчальних закладів є значне розпорошення фінансових коштів, що з'являється через їхню різну відомчу належність.

Негативним наслідком такого стану речей постає перенасиченість ринку праці спеціалістами певних спеціальностей і відповідно неефективне застосування коштів держави. До того ж, відомче

розпорошення не підвищує ефективність процесів державного управління системою вищої освіти, а навпаки занужує.

Як ми вже вказували, держава збільшує витрати на освіту, але цих коштів все одно не вистачає. Але позитивною тенденцією можна вважати той факт, що на противагу коштам загального фонду (держбюджету) частина коштів із спецфонду, якщо порівнювати є випереджувальною, а це може свідчити про те, що навчальні заклади активно використовують усі додаткові джерела фінансування.

Важливе значення для системи вищої освіти має прорахунок частини коштів держави, що реально приходить на навчання одного студента. Власне це необхідно для того, щоб можна було з'ясувати науково-обґрунтований рівень фінансування вищих навчальних закладів. Втім на практиці не має методичних рекомендації за якими можна було б планувати науково-обґрунтовані обсяги фінансування вищих навчальних закладів. Для того, щоб визначити цей рівень ми систематизували та узагальнили окремі дані по деяким навчальним закладам. Проведений аналіз засвідчив суттєві розрізнення в обсягах фінансування для навчання одного студента. Подібні розбіжності пояснюються різними типами навчальних закладів, тим, де вони розташовані, престижем, колом спеціальностей тощо. Але в цілому все потребує суттєвого удосконалення інструментом до чого може стати економіка інформатизації освіти та створення динамічних моделей фінансово-господарських потоків в системі економіки освіти.

Економіка інформатизації освіти як інструмент та механізм удосконалення освітньої системи має приймати стратегічно цілеспрямований характер, чітку мету, завбачати найпріоритетніші напрямки фінансування, належні засоби впливу на функціонування закладів освіти маючи на меті далекосяжні цілі. Потрібно також на законодавчому рівні забезпечити пріоритетність державного

фінансування економіки інформатизації освіти які першорядного джерела для того, щоб зберегти доступність освіти та забезпечити державну політику в галузі освіти відповідно до національних інтересів.

Узагальнюючи сучасну практику економіки інформатизації освіти в Україні, зазначимо, що державне фінансування освітніх закладів реалізується від рівня, що було досягнутого враховуючи показники попередніх років. Згідно до існуючої практики, вищі навчальні заклади в другій половині року мають подавати бюджетну пропозицію в міністерство чи інших центральні органи виконавчої влади України. В даній бюджетній пропозиції містяться видатки загального та спеціального фондів, реальні показники за попередні два роки, а також потреби коштів на наступний навчальний рік. Але ці потреби, зазвичай не враховуються міністерством (чи іншими органами виконавчої влади України) і коштів з держбюджету виділяється значно менше. Головна мета ВНЗ, виходячи з такої практики, це бодай зберегти фінансування захищених статей видатків на рівні минулих років.

Систематизуючи методи фінансування економіки інформатизації освіти, виокремио наступні:

- залишковий метод (фінансування виконується в залежності від необхідності виділення обмежених фінансових ресурсів);
- нормативний метод (фінансування виконується на основі нормативів на використання вихідних ресурсів);
- фінансування за результатами діяльності (фінансові кошти виділяються теж на основі нормативів, але враховуючі певні кількісні та якісні результати).

Зазначимо, що загальносвітові глобалізаційні процеси тривають в умовах «зламу» класичних економічних парадигм, формуючи новий науковий світогляд щодо взаємної модернізації національних та наднаціональних економічних систем XXI століття [9].

Аналізуючи протиріччя світової парадигми організації технологічного і суспільного розвитку, зазначимо, що:

- потрібна альтернативна система організації технологічного і суспільного прогресу, що здатна зачепити корінні інтереси країн-лідерів, і спрямувати їх до політики двостороннього зближення (йдеться про зближення країн лідерів і країн периферії);

- з посиленням антропогенних навантажень маємо протистояння у боротьбі за ресурси та середовище буття між тими, хто попереду, і тими, хто відстає, лишаючи останніх ресурсів не тільки розвитку, але й самого існування;

- перетворення більшої частини людства у «небезпечний клас», який втрачає все, у тому числі й свою культурну спадщину, що небезпечно вже тепер для всього людства, оскільки викликає не лише природне протистояння, а й, що особливо важливо, монізує життя, позбавляючи його розмаїття, а значить, і внутрішніх ресурсів та стимулів для розвитку;

- глобалізація реально підриває роль держави і тому регіоналізація розвитку у подальшому може набути того ж самого глобального характеру, а значить, призведе до протистояння зі сценарієм розвитку глобальних процесів;

- існуюче протиріччя людини і природи означає, що його поведінка у процесі поглиблення суперечностей буде непередбачуваною для майбутнього;

- структурна криза акумуляції капіталу призводить до того, що маса населення орієнтується не на розвиток підприємництва, а задовольняє свої потреби шляхом заняття наркобізнесом, протизаконною торгівлею зброєю, проституцією, пограбуванням при зростанні й інших пороків людства.

Торкаючись прогнозування подальшого розмежування між народами, зазначимо, що продовження політики одномірного розвитку може призвести до переродження демократичних цінностей, на відміну від демократичних лозунгів, на власний антипод при одночасному силкуванні певних еліт країн занепасти розвинення самобутніх давніших культур, замінюючи їх мас-медійною культурою.

На цьому фоні глобалізму народився і розвивається антиглобалізм, який, за нашою оцінкою, використовуючи силове поле і схожу систему координат, у своїй боротьбі проти одного полюса тяжіння (глобалізм), створює інший. Підводячи ризик під аналізом відносно парадигми нової стратегії розвитку, зазначимо що необхідно розвивати економічні та суспільні відносини у суттєво новому спрямуванні, в силу того, що відносини, що виникли в XVIII-XIX ст., по своїй сутності (хоча можливо і в інших вимірах), залишаються відносинами з приводу нееквівалентного обміну товарами, працею, технологіями і ресурсами» при продовженні завоювань і перерозподілу.

З часів епохи Відродження розпочався Новий час, який означувався принциповими перемінами як в духовному, так і в культурному плані і характеризувався на наш погляд такими особливостями:

- реальним, а не декларативним, як сьогодні, піднесенням авторитету науки;

- формуванням умов, за яких наука вважалася не догматичною системою, що охоплює людську модель, людські надії, минулу і майбутні історії при наданні теоретичного напрямку розвитку, який дозволяв пізнавати світ і вибудовувати науковий світогляд, а практичний напрямок дозволяв змінювати світ як у суспільному, гуманітарному, так і фізичному відношенні;

- наданням суспільству можливості інтелектуальної, моральної і політичної анархії, що стало проявом практичного індивідуалізму, який дозволив створити ліберально-ринкову суспільну модель, яка під кінець ХХ століття переродилося в соціально-ринкову суспільну модель з соціалізованим державним та громадянським суспільством.

Як попередній підсумок, сформулюємо таку тезу: двигун суспільних змін і вмотивувань до розвинення, зародився ще за часів Відродження в тогочасних суспільствах. Щось подібне, має бути закладене в сьогодняшні суспільні трансформації, якщо не в прямому розумінні, то хоча б в доктринальному. Саме це питання має привернути увагу ідеологів подальших трансформацій.

У подальшій парадигмі розвитку України основним, на нашу думку, є забезпечення прискореного соціального зростання, відмовившись від декларацій щодо політики мінімізації ролі держави, а з утвердженням соціалізованої ефективно-організованої ролі держави.

До того ж, для успішних подальших трансформацій необхідно:

- забезпечити органічний взаємозв'язок науки та виробництва ґрунтуючись на безперервному інвестиційному характерові діяльності населення в усіх сферах, можливих для країни;
- забезпечити неперервну та еквівалентну участь в міжнародних обмінах нововведеннями задля більшої ефективності;
- забезпечити наукове та технологічне лідерство в одній чи кількох галузях діяльності;
- забезпечити наявність в суспільстві, державі та економіці механізму, що сприяє швидкому і безперервному поширенню новітніх технологій та техніки;
- забезпечити захисту, ефективне управління та використання інтелектуальної власності країни;

- забезпечити новий виток індустріалізації економіки та модернізації суспільства на основі високих технологій в головних або певних галузях економіки та гуманітарних технологій в суспільстві, що призведе до його модернізації;

- забезпечити початок нових, значно більших за масштабами процесів у сфері формування середнього класу і громадянських інститутів замість домінуючої олігархічної буржуазії, зорієнтованої на збагачення шляхом перерозподілу власності, капіталу та прибутків всупереч необхідності їх примноження;

- забезпечити задіяння механізмів та мотивів у процесі формування середнього класу, які призведуть до розширення нагромадження шляхом підвищення капіталізації економіки;

- здійсненими державною широкомасштабною кампанією, відносно просування та захисту інновацій;

- забезпечити наявність в країні суспільно інтегрованої національної інноваційної системи, що буде здійснювати не лише прогнозування, планування та управління інноваційними системами, але й забезпечить розвиток нових і повсякденних знань та їх трансфер у всі сфери діяльності людини;

- забезпечити динамічний розвиток у країні системи сприяння та розвитку інтелектуальних ресурсів інноваційної системи.

Загалом, автори трактують ендогенізовану модель розвитку як орієнтований найповніший (найліпший в даних економічних умовах) рівень ефективного застосування внутрішніх ресурсів (першою чергою людських, наукових, технологічних, фінансових) і факторів розвитку що враховують та захищають національні інтереси в глобалізаційних умовах, ґрунтуючись на впровадженні інновацій в пріоритетних галузях життєдіяльності; на утворення інтелектуального капіталу та його

захисту, а також рівноправних, партнерських зовнішньоекономічних відносин.

У виданні, що присвячено економіці знань та має назву «Стратегічні виклики ХХ століття суспільству та економіки України», знаходимо, що «початок третього тисячоліття стає своєрідним вододілом: з одного боку, це кінець великої епохи Модерну, а з іншого – початок іншої, ще невідомої цивілізації з полігамною у фінансовому плані, перш за все, економічною системою і глобальними економічними угрупованнями, які в них, по суті, зародилися».

На наш погляд, виходячи з вищенаведеного, глобальні зміни можуть породжувати цілковито інші чи нові утворення в системі економіки, що будуть супроводжуватися створенням нових центрів сили і, вірогідно, влади. До того ж, в кінці ХХ і на початку ХХІ ст. на лідерство стали претендувати кілька нових глобальних гравців – Європейський Союз, Китай, Росія, Індія, які в умовах глобалізації регіоналізуватимуться з більш жорсткими умовами взаємодії всередині регіональних угруповань.

Виходячи з оцінки історичного розвитку капіталізму, що спричинив ці зміни, ми вважаємо, що він опирався на створенні ще могутніших космополітично-імперських (чи корпоративно-національних) об'єднань (коаліцій) владарюючих та підприємницьких структур, що можуть розширяти (чи поглиблювати) функціональний чи просторовий масштаб капіталістичної світ-системи. При цьому життєвий цикл гегемоній меншав та його супроводжували кризи, але теперішня криза гегемонії відрізняється від минулих:

- 1) з більшою швидкістю порівняно з минулими періодами змін гегемоній США перетворилися з світового кредитора на боржника;

- 2) військова сила досі ще сконцентрована (найбільше) у все ще домінуючій державі-гегемоні (США).

3) капіталізм неспроможний у глобальному вимірі при збільшенні диференціації країн запропонувати пролетаріату середньо-світову зарплату, а економіка знань постає як ефективний інструмент збільшення різниці поміж бідними та багатими країнами.

4) ускладнюється сама боротьба за гегемонію через зміщення центру світової економіки до Східної Азії та нові глобальні регіони.

5) контроль над Східно-азійським регіоном поступово переходить від до Китаю.

Ефективність комерціалізації інтелектуального капіталу націй, як складової інноваційного процесу на шляху до економіки знань, рівень її ефективності окреслюється, на наш погляд, співвідносно інфраструктурою, законодавчим і фаховим забезпеченням і наявністю достатньої кількості спеціалізованих підприємств-менеджерів інноваційної діяльності як генераторів та носіїв інноваційних процесів.

Якщо розглянути можливі закономірності технологічної першості, то варто зазначити, що:

- інновації вважаються не лише фундаментом і водночас інструментом підняття конкурентоздатності та безпеки, а ще і як опорна частина знаннєвого суспільства;

2) для завоювання та утримання позиції на світових ринках високотехнологічних продукцій необхідно витримувати жорстку конкурентну боротьбу, в якій перевага досягається не так цінами на ту чи іншу продукцію, а її якістю та споживчими властивостями;

3) дуже важливого економічного значення набувають корпоративні дослідження та розробки;

4) процес накопичення та використання знань є доволі тривалим та кумулятивним, і врегульовується інноваційною політикою, що є складовою частиною загальної державної політики, що об'єднує

комплексні заходи, в тому числі і політику, що впливає на інноваційний процес.

Підсумовуючи даний підрозділ зазначимо, що в сучасному світі діяльність економіки освіти весь час змінюється під впливом все нових і нових зовнішніх чинників. З огляду на це, необхідно постійно удосконалювати методи управління освітою. До стратегічних напрямків такого удосконалення можемо віднести: впровадження більш гнучких та стимулюючих інструментів і методів управління; розширення джерела фінансування вищих навчальних закладів; розширення автономії освітніх закладів, в точи числі і в частині здійснення економічної діяльності; розробка науково-обґрунтованих критеріїв матеріального, технічного, фінансового забезпечення розвитку і окремих освітніх закладів, і системи освіти загалом.

Економіка знань складає підґрунтя сучасних модернізаційних перетворень економіки та суспільства і як багатовимірна категорія передусім пов'язана з поширенням і розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які залучають все більшу кількість людей до процесу продукування та використання нових знань. При цьому саме завдяки ІКТ відбувається модернізація трьох технологій: доіндустріальної, індустріальної та постіндустріальної, які, на нашу думку, ще довго існуватимуть поруч.

Сама «економіка знань (знанієвомістка економіка)», за нашою оцінкою, є економікою, в якій основою зростання стають спеціалізовані (наукові) і щоденні знання, використовуючи які домінуючого значення на ряду з природними ресурсами, капіталом та працею постають процеси акумуляції та застосування знань, що призводить до постійного зростання конкурентоздатності економіки, формуючи інтелектуальний потенціал суспільства, який пов'язаний з кваліфікацією та професійною

підготовленістю населенні до продуктивної діяльності і розвитком творчих навичок, зокрема теоретичного мислення.

Розвитку суспільству економіки знань та інформатизації освіти в глобалізованому світі можуть сприяти:

- розвиток демократичних процесів;
- поєднання технологічних та культурних надбань;
- відповідність демократизації запитам більшості громадян;
- створення національної інноваційної системи, що відповідатиме запитам сучасного світу та поєднає структури суспільного та державного характеру.

5.3. Регуляція інвестиційних проектів в процесах інформатизації освіти

Значну роль у процесах інформатизації освіти належить регуляції інвестиційних проектів, які відіграють значну роль у становленні інформаційного суспільства в Україні. Але, треба звернути увагу, що у науковому дискурсі є багато дефініцій стосовно «інвестиційного проекту».

Так, наприклад, Г. Бірман під інвестиційним проектом має на увазі взаємопов'язані заходи, впродовж яких очікується вкладання певної кількості ресурсів, в тому числі інтелектуальних, матеріальних, людських для одержання запланованих результатів та досягнення поставлених цілей. В основі даної дефініції - відображення головних структурних елементів інвестиційних проектів.

На думку, української дослідниці Г. Расіної, інвестиційний проект є вкладанням грошей в конкретне виробництво, що представлено як система пов'язаних між собою в часі і просторі елементів та поєднане з

ресурсами задля його реалізації. За такого підходу інвестиційний проект постає комплексною системою.

На нашу думку, найбільш системне визначення дефініції використовує українська дослідниця А. Нікітіна, яка вважає, «інвестиційний проект цілеспрямованою, запланованою, проробленою, унікальною та динамічною сукупністю взаємозв'язаних, взаємозалежних, послідовних та скоординованих законних заходів, що мають певний ресурсний, витратний, часовий ліміт, спрямованих на досягнення поставлених цілей, запланованого результату та очікуваних ефектів адекватних конкретним вимогам, зокрема: економічних, соціальних, екологічних тощо, враховуючи перманентну взаємодію між цією сукупністю і динамічними чинниками зовнішнього і внутрішнього оточення останньої» [148, с. 272]. Науково-освітня сфера залежить від інвестиційних проектів, тому що рівень інформатизації освіти в Україні є недостатнім та потребує значних капіталовкладень.

З нашої точки зору, варто звернути увагу на суперечності регуляції інвестиційних проектів в Україні. Перш за все, необхідність їх здійснення входить в суперечність з внутрішніми можливостями України, або точніше з умовами їх здійснення. І це має вплив і на процеси інформатизації освітнього простору України. Одним з об'єктивних чинників впровадження інвестиційних проектів в Україні є створення сприятливого інвестиційного клімату.

Проблема оцінки привабливості інвестиційного клімату України знайшла відображення у багатьох наукових розвідках українських дослідників, на думку яких інвестиційному клімату України на відміну від інших країн Європи, притаманні істотні відмінності та власна специфіка, що обумовлено об'єктивними умовами його формування.

Відомо, що інвестиційні процеси та інвестиційні проекти, точніше їх природа, результативність, інтенсивність, керування ними тощо

залежать від інвестиційного клімату конкретної держави. Мається на увазі правовий стан, фінансовий, соціально-економічне та суспільно-політичне середовище в державі, що загалом зумовлюють чи незумовлюють рівень інвестиційності привабливості. Всі ці передумови повною мірою відносяться і до освітньої системи.

Макроекономічний рівень інвестиційного клімату в Україні охоплює різні сегменти інвестиційного середовища такі як: політичний, економічний, соціальний сегмент. Дані сегменти вибудовуються такими чинниками як: політична стабільність в державі; стан економіки та перспективи її розвитку; законодавче забезпечення; ступінь державної регуляції; рівень податкових ставок ті економічні стимули для потенційних інвесторів; вартість робочої сили та природних ресурсів; вільний рух капіталу та прибутків; ступінь валютних ризиків; наявність виробничої та ринкової інфраструктур; інвестиційна активність населення.

Мікроекономічний рівень інвестиційного клімату проявляється в двохсторонніх взаємовідносинах інвестора і визначених державних органів, господарських суб'єктів-постачальників, споживачів, фінансових, кредитних закладів (банки, страхові компанії, лізингові компанії тощо), а також трудового колективу та профспілок. На мікроекономічному рівні конкретизується узагальнена оцінка інвестиційного клімату країни в ході фактичної економічної, юридичної і культурної взаємодії інвестора з країною-реципієнтом [168].

Розміри інвестицій які залучаються зараз є недостатніми для пришвидшення науково-технічного прогресу, особливо, якщо йти еволюційним шляхом розвитку. Попит на інвестиції суттєво перебільшує пропозиції в українській економіці, за умов ринку це спричинює їх високу вартість та постає як головна проблема регулювання інвестиційних проектів. Іноземні інвестиції є доволі

цікавим джерелом в плані ресурсного забезпечення на тлі обмежених внутрішніх ресурсів, зокрема в сфері інформатизації. Приміром, зараз підприємства в основному провадять інвестиції в основний капітал, переважно, за власні кошти (близько 63% від загального обсягу ресурсів, що вкладаються), друге місце посідають банківські кредити та другі позики (десь 14,4%), а іноземні інвестиції посідають третє місце (приблизно 4,5%), на четвертому місці вкладення з держбюджету (4,4%).

В українську економіку дуже мало залучається іноземних інвестиційних ресурсів. Розмір держвитрат, що пов'язані з запровадженням та використанням різних інструментів по залученню інвестиційних ресурсів, становить близько 10 млрд. грн. щороку, а розмір інвестиційних ресурсів, що залучені не збігається навіть з їх щонайменшими потребам [168]. На сьогодні, очевидним є факт відсутності системної політики з боку держави, відносно формування інвестиційного клімату в Україні, і як наслідок основні напрями інвестеційної політики є мало обґрунтованими. З огляду на кризовий стан, владними структурами втрачається контроль в питаннях визначення найпріоритетніших напрямів зосередження іноземних інвестицій в першорядних галузях української економіки та виробництва. Як наслідок постають проблеми і з регуляцією інвестиційних проектів, в тому числі і в освітній сфері.

В східній Європі Україна є однією з найризикованих країн відносно вкладання інвестицій та запровадження інвестиційних проектів. Це зрозуміло, з огляду на те, що інвестиційний клімат кожної країни напряму залежить від стабільності її економіки та політичної ситуації. В Україні є ряд негативних чинників та суперечностей які стають на заваді формування привабливого інвестиційного клімату, серед них:

- неефективна економічна (і зокрема інвестиційна) політика держави, про що свідчить тривалий процес «проїдання» основного капіталу та небажання багатьох суб'єктів господарювання працювати в легальному бізнесі;

- наявна істотна диспропорцій розвитку інвестиційної сфери як похідного елемента інвестиційної схеми часів СРСР;

- низька привабливість інвестиційного клімату внаслідок правової нестабільності, низької ефективності господарювання (особливо у сфері матеріального виробництва), корупції та неадекватного податкового тиску на товаровиробника;

- неефективна амортизаційна політика, що має податкове підґрунтя, а не орієнтир на довгострокову перспективу розвитку економіки;

- недостатній рівень розвитку комунікацій та інфраструктури інвестиційного ринку;

- нераціональна виконавча дисципліна в органах влади та управління;

- низька платоспроможність більшості населення та криза неплатежів;

- неврегульовані земельні правовідносини та відсутність цивілізованого ринку землі в Україні, що звужує ефективне використання інвестиційних ресурсів, особливо при реалізації спільних з нерезидентом вкладень;

- нерозвинена банківська діяльність, страхового ринку та інвестиційних фондів;

- відсутність програм налагодження ефективного співробітництва із стратегічними іноземними партнерами, небажанням допускати

іноземних інвесторів до участі у рентабельних проектах і приватизації [71, с. 101]; [43, с. 64].

Відсутність привабливості країни та інвестиційного клімату негативно впливає на розвиток інвестиційних проектів в Україні. Державна політика щодо формування інвестиційного клімату у сфері інформатизації потребує докорінних змін і має проводитися на якісно вищому рівні і мати чітку та зрозумілу для західних інвесторів нормативно-правову базу та процес регуляції інвестиційних проектів.

Стосовно інвестиційних проектів в галузі освіти, то інвестиції у сферу інформатизації освіти є вкрай необхідними для конкуренції на європейському просторі. Система освіти на пряму зв'язана з процесом створення суспільного продукту, оскільки саме освіті належить виключно важлива роль в процесі відтворення кваліфікованих працівників для усіх галузей суспільного виробництва країни. По всьому світу простежується співвіднесення між рівнем розвитку освіти та прибутком на душу населення, а введення законів про обов'язкову початкову та середню освіту зумовлює значний приріст суспільного багатства в практиці багатьох країн. В Україні прийнято Державну національну програму «Освіта», в якій наголошується на важливості формування багатоваріантної інвестиційної політики в сфері освіти з застосування принципово нових підходів [173].

Разом з тим, ті освітні реформи, що були проведено в Україні, все ж таки мають свої позитивні здобутки, до яких ми можемо віднести наступні:

- удосконалення в мережі навчальних закладів;
- запровадження контролю якості освітніх послуг та механізму змішаного фінансування;
- удосконалення змісту навчання;

- обґрунтування структури та обсягів підготовки фахівців у відповідності з вимогами ринкової економіки;

- удосконалення законодавчо-нормативної бази.

Але й досьогодні освіта не є тією галуззю економіки, що набуває інвестиційної привабливості та означається як така, що має високу економічну віддачу інвестування. Інвестиційні вкладення, що припадають на розвиток освітньої сфери в Україні не лише не сягають потрібного мінімуму, але й мають тенденцію до скоротшання, всупереч світовим тенденціям. Не можемо не погодитися з думкою більшості дослідників, що

Можна погодитися з думкою вчених про те, що сучасна економіка насамперед має бути економікою знань, отже і інвестиції в освітню сферу - це, безсумнівно, інвестиції в економіку. Світові тенденції демонструють збільшення вкладень в розвиток освіти і науки, чого не можна, на жаль, сказати про Україну, в якій відсутня загальна стратегія розвитку, що вимушує політиків вдаватися до короткотривалих програм розвитку, що є неприйнятним для освіти яка потребує щонайменш середньострокової стратегічної перспективи. Тому не дивно, що українські політики не пориваються інвестувати освіту, а займаються виключно рішенням нагальних питань [170]. Тому не має чітких схем регуляції інвестиційних проектів у галузі освіти, або вона має вузьких характер і обслуговує інтереси обмеженого кола людей.

Вкладення інвестицій в людський капітал, в тому числі і в освіту, це окремий випадок в загальній теорії інвестицій. З цієї точки зору, те наскільки є ефективними інвестиційні вкладення в освіту з'ясовується здобутком найбільших вигід від отриманих знань та навичок особистості при мінімальних особистісних, державних, суспільних витратах (в тому числі затрат роботодавців і навчальних установ) на їх одержання. Притому, відповідно до теорії «людського капіталу», вкладаючи гроші в

освіту поведінка інвесторів є раціональною. Вони зважують співвідносні користі та затрати, порівнюють передбачувану максимальну норму віддачі від подібних вкладань з вигідністю альтернативних інвестицій. Дотого ж , інвестиційні проекти пов'язані з освітньою сферою є доволі ризикованою справою і їм притаманні деякі специфічні особливості та проблемність втілення в сьогоденних умовах України.

Яровенко Т. умовно поділяє всі особливості інвестицій в українській освітній сфері, на окремі функціональні блоки, що простежують вказані площини з точки зору різних суб'єктів інвестування, наприклад, окремої особистості, навчальної установи, держави, соціуму загалом [234].

Отже, освіта має свою специфіку щодо об'єкту інвестицій та інвестиційних проектів, мається на увазі саме «людський капітал», а не інструментарій виробництва.

Так, з позицій суб'єкта навчання, а також держави, що контролює освітню сферу, специфіка та проблеми інвестування в освітній сфері розгортаються в наступних площинах:

- площина набуття особистістю знань, навичок і вмінь потребує як матеріальних так і не матеріальних інвестицій (наприклад, трудові витрати, витрати часу, психологічні навантаження тощо); отже, особисте інвестування в людський капітал є неодмінною умовою його зростання на будь-якому рівні;

- причина появи унікалів (геніїв) приховується в особливостях їх «людських капіталів», тобто у спроможності певної особистості повніше засвоювати інвестиції;

- інвестиції в «людський капітал» (освіту), відносно інших напрямків є більш пріоритетним. Оскільки, для того, щоб розвивалися засоби виробництва необхідна кваліфікована робоча сила, яка є

передумовою модернізації наявних технологій та збільшення кількості інноваційних;

- загальні обсяги інвестування в освіту перевершує масштаби матеріального інвестування;

- інвестиціями в «людський капітал», зокрема в освіту, відносяться затрати на ґрунтовні наукові розроблення. Оскільки розвиток наук сприяє не тільки створенню інтелектуальних новацій, на основі яких створюються новітні технології виробництва, а також здійснюється трансформації самих особистостей, оскільки вони постають як носії нових здатностей та потреб.

З точки зору суспільства, особливості та проблеми інвестування в освітній сфері полягають в наступних аспектах:

- зиски від інвестування в сферу освіти є інтегральними, оскільки вони розповсюджуються не лише на тих хто її безпосередньо отримує, а і на других суб'єктів, перерозподіляючись між ними. Приміром, роботодавець винаймає робітника, який здобув освіту за власний кошт, або за державний, то у цьому випадку і роботодавець і суспільство отримують зиски, не витрачаючи інвестиційні кошти;

- не лише інвестування в освіту особистості є необхідне та суспільно доцільне (приміром, навчання кримінальній практиці);

- інвестування в «людський капітал» (зокрема в освіту) призводять не лише до економічного але і до соціального, психологічного та інших ефектів, що мають враховуватись під час прорахунку ефективності інвестиційних вкладень в освіту (приміром, зміна статусних характеристики індивідів, які отримали освіту; коливання рівнів народжуваності, смертності, обсягів податкових надходжень до держбюджету тощо);

- необхідна умова ефективності інвестиційних вкладень освіти на будь-яких рівнях є позитивне відношення до них, як зі сторони майбутніх власників, так і зі сторони навколишнього середовища, що вимагає створити в суспільстві позитивний імідж освіченості, професіоналізму, високої кваліфікації [234].

З погляду економічних прорахунків обґрунтованими вважаються такі інвестиційні проекти, що означаються високою окупністю. Різні існуючі моделі оцінки ефективності будь-яких різновидів інвестиційних вкладень в людський капітал, зокрема в освіту, мають як свої принади так і недоліки, особливості розрахунків, рівень об'єктивності, що зумовлює специфіку її застосування на практиці. Але такої методики, що змогла б комплексно оцінити ефективність інвестиційних вкладень в освіту не існує й посьогодні. Тому немає і ясних схем, здатних регулювати інвестиційні проекти, використовуючі які можна було б зручно та доцільно в плані практичного залучати інвестиції в освіту в сучасних економічних умовах України.

Підводячи підсумок в даному підрозділі, звернемо увагу на те, що головна суперечність регуляції інвестиційних проектів у сферу освіти у тому, що інвестиційне забезпечення освіти фактично залежить від державного фінансування, а для приватних інвесторів сфера освіти є інвестиційно-непривабливою. Але стосовно інвестиційних інформаційних проектів, то для цього необхідно активно залучати приватні зарубіжні інвестиції та створювати прозорі правила гри на основі чіткої нормативно-правової бази та їх правова регуляції. Вцілому, загальний обсяг інвестиційних вкладень доволі обмежений, в наслідок різних кризових явищ в економіці України. Сформувати середовище з високошвидкісним обміном інформації для рішення життєвонеобхідних, найбільш важливих для національної освіти задач, в тому числі і інформатизації освітніх процесів, широкого і глибокого

розповсюдження інформаційних потоків науково-освітнього характеру без інвестиційних проектів у сучасних економічних умовах в Україні не можливо. Але для цього необхідна чітка регуляція усіх процесів у галузі інформації, захист національних інтересів у інформаційній сфері.

Висновки до п'ятого розділу

Підводячи підсумки цих ідей та тверджень, зазначимо, що на сьогодні у світі швидкими темпами розвивається новий напрямок економічної науки - економіка освіти. В рамках останньої вивчаються шляхи вдосконалення ресурсного забезпечення освітніх установ, проводиться оцінка ефективності вкладань в освіту, аналізується вплив освіти на економічне зростання.

Система освіти складає важливу частку економіки нашої країни та постає гарантом майбутніх здобутків в плані зміцнення та утвердження престижу України на світовій арені, а також укріплення суверенітету, незалежності, демократичних цінностей

Наукове дослідження «нової економіки» поширюється і в Україні, поступово виявляючи власну специфіку, що обумовлена соціально-історичними особливостями. Суттєвою відмінністю «нової економіки», характерною для всіх країни вважається розвиток інтелектуального капіталу та його інкорпорації до трьох основних факторів виробництва. Саме інтелектуальний капітал нової економіки кардинально відрізняє її від всіх попередніх економік.

Виклики нової економіки призвели і до пошуку нових технологій для поширення освіти, та до створення умов для конкуренції. Ефективне функціонування економіки освіти напряму пов'язане з її структурою, взаємодією та узгодженістю її окремих елементів, таких як методи,

функції, інструменти управління, що складають в цілому надскладний комплекс.

Світовий досвід щодо вирішення економічно-фінансових питань освіти, дозволив виокремити наступні моделі в економіці освіти, такі як: кошторисна модель фінансування; нормативна модель фінансування; фінансування за результатами діяльності; бюджетна модель фінансування, що засновується на диференційованій грантовій підтримці та на освітніх ваучерах.

В сучасному світі діяльність економіки освіти весь час змінюється під впливом все нових і нових зовнішніх чинників. З огляду на це, необхідно постійно удосконалювати методи управління освітою. До стратегічних напрямків такого удосконалення можемо віднести: впровадження більш гнучких та стимулюючих інструментів і методів управління; розширення джерела фінансування вищих навчальних закладів; розширення автономії освітніх закладів, в точи числі і в частині здійснення економічної діяльності; розробка науково-обґрунтованих критеріїв матеріального, технічного, фінансового забезпечення розвитку і окремих освітніх закладів, і системи освіти загалом.

Економіка знань складає підґрунтя сучасних модернізаційних перетворень економіки та суспільства і як багатовимірна категорія передусім пов'язана з поширенням і розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які залучають все більшу кількість людей до процесу продукування та використання нових знань. При цьому саме завдяки ІКТ відбувається модернізація трьох технологій: доіндустріальної, індустріальної та постіндустріальної, які, на нашу думку, ще довго існуватимуть поруч.

Сама «економіка знань (знанієвомістка економіка)», за нашою оцінкою, є економікою, в якій основою зростання стають спеціалізовані

(наукові) і щоденні знання, використовуючи які домінуючого значення на ряду з природними ресурсами, капіталом та працею постають процеси акумуляції та застосування знань, що призводить до постійного зростання конкурентоздатності економіки, формуючи інтелектуальний потенціал суспільства, який пов'язаний з кваліфікацією та професійною підготовленістю населенні до продуктивної діяльності і розвитком творчих навичок, зокрема теоретичного мислення.

Розвитку суспільству економіки знань та інформатизації освіти в глобалізованому світі можуть сприяти:

- розвиток демократичних процесів;
- поєднання технологічних та культурних надбань;
- відповідність демократизації запитам більшості громадян;
- створення національної інноваційної системи, що відповідатиме запитам сучасного світу та поєднає структури суспільного та державного характеру.

Головна суперечність регуляції інвестиційних проектів у сферу освіти у тому, що інвестиційне забезпечення освіти фактично залежить від державного фінансування, а для приватних інвесторів сфера освіти є інвестиційно-непривабливою. Але стосовно інвестиційних інформаційних проектів, то для цього необхідно активно залучати приватні зарубіжні інвестиції та створювати прозорі правила гри на основі чіткої нормативно-правової бази та їх правова регуляції. Вцілому, загальний обсяг інвестиційних вкладень доволі обмежений, в наслідок різних кризових явищ в економіці України.

Сформуванати середовище з високошвидкісним обміном інформації для рішення життєвонеобхідних, найбільш важливих для національної освіти задач, в тому числі і інформатизації освітніх процесів, широкого і глибокого розповсюдження інформаційних потоків науково-освітнього характеру без інвестиційних проектів у сучасних економічних умовах в

Україні не можливо. Але для цього необхідна чітка регуляція усіх процесів у галузі інформації, захист національних інтересів у інформаційній сфері.

РОЗДІЛ 6

ПРАВОВИЙ СУПРОВІД ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Проаналізувавши специфіку інформатизації освіти як основи її модернізації, варто зупинитись на правовому супроводі цього процесу. В контексті нашого дослідження більш детально зупинимось на розгляді стану правового забезпечення інформатизації у країнах європейського простору, зокрема, у Польщі і в Україні. У період сучасної інформаційної революції кожна держава повинна захистити себе від інформаційного втручання інших держав і для цього необхідно створити нормативно-правову базу у цьому питанні. Тому, перше питання нашого дослідження – це стан правового забезпечення інформатизації в Україні.

6.1. Правове забезпечення інформатизації

Треба підкреслити, що інформатизація освіти є однією з найважливіших складових державної програми розбудови інформаційного суспільства на основі впровадження сучасних новітніх інформаційних технологій в Україні. Проблема освіти є однією з глобальних світових проблем, що не можуть не хвилювати вчених, державних й громадських діячів різних країн, котрі стурбовані необхідністю реформування системи освіти. Актуальною для України на сучасному етапі розвитку освіти є глибока та всебічна модернізація сфери вищої освіти з виділенням необхідних для цього ресурсів та створенням механізмів їх ефективного впровадження. При цьому особливо значним є перехід країни на євроінтеграційний шлях розвитку.

Для цієї мети Україна 19 травня 2005 р. приєдналась до Болонського процесу, який визначає якість освіти як основу створення європейського простору. Модернізація освіти, її інформаційний сектор розвитку – це пріоритетний напрям.

Як зазначає український вчений А. Гуменчук «мова тут іде не про локальні вдосконалення окремих характеристик освітньої системи, а про її ідеали, мету, зміст, методи, технології, які втрачають усталеність, іноді радикально змінюючи полярність. Якщо до епохи інформаційної революції наука була зорієнтована на збільшення та накопичення знань, то сьогодні вона значною мірою зосереджується на способах оволодіння накопиченим, визнаючи при цьому глобальну роль інформаційних технологій для свого подальшого розвитку [45, с. 75].

Інформатизація освіти, що відповідає цілям і завданням формування інформаційного суспільства і, передбачає створення єдиного інформаційного освітнього простору – змістово-предметної, комп'ютерно-технологічної та інформаційно-комунікаційної платформи інтеграції і демократизації освіти. Об'єктивний вплив цих чинників на розвиток системи освіти, з одного боку, та зазначені зміни потреб тих, хто навчається, – з іншого, як раз і формують сучасні принципи, цілі, обмеження, механізми та інструменти розвитку системи освіти, сукупність яких будує портрет, концептуальну модель нової освіти, яку називають відкритою освітою [18].

Взагалі «відкрита освіта» передбачає можливості для навчання, які базуються на загальних принципах та підходах, що характерні багатьом освітнім системам. Відкритість освіти – це її готовність до зустрічі, діалог з іншими освітніми системами і педагогічними культурами, до усвідомлення їх спільності, їх глибинних гуманістичних цінностей і неподільності сучасного глобального світу освіти як зростаючої взаємозалежності його доль. Але, не дивлячись на глобалізаційні

процеси в світі, необхідний все ж таки і правовий супровід процесу інформатизації, який охоплює всі напрями модернізації суспільства, у тому числі і освіту.

Треба звернути увагу, що інформатизації дійсно охоплює все коло поточних і перспективних проблем держави – економічних, організаційних, соціальних, розвиток культури та освіти, діяльності всіх ланок соціального управління, кожної ланки господарювання. Цей процес сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економікою, розвитку наукоємних виробництв та високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства. Тому питання державного регулювання сфери інформатизації стає усе більш актуальним та важливим для життя суспільства та держави [221].

Всі країни світу в тому або іншому ступені здійснюють процес інформатизації. Неправильно обрана стратегія інформатизації або її недостатні динамізм і мобільність можуть, на думку вчених, привести до істотних, а часом драматичних змін у всіх сферах життя країни.

Україна прямує у своєму розвитку до ЄС і для цього необхідно адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу. З цієї причини Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» стверджує, що метою цієї адаптації є досягнення відповідності правової системи України *acquiscommunitaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього [199, с. 4].

Таким чином, правове забезпечення інформатизації в Україні повинно дотримуватися, або наближатися до таких норм правового забезпечення інформатизації, які діють у країнах ЄС (у тому числі у

Польщі). У країнах європейського простору розуміють, що із розвитком процесів інформатизації і виникненням у зв'язку з цим нових суспільних стосунків особливої гостроти і соціальної значущості набуває проблема їх адекватного правового регулювання. Важливість проблеми розвитку законодавства в інформаційній сфері визначається також тією обставиною, що норми законів цієї сфери істотно впливають на якість регулювання стосунків суб'єктів у всіх сферах життя країни.

У європейських державах пріоритетним є захист прав людини. Право громадян на інформацію є одним з найважливіших прав людини і громадянина. Реалізація права на інформацію, забезпечення вільного доступу до інформації, що має суспільне значення і інформаційна відвертість державних органів є найважливішими умовами функціонування правової держави. Саме реалізація права громадян щодо доступу до інформації забезпечує не лише формальну, але і реальну участь громадян в житті європейських держав.

Пріоритетним у правовому забезпеченні інформації в країнах європейського простору (у тому числі у Польщі) є найважливіші міжнародно-правові документи. У Загальній декларації прав людини (Ст. 19) проголошено основне інформаційне право громадян – право вільно шукати, отримувати і розповсюджувати інформацію будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів [65]. Рекомендація Ради Європи «Про захист даних і свободу інформації» встановлює, що інформаційні права, закріплені Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод, повинні трактуватися гранично широко, враховуючи свободу пошуку інформації і обов'язок влади забезпечувати доступність інформації, що має суспільне значення (з урахуванням відповідних обмежень) [358].

Таким чином забезпечення інформатизації та права людини на інформацію у країнах європейського простору закріплено в

найважливіших міжнародно-правових актах, які встановлюють загальновизнані стандарти, норми і принципи, що є універсальним орієнтиром і відправною крапкою для розробки вже національних нормативно правових актів (в Україні зокрема) у сфері інформатизації.

Більшість розвинених країни мають національні програми інформатизації з урахуванням місцевих особливостей і умов. Не є винятком і Польща, яка зацікавлена у використанні передових технологій інформаційного суспільства, а також у створенні умов для забезпечення безпосереднього доступу до інформації, формуванні свідомості суспільства і розвитку його інтелектуального і економічного потенціалу.

Треба звернути увагу на діяльність «Офісу електронних комунікацій Республіки Польща» (ОЕК), з моменту створення якого польські політики і вчені провели значну роботу з адаптації свого національного законодавства до вимог законодавства ЄС і впровадження дієвих механізмів регулювання ринку електронних комунікацій, розроблених на основі нормативних актів ЄС [213].

Орієнтація нашої держави спрямована на створення інформаційного суспільства та інтеграцію до інформаційного простору Європи. Проаналізуємо процес інформатизації в Україні та стан його правового забезпечення. Суспільство змінюється як і роль самої людини. Процес інформатизації визначається особливостями розвитку сучасного світу, зокрема різким стрибком у розвитку засобів комунікації та обробки інформації (створення комп'ютерів, комп'ютерних мереж, факсимільного зв'язку тощо).

Інформатизація – це організаційний соціально-економічний та науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб та реалізації прав громадян, органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій, суспільних об'єднань на

основі формування та використання інформаційних ресурсів. Інформатизація – сукупність взаємопов’язаних політичних, соціально-економічних, організаційних, науково-технічних, виробничих процесів використання інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) в усіх сферах соціально-політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства, спрямованих на автоматизацію виробничих процесів і процесів управління, на забезпечення прав юридичних та фізичних осіб отримувати, зберігати та поширювати інформацію [169, с. 6]. Треба підкреслити, що відставання у сфері інформаційних і комунікаційних технологій може стати згубним для розвитку суспільства, тому в Україні необхідна чітка програма розвитку та координації процесу інформатизації та її правового забезпечення.

Зазначимо, що протягом 1992-1998 років створювався правовий базис інформатизаційних процесів у суспільстві, економіці, управлінні державою, науці та освіті (і, зокрема, у вищій освіті), формувався центральний орган виконавчої влади, відповідальний за процеси інформатизації; протягом 1998-2008 років розроблялася, затверджувалася та виконувалася «Національна програма інформатизації»; створювалася правова база для реалізації регіональних та галузевих програм інформатизації; з 2008 року – відбувалося правове забезпечення побудови інформаційного суспільства та законодавче вдосконалення результатів виконання державних – галузевих та регіональних програм інформатизації [185, с. 276].

Необхідно підкреслити значення у цьому процесі «Програми інтеграції України до Європейського Союзу». У Програмі охоплено практично всі сфери суспільного життя держави. У розділі 13 «Інформаційне суспільство» в якості короткотермінових пріоритетів (2000–2001 роки) були окреслені завдання:

- проведення підготовчих робіт з гармонізації існуючих і розроблення нових нормативно-правових актів про інформатизацію і зв'язок в Україні відповідно до вимог ЄС;

- налагодження співробітництва з ЄС щодо долучення до проекту побудови інформаційного суспільства;

- створення передумов для обміну інформацією з питань охорони здоров'я, культури та освіти з використанням новітніх інформаційних технологій;

- створення системи управління національними інформаційними ресурсами для забезпечення участі України в проектах щодо побудови інформаційного суспільства;

- проведення семінарів і конференцій та інформування з питань політики і підходів ЄС щодо розвитку інформаційного суспільства.

У контексті середньострокових пріоритетів (2002–2003 роки) з поміж інших вказувалися:

- налагодження співробітництва з адміністраціями зв'язку держав – членів ЄС і впровадження їх досвіду з питань гармонізації та імплементації законодавства і нормативно-технічних актів до вимог директив ЄС в галузі зв'язку та інформатизації;

- створення умов для входження до глобальних інформаційних систем та сприяння доступу фізичних та юридичних осіб до світових інформаційних ресурсів.

Серед довгострокових пріоритетів (2004–2007 роки) визначалися:

- необхідність підготовки проекту Кодексу інформатизації України згідно з принципами та вимогами ЄС, де були б визначені: принципи правового регулювання у сфері інформатизації (концепція Кодексу); закономірності створення системи правового регулювання у сфері інформатизації; кодифікація нормативно-правових актів згідно з

системою правового регулювання у сфері інформатизації; особливості розробки переліку нормативно-правових актів, достатнього для повного регулювання взаємовідносин особи, суспільства і держави у сфері інформатизації;

- створення національної системи доступу до інформаційних ресурсів структур ЄС та створення умов для забезпечення інформаційної відкритості суспільства [179].

Як ми бачимо, європейський пріоритет зовнішньополітичного курсу України впливає і на правове забезпечення усіх сфер життя суспільства, не виключаючи і процес інформатизації.

Основою правового забезпечення процесу інформатизації в Україні є Закон «Про Національну програму інформатизації» який було прийнято у 1998 році, зі змінами та доповненнями 2001 та 2002 років. Національна програма інформатизації визначає такі основні напрями інформатизації:

- розроблення політики та організаційно-правового забезпечення інформатизації;
- формування національної інфраструктури інформатизації;
- інформатизація стратегічних напрямів розвитку державності, безпеки та оборони;
- інформатизація процесів соціально-економічного розвитку;
- інформатизація пріоритетних галузей економіки;
- інформатизація фінансової та грошової системи, державного фінансово-економічного контролю;
- інформатизація соціальної сфери;
- інформатизація в галузі екології та використання природних ресурсів;
- інформатизація науки, освіти і культури;

- міжнародне співробітництво [68].

Загальна Концепція національної програми інформатизації сприяла вирішенню глобальної мети – формуванню в Україні єдиного інформаційного простору та правового забезпечення інформатизації в Україні.

Зрозуміло, що забезпечення права на інформацію – завдання не просте і потребує вирішення цілого комплексу питань – юридичного, організаційного, технологічного характеру. Ці завдання, зокрема, є сутністю процесів інформатизації в Україні як сукупності взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки – інформаційно означеного програмного напрямку державної інформаційної політики, втіленого в Національній програмі інформатизації [117, с. 121].

Але, на думку автора, координуючим законом для правового забезпечення процесу інформатизації залишається Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. [67]. Закон встановлює загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплює право на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також розробляє систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ до інформації та забезпечує її захист, оберігає особу й суспільство від неправдивої інформації. Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію. Це означає створення умов для вільного одержання, використання,

поширення та зберігання відомостей, необхідних для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій [64, с. 50].

На думку Т.А. Костецької, Закон України «Про інформацію» вперше в державі встановив право на інформацію як гарантовану можливість вільного одержання, використання, поширення і зберігання будь-яких відомостей, у будь-якій формі і будь-якими засобами, започаткував закріплення цілої низки інформаційних прав громадян [116, с. 106]. Такими є:

- право власності на інформацію;
- право заснування друкованих засобів масової інформації, одержання через них інформації;
- право на заснування телерадіоорганізацій, інформаційних агентств;
- право на науково-технічну інформацію;
- право на захист від поширення відомостей, що не відповідають дійсності, право на їх спростування;
- право одержувати інформацію про діяльність державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднання громадян тощо.

Відбуваються і організаційні зміни в системі управління сферою інформатизації: на базі Державного комітету з питань науки та Державного комітету інформатизації було створено Державний комітет України з питань науки, інновацій та інформатизації, який безпосередньо підпорядкований Прем'єр-міністру України. Досвід провідних країн світу підтверджує відому закономірність: успіх в цій сфері може бути отриманий тільки за умов безпосереднього опікування її проблемами з боку вищого керівництва держави.

Враховуючи високу наукоємність проектів інформатизації, об'єднання сфер науки, інновацій та інформатизації в межах одного комітету може дати значний позитивний синергетичний ефект. Крім того, за підтримки нового Уряду було збільшено більше ніж в 1,5 рази чисельність Державного комітету інформатизації. Але на відміну від багатьох країн світу і в супереч домовленостей досягнутих країнами світу на Туніському та Женевському саммітах з розвитку інформаційного суспільства Україна досі не прийняла як Стратегію розвитку інформаційного суспільства [57, с. 4].

Але все ж таки інформатизація освіти залишається визначальним чинником формування інноваційно-інформаційного суспільства в Україні. Адже в інформаційному суспільстві впровадження інформаційних технологій є загальним орієнтиром розвитку всіх сфер життєдіяльності сучасного українського суспільства. Тому необхідно звернути увагу і на Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [70], який став логічним продовженням, узагальненням та вдосконаленням розглянутих правових напрацювань.

У загальних положеннях до Закону робився висновок про те, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні, порівняно із світовими тенденціями, є недостатньою і не відповідає потенціалу та можливостям нашої держави. У Законі зазначалося, що розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери суспільного життя є одним з пріоритетних напрямів державної політики. З поміж інших стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства були визначені наступні: забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно

розвиненої особистості; створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля.

Позитивним моментом у правовому полі України стало прийняття у 2011 році Закону України «Про доступ до публічної інформації» та нової редакції Закону України «Про інформацію», які були затверджені 13 січня 2011 р. Верховною Радою України та набрали чинності 10 травня 2011 р. [185, с. 277].

Підводячи підсумки даного підрозділу зазначимо, що забезпечення інформатизації та права людини на інформацію у країнах європейського простору закріплено в найважливіших міжнародно-правових актах, які встановлюють загальновизнані стандарти, норми і принципи, що є універсальним орієнтиром і відправною крапкою для розробки вже національних нормативно правових актів (в Україні зокрема) у сфері інформатизації.

Більшість розвинених країни мають національні програми інформатизації з урахуванням місцевих особливостей і умов. Не є винятком і Польща, яка зацікавлена у використанні передових технологій інформаційного суспільства, а також у створенні умов для забезпечення безпосереднього доступу до інформації, формуванні свідомості суспільства і розвитку його інтелектуального і економічного потенціалу. Треба звернути увагу на діяльність «Офісу електронних комунікацій Республіки Польща» (ОЕК), з моменту створення якого польські політики і вчені провели значну роботу з адаптації свого національного законодавства до вимог законодавства ЄС і впровадження дієвих механізмів регулювання ринку електронних комунікацій, розроблених на основі нормативних актів ЄС.

Інформаційні відносини в Україні регулюються на сьогодні низкою законодавчих і нормативно-правових актів, міжнародними

договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Значний масив нормативно-правових актів прямо або опосередковано регулюють відносини, об'єктом яких є інформація. Усього в Україні діє близько 260 Законів України, 290 Постанов Верховної Ради України нормативного змісту, 375 Указів та 87 розпоряджень Президента України, 1160 постанов та 210 розпоряджень Кабінету Міністрів України, понад 1000 нормативних актів міністерств і відомств, які регулюють інформаційні відносини. В національній правовій системі сьогодні фактично існує окрема самостійна галузь законодавства – інформаційне законодавство, яка регулює значний і неоднорідний комплекс інформаційних відносин [119, с. 15].

Дійсно, на сьогодні активно розвивається напрямок щодо організаційно-правового забезпечення інформатизації. В Україні прийнята велика кількість законодавчих та нормативно-правових актів, але більшість з них є недосконалими, бо вони не регулюють усіх процесів, які виникають у сфері інформаційної діяльності. На сьогодні, коли інформаційне суспільство в Україні розвивається достатньо стрімко, є потреба в розробці державною владою України Інформаційного Кодексу, що забезпечить створення єдиного правового поля функціонування інформаційного суспільства.

6.2. Інформаційна безпека держави як сутність та мета правового супроводу процесу інформатизації освіти

Необхідно підкреслити, що саме інформаційна безпека держави є сутністю та метою правового супроводу процесу інформатизації освіти. Однією з найголовніших функцій держави, що реалізується за

допомогою відповідної системи як органів державної влади, так і ряду недержавних інституцій є забезпечення інформаційної безпеки.

Великою прогалиною є те, що коло суб'єктів інформаційної безпеки України не має законодавчого закріплення, в той час, як суб'єкти, що беруть участь у забезпеченні безпеки на національному рівні є нормативно визначені в концептуальному нормативно-правовому акті, що регулює суспільні відносини у сфері національної безпеки.

Норми, що врегульовують цю прогалину також вісутні в інших важливих нормативно-правових актах у цій сфері – Стратегії національної безпеки України, Доктрині інформаційної безпеки України [197, с. 161]. Взагалі необхідно мати чіткий державно-правовий механізм інформаційної безпеки України. Мова йде про державні інституції, задіяні у процес формування та впровадження політики інформаційної безпеки, у тому числі і у галузі освіти.

Брати участь у проведенні політики та прийнятті конкретних політичних рішень може практично невичерпний перелік інституцій, що не обмежується представниками органів державного апарату та місцевих відомств. Так, певні наукові установи чи групи експертів можуть опрацьовувати будь-яку проблему, пов'язану з політикою інформаційної безпеки. [114, с. 172].

Конституція України, закони, інші нормативно-правові акти, а також визнані Україною міжнародні договори і угоди. Стаття 17 Конституції України становлять правову основу національної безпеки та визначають, що забезпечення інформаційної безпеки є суспільною справою і залежить не лише від держави, а й від кожного громадянина.[110, с. 27].

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» інформаційну безпеку

визначено як «стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій, несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [70].

Визначення «інформаційна безпека» не знаходить свого відображення у Законі України «Про основи національної безпеки України», проте дано визначення поняттю «національна безпека» як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам» та розмежовує сфери національної безпеки: безпека у зовнішньополітичній сфері, у сфері державної безпеки, у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України, у внутрішньополітичній, економічній, соціальній та гуманітарній сферах, у науково-технологічній, екологічній, інформаційній сферах тощо, а також визначено загрози національній безпеці в інформаційній сфері.

Основні напрями державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» такі:

- забезпечення інформаційного суверенітету України;
- вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, упровадження новітніх технологій у цій сфері;

- наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;
- активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;
- забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;
- вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

Забезпечення же інформаційного суверенітету України – це вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну [69].

Вказане дає змогу дійти висновку про те, що інформаційна безпека є складовою національної безпеки України.

Не менш важливим документом стосовно інформаційної безпеки є «Доктрина інформаційної безпеки України», у якій встановлено, що в інформаційній сфері України вирізняються такі життєво важливі інтереси:

- 1) особи:

- забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації;

- недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних;

- захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу;

2) суспільства:

- збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу;

- забезпечення суспільно-політичної стабільності, міжетнічної та міжконфесійної злагоди;

- формування і розвиток демократичних інститутів громадянського суспільства;

3) держави:

- недопущення інформаційної залежності, інформаційної блокади України, інформаційної експансії з боку інших держав та міжнародних структур;

- ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері;

- побудова та розвиток інформаційного суспільства;

- забезпечення економічного та науково-технологічного прогресу та розвитку України; [BR]

- підтримка успішного іміджу країни;

- входження України у світовий інформаційний простір [66].

Необхідно вказати, що інформаційний простір головним полем зіткнень і боротьби різнопланових національних інтересів держав. Тому закон України «Про основні засади внутрішньої та зовнішньої політики»

вводить положення про забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір із метою набуття членства в Європейському Союзі, а також підтримку входження України у світовий інформаційний простір та інтеграцію в міжнародні інформаційно-телекомунікаційні системи, організації на підставі рівноправності, економічної необхідності та збереження інформаційної незалежності та безпеки [55, с. 21].

Сьогодні з розвитком інформаційних технологій держави мають змогу без застосування воєнної сили реалізувати власні інтереси, або ж навіть значно послабити безпеку держави-конкурента, яка не має достатнього рівня захисту від негативних інформаційних процесів.

Слід зазначити, що зараз посилюється тенденція негативного зовнішнього впливу на інформаційний простір України, що загрожує зменшенню обсягів вироблення конкурентоспроможного національного інформаційного продукту та наближення до критичного стану безпеки інформаційно-комп'ютерних систем у галузі державного управління, фінансової сфери, енергетики, транспорту, освіти та внутрішніх та міжнародних комунікацій, а також розмиванням суспільних цінностей і національної ідентичності.

Великий вплив на суспільне життя, державне будівництво та на національні правові системи створюють глобалізація інформаційних процесів, формування світового інформаційного простору, швидке зростання світового ринку інформації, розвиток інформаційних технологій, засобів обробки інформації та інформаційних послуг. Суспільство в свою чергу починає краще усвідомлювати важливість проблем регулювання суспільно-інформаційних відносин, що співвідносяться із формуванням національного інформаційного простору, забезпеченням інформаційної безпеки, підвищенням ролі

міжнародно-правових механізмів захисту національних інтересів [55, с. 22].

Необхідною умовою формування інформаційного суспільства є забезпечення інформаційної безпеки на основі чіткої нормативно-правової бази. З огляду на це готовність держави до гідного й рівноправного партнерства в умовах нової суспільно-економічної формації - інформаційного суспільства характеризує її здатність забезпечити з певною ймовірністю достатні й захищені інформаційні ресурси та інформаційні системи для підтримки своєї життєдіяльності, а також інформаційна безпека держави повинна забезпечувати і правовий супровід процесу інформатизації освіти.

В сучасному суспільстві оволодіння інформаційними технологіями вимагає необхідних вмінь щоб здобувати, критично осмислювати та використовувати інформацію. Сьогодні першочерговим показником розвитку суспільства є зростання ролі інтелекту, наукових знань и технологій. Кожні два-три роки знання, породжені світовою спільнотою, подвоюються. Основною і невід'ємною складовою загальної інформатизації суспільства є інформатизація суспільства, завданням якої є підготовка нового покоління до продуктивної інформаційної діяльності. Введення в навчальні програми як комп'ютерно-орієнтованих так і телекомунікаційних технологій розширює можливості диференціації загального навчання та активізує творчі, пошукові, особистісно-орієнтовані комунікативні форми навчання та підвищує їх ефективність, мобільність й відповідність запитам практики [9, с. 12].

Як правило освоєння інформаційних технологій починається в освіті і стає важливим чинником преходу до нової моделі суспільства, завдання якого полягає в забезпеченні інформаційної безпеки на різних

рівнях, включаючи рівень правового забезпечення освіти. Завдання суспільства забезпечити

Оскільки саме в сфері освіти формуються соціальні, психологічні, загальнокультурні і професійні підвалини для інформатизації суспільства, то інформатизація освіти повинна випереджати інформатизацію інших напрямів суспільної діяльності. Саме тому самоосвіта та саморозвиток на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства є життєво необхідним для кожної людини.

Вчені АПН України, що розробили компетентнісний підхід, виокремлено 7 ключових компетентностей для всіх рівнів шкільної освіти: Серед них уміння навчатися, загальнокультурна грамотність, здоров'я зберігаюча, інформаційно-комунікативна, соціальна, громадянська, підприємницька компетентності. Цей перелік компетентностей повторює ті вимоги, які ставляться до шкільної освіти в європейських країнах. Для виконання поставлених завдань, набуття навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій, для усвідомлення можливостей їх використання необхідна така система освіти яка здатна буде забезпечити здатність людини до самоосвіти, розвинути вміння самостійно орієнтуватися в накопиченому людством досвіді.

Розв'язання цих актуальних проблем педагогіки покладено на нові особистісно-орієнтовані педагогічні та інформаційні технології. Саме інформаційно-комунікаційні технології зможуть ефективніше реалізувати ті можливості, що є в основі нових педагогічних технологій [30]. Проте саме у контексті інформаційної безпеки держави є найбільш необхідний правовий супровід.

Необхідно зазначити, що правову основу забезпечення інформаційної безпеки України становлять: Конституція України, Закони України «Про основні засади розвитку інформаційного

суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про національну безпеку України», «Про інформаційну безпеку України», та інші закони і нормативно-правові акти. Був створений та розроблений Проект Доктрини інформаційної безпеки України (РНБО України) від 25 травня 2009 р., а також ратифіковані або парафоровані Україною Договір про безпеку і співробітництво у Європі, Договір «Відкрите небо», Угода про партнерство та співробітництво між Європейським співтовариством і Україною, Додатковий протокол до Європейської конвенції про інформацію щодо іноземного законодавства.

Ці договори потребують створення загальнодержавних механізмів зберігання та споживання отриманої інформації в національних інтересах та зобов'язують країни-учасниці здійснювати багатосторонній обмін інформацією, потребують створення загальнодержавних механізмів зберігання та споживання отриманої інформації в інтересах держави [136, с. 120].

Вітчизняні дослідники виділяють такі пріоритетні напрямки забезпечення інформаційної безпеки України:

- створення законодавчої та нормативної бази; здійснення моніторингу інформаційної безпеки України;

- стандартизація, сертифікація та ліцензування діяльності у сфері забезпечення інформаційної безпеки України;

- вдосконалення та розвиток державної інформаційної інфраструктури з урахуванням вимог інформаційної безпеки України;

- вдосконалення системи освіти, навчання та виховання з урахуванням вимог інформаційної безпеки України та Закону України «Про державну мову»;

- розробка міжрегіональних, державних та міждержавних програм розвитку системи інформаційної безпеки України [136, с. 120].

Правове забезпечення процесу інформатизації стоїть на першому місці з причини його першочергової значущості. Процес розвитку та покращення функціонування системи інформатизації освіти теж повинен розвиватися на основі принципів вдосконалення інформаційної безпеки держави, яка повинна надати правову-нормативну базу процесу інформатизації у освітньому просторі держави. Ефективна реалізація основних принципів, стратегічних пріоритетів та завдань державної політики інформаційної безпеки вимагає покращення правових та організаційних механізмів управління інформаційною безпекою враховуючи також систему освіти.

Міносвіти і науки України розробило в Україні Державну програму «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006-2010 роки» на виконання Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», «Державна цільова програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 р. [175], Концепція Програми інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільської школи (розроблена авторським колективом під керівництвом В. Огнев'юка) [205, с. 3].

Запровадження інновацій в освіті, нових інформаційних технологій та створення серії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів є пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти. Необхідність переходу до інформаційного суспільства та інформатизації освіти була закладена в Національній доктрині розвитку освіти. [233].

Аналіз переліку законодавчих документів останніх років що стосуються реформування галузі освіти в Україні показало, що інформаційна безпека та інформатизація освіти є важливим завданням

державної програми щодо розбудови суспільства на основі впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Нормативні документи останніх років, передбачають забезпечення ефективного застосування і використання ІКТ на всіх рівнях освітньої галузі та є правовим супроводом процесу інформатизації освіти.

Оцінку сучасному стану інформатизації освіти в Україні та визначення основних напрямів її розвитку подано в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Особливу увагу приділено використанню ІКТ в освітній галузі, яке визнано одним із пріоритетних державних завдань. Проте зазначається, що в Україні порівняно зі світовими тенденціями ступінь розбудови інформаційного суспільства є недостатнім; наведені причини відставання. Вказано на недостатній рівень розвитку нормативно-правової бази інформаційної сфери, на недостатній рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності серед населення, повільні темпи впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ, низьку ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на інформатизацію, впровадження ІКТ у соціально-економічну сферу.

Оскільки українське суспільство відстає не тільки стосовно інформатизації, а і інформаційного законодавства постає необхідність визначення у даному дослідженні головних напрямків удосконалення інформаційного законодавства в частині його чинності щодо освіти.

Аналізуючи нормативно-правове поле України можна зробити висновок, що в державі існує низка законодавчих та інших нормативно-правових актів, що спрямовані на регулювання, розвиток та захист державного інформаційного простору. Експертиза, яка неодноразово здійснювалася, зокрема членами ОБСЄ, підтвердила, що нормативно-

правова та законодавча база діяльності інформаційної сфери України цілком відповідає європейським нормам.

Можна говорити про те, що на сьогоднішній день в Україні вже закладено основи інформаційного права. Незважаючи на те, що в нашій державі прийнято низку нормативно-правових актів стосовно означеного напрямку, проблемою так і залишається певна несистемність вітчизняної правової політики в інформаційній сфері (у тому числі і у сфері освіти), оскільки дуже часто законодавчі акти ухвалюються без урахування стратегічних орієнтирів та об'єктивних українських умов з метою вирішення тактичних завдань, [178].

Унормування діяльності з поширення інформації в мережі Інтернет, на нашу думку, є одним з цільових і пріоритетних напрямків удосконалення інформаційного законодавства в сфері освіти. Оскільки на сучасному етапі розвитку суспільства молоде покоління все частіше черпає інформацію із глобальної мережі, надаючи менше уваги таким каналам отримання інформації як підручник, довідкова література, лекція вчителя, конспект уроку. Інформаційна мережа інтернет стає не тільки невід'ємною частиною життя сучасної людини а й є складовою загальної грамотності, свідоцтвом освіченості громадянина.

І хоча інтернет забезпечує великий інформаційний та освітній потенціал та є засобом гармонійного розвитку, але, водночас містить багато ризиків. Для прикладу в студентському середовищі відбувається збільшення ролі спілкування в соціальних мережах, посилення впливу мережі Інтернет на формування системи знань та дотримання моральних норм.

Поширеним стає процес зростання і розширення кола спілкування та віртуальних комунікативних зв'язків у «всесвітній павутині». Процес комп'ютеризації та включення мережі Інтернет до системи освіти відбувається, перш за все, у вищих навчальних закладах.

Проблемою є фактична відсутність правового регулювання функціонування в Україні інформаційних систем та міжнародних інформаційних обмінів, яскравим прикладом яких є Інтернет та відсутність визначення засобу масової інформації в мережі Інтернет, що робить неможливим перевірку інформації, яка там поширюється та є причиною для використання Інтернет-ЗМІ у деструктивних цілях для молоді.

За даними ЛігаБізнесІнформ Україні на сьогоднішній день більше 200 тис. дітей віком від 4 до 18 років використовують інтернет у повсякденному житті. І з кожним роком кількість юних користувачів зростає більше ніж на 30%. Це пори те , що лише 15% батьків усвідомлюють з якими труднощами стикаються їх діти в Інтернеті. Уяву про елементарні засоби безпеки у мережі Інтернет взагалі має менша половина опитаних батьків. [52]. Але і держава повинна мати правову базу стосовно використання інформації в Інтернеті у навчальних закладах країни.

Саме тому, пріоритетним напрямом удосконалення інформаційного законодавства щодо освіти постає забезпечення інформаційної безпеки учнів та студентів у комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі. Забезпечення інформаційної безпеки та централізованого фільтрування несумісного з навчальним процесом контенту є одним із завдань, визначених у Концепції державної цільової програми «Сто відсотків»[175].

Слід відмітити, що кількість україномовних ресурсів в рази менша кількості англійськомовних веб-ресурсів, присвячених цій проблематиці. Окреслення питань інформаційної безпеки серед молодого покоління та правового супроводу інформатизації освіти у педагогічній науці лише розпочинаються.

Відомо, що в США доступ до Інтернету з 2000 р. мали всі школи, а в Україні процес забезпечення такого доступу для всіх шкіл лише добігає завершення. Поряд із цим, починаючи із середини 90-х років у США і Європі розробляються сайти, створюються громадські організації і навчально-тренінгові програми для учнів, учителів і батьків, присвячені он-лайн безпеці.

В Україні до розв'язання цієї проблеми звернулися лише останні два роки завдяки зусиллям низки неурядових і комерційних організацій. Безсумнівно, що проблема безпеки дитини в Інтернеті є важливою і складною, а досвід України у питаннях забезпечення безпеки дітей в Інтернеті досить обмежений. Бракує відповідних україномовних веб-ресурсів й обізнаності з цими питаннями вчителів інформатики, батьків та інших зацікавлених осіб. Варто сподіватися, що необхідні заходи не обмежуватимуться проведенням щорічного дня безпечного Інтернету, а політика держави в освітній галузі і на рівні правового забезпечення з цього напрямку стане системною.

Значним недоліком є також відсутність в Україні цілеспрямованої державної політики щодо застосування у школах спеціальних контент-фільтруючих програм. Для порівняння, у розвинених країнах приділяється значна увага на державному рівні для розробки і запровадження у школах таких програм. Державою фінансується не лише розробка таких програм, але й підтримка бази даних цих програм у актуальному стані. Це дуже важливо, оскільки більшість з цих програми діють за принципом білих і чорних списків і вимагають постійного оновлення, аналогічно до антивірусних програм [196, с. 2].

Отже, спостерігається відставання України від розвинених країн у галузі інформатизації, застарілість технічного і програмного забезпечення, недостатня кількість і компетентність обслуговуючого персоналу, не розробленість нормативної бази.

Інший напрям удосконалення інформаційного законодавства в частині його чинності щодо освіти пов'язаний із захистом інтелектуальної власності.

З розвитком інформаційних технологій все більша увага приділяється дослідженням у галузі дистанційного навчання. Кількість он-лайн курсів збільшується у вищих навчальних закладах. У даний час переважна більшість курсів дистанційного навчання не існують у вільному доступі, тобто показані тільки демо-версії, за якими часом неможливо судити про їх якість. Відкриті курси, статті, книги відверто використовуються без жодних посилань. Швидкого вирішення даної проблеми не існує, але вирішувати її необхідно, бо від її вирішення залежить поширення навчально-освітньої інформації всвітовому мережевому просторі, якість створюваних і використовуваних освітніх продуктів. Питання інтелектуальної власності, пов'язані з програмним забезпеченням та іншими електронними матеріалами, ускладнюються по мірі збільшення кількості онлайн-курсів та програм в університетах.

У рамках дистанційного навчання деякі установи та викладачі вирішують проблему авторства цифрових вироблених матеріалів. Одним з елементів, що ускладнює процес, є те, що матеріали, розроблені викладачами з інституційними ресурсами, можуть бути легко передані через засоби масової інформації та швидко розповсюджені серед великих аудиторій. Захищеність інформації в системі дистанційного навчання впливає на багато моментів функціонування. У якості критеріїв необхідності і достатності цієї міри захищеності виступає критичність, цінність інформаційних ресурсів системи дистанційної освіти, відповідно актуальним завданням є розробка методів оцінки цінності, критичності та захищеності інформаційних ресурсів системи дистанційного навчання [2].

Стан сучасного авторського законодавства України відображає відсутність системного підходу до регулювання авторсько-правових відносин в системі дистанційної освіти, що актуально в умовах розвитку інформаційного суспільства. Крім того в Україні відсутня правова база, яка б належно забезпечувала регулювання відносин, що виникають у зв'язку з використанням об'єктів авторського права в цифрових мережах. Систематизація та реформування авторського права та інтелектуальної власності у сфері освіти є серйозною потребою, особливо за умови європейської інтеграції.

Показовим є то, що, наприклад, згідно державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006-2010 роки» удосконалення нормативно-правової бази в сфері інтелектуальної власності щодо захисту розробок у галузі інформаційних та комунікаційних технологій проводилось лише у 2006 р. з обсягом фінансування 50 тис. гривень при загальному обсязі фінансування програми 1855075 тис. гривень [174].

Удосконалення інформаційного законодавства може відбуватися тільки при наявності чіткої стратегії держави у цьому напрямку та реальні (а не тільки на папері) дії влади у сфері інформатизації суспільства та її правового забезпечення. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, «оцифрування» всіх сфер соціального буття індивіда стимулює активні дії людства до становлення нового інформаційного суспільного буття.

Підкреслимо, що неменш важливим етапом покращення інформаційного законодавства в Україні повинна стати його систематизація та кодифікація, що включає в себе розробку та прийняття Інформаційного кодексу України (робоча назва), який би містив чіткі визначення суб'єктів, максимально враховуючи їх права та законні інтереси, забезпечив спільні для всіх підходи та принципи до

регламентації відносин в інформаційному просторі, а також містив визначення переліку термінів в інформаційній сфері, серед яких, «національний інформаційний простір», «державна інформаційна політика», тощо [178].

Аналіз нормативно-правової бази показує, що тема інформації користується великою увагою законодавця. І це відбувається, поза сумнівом, під впливом вимог самого життя. Інформація – найважливіший ресурс управління і всіх форм життєзабезпечення суспільства. Епіцентром включення інформації як ресурсу в систему права є в даний час окрім інституту прав громадян інститути власності: «інформація», «інформатика», «інформатизація», «комп'ютеризація» - у різних аспектах стосуються інструментарію і механізмів матеріальної і інтелектуальної власності і ставлять нові питання перед теорією і практикою правової науки, перед законодавством [11, с. 75].

Згідно стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013 р.) в контексті стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства припускається створення електронної освіти, яка є формою отримання освіти, що здобувається з використанням виключно інформаційно-комунікаційних технологій (е-освіта). Україна не повинна опинитися поза інформаційним постмодерним суспільством і бути готовою до конкуренції інформаційних технологій і в галузі освіти. Саме тому влада повинна розпочати роботу щодо запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та науці.

На сьогоднішній день для ефективного розвитку суспільства та для забезпечення його інформаційної безпеки необхідний правовий супровід інформатизації освіти та чітка правова-нормативна база. Для того, щоб кожен громадянин держави був захищеним державою в епоху швидкорозвинутих інформаційних технологій та всебічно розвиненим

сучасна система освіти повинна орієнтуватись на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій .

Підсумовуючи даний підрозділ зазначимо, інформатизація освіти є важливим пріоритетним напрямком розвитку суспільства оскільки саме тут формуються соціальні, психологічні, професійні та загальнокультурні початки для інформатизації суспільства.

Вдосконалення системи інформатизації освіти зазначимо теж повинен розвиватися на основі принципів вдосконалення інформаційної безпеки країни. Адже саме інформаційна безпека повинна забезпечити правову-нормативну базу процесу інформатизації у освітньому просторі держави.

До цільових напрямів покращення інформаційного законодавства в частині його чинності щодо освіти належить:

- унормування діяльності з поширення інформації в мережі Інтернет;

- забезпечення інформаційної безпеки учнів та студентів у комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі, захистом інтелектуальної власності, систематизація та кодифікація тобто розробка та прийняття Інформаційного кодексу України (робоча назва), який чітко визначить суб'єктів, максимально врахує їх права та законні інтереси, забезпечить єдині підходи та принципи до регламентації відносин в інформаційному просторі.

Висновки до шостого розділу

Забезпечення інформатизації та права людини на інформацію у країнах європейського простору закріплено в найважливіших міжнародно-правових актах, які встановлюють загальновизнані стандарти, норми і принципи, що є універсальним орієнтиром і відправною крапкою для розробки вже національних нормативно-правових актів (в Україні зокрема) у сфері інформатизації.

Більшість розвинених країн мають національні програми інформатизації з урахуванням місцевих особливостей і умов. Не є винятком і Польща, яка зацікавлена у використанні передових технологій інформаційного суспільства, а також у створенні умов для забезпечення безпосереднього доступу до інформації, формуванні свідомості суспільства і розвитку його інтелектуального і економічного потенціалу. Треба звернути увагу на діяльність «Офісу електронних комунікацій Республіки Польща» (ОЕК), з моменту створення якого польські політики і вчені провели значну роботу щоб адаптувати своє національне законодавство відповідно до вимог законодавства Європейського союзу і впровадити дійсно дієві механізми по регулюванню ринку електронних комунікацій, що розроблялися на основі нормативних актів ЄС.

В Україні на сьогоднішній день інформаційні відносини врегульовуються рядом законодавчих та нормативно-правових актів, а також міжнародними договорами. На жаль, більшість цих документів є доволі недосконалими, оскільки значна частина процесів в сфері інформаційних відносин залишаються нерегульованими.

Вдосконалення системи інформатизації освіти повинно розвиватися на основі принципів вдосконалення інформаційної безпеки

країни, яка повинна забезпечити правову-нормативну базу процесу інформатизації у освітньому просторі держави.

Серед важливих напрямків вдосконалення інформаційного законодавства відносно освіти є: врегулювання діяльності щодо поширення інформації в глобальній мережі; забезпечення інформаційної безпеки учнів та студентів у комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі; захист інтелектуальної власності, систематизація та кодифікація, тобто розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, що чітко визначив би суб'єктів, максимально врахував їх права та законні інтереси, забезпечив єдині підходи та принципи до регламентації відносин в інформаційному просторі тощо.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань дослідження, маємо достатньо підстав зробити загальні висновки:

1. Уточнено теоретико-методологічні засади дослідження процесів інформатизації освітніх процесів в умовах глобалізації суспільства.

Модернізаційні процеси в освіті зумовлені соціокультурними, економічними, технологічними та іншими змінами, які відбуваються в сучасному глобалізованому світі та є закономірною відповіддю освітніх систем на кардинальні перетворення нашого часу. Інформатизація освіти є закономірною і необхідною складовою її модернізації в контексті як глобалізаційних процесів, так і інформаційної революції.

Оцінка тенденцій сучасного розвитку свідчить, що рух сучасної цивілізації до інформаційної спільноти і конкретні концепції соціально-економічного прогресу об'єктивно, закономірно, фундаментально і методологічно глобально базуються на трьох основах: інформаційній, інтелектуальній та інноваційній. Водночас, розв'язання проблем сучасної освіти неможливо здійснити без їх філософської рефлексії, без самопізнання, яке має відбуватися в рамках філософії освіти, що розглядає питання змісту, цілей, завдань та перспектив освіти. Постмодернізм може розглядатися як світогляд інформаційного суспільства, а специфічні категорії постмодерністської філософії можуть бути використані для аналізу віртуальної реальності, інформаційних технологій, сучасного суспільства, такі як фрагментарність, децентрація, мінливість тощо.

Теоретичні засади осмислення інноваційного потенціалу інформатизації освітнього процесу в умовах формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного

простору, інтеграції системи освіти у світовий освітньо-інформаційний простір з урахуванням глобальних інтеграційних тенденцій і національних особливостей, що, в свою чергу, передбачає:

а) створення інформаційних умов для інтенсивного формування освітнього суспільства;

б) забезпечення інформаційного середовища для постійної взаємодії між державною владою і суспільством;

в) створення правових, економічних, організаційних умов для об'єднання державних і недержавних інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційних мереж і систем у єдину загальнодержавну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру;

г) визначення правил і умов функціонування національного ринку інформаційної продукції та послуг у нових економічних умовах, які сприяють інтенсивному та рівномірному його розвитку, а також інтеграції у світовий освітньо-інформаційний ринок.

До основних напрямків впливу інформатизації освітнього процесу на модернізацію освіти належать:

а) забезпечення єдності процесів управління освітою за допомогою автоматизованих засобів управління і пов'язаних з ними комплексів із використанням технічних і програмних засобів нових поколінь;

б) створення інформаційних систем Міністерства освіти і науки України на користь забезпечення процесів (у тому числі й інтелектуальних) освітньої діяльності;

в) використання сучасних інформаційних технологій для досліджень і запровадження в життя якісно нових засобів інформаційних технологій і форм їх застосування та ін.

2. Проаналізовано соціокультурні та економічні детермінанти виникнення потреби, умов та можливостей інформатизації освіти.

Оцінюючи ресурсну базу економічних процесів, вважаємо, що саме ресурсний дефіцит примушує людство до інтенсивного пошуку «нових шляхів» цивілізаційного розвитку. При цьому, в структурі соціально спрямованого економічного процесу, крім сировинних, потрібні інтелектуальні, екологічні та інформаційні ресурси. Аналізуючи важливість і розвиток розуміння людством значення інформаційно-інтелектуального мікропроцесу цілісної економічної системи, доходимо також висновку, що феномен ідеальної за своєю природою інформації фундаментально і глобально опосередкує всі системи праці соціально-економічного і загальноцивілізаційного розвитку. Більше того, запропонуємо називати інформаційний ресурс «єдиною основою творчої праці та управління соціально-економічними процесами».

Інформатизація освіти є першорядним фактором у досягненні головних цілей реформування освіти та формування єдиного інформаційного простору освіти.

Використання інформаційно-комунікативних технологій позначається на: змісті навчального процесу, модернізації засобів, методів та форм організації навчального процесу, забезпеченні вищого рівня наукового та методичного викладання, втіленні індивідуального підходу у навчанні, поліпшенні ефективності, доступності та якості освітніх послуг.

3. Розглянуто природу та сутність інформаційного простору освіти в контексті її модернізації.

Поняття «інформаційний простір освіти» охоплює: сукупність технічних та програмних засобів для збирання, оброблення, зберігання та передачі інформації; а також соціальні, психолого-педагогічні та культурні умови здійснення інформаційних процесів в освіті.

До основних характеристик інформаційного простору освіти з погляду філософського осмислення можна віднести: трансісторичність та культурний динамізм.

Крім того, інформаційний простір освіти можна характеризувати за такими складовими, як матеріально-технічне, інформаційне та комунікативне забезпечення. А специфіка інформаційного простору освіти полягає в тому, що він є лише потенційною можливістю для функціонування інформації, яке не можливе без активної цілеспрямованої діяльності особистості.

Єдиний інформаційний простір освіти є каталізатором подальшого розвитку сучасної освіти, оскільки передбачає, що його учасники здатні: ефективно застосовувати навчальні інтерактивні технології для спрощення повсякденних завдань (підготовки текстів, таблиць, збирання, оброблення та презентації інформації, комунікативних можливостей спілкування з іншими тощо); постійно поновлювати свої знання самонавчаючись; самоусвідомлювати власні знання і бути відкритим для спілкування та співпрацювати з колегами.

Інформаційні та комунікаційні технології, швидко розвиваючись, мають водночас інтегративний характер і створюють унікальні можливості та умови для інформаційної взаємодії на основі інтерактивності і застосування розподіленого інформаційного ресурсу світової глобальної інтернет-мережі, що призводить до відкритості та свободи вибору освітнього інформаційного простору. До інформаційного простору освіти входить низка програмно-апаратних засобів і систем, локальних та глобальних комп'ютерних інформаційних мереж і каналів зв'язку, організаційних та методичних складових системи освіти та прикладної інформації відносно предметної галузі.

Функції освітньої діяльності України та Польщі, на основі розвитку єдиного інформаційного простору, інтеграції системи освіти

України у світовий освітньо-інформаційний простір з урахуванням глобальних інтеграційних тенденцій і національних особливостей, полягають у відтворенні інтелектуального потенціалу суспільства, професійно-економічної, соціальної, соціально-політичної функції трансляції культури, що відображає, з одного боку, роль освіти у формуванні особистості, її всебічному розвитку, з другого – виявляє взаємозв'язок освіти з різними сферами життєдіяльності (економічною, політичною, культурною) і суспільством загалом.

До концептуальних засад інформатизації освітнього процесу належить принцип антропності та дотримання світоглядного плюралізму, що спрямовані на створення умов для реалізації особистісного потенціалу кожної людини засобами освіти.

4. Виявлено основні суперечності розвитку єдиного інформаційного простору освіти України. До основних суперечностей розвитку єдиного інформаційного простору освіти України належать такі, як: збалансування раціонального поєднання централізованого і децентралізованого збереження інформації; врахування інформаційних потреб освітнього управління, також вимоги зручності доступу й захищеності інформації, що міститься в інформаційному просторі. В рамках організаційного напрямку роботи з розвитку єдиного інформаційного простору освіти важливими є: створення інформаційної служби освіти України; розробка управлінських і нормативно-методичних документів; ініціювання наукових досліджень і технологічних розробок; організація підготовки фахівців у цій галузі та ін. Щоб навчити учнів використовувати ІКТ, крім покращення оснащення закладів освіти сучасною комп'ютерною технікою, електронними засобами навчального призначення, необхідно прискорити перепідготовку вчителів та фахівців у сфері ІКТ.

Місце і роль української освіти в єдиному освітньому просторі Об'єднаної Європи визначається суперечливістю процесу, неоднозначністю підходу між трансформацією системи освіти та університетами і студентством; ігнорування досягнення національної системи освіти і переходом на ментально неприйнятну або суперечливу технологію навчання без виховання; розбіжністю між георегіональними освітніми системами, яку треба буде обов'язково долати на наступних етапах загальносвітового глобалізаційного процесу; відпрацювати моделі університету світового класу, яка має бути властива не окремим регіонам, а третьому тисячоліттю взагалі і ґрунтуватися на інформаційній єдності сучасного світу на інформаційно-довідкових, наукових і навчальних мегамережах освіти і науки.

5. Обґрунтовано мультимедійну освіту як можливість інформатизації освіти. Інтенсифікація інформаційних процесів є об'єктивною закономірністю сучасного етапу розвитку суспільства, що, в свою чергу, спричиняє оновлення освітньої системи з використанням нових технологій. Одним з ефективних засобів інформатизації постає система мультимедійного навчання та мультимедійні засоби освіти, які утворюють мультимедійний комплекс освіти, до якого входять матеріальні засоби інформатизації (комп'ютери, мультимедійні дошки тощо), а також тексти, зображення, анімаційні картинки, аудіокоментарі, цифрове відео та ін.

Мультимедійна освіта сприяє: індивідуалізації навчально-виховного процесу з урахуванням рівня підготовленості, здібностей, інтересів і потреб учнів і студентів; зміні характеру пізнавальної діяльності учнів у бік її більшої самостійності та пошукового характеру; стимулюванню прагнення учнів до постійного самовдосконалення та готовності до самостійного перенавчання; посиленню міждисциплінарних зв'язків у навчанні, комплексному вивченню явищ і

подій; підвищенню гнучкості, мобільності навчального процесу, його постійному й динамічному відновленню; зміні форм і методів організації позанавчальної життєдіяльності учнів і студентів та організації їхнього дозвілля.

Можна виділити наступні особливості цієї технології:

- якість зображення – яскраве, чітке і кольорове зображення на екрані;
- зручне пояснення виду роботи з різним приладдям;
- легке усунення недоліків і помилок у слайдах;
- детальне пояснення матеріалу або розгляд лише базових питань теми залежно від підготовленості учнів і студентів;
- коригування темпу й обсягу навчального матеріалу;
- належне освітлення під час демонстрації презентації робочого місця учнів і студентів;
- значне підвищення рівня використання наочності на уроці; зростання продуктивності уроку;
- встановлення інтеграції;
- можливість організації проектної діяльності під керуванням викладачів;
- зміна ставлення до ПК: учні і студенти починають сприймати його як універсальний інструмент для роботи в будь-якій сфері людської діяльності, а не лише як засіб для гри.

6. Досліджено ситуацію з мультимедійною освітою в освітньому просторі Польщі. Медіа-засоби вперше, зокрема в період створення інформаційного суспільства та вступу Польщі в Європейський союз, створюють не лише винятковий шанс, але й виклик для медіа-освіти.

Складовими елементами мультимедійної стратегії у польській системі освіти є її розгортання у вигляді пошуку відповідей на

запитання-проблеми: на кого повинна орієнтуватися пропозиція мультимедійного навчання; наскільки мультимедійне навчання повинно бути окремим відносно теперішньої системи та класово-лекційного процесу, реалізованого в академічних середовищах Польщі, а в якому має його збагачувати та доповнювати; чи академічне середовище Польщі саме буде реалізувати положення такої освіти, чи у співробітництві з іншими установами; чи академічне середовище Польщі ініціюватиме дії, спрямовані на визнання Національною радою радіофонії та телебачення запуску власного супутникового цифрового телебачення; чи АСП має підготувати свою спеціальну систему освіти на відстані або повинна налагодити контакт з іншим навчальним закладом (наприклад COMEUW, Польський віртуальний університет, який створено з ініціативи Університету ім. Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, Вища суспільно-економічна школа – WSS-E).

Низку проектів вже реалізовано, зокрема АСП, а також Європейський проект польської освітньої системи на відстані для осіб з обмеженими можливостями, реалізована ПАС ім. М. Гжегожевської у співпраці з країнами ЄС та міжнародними організаціями (EPPSEON). Ця площина має два виміри. Один – це можливість участі науковців та освітян у проведенні та інтенсифікації дій у галузі досліджень та розвитку, зокрема у галузі спеціальної програми у Польщі під назвою «Приязне інформаційне суспільство».

Друга – це освітньо-педагогічні методології і кваліфікації, зокрема дидактичні і технологічні. У Польщі також визначено технології, що виявляються у прийнятті технічних рішень, що забезпечують послуги із галузі е-навчання.

Вникливий та ретельний аналіз усіх відповідей на етапі підготовки концепції, як вважають освітяни Польщі, дасть змогу прийняти оптимальні рішення, а їх реалізація забезпечить очікувані ефекти. Вона

буде відповідати загальносвітовим положенням мультимедійного навчання, освіти на відстані і водночас напрямкам перетворень освіти та навчання для майбутнього.

Для забезпечення якісного освітнього процесу, мультимедійні засоби навчання мають стати невід'ємним компонентом конкурентоспроможної сучасної методичної системи. Науковцями та практиками освіти доведено, що використання мультимедіа сприяє індивідуалізації навчально-виховного процесу з урахуванням персоніфікованого підходу до учнів та студентів, оновленню змісту пізнавальної діяльності учнів у векторі посилення самостійності та пошуковості, посиленню міждисциплінарних зв'язків у навчанні, комплексному вивченню явищ та подій; постійному й динамічному відновленню навчального процесу.

З метою інтеграції загальноосвітніх предметів та дисциплін варто варіювати видами мультимедійних засобів навчання такі як починаючи від засобів зберігання та відтворення навчальної інформації, до засобів моделювання, контролю та самонавчання.

Серед основних технології мультимедійних засобів освіти нами розглянуто: графічні ілюстративні матеріали, комп'ютерні анімації, двовимірні анімації, тривимірні анімації, відео- та аудіо записи, відеоматеріали, аудіо матеріали. Найпоширенішими є комп'ютерні тренажери. Їх змістовне наповнення здебільшого складають інтерактивні анімації.

7. Розглянуто дистанційне навчання, його переваги, можливості та межі реалізації. Загалом дистанційне навчання є видом освітніх послуг, однією з його форм і способом організації навчання. Дистанційне навчання – це сукупність технологій, що забезпечують тим, хто навчається, основний обсяг досліджуваного матеріалу; інтерактивну взаємодію студентів і викладачів під час навчання, надаючи студентам

можливість самостійно опрацьовувати та засвоювати необхідний матеріал, а також здійснювати контроль.

Система дистанційної освіти має низку переваг, серед яких: доступність для всіх верств суспільства; можливість не відвідувати лекції та семінари; комплексне програмне забезпечення; прямий демократичний зв'язок між викладачем та студентом; застосування найсучасніших освітніх технологій; індивідуальність процесу навчання; часова та територіальна гнучкість процесу навчання. До позитивних рис дистанційної освіти відносимо: гнучкість, паралельність, велику аудиторію, економічність, технологічність, соціальну рівність, інтернаціональність, нову роль викладача, позитивний вплив на студента (учня, слухача), якість. До конкурентних переваг дистанційної освіти відносимо: якість знань, продукт, організацію навчального процесу.

Досвід Польщі та України у впровадженні цієї форми освіти свідчить, що ця модель навчання, незважаючи на популярність, зацікавленість та розвиток дистанційного навчання перебувають в стадії конструктивного пошуку оптимального вирішення різного роду проблем, які стають на заваді його швидкого розвитку. В Україні і Польщі є багато спільних проблем у розвитку дистанційної освіти, починаючи від політики держави (яка має створювати відповідні системні рішення, нормативні акти, закони, далекосяжні програми розвитку тощо) і завершуючи відсутністю відповідної необхідної інфраструктури (належних технічних засобів і технологій навчання, відповідної підготовки кадрів, організаційної інфраструктури).

Разом з тим, ситуація з дистанційною освітою в Польщі і Україні свідчить про перспективність такої форми освіти в цих країнах. Дистанційна освіта набуває популярності у багатьох людей та є новітньою формою організації навчального процесу, що також підвищує ефективність впровадження нових технологій навчання та забезпечує

мобільність студентів та викладачів, створює сприятливі умови для розвитку творчих можливостей, реалізації природної сутності та соціально-культурних потреб людини.

8. Розкрито проблеми психологічних особливостей підготовки особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті. Впровадження інформаційних технологій в освіті (зокрема дистанційного та мультимедійного) навчання показало важливість врахування певних психологічних принципів та особливості, а саме:

- зміщувати акценти у бік самостійної роботи студентів; формувати навички дистанційної взаємодії (неодмінне володіння комп'ютерною грамотністю викладачами і студентами, зокрема володіння навичками застосування різноманітних телекомунікаційних технологій, інтернет-ресурсами тощо);

- завдяки новим інформаційним технологіям змінювати способи взаємодії викладачів і студентів; вводите гнучке навчання, що відкриває можливості організувати навчання в зручний для кожного час.

Все це підводить до необхідності організації психологічної підготовки суб'єктів навчально-виховного процесу для ефективного здійснення процесу інформатизації освіти (проблема подолання психологічних бар'єрів традиційного педагогічного мислення; упорядкованість емоційного стану особистості у просторі інформатизації освіти, виховання психологічної готовності особистості до сприйняття і впровадження інформаційних технологій в освіті).

9. Досліджено економіку інформатизації в структурі модернізаційних процесів розвитку освіти.

На сьогодні в умовах глобалізації створюється нова інформаційна економіка. Окреслюючи економіку знань як основу сучасного модернізаційного проекту економіки і суспільства, зазначимо, що вона

як багатовимірною категорією пов'язана, перш за все, з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, що залучає все більше людей у процес діяльності з формуванням і використанням нових знань, з масовим використанням можливостей культурного та духовного збагачення глобалізованого світу. Поняття «економіка знань» тлумачиться як економіка, в якій зростання забезпечується як спеціалізованими (науковими), так і повсякденними знаннями.

Загалом, механізм економіки інформатизації освіти повинен мати стратегічно цілеспрямований характер, чітко визначену мету, завбачати пріоритетні напрямки фінансування, співвідносні інструменти впливу на діяльність закладів освіти, а також підкріплену на законодавчому рівні пріоритетність державного фінансування економіки інформатизації освіти (як основне джерело), для того щоб зберегти доступність освіти та забезпечити державну політику у сфері освіти згідно з національними інтересами.

Серед методів фінансування економіки інформатизації освіти виділено:

а) залишковий метод (фінансування здійснюється залежно від необхідності виділення обмежених фінансових ресурсів);

б) нормативний (на основі нормативів на використання вихідних ресурсів);

в) фінансування за результатами діяльності (виділення фінансових коштів здійснюється також на основі нормативів, але з урахуванням певних кількісних і якісних результатів).

Основними напрямками вдосконалення організаційно-економічного механізму економіки інформатизації освіти є поліпшення системи управління шляхом упровадження гнучких і стимулюючих інструментів та методів управління, які б забезпечували реалізацію соціальної політики держави та передбачали перехід до державно-

громадської системи управління; забезпечення пріоритетності державного бюджету України як основного джерела фінансування ВНЗ з метою доступності вищої освіти та розробки фінансових схем щодо підтримки студентства; збереження методу фінансування на основі рівня минулих років, але з огляду на сучасну демографічну кризу доповнення його елементами фінансування, спрямованими на результати діяльності ВНЗ; зміцнення нормативно-правової бази, посилення господарської автономії закладів вищої освіти та ін.

10. Проаналізовано ситуацію правового супроводу інформатизації освіти для ефективного здійснення процесу інформатизації освіти. Забезпечення інформатизації та права людини на інформацію у країнах європейського простору закріплено в найважливіших міжнародно-правових актах, які встановлюють загальновизнані стандарти, норми і принципи, що є універсальним орієнтиром і відправною точкою для розробки вже національних нормативно-правових актів (в Україні зокрема) у сфері інформатизації.

Вдосконалення системи інформатизації освіти повинно розвиватися на основі принципів вдосконалення інформаційної безпеки країни, яка повинна забезпечити правову-нормативну базу процесу інформатизації в освітньому просторі держави.

Серед важливих напрямків вдосконалення інформаційного законодавства відносно освіти є: врегулювання діяльності щодо поширення інформації в глобальній мережі; забезпечення інформаційної безпеки учнів та студентів у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі; захист інтелектуальної власності, систематизація та кодифікація, тобто розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, що чітко визначив би суб'єктів, максимально врахував їх права та законні інтереси, забезпечив єдині підходи та принципи до регламентації відносин в інформаційному просторі тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р. Ф. Абдеев. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 336 с.
2. Агейчева А. О. Захист інтелектуальної власності в системі дистанційної освіти [Електронний ресурс] / А. О. Агейчева. – Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/microcad/2013/>
3. Ангелин Д. ТЕРРеливая конкуренция / Д. Ангелин, Т. Пономарь // Бизнес. – 2009. – №48. – С. 116–119.
4. Андреев А. А. Прикладная философия открытого образования: педагогический аспект / А. А. Андреев, В. И. Солдаткин. – М. : РИЦ «Альфа» МГОПУ им. М.А.Шолохова, 2002. – 168 с.
5. Антипин Н. А. Мироззренческие и методологические проблемы разработки философии образования для XXI века / Н. А. Антипин // Инновации и образование. Сборник материалов конференции. Серия «Symposium». – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2003. – Выпуск 29. – 528 с.
6. Антипина О. Н. Дистанционное обучение на основе Интернет-технологий / О. Н. Антипина // Высш. образование сегодня. – 2003. – № 4. – С. 50–53.
7. Аристотель Категории / Аристотель // Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории. – Мн. :Литература, 1998. – С. 1113–1166.
8. Архипова С. В. Опыт социологического определения преимущества в образовании / С. В. Архипова // Уральские социологи в общероссийском социологическом пространстве. – Екатеринбург : ГОУ ВПО имени первого Президента России Б.Н. Ельцина, 2008. – С. 10–11.
9. Барановська В. М. Використання педагогічних програмних засобів при підготовці майбутніх вчителів початкової школи / В. М. Барановська // Педагогічний дискурс. – 2009. – Вип.6. – С. 12–15.

10. Барсукова С. Ю. Неформальная экономика: понятие, структура / С.Ю. Барсукова // Экономическая социология, 2003. – Том 4. – № 4. – С. 15–37.
11. Бачило И. Л. Правовое регулирование процессов информатизации / И. Л. Бачило // Государство и право. – 1994. – № 12. – С. 72–80.
12. Бейлз К. Одноразовые люди. Новое рабство в глобальной экономике / К. Бейлз. – М. : Новый хронограф, 2006. – 304 с.
13. Бейліс Л. І. Бібліотека як складова соціально-комунікативної системи / Л. І. Бейліс // Бібл. планета. – 2008. – № 2. – С. 6–8.
14. Белкин Е. Л. Технические средства обучения /Е. Л. Белкин, В. В. Карпов, П. И. Харанаш. – Ярославль : [Б.в.], 2007. – 111 с.
15. Беякова Е. Г. Социокультурное информационное пространство образования в контексте проблемы формирования личности / Е. Г. Беякова, И. Г. Захарова // Вестник Тюменского государственного университета. – 2010. – № 5. – С. 11–17.
16. Березовський В.С. Створення електронних навчальних ресурсів та онлайнове навчання : Навч. посіб. / В.С. Березовський, І. В. Стеценко, І.О. Завадський. – К. : ВНУ, 2011. – 208 с.
17. Библиотека бесплатных текстур [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL : <http://texturs.ru/> – Название с экрана.
18. Биков В. Ю. Відкрита освіта в Єдиному інформаційному освітньому просторі [Електронний ресурс] / В.Ю. Биков. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2010_7/bykov.pdf
19. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – №1(15). – С. 44–50.
20. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія / В. Ю. Биков. – К. : Атака, 2008. – 684 с.

21. Білоконна Н. І. До проблеми використання інформаційних технологій у навчальному процесі / Н. І. Білоконна, С. П. Білоконний // II Славянские педагогические чтения : тез. докл. междунар. конф., 16 – 18 окт. 2003г. – Тирасполь, 2003. – С. 49–53.
22. Білорус О. Глобалізація і нова парадигма глобального постіндустріального розвитку / О. Білорус // Економічний часопис XXI. – 2002. – № 10. – С. 3–7.
23. Богданов І. Школа сідає за комп'ютер. Практичні можливості та дидактична доцільність інформаційних технологій / І. Богданов, О. Сергєєва // Відкритий урок. Розробки. Технології. Досвід. – 2004. – № 1–2. – С. 18–20.
24. Бондаренко С. В. 3ds Max 8. Библиотека пользователя (+CD) / С. В. Бондаренко., М.Ю. Бондаренко. – СПб. : Питер, 2006. – 608 с.
25. Брок Д. Экономика и государство в эпоху глобализации. От национальных экономик к глобализированному мировому хозяйству / Д. Брок // Политэкономист. – 1997. – № 3–4. – С. 27–34.
26. Бузько І. Розвиток ринку освітніх послуг в Україні в умовах глобалізації / І. Бузько // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 28–33.
27. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн. – СПб. : Университетская книга, 2001. – 416 с.
28. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Валлерстайн. – М. : Логос, 2004. – 368 с.
29. Васнецов В. 133 совета по 3Dmax / В Васнецов. – СПб. : Питер, 2005. – 650 с.
30. Вембер В. П. Інформатизація освіти та проблеми впровадження педагогічних програмних засобів в навчальний процес [Електронний ресурс] / В. П. Вембер // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2007. – Вип. 3. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/fk_1kv_2010.pdf

31. Верстак В. А. 3ds Max 8 Програма для создания трехмерной графики и анимации. Секреты мастерства (+CD) / В. А. Верстак. – СПб. : Питер, 2006. – 274 с.
32. Всеобщая декларация прав человека : (Печатается по материалам ООН) / Рос. Ассоциация содействия ООН. Иркут. отд-ние. – Иркутск : Вост.-Сиб. кн. изд-во, 1998.– 16 с.
33. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи / А. Гальчинський. – К. : Либідь, 2006. – 312 с.
34. Геєць В. Доктрина економіки знань. Проект / В. Геєць, В.Семиноженко – [реєстраційний номер НБ ім. В.І. Вернадського У9 (У9КР) 055].
35. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / Геєць В. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 864 с.
36. Глобализация и проблема сохранения культурного многообразия. Антология / [Отв. ред. Ю.В. Хен]. – М. : ИФРАН, 2010. – 240 с.
37. Глобализация и социальная политика развитых стран / [редактор С. Веселовский]. – М. : ИНИОН РАН, 2008. – 280 с.
38. Глобализация рынков труда. Динамика. Проблемы. Перспективы / [Сборник]. – М. : ИНИОН РАН, 2010 г. – 246 с.
39. Глобализация: контуры XXI века / [отв. ред. Ю. И. Игрицкий]. – М. : ИНИОН РАН, 2004. – 712 с.
40. Гнатюк Д. Т Інформаційні технології - перепустка до майбут.: Інформаційні технології в школі / Д. Т. Гнатюк // Директор школи. – 2003. – № 47. – С. 15–16.
41. Гоне Ж. Освіта і засоби масової інформації / Ж. Гоне ; [пер. з фр. М. Максименко]. – К. : «К.І.С.», 2002. – 100 с.
42. Григорьев С. Г. Мультимедиа в образовании / С. Г. Григорьев, В. В. Гриншкун. – М. : Педагогика, 2002. – 151 с.

43. Грицаєнко Г. І. Інвестиційна привабливість АПК України з позиції іноземних інвесторів / Г. І. Грицаєнко, Н. О. Шквиря // Економіка АПК. – 2004. – № 7. – С. 64–65.
44. Гультьяев А. К. Macromedia Authorware 6.0 Разработка мультимедийных учебных курсов / А. К. Гультьяев. – СПб. : Корона принт, 2012. – 401 с.
45. Гуменчук А. В. Інформатизація освіти як умова становлення відкритої освіти / А. В. Гуменчук // Культура і мистецтво у сучасному світі : наук. зап. КНУКіМ. – К., 2011. – Вип. 12. – С. 75–82.
46. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философия / Э. Гуссерль // Культурология XX век: Антология. Кризис культуры. – М. : ИНИОН, 1994.– 201 с.
47. Д'юї Дж. Демократія і освіта / Дж. Д'юї ; [пер. з англ. І. Босак]. – Львів : Літопис, 2003. – 289 с.
48. Дейнека О. С. Экономическая психология / О. С. Дейнека. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2000. – 160 с.
49. Делор Ж. Образование: необходимая утопия / Ж. Делор // Педагогика. – 1998. – № 5. – С. 32–47.
50. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
51. Джохадзе И. Д. Демократия после Модерна / И.Д. Джохадзе. – М. : Праксис, 2006. – 112 с.
52. Дітковська Л. А. Для кого Інтернет може бути небезпечний [Електронний ресурс] / Л. А. Дітковська // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2007. – № 3. – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em3/content/07dladbm.htm>
53. Дмитренко Т. О. Сутність комунікації як універсальної форми взаємодії людей / Т. О. Дмитренко // Вісник Харківськ. держ. академії культури : зб. наук. праць. – Х. : ХДАК, 2010. – Вип. 29. – С. 204–210.

54. Добровольська А.Б. Інформаційний простір: проблеми становлення нової якості національного росту / А.Б. Добровольська // Наука України у світовому інформаційному просторі. – Вип. 3. – К. : Академперіодика, 2010. – С. 61–70.

55. Довгань О. Д. Інформаційна безпека України в умовах сучасних інтеграційних процесів / О. Д. Довгань, О. М. Солодка // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2011. – № 1(5). – С. 20–24.

56. Доклад о развитии человека за 2009 год. – М. : Весь мир, 2009. – 217 с.

57. Доповідь Кабінету Міністрів України про стан та перспективи розвитку інформатизації та інформаційного суспільства в Україні за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://nc.gov.ua/menu/publications/doc/dopovidi_informatizacia/DOPOVID_2010.pdf

58. Дубас О. П. Інформаційно-комунікаційний простір: поняття, сутність, структура / О. П. Дубас // Сучасна українська політика . – Вип. 19. –2010. – С. 223–232.

59. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання математики / М. І. Жалдак // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. Зб. наук праць. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Випуск 7. – 2003. – С. 3–16.

60. Жалдак М.І. Про проблеми навчання інформатики в середніх та вищих навчальних закладах / М.І. Жалдак // Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технологія навчання/за ред. С. Г. Максименка, М.Л. Смульсон. – К. : Міленіум, 2005. – Т. 8. – Вип. 1. – С. 39–53.

61. Жарких Ю. С. Міжнародні стандарти електронних навчальних матеріалів / Ю. С. Жарких, Ю. В. Рудник // Вісн. Київ. ун-ту. Кібернетика. – 2005. – № 6. – С. 60–62.

62. Жарких Ю. С. Застосування продуктів Macromedia в організації електронного навчання / Ю. С. Жарких, О. О. Ларін // Вісник Київського університету. Серія : Кібернетика. – 2005. – № 6. – С. 65–68.

63. Жарких Ю. С. Застосування комп'ютерних технологій у навчанні / Ю. С. Жарких // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Наукові Записки. – Т. IX. : Радіофізичний ф-т, військовий ін.-т. – 2005. – С. 42–47.

64. Заворотченко Т. М. Теоретико-правовий аналіз права на інформацію / Т. М. Заворотченко // Право і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 48–53.

65. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] : сторінка офіційного веб-сайту Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015

66. Закон України «Про Доктрину інформаційної безпеки України» від 08.07.2009 р. № 514/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>

67. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] : сторінка офіційного веб-сайту Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110113>

68. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс] : сторінка офіційного веб-сайту Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>

69. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 537-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

70. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.

71. Захарін С. В. Регулювання розвитку інвестиційного ринку / С. В. Захарін // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 98–105.

72. Зинченко В. В. Социально-психологическое измерение политических и экономических трансформаций общества / В. В. Зинченко // ПОЛИТЭКС. – Санкт-Петербургский государственный университет. – № 2. – 2010. – С. 242–253.

73. Зинченко В. В. Идеологемы бессознательного. Социально-психологическое измерение индивидуальных, политических и экономических девиаций общественного развития / В. В. Зинченко // «Alma Mater» (Вестник высшей школы). – № 7. – 2012. – С. 6–11.

74. Зинченко В. В. Инструменталистский прагматизм, общественное развитие и неопрагматическая модель социального менеджмента / В. В. Зинченко // Актуальные вопросы педагогики, психологии, социологии. – Махачкала : ДГПУ, 2012. – Выпуск 1. – Том 3. – С. 8–15.

75. Зинченко В. В. Маркетинг человеческого капитала в новой экономике и демократизация менеджмента / В. В. Зинченко // Вопросы структуризации экономики. – 2012. – № 2. – С. 62–66.

76. Зинченко В. В. Постиндустриализм и альтернативы глобального развития / В. В. Зинченко // Вестник Воронежского государственного университета. – 2010. – № 2 (4). – С. 17–31.

77. Зинченко В. В. Прагматизм, инструментализм психологии и неопрагматистская модель менеджмента / В. В. Зинченко // Известия Южного федерального университета. Педагогические науки. – 2011. – № 8. – 2011. – С. 133–141.

78. Зинченко В. В. Системные альтернативы общественного развития и модель институционального делиберативного самоуправления в социально-экономических трансформациях глобальной современности / В. В. Зинченко // Актуальные проблемы

економики, права, образования: история и современность. Часть II. – Екатеринбург : Изд-во УИЭУП, 2012. – С. 209–222.

79. Зинченко В. В. Социально-политическая и экономическая трансформация современных транзитивных обществ Европы / В. В. Зинченко // Проблемы современной экономики. Евразийский международный научно-аналитический журнал. – Санкт-Петербург, 2009. – № 4. – С. 299–304.

80. Зинченко В.В. Социальный и человеческий капитал в контексте глобальных общественных трансформаций и демократизации менеджмента / В. В. Зинченко // Социальный капитал современного общества. – СПб. : Скифия-Принт, 2012. – С. 221–226.

81. Зинченко В. В. Институциональная социально-педагогическая модель образования как «общественного производства»: «технологии управления» мышлением и модификацией поведения / В. В. Зинченко // Управление инновационным образованием: В 3-х ч. – Екатеринбург : Урал. Гос.пед.ун-т, 2011. – Ч.1. – С. 14–25.

82. Зінченко В. В. Менеджмент. Системи управління в умовах інституційної глобалізації / В. В. Зінченко. – К. : Люксар, 2012. – 864 с.

83. Зінченко В. В. Проблеми суспільного управління в контексті соціально-філософського аналізу концепції інформаційного суспільства / В. В. Зінченко // *Studia methodologica*. Науковий альманах. – 2009. – Вип. 29. – С. 194–198.

84. Зінченко В. В. Світ-системний аналіз глобального розвитку versus теорії модернізації / В. В. Зінченко // Гілея. – К. : ВІР УАН, 2011. – Випуск 49. – С. 230–235.

85. Зінченко В. В. Со Кастельс ціальна філософія менеджменту і освіти в інституційному вимірі глобального розвитку (інтегративна концептологія) / В. В. Зінченко. – К. : Люксар, 2011. – 664 с.

86. Зінченко В. В. Соціально-економічна інституалізація та регіоналізм в перспективах розвитку держави / В. В. Зінченко //

Проблеми розвитку соціально-економічних систем: підприємництво, глобалізація, економічне зростання. Матеріали першої регіональної міжвузівської науково-практичної конференції. – Київ-Дубно, 2011. – Вип. I. – С. 16–18.

87. Зінченко В. В. Соціально-філософський аспект сучасних західних концепцій суспільної інституалізації освіти / В. В. Зінченко // Філософія освіти: наук. часопис – 2009. – № 1-2(8). – С. 226–236.

88. Зінченко В. В. Стратегія просвітництва в епоху ідеологій / В. В. Зінченко // Людина і політика. – № 4. – 2003. – С. 104–116.

89. Зінченко В.В. Сучасна криза експансії неоліберального імперіалізму і перспективи світової глобалізації / В. В. Зінченко // Моделі управління в ринковій економіці.– Донецьк : ДонНУ, 2010. – Вип. 13. – С. 224–246.

90. Зінченко В. В. Трансформація соціально-економічного сектору в країнах Центральної і Східної Європи в умовах економіко-політичної модернізації та євроінтеграції / В. В. Зінченко // Економічний часопис XXI. – № 3–4. – 2009 – С. 18–22.

91. Зінченко В. В. Громадянське суспільство: шляхи, форми та перспективи / В. В. Зінченко. – К. : КАРПУК, 2007.– 468 с.

92. Зінченко В. В. Інституційна деструкція неоліберальної глобалізації і стратегії системного антикризового менеджменту / В. В. Зінченко // SCIENTIFIC STUDIES. Наукові студії (культура, освіта – антропоцентричні парадигми і сучасний світ). Філософія. Філологія. Педагогіка. Економіка. – К. : МІЛЕНІУМ, 2012. – Вип. 1. – С. 589–613.

93. Зязюн І. А. Основні технології у вимірах педагогічної рефлексії / І. А. Зязюн // Світло. – 1996. – № 1. – С. 4–9.

94. Иванов В. П. Трехмерная компьютерная графика / В. П. Иванов, А. С. Батраков. – М. : Радио и связь, 2011. – 224 с.

95. Иванова Е. О. Тенденции развития образования в условиях информационного общества / Е. О. Иванова // Ярославский

педагогический вестник – 2011 – № 2 – Том II (Психолого-педагогические науки). – С. 12–16.

96. Ильин И. П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм / И. П. Ильин. – М. : Интрада, 1996. – 256 с.

97. Иноземцев В. Л. Бремя белого человека. Далёкое прошлое может стать нашим близким будущим /В. Л. Иноземцев // Независимая газета. – № 517. – 25.11.2007.

98. Ільганаєва В. О. Бібліотечна освіта : нова парадигма розвитку / В. О. Ільганаєва. – К. : Ред. журн. «Бібл. вісник», 1996. – 252 с.

99. Каленюк І. С. Освіта в ринковому середовищі / І. С. Каленюк // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 1. – С. 96–99.

100. Каленюк І. С. Перспективи міжнародного співробітництва України у сфері освіти / І. С. Каленюк // Міжнародна економіка. Зб. наукових праць. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2002. – Випуск 31. – С. 59–62.

101. Каленюк І. С. Тенденції розвитку системи освіти в перехідній економіці// Економіка, фінанси, право.- 2001.- №2.- С.27-30.

102. Каленюк І. С. Розвиток вищої освіти та економіка знань / І. С. Каленюк, О. В. Куклін. – К. : Знання, 2012. – 343 с.

103. Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология [под ред. В.Л. Иноземцева]. – М. :Academia, 1999. – С. 494–505.

104. Каткова М. В. Понятие «информационное пространство» в современнойсоциальной философии / М. В. Каткова // Известия Саратовского университета. Сер. Философия. Психология. Педагогика. – Вып.2. – 2008. – С. 23–26.

105. Кляйн Н. No Logo. Люди против брэндов / Н. Кляйн. – М. : Добрая книга, 2008. – 624 с.

106. Козлакова Г. О. Інформаційне програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід. Монографія / Г. О. Козлакова. – К. : Просвіта, 2002. – 231с.
107. Козырев В. А. Построение модели гуманитарной образовательной среды / В. А. Козырев // Педагог. – 1999. – № 7. – С. 26–32.
108. Колин Г. Глобальные проблемы информатизации общества: информационное неравенство / Г. Колин // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 6. – С. 27–30.
109. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін.; заг. ред. О. В.Овчарук]. – К. : К.І.С, 2004. – 112 с.
110. Конституція України. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2006. – 48 с.
111. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г.Кременем 20 грудня 2000р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>
112. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – Київ, 2001. – 12 с.
113. Кордобовский О. С. Человек в информационном пространстве / О.С. Кордобовский, С.Д. Политыко // Человек. – 1998. – № 6. – С. 11–23.
114. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України : монографія / Б. А. Кормич. – Одеса : Юридична література, 2003. – 472 с.
115. Корольський В. В. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики / В. В. Корольський, Т. Г. Крамаренко, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк. – Кривий Ріг : Книжкове видавництво Кириєвського, 2009. – 316 с.

116. Костецька Т. А. Інформаційне законодавство України : проблеми становлення / Т. А. Костецька // Правова держава. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 1997. – Вип. 8. – С. 106–111.

117. Костецька Т. А. Про деякі проблеми формування національних інформаційних відносин. / Т. А. Костецька // Проблеми права на зламі тисячоліть. Матер. міжнар. наук. конеренції. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 120–122.

118. Котельникова В. И. Компьютерные технологи в преподавании дисциплин общетехнической подготовки / В. И. Котельникова // Материалы междунар. науч. -практ. конф. МГПУ, 4-5 февр. 2003 г. – М. : Эслан. – 2003ю – С. 263–265.

119. Кохановська О. В. Джерела регулювання інформаційних відносин в Україні (теоретико-правовий аспект) / О. В. Кохановська // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. – 2005. – Вип. 67. – С. 15–19.

120. Кравцов Г. М. Мультимедія – новий етап в сучасній освіті / Г. М. Кравцов, Л. В. Кравцова// Метода. – 1997. – Випуск 4. – С. 16–20.

121. Кравченко С. А. Социология модерна и постмодерна в динамически меняющемся мире / С. А. Кравченко. – М. : МГИМО-Университет, 2007. – 264 с.

122. Краївська І. А. Використання інформаційних технологій в управлінні підприємством і бухгалтерії / І. А. Краївська // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. – К. : Техніка, 2007. – Вып.77. – С. 346–350.

123. Кремень В. Г. Модернізація освіти на новому етапі інформатизації / В. Г. Кремень // Інформаційно- комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: третя міжнар. наук.-практ. конф. : [в 2ч.]. Ч.1 / [за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало]. – Львів : ЛДУ БЖД, 2012. – С. 34–39.

124. Кремень В. Г. Суспільство знань і якісна освіта / В. Г. Кремень // Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик «Освіта». – 2007. – № 13–14. – С. 22–34.
125. Кремень В. Г. Українська освіта в добу глобалізації / В. Г. Кремень // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2002. – № 6. – С. 4–12.
126. Крутова Н. І. ІКТ-компетентності сучасного вчителя в умовах розвитку інформаційного освітнього простору / Н. І. Крутова // Завучу. Усе для роботи. – 2012. – № 21–22 (93–94). – С. 10–14.
127. Кузьміна Н. М. методика використання НІС для підтримки навчання інформаційним систем і технологій майбутніх вчителів економіки / Н.М. Кузьміна, О. В. Струтинська // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – № 8 (15). – С. 74–85.
128. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун ; [пер. з англ. И. З. Налетова]. – М. : АСТ, 2002. – 605 с.
129. Лагутін В. Д. Людина і економіка. Соціоекономіка : навч. посібник / В. Д. Лагутін. – М. : Просвіта, 1996. – 336 с.
130. Ленк Г. Проблемы ответственности в этике экономики и технологии / Г. Ленк // Вопросы философии. – 1998. – № 11. – С. 30–42.
131. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар ; [пер. з фр. Н. А. Шматко]. – М. : Ин-т экспериментальной социологии; СПб. : Алетейя, 1998. – 160 с.
132. Логінова Н. І. Використання технологій дистанційного навчання в традиційному навчальному процесі / Н. І. Логінова // Наука і освіта. – 2004. – № 4–5. – С. 21–24.
133. Манакова И. Ю. Кризис идентичности в условиях формирования постиндустриального общества / И. Ю. Манакова // Труды молодых ученых Воронежского государственного университета. – 2005. – Вып. 1/2. – С. 262–266.

134. Машбиц Е. И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы / Е. И. Машбиц. – М. : Знание, 1986. – 80 с.
135. Машбиц Ю. И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения : Педагогическая наука – реформе школы / Ю. И. Машбиц. – М. : Педагогика, 2008. – 192 с.
136. Медвідь Ф. М. Інформаційна безпека України: генеза і становлення / Ф. М. Медвідь // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 2. (25). – С. 116–122.
137. Меламуд В. Э. Информатизация образования как условие его модернизации / В. Э. Меламуд. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2004. – 464 с.
138. Міщенко О. А. Види мультимедійних засобів навчання/ Педагогічні науки [Електронний ресурс] / О. А. Міщенко // Стратегічні напрями реформи системи освіти. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/25_DN_2008/Pedagogica/28714.doc.htm.
139. Мовсесян А. Г. Либерализм и экономика / А. Г. Мовсесян. – М. : Логос, 2003. – 326 с.
140. Молянинова О. Г. Мультимедиа в образовании (теоретические основы и методика использования): монография / О.Г.Молянинова. – Красноярск : Издательство: КрасГУ, 2009. – 300 с.
141. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира» / Г. Мюрдаль. – М. : Прогресс, 1972. – 768 с.
142. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття : у 3-х томах / [Литвин В., Довгий С., Андрущенко В. та ін.]. – К. : «Навчальна книга». – 2004. – 638 с.
143. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4.

144. Недзельська В. М. Деякі аспекти використання комп'ютера на уроках історії та правознавства / В. М. Недзельська // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2000. – № 3. – С. 37.
145. Неклесса А. И. Конец цивилизации или конец истории / А. И. Неклесса. – М. : ИМЭМО РАН, 1999. – 302 с.
146. Неретин О. П. Развитие культурно-информационного пространства России: проблемы, перспективы : автореф. дисс. ... канд. политич. наук : 23.00.02 / О. П. Неретин. – М., 2006. – 27 с.
147. Николаева Т. Нечеловеческий бизнес / Т. Николаева // Бизнес. – 2006. – № 12. – С. 64–67.
148. Нікітіна А. В. Класифікація інвестиційних проєктів як теоретичне підґрунтя процесу інвестування в динамічному оточенні / А. В. Нікітіна // Вісник ДонНУЕТ ім. Михайла Туган-Барановського. Економічні науки. – Донецьк : ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського. – 2010. – № 4 (48). – С. 269–276.
149. Нормативні документи з дистанційного навчання: зб. док. / [уклад. : М. А. Семенов]. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 53 с.
150. Носков И. А. Проблема формирования информационной образовательной среды / И. А. Носков // Интернет и образование. – 2002 – № 32. – С. 32–35.
151. Ньютон И. Математические начала натуральной философии / И. Ньютон ; [перевод с латинского и комментарии А. Н. Крылова, предисловие Л. С. Полака]. – М. : Наука, 1989. – 685 с.
152. Обрізан К. Використання інформаційних та комунікаційних технологій у загальноосвітніх закладах / К. Обрізан // Інформатика. – 2003. – № 36. – С. 7–10.
153. Огурцов А. П. Постмодернистский образ человека и педагогика / А. П. Огурцов // Человек. – 2001. – № 3. – С. 5–17.
154. Огурцов А. П. Постмодернистский образ человека и педагогика // Человек. – 2001. – № 4. – С. 18–27.

155. О'Лири Д. ERP-системы. Современное планирование и управление ресурсами предприятия. Выбор, внедрение, эксплуатация / Дэниел О'Лири. – М., 2004. – 272 с.
156. Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори / Х. Ортега-і-Гасет ; [пер. з англ.]. – К. : Основи, 1994.– 424 с.
157. Осин А. В. Мультимедиа в образовании: контекст информатизации / А. В. Осин. – М. : ООО «РИТМ», 2005. – 320 с.
158. Осмоловская И. Обучение в информационно-образовательной среде / И. Осмоловская // Директор школы. – 2010. – № 5. – С. 64–68.
159. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів / [Ю.І. Машбіць, О.О. Горкунь, М.І. Жалдак]. – Л. : ІЗМН, 2007. – 260 с.
160. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів / [авторська колегія за ред. Ю. І. Машбиця]. – К. : ІЗМН, 2010. – 217 с.
161. Павленко Л. А. Корпоративні інформаційні системи / Л. Павленко. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 260 с.
162. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс ; [пер. з англ.]. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 270 с.
163. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни / Р. Патора. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2002. – 336 с.
164. Педагогический словарь: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [В.И. Загвязннский, А.Ф. Закирова, Т.А. Строкова и др. ; под ред. В.И. Загвязинского, А.Ф. Закировой]. – М. : ИЦ «Академия», 2008. – 352 с.
165. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б. М. Бим-Бад]. – М. : Большая российская энциклопедия, 2003. – 528 с.

166. Петухова Л. Є. До питання про трисуб'єктну дидактику / Л. Є. Петухова, О. В. Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2007. – № 5 (61). – С. 7–9.

167. Пилипчук А. Ю. Система освіти як об'єкт інформатизації: структура системи освіти. / Пилипчук А. Ю // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – № 4. – С. 2–5.

168. Пітель Н. Я. Проблеми формування інвестиційного клімату України [Електронний ресурс] / Н. Я. Пітель // Бізнес-Навігатор. – 2010. – № 3. (20). – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_3/2010/03/100315.pdf

169. Пожуєв В. І. Інформатизація як ресурс розвитку сучасного українського суспільства / В. І. Пожуєв // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. праць. — Запоріжжя, 2009. – Вип. 38. – С. 4–12.

170. Полохало В. Вимога часу – інвестиції в освіту [Електронний ресурс] / В. Полохало. – Режим доступу : http://www.osvita.ua/school/school_today/2346

171. Поляничко З. О. Інформатизація шкільної освіти в Україні: сучасний стан та проблеми впровадження / З. О. Поляничко // Наукове видання. Збірник наукових праць КНЛУ. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – С. 155–157.

172. Поляничко З. О. Інформатизація шкільної освіти в Україні: сучасний стан та проблеми впровадження [Електронний ресурс]. / З. О. Поляничко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – 2013. – Вип. 47. – Режим доступу : <http://info-library.com/content/2320>

173. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» «Україна ХХІ століття» від 3 листопада 1993 р. № 896 (із змінами № 576 (576-96-п) від 29.05.96) [Електронний ресурс] : сторінка офіційного веб-сайту Верховної Ради України. —

Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=896-93-%EF>

174. Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 роки [Електронний ресурс] : сторінка офіційного веб-сайту Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-п>

175. Про затвердження Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 р [Електронний ресурс] : сторінка офіційного веб-сайту Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/494-2011-п>

176. Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації: постанова Кабміну України : від 31 серп. 1998 р. : № 1352 // Офіційний вісник. України. — 1998. — № 35 . — С. 30–35.

177. Про Національну програму інформатизації: Закон України : прийнятий 4 лют. 1998 р. : № 74/98-ВР // Офіц. вісн. України. — 1998. — № 10. — С. 5–15.

178. Проблеми інформаційного законодавства України в сфері створення, поширення та використання інформації та шляхи їх вирішення. Аналітична записка. [Електронний ресурс] : сторінка офіційного веб-сайту Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1189/>

179. Програма інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс] : сторінка офіційного веб-сайту Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00/page13>

180. Программное решение для моделирования и подготовки производства ювелирных изделий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: www.artcamjewelsmith.com/index.php/ru – Название с экрана.
181. Прохоров Е.П. Журналистика и демократия. Очерки. / Е. П. Прохоров. – М. : ИД РИП-холдинг, 2001. – 268 с.
182. Равные возможности для всех детей. Проект программы реформ в области образования Президента США // Образование, которое мы можем потерять. Сборник. – М. : МГУ. 2003. – С. 287–322.
183. Резниченко Н. Тихою САПою /Н. Резниченко // Контракти. – 2006. – №1. – С.30–31.
184. Риженко С. С. Про досвід використання мультимедійних технологій у навчальному процесі (у ВНЗ) [Електронний ресурс] / С. С. Риженко. – Режим доступу: <http://www.lineyka.inf.ua/articles/001>
185. Ріжняк Р. Історія створення правового забезпечення побудови в Україні інформаційного суспільства: контекст інформатизації вищої освіти / Рінат Ріжняк // Українознавчий альманах. – 2013. – Вип. 11. – С. 276–278.
186. Роберт И. В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты) / И.В. Роберт. – М. : ИИО РАО, 2008. – 274 с.
187. Ротаєнко П. Мультимедійні засоби навчання / П. Ротаєнко // Інформатика. – 2003. – № 6. – С. 11–15.
188. Сартр Ж.-П. Проблемы метода / Ж.-П. Сартр ; [пер. с фр. М. Грецкого]. – М. : Прогресс, 1993. – 240 с.
189. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англосовітських країн в контексті глобалізації (90 – ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) / А. А. Сбруєва. – Суми : ВАТ «Сумська обласна друкарня». Видавництво «Козацький вал», 2004. – 500 с.

190. Селезнева М. В. Образовательная среда военного вуза / М. В. Селезнева // Российский научный журнал. – 2009. – № 5 (12). – С. 201–208.
191. Скаленко А. Глобализация и информатизация – объективно неотвратимые волны современного мирового процесса / А. Скаленко // Економічний часопис ХХІ. – 2002. – № 10.– С. 11–14.
192. Скаленко А. К. Глобальные резервы роста / А. Скаленко. – К. : Информ.-изд. центр «Интеллект», 2002. – 428 с.
193. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособ. / А. В. Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
194. Соловьев В. П. К вопросу о переходе на уровневую систему высшего профессионального образования / В. П. Соловьев, Ю. А. Крупин, Н. М. Золотарева // Высшее образование сегодня. – 2011. – № 7. – С. 21–26.
195. Солсо Р. Когнитивная психология / Р. Солсо. – СПб. : Питер, 2000. – 592 с.
196. Спирін О. М. Методика забезпечення он-лайн безпеки старшокласників у навчально-виховному процесі школи [Електронний ресурс] / О. М. Спирін, В. Н. Ковальчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 1. – Том 21. – Режим доступу: <http://www.journal.iitta.gov.ua>.
197. Стоєцький О. Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України: адміністративно-правові засади / О. Стоєцький // Підприємство, господарство і право. – 2009. – № 11. – С. 161–164.
198. Стратегічні виклики ХХ століття суспільству та економіки України : у 3-х т. / [за ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Квасинова]. – К. : Фенікс, 2007. – Т. 1. : Економіка знань – модернізаційний проект України – 544 с.

199. Сфера зв'язку та інформаційних технологій в ЄС та в Україні: особливості правового регулювання / [авт. кол. : Музичук О. М., Литвинов О. М. та ін.]. – К. : «ЦУЛ» 2007 – 156 с.
200. Татарчук Г. М. Институціоналізація дистанційного навчання: соціологічний аспект / Г. М. Татарчук // *Образование*. – 2000. – № 1. – С. 63–72.
201. Теличко Р. К. Побудова автоматизованої системи фінансового планування на підприємстві / Р. К. Теличко // *Економіка, фінанси, право*. – 2007. – № 8. – С. 11–14.
202. Терепищій С. Стандартизація вищої освіти в інформаційному суспільстві / С. Терепищій // *Вища освіта України*. – 2007. – № 3. – С. 38–43.
203. Технології розвитку критичного мислення учнів / [Кроуфорд А., Саул В., Метью С, Макінстер Д. ; наук, ред., передм. О. І. Пометун]. – К. : Плеяди, 2006. – 220 с.
204. Тихонова Т.В. Нові інформаційні технології навчання / Т. В. Тихонова // *Освітні технології*. – К. : А.С.К., 2011. – 256 с.
205. Ткачук В. В. Інформатизація освіти як чинник формування інноваційно-інформаційного суспільства в Україні (філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : 09.00.10 «Філософія освіти» / Віталій Володимирович Ткачук. – Київ, 2010. – 18 с.
206. Торубара О. Використання засобів новітніх інформаційних технологій в системі розвитку творчих здібностей учнів / О. Торубара // *Освітнянські обрії. Збірник наукових праць*. – К. : ПІТО. – 2007. – №1. – С. 429–431.
207. Тоффлер Е. Нова парадигма влади: знання, багатство, сила / Е. Тоффлер ; [пер. с англ.]. – К. : АКТА, 2005. – 688 с.
208. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер ; [пер. с англ.]. – М. : АСТ, 1999. – 784 с.

209. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні / [за ред. В.М. Гейця]. – Х. : Форт, 2003. – 440 с.
210. Турченко В. Н. Научно-техническая революция и революция в образовании / В. Н. Турченко. – М. : Политиздат, 1999. – 223 с.
211. Уваров А. Ю. Компьютерная коммуникация в современном образовании / А. Ю. Уваров // Информатика и образование. – 2008. – № 4. – С. 65–77.
212. Український соціум: інтеграція інтелектуального потенціалу / [за ред. В. К. Врублевського]. – К. : Інститут соціології НАНУ, 2005. – 396 с.
213. Ускорение интеграционных процессов через партнерские программы регуляторов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.nkrzi.gov.ua/news/1353916224/>
214. Философский энциклопедический словарь / [редкол.: С. С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др.]. – [2-е изд.]. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 885 с.
215. Флеминг Б. Методы анимации лица. Мимика и артикуляция / Билл Флеминг Доббс Даррис. – М. : ДМК Пресс, 2002. – 334 с.
216. Фукуяма Ф. Конец истории? / Ф. Фукуяма // Философия истории. Антология. – М., 1995. – С. 290–310.
217. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне / Ю. Хабермас ; [пер. с нем.]. – М. : Издательство «Весь Мир», 2003. – 416 с.
218. Хантингтон С. Третья волна: Демократизация в конце XX века / С. Хантингтон. – М. : РОССПЭН, 2003. – 368 с.
219. Хмель О. В. Психолого-педагогічні особливості системи дистанційного навчання / О. В. Хмель // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2005. – № 11. – С. 181–190.
220. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. О. Хомич. – К. : Магістр. – 1998. – 201 с.

221. Чилінгарян К. Є. Основні напрями інформатизації в Україні [Електронний ресурс] / К. Є. Чилінгарян. – Режим доступу : http://mdgu-kid.at.ua/publ/osnovni_naprjami_informatizaciji_v_ukrajini/1-1-0-61
222. Шаронова Н. В. Основні проблеми інформатизації вищої освіти / Н. В. Шаронова // Концептуальні проблеми модернізації вищої освіти: матеріали міжнар. наук. конф., 13–14 листоп. 1998 р. – Донецьк, 1998. – С. 122–124.
223. Шедяков В. Е. Менеджмент персонала в условиях переходного периода / В. М. Соболев, В. Е. Шедяков // Менеджмент в области инвестиций и персонала: особенности в переходной экономике. – Х. : Бизнес Информ, 1996. – С. 81–173. – Рец.: Бизнес Информ. – 1996. – № 14. – С. 55.
224. Шрайнер Ю. А. Концепции интеллектуальных систем / Ю. А. Шрайнер // Научно-информационный обзор. – М. : Наука, 1988. – 134 с.
225. Шуневич Б. Дистанційна освіта: теорії автономії і незалежного навчання / Б. Шуневич // Науково-методичний журнал «Педагогіка і психологія професійної освіти». – 2002. – № 6. – С. 27–31.
226. Шуневич Б. Дистанційна освіта: теорії індустріалізації викладання / Б. Шуневич // Науково-методичний журнал «Педагогіка і психологія професійної освіти». – 2002. – № 5. – С. 45–50.
227. Шуневич Б. Дистанційна освіта: Теорія інтерактивності й комунікації / Б. Шуневич // Вісник Соціологія. Психологія. Педагогіка. Випуски 17-18. – К.: КНУ, Вип. 18, 2003. – С. 136-139.
228. Шуневич Б. Сучасні теорії дистанційного навчання / Б. Шуневич // Вісник Соціологія. Психологія. Педагогіка. – К. : КНУ, 2003. – Вип. 17. – С. 73–76.
229. Юрчишин Т. В. Мультимедійні технології в процесі навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах економічного профілю / Т. В. Юрчишин // Сучасні тенденції комп'ютеризації процесу навчання іноземних мов. Зб. наукових праць. – 2005. – № 3. – С. 15–19.

230. Яковенко М. Л. Теорія естетичної інформації Абраама Моля в контексті сучасного прочитання / М. Л. Яковенко // Філософські дослідження : збірник наукових праць. – 2010. – № 12. – С. 125–135.

231. Яковенко М. Інформаційний простір: філософські аспекти формування поняття / М. Яковенко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів : НУ «Львівська політехніка». – 2011. – № 692. – С. 22–27.

232. Яременко И. А. Организационно-педагогические условия формирования социальной активности личности средствами массовой информации : дис. ... канд. пед. наук / И. А. Яременко. – Магнитогорск, 2000. – С. 41–42.

233. Яремчик С. В. Професійно-психологічна спрямованість особистості майбутнього вчителя / С. В. Яремчик // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 1. – С. 89–96.

234. Яровенко Т. С. Інвестиції в освіті: особливості, проблеми та тенденції [Електронний ресурс]. / Т. С. Яровенко // Економіка сьогодення: актуальні питання та перспективи. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://economics-issues.com.ua/zmist-zhurnalu/ekonomika-sogodennya-aktualni-pitannya-ta-perspektivi-2013-2/>

235. Яшина Т. С. О понятии и структуре единого информационного образовательного пространства (ЕИОП) / Т. С. Яшина, А. В. Могилев // Информатизация образования – 2005 : материалы Международной научно-практической конференции. – Елец : Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина, 2005. – С. 330–338.

236. Abel I. State desertion and convertibility / I. Abel, J. Wopin. – Dublin : Routledge, 2008. – 270 p.

237. Adobe Captivate 5.5 – Elearning Authoring Software. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.adobe.com/products/captivate.html> – Title from the screen.

238. Adobe ColdFusion 10 Family [Electronic Resource]. – Mode of access : URL: <http://www.adobe.com/products/coldfusion-family.html> – Title from the screen.
239. Adobe Connect. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.adobe.com/ua/products/adobeconnect.html> – Title from the screen.
240. Adobe Dreamweaver CS6 [Electronic Resource]. – Mode of access : URL: <http://www.adobe.com/products/coldfusion-family.html> – Title from the screen.
241. Adobe eLearning Suite [Electronic Resource]. – Mode of access : URL : <http://www.adobe.com/products/elearningsuite.html> – Title from the screen.
242. Adobe Flash Professional [Electronic Resource]. – Mode of access : URL : <http://www.adobe.com/products/flash.html> – Title from the screen.
243. Adobe Marketplace & Exchange. [Electronic Resource]. – Mode of access : URL: <http://www.adobe.com/cfusion/exchange/index.cfm> – Title from the screen.
244. Adobe Systems Incorporated. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.adobe.com/products/catalog.html>. – Title from the screen.
245. Advanced Distributed Learning (ADL) Initiative. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL : <http://www.adlnet.org>. – Title from the screen.
246. Allen I.E. Staying the Course: Online Education in the United States / I. E. Allen, J. Seaman // Needham MA Sloan Consortium. – 2011. – November. – Mode of access: URL: <http://www.sloan-c.org/publications/>– Title from the screen.
247. America Latina: subdesarrollo o revolucion. – Mexico, 1976.
248. Apter D. The Politics of Modernization / D. Apter. – Chicago-Ljndon. : University of Chicago Press, 1965.

249. Aviation Industry CBT Committee [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.aicc.org> – Title from the screen.
250. Baddeley A. Is working memory still working? / A. Baddeley. // *European Psychologist*. – 2001. – № 7. – P. 85-97.
251. Badiou A. An Essential Philosophical Theses: «It is Right to Rebel against the Reactionaries» / Alain Badiou // *Positions*. – 2005. – Winter 13:3. – P. 669–677.
252. Badiou A. *Circonstances 4* / Alain Badiou. – Paris : Nouvelles Editions Lignes, 2007. – 195 p.
253. Black C.K. *The Dynamics of Modernization* / C. K. Black. – N.Y. : Harper and Row, 1966. – 240 p.
254. Borowska A. *Kształcenie dla przyszłości* / A. Borowska. – Warszawa : Zak, 2004. – 212 s.
255. Brugger W. *Demokratie, Freiheit, Gleichheit. Studien zum Verfassungsrecht der USA* / W. Brugger. – Berlin : Duncker/Humblot, 2002. – 393 s.
256. Brugger W. *Menschenrechtsethos und Verantwortungspolitik. Max Webers Beitrag zur Analyse und Begründung der Menschenrechte* / W. Brugger. – Freiburg/München : Alber, 2005. – 389 s.
257. Buczyńska J. *Sprzęt komputerowy i oprogramowanie przeznaczone dla osób niepełnosprawnych* / J. Buczyńska // *jw-j Komputer w diagnostyce i terapii pedagogicznej*, Multimedialna Biblioteka Pedagogiczna, Wyd. A. Marszałek. – Toruń, 1996. – 278 s.
258. Byers S. (2000) *Speech to the Mansion House, 1st February* [Electronic Resource] / S. Byers. . – Mode of access : <http://www.dti.gov.uk/Minspeech/byers030200.htm>
259. Byers S. *Speech to Confederation of British Industry* [Electronic Resource] / S. Byers // *London Region Annual Lunch*. – 26 th February, 2009. – Mode of access : www.dti.gov.uk/Minspeech/byers050399.htm

260. Capitalismo y subdesarrollo en America Latina. – La Habana, 1970. – 180 p.

261. CEO (Corporate Europe Observatory) and TNI (Transitional Institute) (2001), GATS: What is Fact and Fiction[Electronic Resource]. – Mode of access : available at: <http://www.xs4all.nl/~ceo/gatswatch/rebuttal-intro.html>.

262. Cole M. Globalisation, Modernisation and Competitiveness: a critique of New Labour in Education / M. Cole // International Studies in Sociology of Education. – 2008. – P. 8–3.

263. Communication from the Commission: E-Learning – Designing Tomorrow's Education. Brussels: European Commission. CrossRef [Electronic Resource]. – Mode of access: URL : <http://ec.europa.eu/education/archive/elearning/comen.pdf/> – Title from the screen.

264. Course Builder Extension for Dreamweaver [Electronic Resource]. – Mode of access: URL : <http://www.adobe.com/support/coursebuilder/documentation.html> – Title from the screen.

265. CVCP and HEFCE. The Business of Higher Education: UK Perspectives, 2010 [Electronic Resource]. – Mode of access: www.cvcpc.ac.uk and www.hefce.ac.uk.

266. Czyz A. Wirtualny Uniwersytet, „edukacja Medialna, 4/2002: I. Kwiatkowska, Wirtualne uniwersytety - nowe trendy w szkolnictwie wyższym na przykładzie wybranych uniwersytetów Europy(Niemcy, Wielka Brytania) i USA, «Edukacja Medialna» 1/2003, Polski Uniwersytet Wirualny [Electronic Resource]. – Mode of access: [http:// WWW.puw.pl/art.html?akcja=puw](http://WWW.puw.pl/art.html?akcja=puw)

267. Dannemann R. Das Prinzip Verdinglichung / R. Dannemann. – Wiesbaden : Panorama, 2005. – 166 s.

268. Deleuze G. Difference et repetition / G. Deleuze, F. Guattari. – P. : Livre de Poche, 1968. – 409 p.

269. Deleuze G. Logique du sens / G. Deleuze. – P. : Minuit, 1969. – 392 p.
270. Deleuze G. Rhizome / G. Deleuze, F. Guattari. – P. : Sociales, 1976. – 74 p.
271. Delling R. M. Briefwechsel als Bestandteil und Vorläufer des Fernstudiums (Ziff papiere 19) / R. M. Delling. – Hagen : Fernuniversität (ZIFF), 1978. – 38 p.
272. Delling R.M. Protokoll des I Brief-Symposiums über Fernunterricht und Fernstudium / R. M. Delling // Epistolodidaktika. – 1998. – № 1. – P. 6–10.
273. Distance Education. International Perspectives / [Kentledge; D. Sewart, D. Keedan. B Hoimberg (eds)]. – London, 1986.
274. Dos Santos T. El nuevo caracter de la dependencia / T. Dos Santos. – Santiago-de-Chile, 1968.
275. Double S. Transforming Work in Postsocialist and Postindustrial Societies / Ed. by B. Silverman, R. Vogt, M. Yanowitch. – N.Y., L. : M.E.Sharpe, Inc., 1993. – 217 p.
276. Dovgiallo O. WWW-based course on distance course design teachers and development for training / O. Dovgiallo, V. Kolos, S. Kudriavtseva // International conference and workshop TET'97 Telecommunications for education and training, Prague, Czech Republic. – 1997. – May 27-31.
277. E Potulicka Uniwersytecka edukacja zdalna w krajach zachodnich. – Poznań, 1988, Wyd. UAM.
278. E-Content: Technologies and Perspectives for the European Market / [Eds.: Bruck P.A.; Buchholz A.; Karssen, Z.; Zeffass, A.]. – Berlin: Springer-Verlag, 2010. – P. 79–96.
279. Eisenstadt S.N. Modernization: Protest and Change / S. N. Eisenstadt. – Engelwood Cliffs, 1966.

280. ERP-система. Як це працює // Контракти. – 2008. – №1. – С. 32–33.
281. Fals Borda O. El Hombre y la tierra en Boyaca. Desarrollo historico de una sociedad minifundista / O. Fals Borda. – Bogota, 1973.
282. Frank A.G. El desarrollo del subdesarrollo / A. G. Frank. – Mexico, 1966.
283. Freire P. A Pedagogy for Liberation: Dialogues on Transforming Education / P. A. Freire. – New York : Bergin & Garvey Paperback, 1986. – 207 p.
284. Freire P. Pedagogy of Freedom: Ethics, Democracy, and Civic Courage (Critical Perspectives) / P. A. Freire. – New York : Rowman & Littlefield Publishers, 2000.– 176 p.
285. Gahan A. 3ds Max Modelling for Games: Insiders Game to Game Character, Vehicle, and Environment / Andrew Gahan – Focal Press, 2011. – 480 p.
286. Gajdzica Z. Rola mediów w procesie kształcenia uczniów upośledzonych umysłowo / Z. Gajdzica // |w:], III Międzynarodowa Konferencja „Media a edukacja». – Poznań 2000. – S. 488–499.
287. Garrison D. R. Beyond independence in distance education: the concept of control / D. R. Garrison, M. Baynton // The American Journal of Distance Education. – 2007. – № 1 (3). – P. 3–15.
288. Garrison R. Education at a Distance: From Issues to Practice / Garrison R. Shale D. - Malabar, FL: Kreiger Publishing, 2010. – 144 p.
289. Gilbert N. The Enabling State: Modern Welfare Capitalism / N. Gilbert. – Hew York : W.W. Norton & Company, 2011. – 241 p.
290. Gill S. The Global Political Economy; perspectives, problems and policies / S. Gill, D. Law. – Hemel Hempstead : Harvester Wheatsheaf, 2008. – 422 p.
291. Gleitze B. Produktivvermogen ist das Kapital der gewerblichen Unternehmen / B. Gleitze. – Bonn : Taschenbuch-Verlag, 2007. – 325 s.

292. Goban-Klas T. Media i komunikowanie masowe / T. Goban-Klas // Warszawa-Krakow, 2010, PWN. – № 11. – S. 46–57.
293. Goban-Klas T. Media i komunikowanie masowe / T. Goban-Klas. –Warszawa-Krakow, 2010, PWN. – № 11. – S. 36–53.
294. Gorz A. Kritik der okonomischen Vernunft. Sinnfragen am Ende der Arbeitsgesellschaft / A. Gorz. – Hamburg : Rotbuch Verlag, 2004. – 388 s.
295. Gruba J. Opinie Logopedów na temat wykorzystania komputerów w terapii / J. Gruba // |w:], III Międzynarodowa Konferencja «Media a edukacja». – Poznań 2000. – S. 500–508.
296. Habermas J. Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik? / J. Habermas. – Frankfurt a.M. : Suhrkamp, 2001. – 212 s.
297. Habermas J. Faktizität und Geltung. Beitrage zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaat / J. Habermas. – Frankfurt a.M. : Suhrkamp, 2003.– 704 s.
298. Hardt M. Multitude: War and Democracy in the Age of Empire / M. Hardt, A. Negri. – New York : The Penguin Press, 2006. – 450 p.
299. Hess R. Animating with Blender: Creating Short Animations from Start to Finish / R. Hess. – Rolland Hess Focal Press, 2008. – 368 p.
300. Historia de la cuestion agraria en Colombia / [Fals Borda, Orlando]. – Bogota : Publ. de la Rosca, 1975.
301. Holmberg B. Status and Trends of Distance Education / B. Holmberg. – Sweden : Lector Publishing, 2005. – 200 p.
302. Holmberg, B. ‘Guided didactic conversation in distance education’, in D. Sewart, D. Keegan, & B. Holmberg (eds), Distance Education: International Perspectives. – London : Croom Helm, 1983. – P. 115–116.
303. IMS Global Learning Consortium Inc. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.imsproject.org>. – Title from the screen.

304. Informatyka – nauka, sztuka, czy rzemiosło? / Marian Adamski // «Uniwersytet Zielonogórski" – Miesięcznik Społeczności Akademickiej, 30 września 2002.
305. Informatyka w szkole / [Sysło M.M. (red.)]. – Lublin : Kluczowe aspekty, 2007. – 231 s.
306. Institute of Electrical and Electronic Engineers (IEEE) Learning Technology Standards Committee (LTSC). [Electronic Resource]. – Mode of access: URL : <http://ltsc.ieee.org>. – Title from the screen.
307. Insung J. Korea: Virtual University Trial Project / J. Insung // TechKnowLogia, 2010. – 1:1, Jan/Feb.
308. International Sociology. – 1991. – № 2.
309. Juszczak S. Komputerowa edukacja dzieci z zaburzeniami w czytaniu i pisanii / S. Juszczak, W. Zajac. – Katowice : Swjat nauk, 2012. – 181 s.
310. Kay T. 25 (Free) 3D Modeling Applications You Should Not Miss By Filed in Tools [Electronic Resource] / Tan Kay. – Mode of access : URL : <http://www.hongkiat.com/blog/25-free-3d-modelling-applications-you-should-not-miss/>– Title from the screen.
311. Keegan D. Foundations of Distance Education / D. Keegan. – London, 1991.
312. Keegan D. The foundations of distance education / D. Keegan. – London : Croom Helm, 1986. – 276 p.
313. Keegan D. Theories of distance education: Introduction / D. Sewart, D. Keegan, B. Holmberg Eds. // Distance education: International perspectives. – New York : Routledge, 1998. – P. 63–67.
314. Kellner D. Critical Theory, Marxism, and Modernity / D. Kellner. – Cambridge : University Press, 1989. – 288 p.
315. Kellner D. Technological Revolution, Multiple Literacies, and the Restructuring of Education / D. Kellner. – N.Y. : Routledge, 2002. – 240 p.

316. Kellner D. Technological Revolution, Multiple Literacies, and the Restructuring of Education, - in Ilana Snyder, editor, *Silicon Literacies* / D. Kellner. – London and New York : Routledge, 2002. – 469 p.
317. Kincheloe J. Toward a critical politics of teacher thinking: Mapping the postmodern / J. Kincheloe. – Westport, 2003. – 217 p.
318. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis / P. Krugman. – New York : W. W. Norton; First Edition edition, 2009. – 224 p.
319. Kubiak M. Internet dla nauczycieli. Nauczanie na odleglo.se / M. Kubiak. – MIKOM, Warszawa, 1997.
320. Kubiak M. Wirtualna edukacja / M. Kubiak // nr 6/2011. Zob. tez M. Kubiak. Internet dla nauczycieli. Nauczanie na odległość. – Warszawa, 2007. – MIKOM.
321. Kubiak M. Wirtualna edukacja / M. Kubiak. – Warszawa 2000. – MIKOM.
322. Kurz R. Kollaps der Modernisierung: vom Zusammenbruch des Kasernensozialismus zur Krise der Weltökonomie / R. Kurz. – Fr.a.M. : Eichborn, 2009. – 288 s.
323. Lafontaine O. Keine Angst vor der Globalisierung: Wohlstand und Arbeit für alle / O. Lafontaine. – Berlin/Bonn : J.H.W.Dietz Verlag, 2009. – 352 s.
324. Las clases sociales en las sociedades agrarias. – Mexico, 1971.
325. Lenski G. Human Societies. An Introduction to Macrosociology / G. Lenski, P. Nolan, J. Lenski. – N.Y. : McGraw-Hill, 1995. – 525 p.
326. Lerner D. The Passing of Traditional Society. Modernization on the Middle East / D. Lerner. – N.Y., 1958.
327. Levy M. J. Modernization of Society / M. J. Levy. – Princeton, 1966.

328. Lichtman R. The Production of Desire: The Integration of Psychoanalysis into Marxist Theory / R. Lichtman. – New York : The Free Press, 2002. – 482 p.
329. Luf G. Grundfragen der Rechtsphilosophie / G. Luf. – Wien : SchulzVerlag, 1983. – 227 s.
330. Łukaszewicz K. Dostęp osób niewidomych do komputera / K. Łukaszewicz. – Kr.:Studia, 2009. – 134 s.
331. Lyotard J.-F. La condition postmoderne: Rapport sur le savoir / J.-F. Lyotard. – P. : PUF, 1979. – 109 p.
332. Mactar D. The African Virtual University: Bridging the Gap for Development [Electronic Resource] / D. Mactar // TechKnowLogia. – 2009. – 1:1 Jan/Feb. – Mode of access : www.techknowlogia.org.
333. Mann M. Neither nation state nor globalizm/Globalization: Critical Concepts in sociology / M. Mann. – London, New-York : Routledge, 2004. – Vol. 1. – P. 153–167.
334. Mayer R. Aids to computer-based multimedia learning / R. Mayer, R. Moreno // Learning and Instruction. – 2002. – № 12(1). – P. 107–119.
335. Mayer R. Cognitive constraints on multimedia learning: When presenting more material results in less understanding / R. Mayer, J. Heiser, S. Lonon // Journal of Educational Psychology. – 2001. - № 93. – P. 187–198.
336. Mayer R. E. A personalization effect in multimedia learning: Students learn better when words are in conversational style rather than formal style / R. E. Mayer, S. Fennell, L. Farmer, J. Campbell // Journal of Educational Psychology. – 2004. – № 96. – P. 389–395.
337. Mayer R. E. Constructing computer-based tutors that are socially sensitive: Politeness in educational software / R. E. Mayer, L. Johnson, E. Shaw, S. Sahiba // International Journal of Human Computer Studies. – 2006. – № 64. P. 36–42.

338. Mayer R. E. Revising the redundancy principle in multimedia learning / R. E. Mayer, C. I. Johnson // *Journal of Educational Psychology*. – 2008. - № 100. – P. 380–386.

339. Mayer R. E. Social cues in multimedia learning: Role of speaker's voice / R. E. Mayer, K. Sobko, P. D. Mautone // *Journal of Educational Psychology*. – 2003. - № 95. – S. 419–425.

340. Mayer R. E. The case for coherence in scientific explanations: quantitative details can hurt qualitative understanding / R. E. Mayer, J. Jackson // *Journal of Experimental Psychology*. – 2005. –Applied, 11. – P. 13–18.

341. Mayer R. E. Three facets of visual and verbal learners: Cognitive ability, cognitive style, and learning preference / R. E. Mayer, L. J. Massa // *Journal of Educational Psychology*. – 2003. - № 95. – P. 833–846.

342. Mayer R. Nine ways to reduce cognitive load in multimedia learning / R. Mayer, R. Moreno // *Educational Psychologist*. 2003. – №, 38(1). – P. 43-52.

343. Mayer R.E. Verbal redundancy in multimedia learning: When reading helps listening / R. E. Mayer, R. Morena // *Journal of Educational Psychology*. – 2002. - № 94. – P. 156-163.

344. Microsoft PowerPoint 2010 – Presentation and Slide Software. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://office.microsoft.com/en-us/powerpoint/> – Title from the screen.

345. Moore M. Learner autonomy: the second dimension of independent learning / M. Moore // *Convergence*. – 1992. – V. 2. – P. 78–88.

346. Moore M. Toward a theory of independent learning and teaching / M. Moore // *Journal of Higher Education*. – 1973. – XLIV (12). – P. 661–679.

347. Moreno R. Cognitive principles of multimedia learning: The role of modality and contiguity / R. Moreno, R. E. Mayer // *Journal of Educational Psychology*. – 1999. – № 91. – P. 358–368.

348. Moreno R. Personalized messages that promote science learning in virtual environments / R. Moreno, R. E. Mayer // *Journal of Educational Psychology*. – 2004. – № 96. – P. 165-173.
349. Morrissette B. Post-modern Generative Fiction: Novel and Film / B. Morrissette // *Crit. inquiry*. – 1995. – Vol. 2. – P. 281–314.
350. Negroponte N. *Cyfrowe życie* / N. Negroponte. – Warszawa, 2007, KiW. – № 5. – S. 45–57.
351. *Notas sobre las clases y el Estado en Centroamerica*. – San Jose, 1974.
352. NTEU (National Tertiary Education Union – Australia) (2000), *Universitas 21 and NewsCorp - going global or going under?* [Electronic Resource] // *Media Release*. – 2000. – 20 November. – Mode of access: <http://www.nteu.org.au/whatsnew/newmediarel/universitas2115nov.pdf>
353. Orenstein A. C. *Curriculum – foundations, principles, and issues* / A. C. Orenstein, F.P. Hunkins. – Needham : Heights, MA, 2003. – 312 p.
354. Osterwalder K. *Conclusions of the Thematic Groups: Report on the conclusions of Convention of European Higher Education Institutions* [Electronic Resource] / K. Osterwalder // *Salamanca*. – 2001. – 29-30 March. – Mode of access: <http://www.salamanca2001.org/>.
355. Pachocinski Zob. R. *Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń* / R. Pachocinski Zob. – Warszawa : IBE, 2009. – 234 s.
356. Paivio A. *A Dual Coding Approach* / A. Paivio. – New York : Oxford University Press, 2010. – 336 p.
357. Palamar T. *Mastering Autodesk Maya 2011* / Todd Palamar, Eric Keller A. H. – USA Indianapolis: Wiley Publishing Inc., 2011 – 1048 p.
358. Parliamentary Assembly. *Recommendation 1037 (1986) on Data Protection and Freedom of Information* [Electronic resource] — Mode of access : <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta86/EREC1037.htm>

359. Peraton H. A theory for distance education / Sewart D., Keegan D., Holmberg B. (eds.) // Distance education: International perspectives. – New York : Routledge, 1988. – P. 34–45.
360. Peters O. Theoretical aspects of correspondence instruction', in O. Mackenzie and E.L. Christinsen (eds) / O. Peters // The Changing World of Correspondence Study, University Park, Pa. and London: Pennsylvania State University. – 2001. – C. 19–34.
361. Postmoderne: Zeichen eines kulturellen Wandels. – Hamburg : Hirschfeld, 1986. – 427 s.
362. Post-structuralism and the Question of History / [Ed. by Attridge D., Bennington G., Young R.]. – Cambridge : University Press, 2007. – 293 p.
363. Reeves B. Media i ludzie / B Reeves, C. Nass // Warszawa, 2009, PWN. – № 3. – S. 73–81.
364. Robertson D. S. The Information revolution / D. S. Robertson // Communication research. – N.Y., 1990. – Vol. 17.-2. – P. 235–254.
365. Rode K. Geschichte der europaischen Rechtsphilosophie / K. Rode. – Dusseldorf/Köln : Bachem, 2004. – 320 s.
366. SCORM Content Aggregation Model. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL : <http://www.vsscorm.net/content-aggregation-model-cam/>
367. SCORM Run-Time Environment Model. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL : <http://scorm.com/scorm-explained/technical-scorm/run-time/> – Title from the screen.
368. Sen A. Commodities and Capabilities / A. Sen. – Amsterdam-New York-London : North Holland, 2012. – 521 p.
369. Shale D. Toward a reconceptualization of distance education / D. Shale // The American Journal of Distance Education. – 1988. – № 2 (3). – P. 25–35.
370. Siehe W. Den Klassenkampf zementieren? Referat auf dem Wirtschaftstag / W. Siehe. – Fr. a. M. : SurkampfVerlag, 2009.– 213 s.

371. Sintschenko V. Ein Beitrag zur Rekonstruktion der Wissensgesellschaft / V. V. Sintschenko // Vědecký průmysl evropského kontinentu. – 2011. – Díl 14. Filosofie. Politické vědy. Historie. Administrativa. – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2011. – S. 52–61.

372. Sintschenko V. V. Weltgesellschaft: postimperialismus und die Aufteilung der Welt / V. V. Sintschenko // Aktualne problemy nowoczesnych nauk. – 2013. – Volume 15. Historia. Politologia. – S. 63–71.

373. Smid S. Einführung in die Philosophie des Rechts / S. Smid. – München : Stern, 1991. – 242 S.

374. Socialismo o fascismo. El nuevo carácter de la dependencia y el dilema latinoamericano. – Buenos Aires, 1973.

375. Socialismo o fascismo: dilema de América Latina. – Santiago-de-Chile, 1969.

376. Spencer S. ZBrush Character Creation: Advanced Digital Sculpting / Scott Spencer. – USA Indianapolis : Wiley Publishing Inc., 2008 – 355 p.

377. Społeczeństwo Informacyjne eEurope ePolska [Electronic Resource]. – Mode of access: URL : [http:// waw.org.pl?eeurope/e-europe.html](http://waw.org.pl?eeurope/e-europe.html).

378. Stavenhagen R. Siete tesis equivocadas sobre América Latina / R. Stavenhagen. – Mexico, 1965.

379. Stiglitz J. E. Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy / J. E. Stiglitz. – New York : W. W. Norton & Company, 2010. – 443 p.

380. Stiglitz J. E. Globalization and Its Discontents / J. E. Stiglitz. – New York : W. W. Norton & Company, 2011. – 304 p.

381. Tanas M. Komputer w kształceniu osób niepełnosprawnych / M. Tanas // Toruńskie Studia Dydaktyczne. – 1994. – nr 6 (III). – S. 252–263.

382. The Flash Components Network. [Electronic Resource]. – Mode of access : URL: <http://www.flashcomponents.net/> – Title from the screen.
383. Thomsons [Electronic Resource]. – Mode of access: www.thomcorp.com.
384. Toffler A. The Adaptive Corporation / A. Toffler. – Aldershot : Gower, 1985. – 194 p.
385. Tool Book Learning Management Software Solution [Electronic Resource]. – Mode of access : URL : <http://www.sumtotalsystems.com/products/toolbook-elearning-content.html> – Title from the screen.
386. Torres Rivas E. Procesos y estructuras de una sociedad dependiente / E. Torres Rivas. – Santiago-de-Chile, 1969.
387. University of Phoenix online [Electronic Resource]. – Mode of access: www.uophx.edu
388. URL [Electronic Resource]. – Mode of access : <http://www.adobe.com/products/dreamweaver.html> – Title from the screen.
389. Verduin J. R. Distance Education: The Foundations of Effective Practice / J. R. Verduin, T. A. Clark. – San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1991. – 125 p.
390. Verduin J. R. Distance Education: The Foundations of Effective Practice / J. R. Verduin, T. A. Clark. – San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 2011. – 227 p.
391. Warwick D. The Future Business of Universities [Electronic Resource] / D. Warwick // Speech to the Association of Business Schools. – 2009. – 23 April. – Mode of access : www.universitiesuk.ac.uk/services.
392. Waters M. Globalization / M. Waters. – London : Routledge, 1995. – 249 p.
393. Wedemeyer C. Learning at the Backdoor: Reflections on non-traditional learning in the lifespan / C. Wedemeyer. – Madison : University of Wisconsin Press, 1981. – 298 p.

394. Weisskopf T.E. Russia in transition: perils of the east track to capitalism / T. E. Weisskopf // Challenge. – Armonk. – 2012. – Vol. 35, N 6. – P. 28–37.
395. Williamson J. Character Development in Blender 2.5 / Janatan Williamson. – USA : Course Technology/ CENGAGE Learning, 2012. – 473 p.
396. Wolfram Training [Electronic Resource]. – Mode of access: URL:<http://www.wolfram.com/training/special-event> – Title from the screen.
397. World Education Market: <http://www.wemex.com>, May 21-24, 2009, Vancouver Exhibition and Conference Centre, Vancouver, British Columbia, Canada.
398. Zielińska J. Badania efektywności stosowania laryngogratu i komputerowego wspomaganie w reedukacji mowy dzieci z wada słuchu / J. Zielińska. – Lublin: Kluczowe aspekty, 1997. – 212 s.
399. Zielińska J. Media w szkolnictwie specjalnym / J. Zielińska // |w:j, II Międzynarodowa Konferencja «Media a edukacja». – Poznań : Nauka i studia, 1998. – S. 505–510.
400. Žižek S. Psychoanalysis and post-marxism. The Case of Alain Badiou / S. Žižek // The South Atlantic Quaterly. – Durham, Spring. – 2008. – Vol. 97, № 2. – P. 235–261.
401. Žižek S. The Ticklish Subject / S. Žižek. – London :Verso, 2000. – 221 p.